RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1925. Andra kammaren. Nr 34.

Fredagen den 15 maj.

Kl. 3.30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 8 och den 9 innevarande maj.

§ 2.

Upplästes ett till kammaren inkommet protokoll, så lydande:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 14 maj 1925.

Till justitiedepartementet hade från länsstyrelsen i Kopparbergs län insänts en den 12 maj 1925 dagtecknad riksdagsmannafullmakt av innehåll, att, sedan hemmansägaren Fredrik Olson Aarnseth i Malung blivit utsedd till ledamot av riksdagens andra kammare för Kopparbergs län för en tid av fyra år, räknade från och med den 1 januari år 1925, men denna plats blivit ledig, vid förrättning enligt 87 § i lagen om val till riksdagen hemmansägaren Herman Smed i Bergkarlås, Mora-Noret, blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari år 1929.

Vid den granskning av fullmakten, som företogs inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till kammaren.

I ämbetet:
Erik M. Kellberg.

Jämte det protokollet lades till handlingarna, förklarade kammaren herr Smed behörig till riksdagsmannakallets utövande.

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtande nr 88, sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande nr 1 samt sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 2.

§ 4.

Bankoutskottets härpå föredragna utlåtande, nr 45, i anledning av riksdagens revisorers redogörelser för vissa enskilda, med statslån understödda järnvägsaktiebolags räkenskaper lades till handlingarna.

§ 5.

Vidare föredrogs, men blev ånyo bordlagt bankoutskottets utlåtande nr 46.

§ 6.

Vid nu skedd föredragning av bankoutskottets memorial, nr 47, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande bankoutskottets utlåtande nr 44, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om uppflyttning i högre lönegrad av skrivbiträdesbefattningarna vid riksbankens huvudkontor blev den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen av kammaren godkänd.

§ 7.

Föredrogos, men blevo åter lagda på bordet andra lagutskottets utlåtanden nr 25—28, jordbruksutskottets utlåtanden nr 56—66 och andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5.

§ 8.

Ordet lämnades härefter till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren måtte besluta att statsutskottets utlåtande, nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid rikets universitet samt karolinska medikokirurgiska institutet ävensom åtskilliga i ämnet väckta motioner och statsutskottets utlåtande, nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till privatläroverken m. m. jämte åtskilliga i ämnet väckta motioner måtte på föredragningslistan för morgondagens plenum uppföras näst efter andra lagutskottets utlåtande nr 28.

Denna hemställan bifölls.

§ 9.

Herr *Månsson* i Erlandsro avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 231, angående understöd av statsmedel i vissa fall på grund av förluster, förorsakade av mul- och klövsjukeepizootien inom landet.

Nämnda motion, som erhöll ordningsnumret 455, bordlades.

§ 10.

Föredrogos vart för sig följande från första kammaren överlämnade protokollsutdrag, nämligen:

nr 560, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion, I: 155, angående utredning rörande ordnandet av befälsutbildningen för den svenska handelsflottan m. m.; och

nr 561, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion, I: 139, om utredning rörande vissa åtgärder för beredande av ökat antal vårdplatser å sanatorierna i riket.

Andra kammaren beslöt hänvisa det förra ärendet till sitt tredje tillfälliga utskott och det senare ärendet till sitt andra tillfälliga utskott.

§ 11.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från konstitutionsutskottet, nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till dels lag angående ändrad lydelse av §§ 37 och 49 i förordningen den 23 maj 1862 om kommunalstyrelse i Stockholm och dels lag angående ändrad lydelse av § 3 i lagen den 15 maj 1903 angående folkskoleväsendet i Stockholm;

från statsutskottet:

nr 10 A, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1925—1926 under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Skara—Timmersdala järnväg m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till medicinalstyrelsen;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av överskott i Djurgårdskassan till säkerställande under år 1926 av Ulriksdals kungsgårds förvaltning och drift;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av oljeeldning å jagarna Wrangel och Wachtmeister;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för sergeanten vid Livgardet till häst G. P. E. Andéhn från viss ersättningsskyldighet;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för skräddarmästaren Ture Alfred Dahlström från skyldighet att gälda visst skadeståndsbelopp; och

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts under sjätte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag dels för anläggning av ödebygdsvägar dels ock för ersättning åt direktionen för statens järnvägars änke- och pupillkassa för vissa postavgifter;

från första lagutskottet:

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 193, 194, 195 och 212 §§ utsökningslagen m. m.;

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 och 14 §§ i lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning; och

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag dels till lag angående särskilda lönetillägg (ödebygdstillägg) vid vissa prästerliga befattningar inom Härnösands och Luleå stift, dels ock till lag angående anlitande av kyrkofonden för uppförande av prästgårdar inom vissa delar av Härnösands och Luleå stift;

från statsutskottet:

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter Anna Karolina Sillén;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utförande av vissa nybyggnads- och förbättringsarbeten beträffande ekonomibyggnader vid statens vårdanstalt å Venngarn för alkoholister;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag dels till hyra m. m. för uppfostringsanstalt för minderåriga kvinnliga förbrytare, dels ock till bespisning och beklädnad m. m. åt elever vid dylik anstalt; och

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till uppförande av och driftkostnaderna vid en för Norrbottens län avsedd tuberkulossjukvårdsanstalt (centralsanatorium); samt

från bevillningsutskottet:

nr 192, angående ändring av rubriken 1294 i gällande tulltaxa;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften;

nr 194, i anledning av väckt motion om utredning och förslag angående skyldighet för svenska medborgare, som mottaga utnämning till riddare och kommendörer av ordnar, att lösa utnämningsbrev och erlägga härför stadgad stämpelavgift; och

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa inrikes postavgifter ävensom en i ämnet väckt motion.

§ 12.

Till bordläggning anmäldes:

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § i lagen den 8 juni 1915 om övergångsbestämmelser i anledning av lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring;

bevillningsutskottets betänkande, nr 40, i anledning av väckt motion om sänkning av tullen å stärkelse; och

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av motion angående fastställande av maximiarbetstid för automobilförare i yrkesmässig trafik.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Månsson* i Erlandsro under 2 dagar från och med den 17 maj.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 16 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen meddelade, att herr *Smed* nästlidna gårdag inställt sig vid riksdagen.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet herr *Månssons* i Erlandsro *m. fl.* på kammarens bord liggande motion nr 455.

§ 3.

Vidare föredrogos, men bordlades åter sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 3, bevillningsutskottets betänkande nr 40 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 5.

§ 4.

Ang. vissa å allmänna konferenser för samfärdsels- m. fl. frågor antagna överenskommelser.

Till avgörande företogs nu konstitutionsutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens godkännande av vissa å allmänna konferenserna för samfärdsels- och transiteringsfrågor i Barcelona och Genève antagna överenskommelser jämte en i anledning av propositionen väckt motion.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 168, däri Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden den 20 mars 1925 föreslagit riksdagen att i enlighet med vad i statsrådsprotokollet närmare angivits godkänna dels konvention och stadga rörande segelbara vattenvägar av internationell betydelse, ävensom därtill anslutna tilläggsprotokoll, antagna i Barcelona den 20 april 1921, dels ock konvention och stadga rörande vissa internationella förhållanden i havshamnar jämte signaturprotokoll, antagna i Genève den 9 december 1923.

Samtidigt härmed hade utskottet till behandling förehaft en i anledning av propositionen i första kammaren väckt motion, nr 257, däri herr *Enhörning* hemställt, att riksdagen måtte besluta avstyrka anslutning från Sveriges sida till i Kungl. Maj:ts förevarande proposition intagna tilläggsprotokoll till överenskommelse om segelbara vattenvägar av internationell betydelse, eller att — om anslutning till sagda tilläggsprotokoll ansåges önskvärd — anslutningen måtte ske till alternativ b), avseende naturliga segelbara vattenvägar.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition, i vad den avsåge godkännande av stadgan rörande vissa internationella förhållanden i havshamnar jämte därtill hörande signaturprotokoll; samt

Ang. vissa å allmänna konferenser för samfärdsels- m. fl. frågor antagna överenskommelser. (Forts.)

b) att riksdagen jämväl måtte, med avslag å ovanberörda motion bifalla förevarande proposition, i vad den avsåge stadgan rörande segelbara vattenvägar av internationell betydelse jämte därtill hörande tilläggsprotokoll i dess alternativ a).

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herr *Reuterskiöld*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen ville, med anhållan om ytterligare utredning för förnyat övervägande av frågan, för närvarande avslå ej mindre, i anledning av motionen I: 257, ratifikation av det i proposition nr 168 intagna tilläggsprotokoll till överenskommelse om segelbara vattenvägar av internationell betydelse, än även dels sist nämnda i samma proposition föreslagna överenskommelse med tillhörande stadga, dels den däri likaledes berörda överenskommelsen om vissa internationella förhållanden i havshamnar, med tillhörande stadga och slutprotokoll;

av herrar *David K. Bergström* och *Fehr*, vilka dels på av kommerskollegium anförda grunder framhållit, att anslutningen till Tilläggsprotokollet till överenskommelsen om segelbara vattenvägar av internationell betydelse lämpligen bort inskränkas till det däri inrymda alternativ b), dels i avseende å utskottets motivering hemställt, att det uttalande, utskottet gjort beträffande anstånd med ratifikationen av de i utlåtandet berörda överenskommelser, skolat begränsas att avse nämnda Tilläggspropotokoll; samt

av herrar *Stendahl*, *Gustafson* i Kasenberg, *Pehrsson* i Göteborg och *Forssell*, som anfört:

»Den praktiska effektiviteten av bestämmelserna i stadgan rörande vissa internationella förhållanden i havshamnar med därtill hörande signaturprotokoll torde kunna betraktas såsom direkt beroende av den anslutning stadgan röner från de stater — europeiska och transoceana — som på handelns och sjöfartens område intaga en ledande ställning. Under den tid av halvtannat år, som förflutit sedan sagda stadga antogs av samfärdselkonferensen i Genève (nov.—dec. 1923) har den emellertid ratificerats allenast av två stater (Siam och Storbritannien).

Då alltså den vida övervägande delen av de på nyssberörda områden ledande nationerna ännu lämnat stadgan utan ratifikation, synes det oss riktigast att för vårt lands del förorda, att ratifikation av denna stadga med tillhörande signaturprotokoll uppskjutes och att fråga därom åter väckes först då ett större antal av nämnda nationer lämnat sin ratifikation.

I fråga om tilläggsprotokollet till överenskommelsen om segelbara vattenvägar av internationell betydelse torde gälla, att detsamma står i det nära sammanhang med havshamnstadgan, att avgörandet av frågan om ratifikation av det förra — vare sig i anslutning till dess a)- eller b)-alternativ — torde böra uppskjutas till den tidpunkt, då spörsmålet om ratifikation av den senare åter upptages till prövning.

Mot stadgan rörande segelbara vattenvägar av internationell betydelse torde däremot ingen avgörande invändning kunna resas, varför ratifikation av densamma synes oss redan nu böra tillstyrkas.»

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Forssell:** Herr talman, mina herrar! När jag första gången tog del av den kungl. proposition, som ligger till grund för konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, kunde jag icke värja mig för den reflexionen, att den kungl. propositionen borde ha kommit in något tidigare på riksdagens bord. När man studerar propositionen finner man, att de data, som utgöra huvudmomenten i

förhistorien till propositionen, falla ganska långt tillbaka i tiden, till 1921 och 1923. Man finner också, att stadgan angående vissa internationella förhållanden i havshamnarna av Kungl. Maj:t undertecknats så tidigt som den 28 oktober 1924. Vid sådant förhållande kunde man, säger jag, inte värja sig för det intrycket, att det var en väl lång tid som förflutit, när Kungl. Maj:t först den 20 mars, å den sista ordinarie propositionsdagen, lade frågan på kamrarnas bord. Men, herr talman, då jag hade läst propositionen till slutet, ändrade sig min uppfattning något. Jag kom snarast till den åsikten, att det nog hade varit klokast, att, när Kungl. Maj:t dröjde ända till den sista ordinarie propositionsdagen vid denna riksdag, Kungl. Maj:t lugnt kunde ha dröjt med att lägga fram frågan till nästa års riksdag.

Ang. vissa å allmänna konferenser för samfärdsels- m. fl. frågor antagna överenskommelser. (Forts.)

Ser man nämligen efter, hur många stater det är, som hittills under den rätt långa period, som gått till ända från det dessa förarbeten avslutades, lämnat sin ratifikation, finner man — det se herrarna själva vid genomläsning av propositionen — att det är ett fåtal stater som ha ratificerat. I all synnerhet gäller detta förhållande om stadgan rörande havshamnarna. Denna ha endast Storbritannien och Siam ratificerat. Då emellertid utan ringaste tvivel värdet av denna havshamnsstadga är beroende på den anslutning, som sagda hamnstadga får ifrån ledande stater, ifrån tongivande stater på handelns och samfärdselns område, är det självfallet, att det vore riktigare, att ett land som Sverige, vilket icke intager sådan ledande ställning på detta område, avvaktade händelsernas utveckling, väntade till dess ett större antal av dessa ledande och tongivande stater hade ratificerat.

Det är kring dessa synpunkter, som högerreservanterna i utskottet hava samlat sig, och i anslutning till denna sin uppfattning rörande havshamnsstadgan ha de även hållit före, att frågan om tilläggsprotokollet till stadgan rörande internationella vattenvägar borde komma upp senare och på nytt i samband med förnyad omprövning av möjligheten till en ratifikation av havshamnsstadgan. Därför ha vi samlat oss omkring det yrkandet, att frågan om ratifikationen av havshamnsstadgan och frågan om ratifikationen av tilläggsprotokollet borde återkomma. Vi borde icke taga ställning därtill nu, utan frågan borde ånyo tagas upp och kamrarna vid en senare riksdag taga ställning till dessa spörsmål.

Däremot hava högerreservanterna icke funnit någonting att erinra mot stadgan rörande internationella vattenvägar. Detta är nu de synpunkter, som varit vägledande för högerreservanternas hållning, oavsett de betänkligheter, som i materiellt hänseende, i fråga om själva innehållet kunna ha förefunnits. Med denna motivering, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Stendahl m. fl. framförda reservationen.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Larsson:** Herr talman, mina herrar! Då den ärade reservanten icke närmare gick in på vad det här är fråga om, torde jag kanske böra något beröra den saken först. Herrarna torde ha observerat, att den kungl. propositionen, som av konstitutionsutskottet tillstyrkts, innefattar förslag med hemställan till riksdagen om godkännande av dels konvention och stadga rörande segelbara vattenvägar av internationell betydelse, ävensom därtill anslutna tilläggsprotokoll, antagna i Barcelona den 20 april 1921, dels ock konvention och stadga rörande vissa internationella förhållanden i havshamnar jämte signaturprotokoll, antagna i Genève den 9 december 1923.

Jag skall tillåta mig att läsa upp de grundläggande bestämmelserna rörande överenskommelsen beträffande havshamnarna. De återfinnas i stadgans art. 1 och art. 2. I art. 1 heter det:

»I denna stadga förstås med havshamnar sådana hamnar, vilka med en viss regelbundenhet anlöpas av havsgående fartyg, och vilka nyttjas för utrikes

Ang. vissa å allmänna konferenser för samfärdsels- m. fl. frågor antagna överenskommelser. (Forts.)

handel.» I art. 2 heter det: »Under förutsättning av ömsesidighet och med det förbehåll, som angives i första stycket av art. 8» — det är en undantagsbestämmelse, som återfinnes på sidan 11 — »förbinder sig envar fördragsslutande stat, att i havshamnar, som stå under dess höghetsrätt eller myndighet, medgiva varje annan fördragsslutande stats fartyg samma behandling som tillkommer dess egna fartyg eller någon annan stats fartyg, vad angår fritt tillträde till hamnen, dennas nyttjande ävensom fulla åtnjutandet av de förmåner i fråga om sjöfart och handelstransaktioner, som den medgiver fartyg, deras gods och passagerare. Den lika behandling, som sålunda fastställts, skall inbegripa förmåner av alla slag såsom tilldelning av kajplatser, lättnader i fråga om lastning och lossning ävensom alla slags avgifter, vilka uppbäras för regeringen, offentliga myndigheter, koncessionsinnehavare och företag av alla slag, vare sig det sker i deras namn eller för deras räkning.»

Dessa äro de grundläggande stadgarna rörande överenskommelsen beträffande havshamnarna. Denna överenskommelse — jag ber att få framhålla det — har tillstyrkts av alla de hörda myndigheterna: vattenfallsstyrelsen, generaltullstyrelsen och kommerskollegium. Dessutom har Sveriges redareförening livligt påyrkat, att denna överenskommelse måtte komma till stånd. Jag behöver därför icke närmare ge mig in på detta. Dock vill jag säga, att de ärade reservanterna, herr Stendahl m. fl., hava rätt i sin uppfattning, då de säga, att denna överenskommelse beträffande havshamnarna har ett visst samband med tilläggsprotokollet.

I fråga om stadgan angående segelbara vattenvägar av internationell betydelse har ej heller någon erinran gjorts, och såvitt man kan se av utskottets utlåtande är utskottet så gott som enhälligt i tillstyrkandet av den överenskommelsen. Vad däremot tilläggsprotokollet beträffar äro ju, som vi nyss hörde av den förste ärade talaren, meningarna delade. Sålunda anse nämligen två av reservanterna, att alternativ a) icke borde godkännas, men väl b). Nu är det betecknande, att reservanterna herrar Stendahl m. fl., liksom deras talesman vilken nyss hade ordet, ej alls vilja gå med på tilläggsprotokollet, vare sig a) eller b) på den grund, att detta har ett visst samband med havshamnarna, varför de anse, att därmed kan anstå tills vidare. Vad innebära nu dessa olika alternativ? Alternativ a) innefattar alla segelbara vattenvägar och innebär, att utländska fartyg där skola behandlas lika med de svenska. Alternativ b) återigen innebär, att alla *naturliga* segelbara vattenvägar skola vara öppna för den utländska sjöfarten och att de utländska fartygen där skola liksom i alternativ a) behandlas lika med de svenska. Nu torde jag ånyo böra framhålla det, varom jag nyss erinrade, att överenskommelsen rörande havshamnarna är tillstyrkt av alla vederbörande, samt att denna överenskommelse står i ett visst samband med de övriga överenskommelserna och framför allt med tilläggsprotokollet. När förhållandet är sådant, synes det mig, att det ej kan finnas några vägande skäl att icke gå med på tilläggsprotokollet. Alla synas ju vara överens om att överenskommelsen rörande havshamnarna bör godtagas.

Det förhåller sig nämligen så, att därest Sverige nu ratificerar denna överenskommelse rörande havshamnarna, detta faktiskt skulle medföra, att ett antal av våra inre hamnar och just de mera betydande av dessa, nämligen sådana som med viss regelbundenhet trafikeras av havsgående fartyg med export- och importgods, gjordes tillgängliga för utländska fartyg på samma villkor som gälla för svenska fartyg. Det synes vid sådant förhållande näppeligen vara av avsevärdare praktisk betydelse att genom underlåtenhet att nu ratificera tilläggsprotokollet hålla möjligheterna öppna att i ett antal inre hamnar, som inte äro av den vikt att de normalt utnyttjas av havsgående fartyg, eventuellt tillämpa andra principer vid behandlingen av utländska fartyg

Ang. vissa å allmänna konferenser för samfärdsels- m. fl. frågor antagna överenskommelser. (Forts.)

än som de sista åren ägt rum. Alltefter som protokollet vinner ökad anslutning synas däremot vissa fördelar därav för svensk sjöfart vara att emotse ur reciprocitetssynpunkt. Jag ber kammaren särskilt uppmärksamma, att vad som det är fråga om i dessa överenskommelser och jämväl i alternativ a) i tilläggsprotokollet, som Kungl. Maj:t förordat och utskottet tillstyrkt, är ingenting annat än vad som under flera år hittills har tillämpats. Det är alltså ingenting nytt, utan det är en praxis, som tillämpats beträffande utländska fartyg under flera år, vilken, om nu detta godkännes av riksdagen, skulle stadfästas. Detta är det hela.

Nu säger man, att kommerskollegium har ställt sig tveksamt till framför allt alternativ a) i tilläggsprotokollet. Det är riktigt, men om kammaren haft tillfälle att taga del av kollegiets utlåtande skulle kammarens ledamöter finna, att kollegium rör sig med allmänna farhågor och säger, att det kan kanske vållas olägenheter för den inhemska segelfarten och sjöfarten över huvud. Vidare ha en del mindre rederier också protesterat och hemställt till kommerskollegium om avstyrkande av denna överenskommelse. Men även dessa röra sig med allmänna betänkligheter. Man har icke, vare sig ifrån kommerskollegium eller ifrån de mindre rederier, som hava uttalat sina betänkligheter, kunnat påvisa några fakta i det avseendet, och det är helt naturligt, förefaller det mig, därför att det finnes säkerligen inga sådana fakta att peka på.

I detta sammanhang bör jag kanske också beröra en sak, ehuru reservanten från denna kammare, herr Forssell, icke var inne därpå. Det framgår emellertid, att man anser, att här borde hava varit en vidlyftigare och grundligare utredning. Man har bland annat antytt, att det borde vara statistik och sådant. Ja, jag vill säga, att jag för min del har ingen benägenhet för att sätta i gång med utredningar, som jag har en känsla av, att de skulle komma att bli, om icke helt meningslösa, så i varje fall dock sådana, att de icke skulle ge någon vidare ledning för omdömet i den fråga, som skulle utredas. Så ligger enligt min mening saken här. Man torde icke med någon som helst statistik kunna bedöma, huru dessa bestämmelser i ifrågavarande överenskommelse komma att inverka på vår sjöfart överhuvud taget.

Vad jag stöder mig på och som gjort, att jag för min del ej kunnat anse, att här behöves ytterligare utredning, är den omständigheten, att under de år denna i tilläggsprotokollet föreslagna ordning tillämpats inga som helst klagomål försports ifrån något redarehåll. Det anser jag vara tillräckligt bevis för, att några olägenheter i detta avseende icke torde komma att uppstå. Man får ju här röra sig i viss mån med antaganden och sannolikhetsskäl, och jag vill då för min del ånyo framhålla, att det kan mycket väl tänkas, att den inhemska sjöfarten kan komma att få åtskilliga fördelar genom denna överenskommelse på grund av reciprociteten, allt efter som andra länder ratificera densamma.

Vid bedömandet av denna fråga torde också böra beaktas, att Sverige vid undertecknandet av tilläggsprotokollet har anslutit sig till alternativ a). Det gäller alltså här för riksdagen att avgöra, huruvida riksdagen vill vara med om att fullfölja den politik, som Sverige redan har gått in för genom undertecknandet av tilläggsprotokollet. Man bör vidare också göra klart för sig, att det här gäller huruvida Sverige även på detta område skall söka bidraga till att befästa samarbetet och samförståndet i det internationella umgänget genom att medverka till en friare samfärdsel mellan de olika länderna, ett förhållande, som ingalunda bör bliva till nackdel för vårt land utan snarare medföra vissa fördelar, ehuru dessa kanske inte nu kunna så klart preciseras.

Ja, herr talman, jag skall för ögonblicket inte längre upptaga tiden. Jag hoppas för min del, att denna kammare skall finna, att det finns goda skäl för

Ang. vissa å allmänna konferenser för samfärdsels- m. fl. frågor antagna överenskommelser. (Forts.)

ett bifall till Kungl. Maj:ts av konstitutionsutskottets majoritet tillstyrkta förslag.

Herr **Gustafson** i Kasenberg: Herr talman! I denna fråga ber jag att få instämma i det yrkande, som gjorts av doktor Forssell. Jag skall också be att få göra några små erinringar i saken. Jag tänker då särskilt på sjöfarten på de s. k. konstgjorda vattendragen, särskilt på Vänern.

En ratifikation av denna överenskommelse skulle säkerligen särskilt för den mindre segelfarten inom nämnda områden bliva ett hårt slag. Därigenom skulle för många utövare av dylik sjöfart åstadkommas stora svårigheter, då ju det utländska tonnaget kan frakta varorna billigare och på så sätt undanträngа det svenska tonnaget. Nu säges det visserligen, att det svenska tonnaget å sin sida skulle kunna få fördelar på annat håll, nämligen inom den utrikes fraktfarten. Detta torde emellertid icke låta sig göra, då som sagt det utländska tonnaget kan frakta varorna billigare än det svenska. Omkring Vänern bo många småbrukare, som under sommaren hava förtjänst av sina segelfartyg eller äro anställda vid de rederier vilka befara Vänern och angränsande farleder. Dessa människor skulle kanske i många fall komma att ställas helt utan förtjänst, då deras tonnage skulle komma att utträngas av utländska fartyg.

Även en annan synpunkt torde böra beaktas, nämligen svårigheten att kontrollera smugglingen och särskilt då spritsmugglingen. Det skulle givetvis efter en ratifikation av denna överenskommelse yppa sig större möjligheter för spritsmugglarna att införa och få avsättning för sina varor. Detta skulle då också medföra ökade kostnader för tullverket i och för kontrollen och bekämpandet av dylik smuggling.

Det är dessa och även andra synpunkter, som gjort, att jag måste ställa mig ytterst betänksam mot att gå med på Kungl. Maj:ts proposition, sådan den nu föreligger, och jag ber, herr talman, att i anslutning till vad jag sålunda tillåtit mig anföra få yrka bifall till den av herr Stendahl m. fl. avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Sävström:** Herr talman! Sedan herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet så utförligt redogjort för vad frågan egentligen gäller, så är från min sida icke mycket att tillägga. Jag förstår ju, att det, när utskottsutlåtandena nu regna över oss, inte är så gott för kammarens ledamöter att tränga in i alla ärenden, och därför erfordrades nog en sådan redogörelse, som den herr statsrådet lämnade. Jag vill för min del endast understryka ett par synpunkter. Redan den föregående regeringen hade ju anslutit sig till det förslag, som här föreligger, ehuru också den ställde sig på den ståndpunkten, att frågan skulle underställas riksdagens prövning. Och sedan regeringen i princip anslutit sig till tilläggsprotokollet, har ju kommerskollegium utan undantag beviljat licenser. Om riksdagen nu godkänner det föreliggande förslaget, så sker därför ingen förändring i förhållande till vad som ägt rum under senaste tiden. Den senaste ärade talaren hyste farhågor för att en ratifikation av överenskommelsen skulle medföra ökade svårigheter för tullmyndigheterna att hålla efter spritsmugglingen. Ja, detta är ett skäl, som på det yttersta nu också har tillkommit. Det har framförts i en promemoria från Sveriges segelfartygsförening, vilken jag först för fem minuter sedan haft tillfälle att ta del av. I denna promemoria göres gällande, att en ratifikation av alternativ a) skulle komma att väsentligt försvåra kampen mot spritsmugglingen. Som jag förut sade, ha ju emellertid licenser beviljats under hela den tid, som gått. Om vi nu ratificera överenskommelsen, sker sålunda ingen förändring i förhållande till vad som redan hittills faktiskt tillämpats. I så

Ang. vissa å allmänna konferenser för sam- färdsels- m. fl. frågor antagna överens- kommelser. (Forts.)

måtto blir det givetvis en förändring, att vi genom att skriva under denna överenskommelse officiellt binda oss för det system, som sålunda redan praktiseras, men i praktiken blir det som sagt ingen förändring. Den sjöfart både med segelfartyg och med ångfartyg, som nu pågår, blir sålunda oförändrat densamma även efter en ratifikation av överenskommelsen.

Jag kan för min del icke finna, att riksdagen behöver hysa någon fruktan för att biträda regeringens förslag. Med hänsyn därtill att andra stater ännu icke i någon större utsträckning ratificerat exempelvis stadgan om havshamnarna, ha vi emellertid i sista punkten i utskottets motivering tillagt, att regeringen eventuellt bör vila någon tid på hanen och vänta, tills ett större antal stater ratificerat. Vi säga, att detta möjligen är påkallat. Vi lägga sålunda i regeringens hand att själv bedöma, när tidpunkten kan vara inne. Jag tror emellertid, att det var lämpligt, att detta kommit till uttryck i utskottets motivering.

I övrigt har jag ingenting att invända mot det föreliggande förslaget, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lithander:** Herr talman! Den siste ärade talaren liksom också tidigare herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet gjorde gällande, att en ratifikation av överenskommelsen icke skulle medföra någon förändring i förhållande till den praxis, som för närvarande tillämpas. Ja, det förhåller sig visserligen på det sättet, att licenser beviljats, men myndigheterna ha dock hela tiden haft möjlighet att dra in dem, om några olägenheter skulle yppa sig. Ett bifall till det nu föreliggande förslaget innebär däremot, att myndigheterna avsäga sig denna möjlighet att reglera från fall till fall. Jag vill säga, att det är en väsentlig skillnad mellan att vägra en licens, om man finner att det är något galet, och att eventuellt uppsäga hela överenskommelsen, sedan den en gång slutits. Man bibehåller mycket bättre den vänskapliga känningen med andra länder, om man bibehåller möjligheten att reglera förhållandena för varje säskilt fall, än om man går den av herr statsrådet förordade vägen, varigenom man tvingas uppsäga hela traktaten eller överenskommelsen, därest en justering skulle visa sig erforderlig. Naturligtvis har man denna möjlighet att uppsäga överenskommelsen. Men den skulle dock slutas närmast för en tid av tre år och sedan automatiskt förlängas med ett års varsel, och man drar sig givetvis för att utan starka skäl gå till en sådan åtgärd som en uppsägning. Det skall vara mycket stora olägenheter och mycket stora övergrepp för att man skall taga ett sådant steg. Jag tycker, att vi bibehålla vår självständighet i vida högre grad, om vi låta det nuvarande systemet fortfara att gälla. Och jag vill påpeka för herr statsrådet, att vi, även om vi något vila på hanen och se tiden an, ha möjlighet att tillgodose alla legitima behov. Det finns inga berättigade intressen, som icke redan nu kunna tillgodoses, men genom en ratifikation kunna vi komma i ganska ledsamma situationer. Jag vill också såsom en sann demokrat framhålla och särskilt understryka för herr statsrådet, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle komma att innebära avsevärda olägenheter för en massa av s. k. småfolk, som ha sin utkomst på den mindre sjöfarten på våra inre vattenvägar. Deras ekonomiska läge skulle genom ett bifall till propositionen komma att avsevärt försämras. De skulle bliva utsatta för tävlan med det utländska tonnagets billigare arbetskraft och icke ha samma möjligheter som hittills att skydda sig däremot. Herr statsrådet sade, att det icke ingått några klagomål från rederinäringen. Detta hade han särskilt fäst sig vid, och han ansåg, att vi borde taga hänsyn därtill. I den av den föregående ärade talaren omnämnda promemorian framhålles emellertid följande: »Konkurrensen blev nu åter ganska starkt kännbar, men segelfartygsföreningen protesterade icke, dels enär den med hänsyn till nyss-

Ang. vissa å allmänna konferenser för samfärdsels- m. fl. frågor antagna överenskommelser. (Forts.)

nämnda Kungl. Maj:ts beslut om godkännande ansåg protester tillsvidare praktiskt taget lönlösa, och dels emedan licenssystemet i varje fall bibehölls, och det sålunda fanns möjlighet att, om konkurrensen blev alltför mördande, snart nog kunna sätta stopp för densamma.» Detta är alltså just den synpunkt, som jag nyss tillät mig framhålla. Vad faran för spritsmugglingen beträffar, kan det hända, att man icke bör anse den så stor, men utesluten är den icke, och jag kan icke neka till att jag tycker, att den siste ärade talaren där satte skygglappar för ögonen och icke ville se faran. Det hade annars varit förklarligt, om han i denna fråga stått på samma ståndpunkt som jag. Jag vill därmed icke taga spritsmugglarna i försvar.

Herr statsrådet sade, att riksdagen får lov att taga ställning till avtalet. Men jag förmodar, att riksdagen, om den anser, att det är bättre att icke nu binda sig, har rätt att säga ut det, ty i annat fall är det meningslöst att fråga vad riksdagen vill eller icke vill.

Herr statsrådet sade något på slutet, som jag fäste mig vid, nämligen att fördelarna för oss kunde vi kanske icke nu så klart precisera. Är det icke då skäl, frågar jag, att taga sig en tankeställare ånyo med den motiveringen? Jag skall därför be, herr talman, att med framhållande och åberopande av herr statsrådets ord, att fördelarna för oss kunna kanske icke nu så klart preciseras, hemställa om att kammaren i varje fall icke nu tager mera än det, som innefattas i den av herr Stendahl m. fl. avgivna reservationen.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Larsson:** Herr talman! Med anledning av vad herr Lithander anförde måste jag säga ett par ord till, därför att han framhöll särskilt, att det vore bättre att låta det vara som det är och att vi icke skulle binda oss på något sätt, ty då behölle vi säkrare vår självständighet. Ja, det är klart, att skall man överhuvud taget kunna träffa någon internationell överenskommelse, så måste man i mer eller mindre mån uppgiva sin självständighet, men man har rätt att kräva från de andra makter, med vilka man träffar överenskommelse, här alltså dem, som ratificera överenskommelsen, samma förmån. Det är ju en sak, som man får taga fasta på, och jag för min del vore synnerligen glad, om riksdagen alltid, då det gäller internationella överenskommelser kunde ingå sådana utan att giva upp mera av sin självständighet än som i detta fall kan komma i fråga.

Vidare sade herr Lithander, att det här kunde komma att medföra synnerligen stora olägenheter för småfolket, och herr Gustafson i Kasenberg var inne på detsamma. Jag tror icke på dessa farhågor. Det torde knappast kunna sägas, att det här kan leda till några större olägenheter för mindre sjöfarande än som hittills förekommit, ty herrarna torde observera, att det lärer knappast kunna gå för sig för kommerskollegium att, då det gäller utländska fartyg, behandla dem på olika sätt. D. v. s. kommerskollegium skulle med avseende å större fartyg behandla dem på ett sätt och mindre fartyg, som kommit från utlandet med last, på ett annat, ofördelaktigare sätt. Nej, mina herrar, i praktiken kan det nog icke gå till på det sättet, och det är väl också därför, som kommerskollegium hittills under flera år tillämpat lika bestämmelser för utländska som för svenska fartyg.

Jag glömde i mitt första anförande att säga några ord med anledning av herr Forssells erinran, att propositionen har kommit så sent. Ja, den kom dock den 20 mars, och det har varit angeläget för regeringen att söka klara ut denna sak så långt som det överhuvud taget varit möjligt. Jag ber vidare att få fästa uppmärksamheten vid att denna fråga har beretts i samråd med utrikesdepartementet och handelsdepartementet, helt naturligt för övrigt. Sålunda tror jag icke, att man kan behöva klaga över att propositionen kommit så sent; och förresten torde det utskott, nämligen konstitutionsutskottet, som haft att

behandla propositionen, icke kunna beklaga sig över för stor arbetstunga vid denna riksdag, så att det fördenskull är anledning att klaga över att propositionen kommit så sent.

Ang. vissa å allmänna konferenser för samfärdsels- m. fl. frågor antagna överenskommelser. (Forts.)

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr talman! Med anledning av herr statsrådets yttrande skall jag be att få säga några ord, då jag deltagit i behandling av ärendet och hör till reservanterna. Jag vill erinra herrarna om att vi ha satt i fråga, att det borde göras en fullständigare utredning än som förelegat, men herr statsrådet har klart sagt ifrån, att han tror icke, att någon sådan utredning skulle giva oss mera bestämda upplysningar om själva läget. Jag ber dock få säga, att jag anser, att det är en brist i utredningen, då inga uppgifter föreligga, rörande främmande fartyg, som under nuvarande period ha med licens trafikerat såväl de svenska hamnarna vid våra naturliga segelbara vattenvägar inne i landet som ock vårt kanalsystem. Det föreligger icke någon sådan redogörelse i den kungl. propositionen, men i en motion av herr Enhörning i första kammaren ha vi fått en sådan, och jag kan icke annat än lita till de uppgifter han givit, — jag har icke varit i tillfälle att kontrollera dem. — Jag skall då be att med ledning av dem erinra om att det danska tonnaget hade en andel i denna sjöfart av 16,3 % år 1924 och det norska av 7,8 %. D. v. s. dessa båda nationer hade en andel av nära en fjärdedel av hela den direkta utrikesfarten, som det är fråga om, under det att det svenska tonnagets andel var 46.7 %, och hade denna sålunda sjunkit från nära 50 %, som den utgjorde 1913. Det svenska tonnaget har minskats, men det danska och norska är oförändrat, ehuru utrikesfarten i sin helhet minskats med 10 % under samma tid. Sådana symtom göra, att man skulle gärna sett en ingående utredning om vad den ifrågasatta åtgärden skulle betyda för sjöfarten på de svenska vattenvägarna.

Men det är även en annan sak, som jag ber att få fästa herr statsrådets och kammarens uppmärksamhet vid, och det är att vi ha icke heller någon utredning om vilka utländska hamnar och främmande vattenvägar, som kunde vara av verklig betydelse för vår sjöfart, som nu äro stängda, vilka genom ratificeringen skulle öppnas för svenska fartyg och där man icke kunde uppnå samma resultat genom enskilda särtraktater på reciprok grund. Jag vill erinra om att mycket få länder av dem, som här kunna komma i fråga ha ett sådant vattensystem som vi; vår Göta kanal och vår Södertälje kanal, när den blivit helt fullbordad, komma att intaga en säregen ställning i norra Europa. Jag vill erinra om att t. ex. Ryssland, där man tänkt sig att i en framtid vi skulle få fördel av detta avtal har sina huvudsakliga inre vattenvägar, som kunna i detta sammanhang komma i fråga, vid Svarta och Kaspiska haven, dit vi icke torde komma. Och England har endast den lilla kanalen vid Manchester, som icke kan i någon mån motsvara våra kanalvägar. Vi lämna således andra förmåner för de övriga nationerna än vad vi själva få i utbyte. Det blir icke en verklig reciprocitet annat än på papperet. Jag vill erinra om att bland de andra stater, som kunna jämföras med oss, är Finland, som har det stora Saimen-bäckenet, men Finland har sagt nej till att gå med på punkt a) utan försiktigtvis anslutit sig till punkt b). Ingenting hindrar oss att följa Finlands exempel. Det är givet, att de land, som icke ha några egentliga kanalvägar, ha icke något att förlora, men allt att vinna på att antaga punkt a). Vi med vårt stora kanalsystem, måste se till, att vi icke skulle förlora på avtalet.

Vidare tillåter jag mig att upptaga ett par saker, som återkommit i flera yttranden; ingen egentlig förändring skulle genom ratificeringen inträda och rederierna ha icke gjort någon anmärkning mot det system, som rått de senaste åren. Jag skall först tillåta mig att giva en förklaring till detta se-

Ang. vissa å allmänna konferenser för samfärdsels- m. fl. frågor antagna överenskommelser. (Forts.)

nare i enlighet med segelfartygsföreningens förklaring, som jag fått icke endast i den promemoria, som nu föreligger, från segelfartygsföreningen, utan också dessförinnan vid samtal med ledande personer på detta område. Denna konkurrens blev allt mera kännbar genom den kungl. kungörelsen av den 6 december 1918, då kommerskollegium fick tillåtelse att giva tillstånd för utländskt fartyg att lossa från utlandet medförd last å annan ort vid flod, kanal eller insjö än stapelstad. Det var ju Kungl. Maj:t, som dessförinnan avgjorde sådana saker. När kommerskollegium fick denna tillåtelse, ökades dessa ansökningar i hög grad, så att konkurrensen från utländskt tonnage blev kännbar för våra segelfartyg och motorfartyg. Då gjordes av Sveriges segelfartygsförening en hemställan i saken till kommerskollegium, att kollegium icke skulle ge licenser i samma omfattning, med den påföljd att kommerskollegium avslog åtskilliga licenser, och denna politik följdes av kommerskollegium, till dess att den 14 november 1921 Kungl. Maj:t beslöt att godkänna punkt a) i tilläggsalternativet. Därmed var kommerskollegium satt ur spelet och kunde icke fullfölja denna politik, och så kom detta utsträckta licensbeviljande.

Emellertid har under de nämnda förhållandena den mindre sjöfarten icke funnit det vara lönt att göra protest, sådant läget var, men nu kommer den och säger, att det kanhända blir en mördande konkurrens, och då bör vårt land ha möjlighet att sätta stopp för detta, om det blir för svårt. Det blir dock en högst väsentlig skillnad, om vi behålla nuvarande möjlighet att genom licenser reglera dessa förhållanden eller om vi genom konventionen avhända oss denna rätt. Då säger man, att det är icke farligt, det kan icke behöva dröja mer än tre år så kan man få ändring genom uppsägning av traktaten. En föregående talare har påpekat, att det är egentligen mera en utväg på papperet än i verkligheten, ty om vi väl fått denna konvention, kunna vi icke bryta den, utan det blir faktiskt ett förhållande, som vi icke komma ifrån. Uppsägningsrätten är imaginär. Jag tycker, att dessa skäl tala starkt för ett dröjsmål med ratificeringen, särskilt av tilläggsprotokollet. Herr statsrådet tycker, att de äro svaga. Det är dock kommerskollegium, som har att tillvarataga våra ekonomiska intressen, som uttalar — det gäller fortfarande punkt a) i tilläggsprotokollet — följande betänkligheter:

»Kollegium hade vid föregående tillfällen, då kollegium yttrat sig i föreliggande ämne, framhållit, hurusom det i nu förevarande fall icke finge anses uteslutet, att ej ens reciprocitet kunde, då den andra parten vore en främmande nation med en kraftigt utvecklad sjöfartsnäring, förhindra, att ett sådant avtal som det föreliggande bleve till skada för svensk sjöfartsnäring.»

Sedan sägs det av samma myndighet, att denna anslutning icke skulle erbjuda den svenska sjöfarten några mera väsentliga fördelar ur reciprocitetssynpunkt.

Det har vidare sagts här, att vattenfallsstyrelsen och generaltullstyrelsen ha tillstyrkt, men jag vill då erinra om att kommerskollegium står i ansvar för de *ekonomiska* förhållandena vilka det ju här i första hand gäller. Det är andra synpunkter, som de övriga ämbetsverken lagt på saken.

Då läget sålunda icke är klart och då vi icke ha fast grund att utgå ifrån och ingenting riskeras med att vänta och se, vilken tillslutning traktaten får, har jag icke kunnat underlåta att ansluta mig till reservationen av herr Stendahl m. fl., till vilken jag, herr talman, yrkar bifall.

Herr **Forssell:** Herr talman, mina herrar! Jag tror, att herr statsrådet gjorde sig skyldig till ett litet missförstånd, då han bemötte mina inledande ord, där jag talade om att propositionen kommit in för sent. Jag tillät mig ju

säga, att det, att propositionen kommit in för sent, det var allenast ett första intryck, som totalt förflyktigades vid ett närmare studium av propositionen, och jag kom vid detta studium i stället till det resultat, att propositionen kommit *för tidigt*. Det var den slutsats jag kom till, och såvitt jag kunnat följa herr statsrådets bevisföring i de två anföranden, som han hållit, har han icke egentligen kunnat gendriva det påståendet. Jag tror, att det hade varit lyckligt, om regeringen hade väntat ett år och icke fallit offer för en liten älskvärd samlarvurm för konventioner, ty det förefaller verkligen, som om den sittande regeringen hade ett intresse för konventioner, som påminner om en filatelists intresse för rara frimärken.

Ang. vissa å allmänna konferenser för samfärdsels- m. fl. frågor antagna överenskommelser. (Forts.)

Det var emellertid icke detta jag egentligen ville säga, utan jag begärde ordet närmast för att precisera mitt yrkande. Det är ju så, att utskottets tillstyrkande är uppdelat i olika punkter, medan reservationen gör sin hemställan i en enda punkt. Följden har blivit, att det icke råder nödig parallellism mellan reservationens och utskottets yrkanden. Därför skall jag för formens skull, herr talman, be att få göra ett yrkande i formell kongruens med utskottets yrkande.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan under punkten b), i vad denna hemställan avser stadgan rörande segelbara vattenvägar av internationell betydelse, men i övrigt avslag på utskottets hemställan och Kungl. Maj:ts proposition, alltså avslag på hela punkten a) samt under punkten b) avslag på tilläggsprotokollet.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén:** Herr talman! Den föreliggande konventionen utgör resultatet av de strävanden, som ägt rum under de senaste åren för införande av kollektiva avtal om lika behandling av handeln och sjöfarten inom olika stater, en grundsats av uppenbarligen stort värde. Det är sådana principer som ofta eftersträvas i separata förhandlingar med särskilda stater, och det är redan tekniskt sett av fördel, om ett flertal stater samla sig om gemensamma regler, som de icke sedan behöva förhandla om varje gång de uppgöra ett handels- eller sjöfartsavtal.

Det är vidare så, att det är ett allmänt fredsintresse, om man så får uttrycka sig, att så mycket som möjligt få fram allmänna regler inom områden, där annars lätt slitningar kunna uppstå mellan olika stater.

Den siste ärade talaren tyckte sig finna en samlarvurm i fråga om konventioner inom den nuvarande regeringen. Om detta konstaterande är riktigt, ligger det påpekade förhållandet helt i linje med den allmänna politik, som Sverige fört under olika regeringar dessa sista år, då man medverkat i arbetet för kodifiering av den internationella rätten i syfte att få allmängiltiga, av alla stater erkända och tillämpade grundsatser på sådana områden, där det annars lätt kunde bli konflikter och slitningar. Dessa konventioner utgöra icke ett stort steg framåt. Man har gjort ett anspråkslöst försök att få vissa allmänna principer fastslagna. Att de icke utgöra något stort steg, det bevisas bäst därav, att en anslutning för Sveriges del, praktiskt sett, icke innebär någon förändring av den politik vi redan föra. Men avtalet skulle innebära avsevärda förändringar i fråga om andra staters politik, och därför är det ett allmänt intresse för oss liksom för övriga stater, att ett sådant här kollektivt fördrag icke alldeles strandar, att, när man nu fått så många signaturer på avtalet, det icke förfaller därför att den ena staten efter den andra tvekar att ratificera, att de ligga och vänta på varandra, så att det fördenskull ej blir något resultat. Om man alltså ser saken ur allmän synpunkt tror jag att det i längden är ett starkt intresse även för Sverige att medverka till, att dessa konventioner verkligen få en praktisk betydelse. Jag nämnde, att det icke innebär någon ändring i den politik, vi faktiskt f. n. föra och som vi fört sedan flera år tillbaka. Nu invänder man häremot, att vi i alla fall frånhända oss rätten att ändra

Ang. vissa å allmänna konferenser för samfärdsels- m. fl. frågor antagna överenskommelser. (Forts.)

denna politik. Och en av de föregående talarna, herr Lithander, ansåg, att vi vore i bättre läge, om vi bevarade möjligheten att från fall till fall pröva, om vi vilja bevilja licens eller icke för utländska fartyg att lossa i svenska inre hamnar. För min del tror jag ej, att vi komma i bättre förhållande till främmande makter, om vi söka pröva frågan från fall till fall, alltså ge olika behandling åt olika nationers fartyg, ibland bifalla, ibland avslå sådana ansökningar. I själva verket kan man frukta, att det skulle framkalla ideliga friktioner, leda till förfrågningar, varför vi avböjt i det ena och bifallit i det andra fallet. Vi skulle få mycket svårt här i Sverige att avge tillfredsställande förklaringar på en sådan politik. I själva verket är det också så, att kommerskollegium under de år kollegium haft att bevilja licenser icke ens ansett behövligt att taga kännedom om i de enskilda fallen, vilken nation fartyget tillhört. Licens har beviljats, utan att fartygens nationalitet ens uppgivits. Och det har enligt uppgift från kommerskollegium under de senaste 4 åren beviljats licenser till lossning i hamnar, belägna å andra orter än stapelstäder vid inre vattenvägar, för cirka 2,500 fartyg. För min del har jag ej anledning tro, att statsmakterna skulle avbryta denna politik, även om vi ej ratificera detta avtal, och att de alltså skulle börja säga nej till ansökningar om lossningstillstånd för utländska fartyg.

Bland de olika konventioner, som här föreligga till avgörande, är det ju först en stadga rörande havshamnar, om vilken de hörda myndigheterna äro fullkomligt eniga, att en ratifikation skulle enbart vara till fördel för Sverige med hänsyn till de möjligheter, svenska fartyg så småningom få gentemot andra stater, att lossa och lasta i inre hamnar i främmande länder. Det har icke funnits betänkligheter mot en anslutning till denna stadga, vare sig hos kommerskollegium, generaltullstyrelsen eller vattenfallsstyrelsen, utan förslaget är i denna del tillstyrkt av alla. Under sådana förhållanden förefaller det mig, att saken är tämligen klar, att vi ej ha någon som helst anledning att här dröja eller att säga nej till förslaget i vad det rör havshamnstadgan.

Vad beträffar den andra stadgan, den angående de inre vattenvägarna, har det heller icke varit någon meningsskiljaktighet om den allmänna stadgan. Mot denna ha icke heller reservanterna opponerat sig, och jag kan alltså gå förbi den frågan.

Återstår spörsmålet, huruvida Sverige skall ansluta sig till det tilläggsprotokoll som fogats till denna stadga om inre vattenvägar och till ettdera av de alternativ, som där upptagas.

Inom konstitutionsutskottet ha två reservanter förordat, att man skulle taga det mera begränsade alternativet nämligen alternativ b), som avser endast naturligen segelbara inre vattenvägar. Det alternativet har mycket ringa betydelse för Sveriges del. Det skulle enligt uppgift från generallotsdirektören endast avse Ångermanälven, i det generallotsdirektören nämligen förklarat, att »endast en av Sveriges floder, nämligen Ångermanälven, erbjuder en naturlig, för sjöfarten användbar farled mellan havet och på avsevärd distans innanför detta belägna orter. Övriga till de inre av landet ledande vattenvägar äro konstgjorda». Det förefaller mig emellertid vara föga anledning att stanna vid alternativ b).

Alternativ a) innebär anslutning till tilläggsprotokollet på så sätt att vi förbinda oss, i vad angår transporter utan omlastning vid in- och utförsel, till fullkomligt lika behandling av främmande fartyg på alla segelbara vattenvägar, d. v. s. både konstgjorda och naturliga vattenvägar. Det avser endast transporter utan omlastning, vilket innebär, att det endast blir fråga om relativt stora fartyg, som gå från utlandet till dessa inre svenska hamnar. Det är alltså icke fråga om kustfart i egentlig mening inom våra inre vattenvägar. Här har kommerskollegium, såsom här framhålles från olika håll, ställt sig

Ang. vissa å allmänna konferenser för samfärdsels- m. fl. frågor antagna överenskommelser. (Forts.)

betänksamt. Däremot har generaltullstyrelsen icke haft någon invändning att göra, vilket borde kunna lugna de talare, som ansett, att vi komma i farligt läge i fråga om spritsmugglingen. Jag får erkänna, att jag ej förstår det argumentet. Jag förstår ej, hur en anslutning till traktaten skulle inverka på bevakningen av spritfartygen. Och, som sagt, generaltullstyrelsen har icke haft något att invända.

Som jag inledningsvis framhöll, förefaller det mig vara synnerligen starka skäl för, att vi även taga tilläggsprotokollet, alternativ a). Det innebär icke någon förändring av den politik, som vi fört de senaste åren. Det innebär en medverkan från Sveriges sida i detta internationella arbete, och det medför så småningom för oss fördelar, allteftersom andra stater ansluta sig i större utsträckning till detta alternativ.

Nu har sagts, att man kan gå fram på separattraktaternas väg och då såsom vederlag för, att vi släppa in deras fartyg på våra vattenvägar, kräva att vi få komma in på deras. Då, menar man, kan man bättre iakttaga en verklig reciprocitet. I själva verket torde den politiken ingalunda medföra några fördelar, ty på grund av de klausuler, som allt mer upptagas i handels- och sjöfartsfördrag, komma vi, praktiskt taget, att frånhända oss detta vapen mycket snart. I och med att vi bevilja en främmande stats fartyg nationell behandling på våra inre vattenvägar, i och med detsamma utsträckes denna fördel till alla stater, som ha avtal med oss innefattande klausulen mest gynnad nation, såvida denna klausul sträcker sig även till sjöfartsförhållanden. Jag tror alltså icke, att man skall värdera möjligheten att gå fram på särtraktaternas väg vidare högt. Vi skulle mycket snart ha avhänt oss den, praktiskt sett.

Slutligen vill jag tillägga en synpunkt, nämligen den, att om man är ense om att taga stadgan om havshamnar — och som sagt ingen av de hörda myndigheterna har haft någon invändning däremot — då släppa vi in utländska fartyg till de förnämsta av våra inre hamnar, till dem, från vilka det redan nu är regelmässig trafik till utlandet. Vad vi skulle bevara genom att taga stadgan om havshamnar och underlåta att taga tilläggsprotokollet, alternativ a), är endast att kunna utestänga främmande fartyg från en del mindre betydande hamnar i våra inre vattenvägar. Det förefaller mig alltså, som om det icke vore några bärande skäl för riksdagen att avböja det kungliga förslaget, som avser godkännande av samtliga de föreliggande konventionerna. Det är givet, att regeringen gärna skall följa den uppmaning, utskottets majoritet givit, att man bör överväga, när den rätta tidpunkten är inne för ratifikationens anmälande till Nationernas förbund. Man kan dröja något, för att avvakta tills en eller annan stat ytterligare ansluter sig. Men jag har, som sagt, den uppfattningen, att det är alla skäl för, att förslaget i dess helhet godkännes av riksdagen redan nu, och att regeringen alltså får möjlighet att ratificera avtalet när regeringen prövar tillfället vara lämpligt.

Herr **Fast:** Herr talman, mina herrar! Jag ber endast att få fästa uppmärksamheten vid, att icke här i debatten i dag från reservanternas sida gjorts några principiella invändningar mot, att man skulle ratificera de här förevarande konventionerna. Det har icke heller gjorts uti debatten i utskottet, lika litet som vid den föredragning, som ägde rum från kommerskollegii sida. Vad man från reservanternas sida vill, är att säga ifrån, att man anser, att vi icke nu böra binda oss vid dessa konventioner. Men vad blir det för skillnad i resultat, om vi antaga utskottets förslag, eller om vi antaga reservanternas? Utskottet säger, att Kungl. Maj:t bör taga under närmare omprövning, när den lämpligaste tidpunkten för denna ratifikation är inne, och jag tror, att riksdagen kan med fullt förtroende ge Kungl. Maj:t denna fullmakt, då man vet, att den förberedande behandlingen skett av en annan regering,

Ang. vissa å allmänna konferenser för samfärdsels- m. fl. frågor antagna överenskommelser. (Forts.)

att således tvenne regeringar av olika färger kommit in på samma linjer och till samma resultat. Men om man tar reservationen, innebär detta, att Kungl. Maj:t är förhindrad att ratificera vid det lämpliga tillfället.

Mot vad här sagts, framför allt av herr Pehrsson i Göteborg, att detta skulle medföra olägenheter för rederinäringen och framför allt för segelfartygen, vill jag framhålla, att dessa olägenheter icke ha kunnat preciseras. Det kvarstår fortfarande som ett känt faktum, att under fyra år de förhållanden gällt i stort sett, som komma att bli gällande efter ratifikationen. Och jag vill framhålla, att det förefaller vid debatten i dag, att man alldeles missförstått, vad denna sak egentligen gäller. Man har fått ett intryck av, att man från rederinäringens sida fattat dessa konventioner så, att det skulle bli fråga om konkurrens även i fråga om trafikering från en svensk hamn till en annan. Jag kan anföra exempel på att man från rederinäringens sida tolkat det så, och det är kanske på den punkten motståndet först gjort sig gällande. Men här är endast fråga om trafik från utlandet till svensk hamn, även om den är en inre hamn, och därifrån till utlandet. Det vore egendomligt, om Sverige, som är en sjöfarande nation och varit det sedan vikingatiden, icke skulle anse med sin fördel förenligt att ratificera dessa överenskommelser. Ty det är klart, att då vår lilla nation har större sjöfart än de flesta andra, så måste vårt land ur bytessynpunkt ha de större fördelarna på sin hand.

Och vidare vill jag säga, att hela argumentationen för avslag här i dag och den, som tidigare presterats i utskottet, närmast ger intryck av att vår sjöfart skulle sakna det nödiga initiativet, och att man sålunda genom restriktioner behövde skydda densamma. Det är väl icke riktigt att understödja en sådan tankegång. Jag tror alldeles säkert, att vårt lands sjöfart kan mycket väl mäta sig med andra länders.

När man sedan säger, att vi kunna från fall till fall lämna licenser, som hittills skett, så vill jag fråga om det är så säkert, att den vägen är framkomlig. Hans excellens herr utsrikesministern har nyss anfört, att den vägen icke är framkomlig. Och antag, att det är nödvändigt att få en överenskommelse med ett sådant land som England, som redan har ratificerat, och att detta land säger: »Vi träffa icke överenskommelse, utan att ni ratificera.» Då äro vi där. Men det förefaller mig, som om det är en mindre tilltalande form för ratifikation, än om vi själva välja tidpunkten för densamma. Dessutom ifrågasätter jag, om vårt land kan, efter att ha i fyra år lämnat licenser, ånyo slå in på restriktionernas väg. Det tror jag ej mycket på. Jag tror, snarare, att det är på det sättet, att ett litet land har större möjligheter att tillvinna sig fördelar gentemot de stora och betydande staterna genom att gå ratificeringsvägen än genom att gå den vanliga bytesvägen, den enligt mitt förmenande mindre tilltalande vägen att från fall till fall byta sig till fördelar, varpå man ej är säker.

I fråga om den reservation, som avgivits av herrar David Bergström och Fehr, har det här i kammaren icke framställts yrkande om bifall, men kanske det kommer att ske i första kammaren. Jag vill därför säga, att den sidan av saken icke varit föremål för allvarlig prövning i utskottet. Jag tror det berodde närmast därpå, att man icke riktigt visste, vad man skulle säga till Kungl. Maj:t i fråga om avvaktandet av den lämpliga tidpunkten. Hade man kunnat komma överens på den punkten, hade kanske icke den reservationen kommit in i detta betänkande. Jag tror också — det har redan framförts här — att om man ej har något att invända gentemot havshamnstadgan, som öppnar alla leder och hamnar, vilka ha större betydelse, förefaller det mig för småfuttigt att icke ratificera vad som återstår. Jag tror, att alla skäl tala för och att inga sakliga skäl ha kunnat framställas mot att lämna i

Ang. vissa å allmänna konferenser för samfärdsels- m. fl. frågor antagna överenskommelser. (Forts.)

Kungl. Maj:ts hand med fullt förtroende att bestämma, när tidpunkten är lämplig för ratificering. Jag tror, att sjöfartsnäringen i längden vinner på en sådan politik, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i samtliga punkter.

Herr **Bäckström**: Herr talman! Efter den utredning, som lämnats av hans excellens herr utrikesministern, skulle det kanske kunna anses onödigt, att jag yttrar något i saken. Men då en del av vad som här anförts från reservanthåll möjligen skulle på någon av kammarens ledamöter, som ej varit i tillfälle att taga del av aktstyckena, kunna verka bestickande nog och väcka farhågor, vill jag, som varit med i utskottet vid handläggningen, uttryckligen förklara, att jag efter omsorgsfullt övervägande i alla delar instämmer i det slut, till vilket utskottet kommit.

När herr Forssell i sitt sista yttrande nämnde, att regeringen anfäktades av en viss samlarvurm för konventioner, avslöjade han här enligt min mening just den djupaste innebörden i den reservation, som framkommit från högerhåll. Jag tror med bestämdhet, att vad som åstadkommit den ståndpunkt, som man intager på högerhåll, icke är så mycket den sak, vilken vi nu diskutera, utan snarare den allmänna olusten och oviljan på det hållet, så snart det gäller uppgörelse och överenskommelse med främmande nationer. Paragraf 23 i Nationernas förbunds stadga avser ju att åstadkomma säkerställande av de mellanfolkliga kommunikationerna genom överenskommelser och propositionen är ock ett led i den stora saken. Vi anhängare av samförstånd och den öppna dörrens politik, som vi bruka kalla det, äro naturligtvis av den anledningen för, att ratificering sker av här ifrågavarande aktstycken. Det visar utåt, att vi ha ett ärligt uppsåt i vårt handlande. Och, som redan här från flera håll framhållits, inflyta propositionens olika delar så intimt i varandra, att jag ej förstår, att, om man tar en del och försöker komma undan de andra, något är vunnet. I allt fall är det mindre lyckligt, och därför, herr talman, ber jag att få hemställa om bifall till det förslag, konstitutionsutskottet här framlagt.

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr talman! Jag skall be att få med några få ord till den sista ärade talaren framställa några synpunkter till betänkande och begrundande. Det har här sagts, att vi skola gå med på detta förslag, därför att vi tillhöra Nationernas förbund, att det gäller grundsatser av stort värde, som det också är vår plikt att vara med om att genomföra, och att vi såsom anhängare av samförståndets och den öppna dörrens politik skola vara färdiga att taga detta förslag. Jag vill då erinra om att det här gäller ekonomiska förhållanden, och då kan det väl icke vara skäl uti att vi taga en överenskommelse, som skulle kunna bli till vår nackdel, om det föreligger en möjlighet till att taga ett alternativ, som är för oss förmånligare. Jag vill också erinra därom, att vi icke äro sämre medlemmar av Nationernas förbund, om vi taga tilläggsprotokollet enligt alternativ b) än om vi taga detsamma enligt alternativ a). Vi äro icke sämre medlemmar än Finland, som funnit med sina ekonomiska fördelar förenligt att, därför att det står i alldeles samma läge som vi med ett mycket storartat kanalsystem, icke taga alternativ a). Sålunda, när hans excellens, herr utrikesministern talar för denna sak, kan hela hans argumentation med hänsyn till de allmänna synpunkterna anpassas likaväl till alternativ b) som till alternativ a), som ju står så omstritt.

Herr Fast frågade vidare, var skillnaden låg, och tycktes icke finna någon egentlig skillnad mellan utskottets förslag och reservationen. Jag skall då för den ärade talaren peka på skillnaden. Utskottet vill utan vidare taga alternativ a) och vill lämna i regeringens hand att när den finner lämpligt underteckna konventionen i enlighet med alternativ a). Reservanterna åter säga:

Ang. vissa å allmänna konferenser för samfärdsels- m. fl. frågor antagna överenskommelser. (Forts.)

Vi vilja ha en utredning, huruvida icke alternativ b) för oss i likhet med för Finland är det riktiga alternativet att välja. Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet har också uttryckligen förklarat, att någon utredning vill han icke längre ha, ty den kommer icke att ge något. Det är sålunda en betydande och bestämd skillnad härutinnan. Vi vilja ha en utredning, som säger oss: är det för oss verkligen förmånligt att taga alternativ a) eller böra vi icke, då de allmänna synpunkterna icke lägga några hinder i vägen därför, likaväl taga alternativ b), om det visar sig för oss fördelaktigast? Ärendet kommer enligt reservanternas förslag åter igen att framläggas för riksdagen. Vi förlora ingenting på att vänta, och vi vinna icke något på att gå för hastigt till väga. Det kan bli, såsom det skett en och annan gång förut beträffande liknande angelägenheter, så, att vi genom ett hastverk sedan fått anledning beklaga, att vi icke följde den gyllene regeln att vänta och se, vad som kunde komma att inträffa. Visst må det vara vackert att vara en »föregångsnation», men icke kommer det att på något sätt gå vår ära för nära, om vi vänta och se vad de stora staterna i detta fall kunna komma att göra.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Larsson:** Herr talman! Det förvånar mig något, att herr Pehrsson i Göteborg icke instämt med herr Reuterskiöld i hans reservation, då hans sista anförande och även det första peka bestämt i den riktningen. I det sista anförandet talar herr Pehrsson om att reservanterna vilja ha en ytterligare utredning. Ja, herr Pehrsson måtte icke själv ha sett efter vad det står i den reservation, som herr Pehrsson själv skrivit under. Där finns nämligen icke ett ord om någon utredning. Det fastslog jag redan i mitt första anförande. Vad reservanterna här säga är, att de vilja ha uppskov, till dess flertalet andra länder ratificerat överenskommelsen, och slutligen stanna reservanterna vid att endast förorda stadgan röranade segelbara vattenvägar av internationell betydelse, denna stadga, som ingen haft något att erinra emot. Alltså borde herr Pehrsson, synes det mig, icke ha stannat för denna reservation utan gått med på professor Reuterskiölds.

Då jag nu nödgats taga till orda en gång till, kan jag icke underlåta att nämna ett par ord ytterligare om denna utredning. Herr Pehrsson var inne på den statistik, på de siffror, som finnas angivna uti den i första kammaren väckta motionen. Ja, vad visa dessa siffror? De visa, att vår andel i sjöfarten på utlandet minskats med några procent från tiden före kriget till år 1924, men vad säger det? Jo, motionären själv måste erkänna att, såsom han säger, »av de anförda siffrorna framgår med önskvärd tydlighet, att det svenska tonnaget i vårt lands egen utrikestrafik år 1924 var ogynnsammare ställt än något av de nämnda ländernas tonnage i jämförelse med förhållandet före kriget». Ja, det kan man ju säga, men sedan tillägger motionären själv: »Siffrorna visa emellertid blott frekvensen men säga intet om orsaken till denna ogynnsamma utveckling.» Ja, det är just det. Vi få icke enligt min mening genom denna statistik eller genom någon ytterligare undersökning fram huru det ställer sig i detta avseende. Det är andra omständigheter, som inverka på detta, och därför kunna vi icke genom någon statistisk undersökning få någon närmare klarhet uti detta problem. Därför upprepar jag ännu en gång att, när vi under flera år tillämpat en viss princip i fråga om utländska fartygs tillträde till våra hamnar och deras behandling där, må ju det vara tillräckligt som utgångspunkt att bygga vidare på. Jag understryker ännu en gång, att vi skola icke tro, att det går så lätt att kasta om och behandla utländska fartyg på ett annat sätt, om vi nu icke skulle ratificera detta tilläggsprotokoll. Det blir blott, såsom herr utrikesministern framhöll, att göra upp från fall till fall, och det är icke säkert, att vi på den vägen kunna nå de fördelar, som vi kunna nå, om vi nu ratificera.

Ang. vissa å allmänna konferenser för samfärdsels- m. fl. frågor antagna överenskommelser. (Forts.)

Herr förste vice talmannen **Hamilton:** Herr talman! Jag skall icke upptaga kammarens dyrbara tid — jag stryker under ordet dyrbara — med att bemöta de skäl, som blivit anförda för bifall till reservationen. Jag har fått den uppfattningen av debatten i dag, att man fullständigt överskattar de fa-ror, som en anslutning till konventionen i fråga skulle innebära. Det förefaller mig vida bättre, att man träffar ett generellt avtal med åtskilliga länder, som vilja lämna samma fördelar till Sverige, som Sverige lämnar dem, än att blott träffa enskilda avtal med vissa länder. Ett bifall till utskottsförslaget innebär ju icke annat än att vi fortfarande kunna föra samma sjöfartspolitik, som vi hittills fört, och ett avslag skulle kunna innebära att licenser i framtiden icke komma att lämnas i den utsträckning, som hittills skett.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag, och jag vill med detta korta anförande även ge herrarna ett gott exempel från ålderspresidenten på att, då vår föredragningslista är fullsatt med viktiga ärenden, icke alltför mycket taga upp tiden med långa anföranden.

Herr **Almquist:** Herr talman! Jag skall taga ad notam herr ålderspresidentens anmaning att icke hålla något långt anförande. Såsom läget för närvarande är i kammaren, har jag ansett det vara riktigt att ännu ett yrkande kommer under kammarens prövning, nämligen det som står i överensstämmelse med herrar David Bergströms och Fehrs reservation. Det kan ju tyckas, som om ett sådant yrkande skulle vara ägnat att trassla till situationen, men jag tror, att det i detta fall möjligen kan ha motsatt verkan. Helt säkert är det många i denna kammare, som äro tveksamma, som å ena sidan icke vilja gå så långt som Kungl. Maj:t och utskottet, men å andra sidan gärna vilja något mera positivt än vad som innefattas i herr Stendahls m. fl. reservation.

Detta herrar David Bergströms och Fehrs yrkande går, såsom herrarna finna, i främsta rummet ut på en ratifikation av tilläggsprotokollet enligt alternativ b). Nu har visserligen hans excellens herr utrikesministern menat, att ett beslut i den riktningen skulle ha bra liten betydelse. Positivt kanske det icke har så stor betydelse, men negativt har det däremot den betydelsen, att vi i fråga om de konstgjorda vattenvägarna tillsvidare behålla full handlingsfrihet. Jag vill med anledning av vad herr Fast sade beträffande detta framhålla, att under diskussionen i utskottet — åtminstone kan jag säga under den del av denna diskussion, som jag hade tillfälle att åhöra — diskuterades verkligen detta och tillstyrktes bland annat av mig.

Jag skall icke ingå på någon vidlyftigare motivering för ett bifall till denna reservation, men jag vill fästa uppmärksamheten på ett förhållande, som jag framhöll i utskottet, och som från sakkunnigt håll icke heller blivit bestritt eller motsagt. Det hänför sig till frågan om vilka makter som ratificerat alternativ a) resp. alternativ b). Man finner då å ena sidan typiskt Danmark. Det har ratificerat alternativ a), såvitt man kan finna av det rätt så naturliga skälet — åtminstone är det sannolikt — att Danmark icke har några konstgjorda vattenvägar, som det skulle behöva upplåta åt en främmande makt. Det har sålunda ingenting att ge och får ett medgivande gratis. Finland, som däremot har sina stora inre vattenvägar, särskilt kring Saimen, har betecknande nog ställt sig på en annan ståndpunkt och ratificerat alternativ b). Det kan naturligtvis icke med visshet sägas, att där ligger det bestämmande motivet, men jag vågar påstå, att det är rätt stor sannolikhet för detta. Jag tror därför, att vi skulle handla klokt, om vi i det avseendet följer det exempel, som givits av Finlands regering.

Jag vill, som sagt, icke orda något vidlyftigare i detta ämne, utan jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring beträffande såväl dess motivering som kläm, som förordras i herrar David Berg-

Ang. vissa å allmänna konferenser för samfärdsels- m. fl. frågor antagna överenskommelser. (Forts.)

ströms och Fehrs reservation. Om det är så, mina herrar, som herr Fast tycks antaga, att denna linje segrar i första kammaren, skulle, om andra kammaren ville ansluta sig till detta beslut, frågan få en enhetlig lösning i dag.

Herr **Forssell:** Herr talman! En ärad talare på Västerbottensbänken, herr Bäckström, har bidragit till denna diskussion med att försöka ge herrarna en liten inblick i den motivering, som legat bakom mitt ställningstagande till denna fråga. Jag tror emellertid, att herr Bäckström med den besinningsfullhet, som alltid utmärker honom, vid närmare eftertanke skall erkänna, att hans analys var en smula orättvis. Ty, såsom herrarna nog torde erinra sig, hava vi vid denna riksdag haft flera konventionsförslag före, vilka högern biträtt utan den ringaste gensaga. Senast för några dagar sedan kom in från konstitutionsutskottet och antogs här i kammaren ett utlåtande rörande ett skiljedomsavtal med Tyskland. Jag tror, att den nuvarande regeringen satte ett mycket stort värde på den princip, på vilken detta skiljeavtal vilade, och från högerhåll mötte varken i utskottet eller i kammaren något som helst motstånd. Jag erinrar desslikes om spritsmugglingskonventionen, som för några dagar sedan gick igenom i kamrarna. Trots att man på högerhåll hade mycket starka betänkligheter i vissa avseenden, accepterades dock detta förslag för att få fram ett försök till reglering av dessa förhållanden. Jag tror, som sagt, att vi på högersidan kunna visa på vår medverkan till flertalet av de konventioner, som tillkommit, så att vi kunna taga herr Bäckströms omdöme om oss med sinnesro. Just därför, att vi kunna visa på sådana meriter, tro vi oss kunna, utan att därigenom behöva misstänkliggöras, framställa våra invändningar, då ett förslag föreligger, som verkligen kan göras till föremål för berättigade gensagor.

För att fullfölja den lilla bild, som framkallade herr Bäckströms replik, vill jag säga, att en förnuftig filatelist, huru intresserad han än är för att komplettera sin samling, köper icke dyrare än han kan vara tvungen att göra, utan väntar, ser tiden an, tills marknaden för hans inköp synes bättre. Jag menar, att man på regeringssidan varit en liten smula för het på gröten, och att man lugnt kunnat se tiden an och väntat med framläggandet av denna proposition till riksdagen.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla det yrkande, som jag förut framställt.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén:** Endast ett enda ord med anledning av herr Almquists profetia om första kammarens ställning! Jag ber att få säga, att jag hyser den största förhoppning om att där kommer regeringens förslag att få ett starkt understöd av den föregående regeringen och dess anhängare, eftersom handelsministern den 6 juni 1924 meddelade utrikesministern, att ur hans synpunkt intet hinder mötte för ratificering av en konvention, innefattande det alternativ, som Sverige här signerat, d. v. s. alternativ a) i propositionen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till det av herr Forssell under överläggningen gjorda yrkandet samt 3:o) bifall till det yrkande, som framställts av herr *Almquist;* och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Föredrogos vart för sig:

statsutskottets memorial, nr 86, om anvisande av de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor; och

bevillningsutskottets betänkande, nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Tjeckoslovakiska Republiken avslutat handels- och sjöfartsavtal.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och betänkande hemställt.

§ 6.

Ang. godkännande av handelsavtal mellan Sverige och Spanien.

Vid härpå skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande, nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Spanien avslutet handelsavtal, yttrade:

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Kungl. Maj:ts föreliggande proposition ingriper ganska djupt i de tullförändringar, som riksdagen beslöt den där söndagen år 1921. Då skedde dessa förändringar åtminstone från en åskådares synpunkt tämligen enhälligt, och det gällde huvudsakligen lyxvaror och umbärliga varor. Nu skall man på det stora fältet av det område, där Kungl. Maj:t och riksdagen då gingo in för dessa förändringar, återgå till förhållandena, sådana de voro förut, och kanske på vissa punkter t. o. m. därutöver. Det har då varit för mig stor anledning att göra några reflexioner rörande den s. k. tariffpolitiken i tullfrågor.

Jag tycker mig finna, att den svenska tulltaxan är så uppgjord och uppställd, att den naturligtvis duger vid en underhandling, så länge man håller sig till den gamla regimen, mest gynnad nations behandling, men så fort man kommer in på de egentliga tarifftraktaterna, då är nog den svenska tulltaxan synnerligen dåligt utrustad.

För att närmare klargöra vad jag ytterst menar vill jag framhålla, att genom den avslutade tulltraktaten med Spanien komma tullförhållandena att rubbas för vårt land vad beträffar den ekonomiska sidan av saken, därför att traktaten automatiskt drager med sig nedsättning av respektive tullar även vid import från andra länder. Gör man det tankeexperimentet, att vi vid en annan tidpunkt skulle träda i underhandlingar om tarifferna med t. ex. Frankrike eller Italien, så skulle då det bytesobjekt vara borta, som denna nedsättning av tullarna representerar. Den är borta, och vad skulle vi då gripa till? Skulle det ligga så till, att de länder, med vilka vi ha större handelsförbindelser, verkligen på allvar skulle gå in för tariffsystemet vid underhandlingar, beklagar jag verkligen de svenska underhandlare, som skulle försöka tillvarataga våra intressen, ty de ha då inga vapen att sätta emot. Visserligen har man, som det har sagts, det vapnet, att Kungl. Maj:t i vissa fall kan förhöja tullarna utan vidare, men det är solklart, att tages ett sådant steg, innebär det öppet tullkrig. De länder däremot, som ha maximal- och minimaltariffer, ha det på ett helt annat sätt. Ett land som vårt, som icke hör till de stora länderna, kan aldrig ställa det så, att det får underhandla om tullarna med alla makter på en gång, utan det blir nog de andra länderna, som bestämma tidpunkterna, då de vilja underhandla med Sverige. Såvitt jag kan förstå, bliva vi då ställda på en omöjlig bas, så att vi icke kunna tillvarataga våra handelsintressen, om det andra landet går in för tariffsystemet.

Jag vågar därför rikta den vädjan till Kungl. Maj:ts regering att taga i allvarligt övervägande, huruvida tiden icke nu är inne för oss att ordna vår tulltaxa så, att även vi ha några vapen, när utlandet tränger på, d. v. s. maximal- och minimaltariffer eller något i den riktningen. Jag tror, att en sådan omändring skulle kunna göras, utan att det behövde väcka upp strid om protektionism eller frihandel, ty jag tror, att vi alla äro eniga om att söka värna våra legitima intressen utåt mot andra folk, vare sig vi äro frihandlare eller protek-

Ang. godkännande av handelsavtal mellan Sverige och Spanien. (Forts.)

tionister eller vi intaga någon slags mellanställning mellan dessa två grupper. Jag ser för min del ingen möjlighet för oss att lyckas värna oss utan att vi på något sätt formellt ändra vår nuvarande tulltaxa.

Det har varit för att uttala detta, som jag, herr talman, har begärt ordet, och det kan naturligtvis, då traktaten nu föreligger, icke falla mig in att göra något yrkande mot densamma.

Häruti instämde herr *Magnusson* i Tumhult.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 8.

Ang. nedbringande av gällande bostadshyror.

Å föredragningslistan var härefter uppfört andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion angående vidtagande av åtgärder för nedbringande av gällande bostadshyror.

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 257, hade herr *Hage* föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, med hänsynstagande till vad i motionen anförts, låta verkställa en utredning, huruvida, i vilken utsträckning och på vilket sätt åtgärder skulle kunna vidtagas för åstadkommande av ett förbilligande av bostadshyrorna särskilt i smålägenheter.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Hage**: Herr talman, mina damer och herrar! Jag skall icke säga många ord i denna fråga. Det är nämligen så, att den motion, som jag har väckt, har blivit enhälligt avstyrkt av vederbörande utskott, och då föreligger naturligtvis ingen anledning att gå djupare in på frågan.

Motionen avsåg emellertid att begära »en utredning, huruvida, i vilken utsträckning och på vilket sätt åtgärder kunna vidtagas för åstadkommande av ett förbilligande av bostadshyrorna särskilt på smålägenheter». Jag vill då säga, att orsaken till att denna motion framkommit från min sida *dels* är det förhållandet, att jag är bosatt i en stad, som enligt socialstyrelsens utredningar har bland de högsta hyrorna närmast Stockholm i hela landet, *dels* är den omständigheten, att det alltjämt sker en stegring av hyrorna. Trots att prisindexen för alla slags förnödenheter har sjunkit och, med vissa avbrott då och då, håller på att sjunka, råder det beträffande *hyres*prisindexen ett motsatt förhållande, och detta förhållande är enligt mitt förmenande av sådan art, att man kan ha anledning att göra några reflexioner med anledning därav.

Jag har tillåtit mig att med ledning av socialstyrelsens senaste uppgifter åstadkomma en grafisk tabell, utvisande *dels* den allmänna livsmedelsprisindexens höjning och sänkning från 1914 intill 1925 — det är den blåa kurvan på tabellen — *dels* utvecklingen av den prisindex, som är uppgjord för hyrorna — det är den röda kurvan. Nu se herrarna och damerna av denna

Ang. nedbringande av gällande bostadshyror. (Forts.)

sammanställning, att den blå linjen stiger till en fruktansvärd höjd år 1921, motsvarande ett indextal av 281, men att den sedan oavbrutet går ned mot normala förhållanden. Det har endast varit under den allra sista tiden, som det har inträffat vissa förhållanden, som medfört, att linjen gått upp och ned. Däremot kan man konstatera, att den röda linjen, som också utgår från år 1914, alltjämt håller på att stiga. Det finns icke någon nedgång av denna linje utan den stiger oavbrutet uppåt. Vi se också, att år 1923 passerar den och skär igenom den blå linjen, vilket innebär, att hyresprisindexen stigit över den vanliga livsmedelsprisindexen. Den har sedan alltjämt fortsatt att stiga, så att avståndet mellan de två indexen vid det här laget är ganska stort, som synes av den grafiska tablån.

Vi kunna också av denna tabell se, vilka resultat som åstadkoms av hyresregleringslagen under den tid, den existerade. Under det att den blå linjen stiger upp med fruktansvärd fart under loppet av några få år, har man med användande av hyresregleringslagen kunnat hålla den röda linjen nästan i botten på tabellen, vilket enligt mitt förmenande är ett bevis på, att det icke förhåller sig på det sätt, som man velat göra gällande på en hel del håll, nämligen att det *enda* sättet att reglera hyrespriserna nedåt är, att man bygger. Det här konstaterade förhållandet måste ovillkorligen innebära, att man också på *lagstiftningens* väg kan åstadkomma något, när det gäller prisreglering, vare sig det avser hyror eller något annat.

Jag har velat demonstrera denna sak, och jag vill säga, att denna fortsatta stegring av hyresprisindex är något, som enligt mitt förmenande inger *allvarliga farhågor* för framtiden. Herrarna se, att jag i slutet av tabellen har satt in en streckad linje. Jag har nämligen hört sägas, att det i Stockholm och på en hel del andra platser försiggår en allmän uppsägning av lägenheter i syfte att höja hyrorna, och efter vad jag kan förstå, måste detta resultera i, att efter den 1 oktober kommer hyresprisindexen återigen att stiga i vädret och fortsätta uppåt. Man måste säga, att ett sådant förhållande är synnerligen egendomligt. Man kan nämligen våga påstå, att i stort sett innebära de hyresförhöjningar, som nu ske, rent av en okynnestaktik från husägarnas sida. Det finns i en mängd fall ingen anledning att höja hyrorna, utan bakom detta ligger ofta det förhållandet, att det existerar en del folk, som rent av söka komma över hus, där hyrorna icke äro alltför höga, och som köpa in dem för att sedan höja hyrorna. Detta är en mycket utbredd sport från husjobbarnas sida i de stora samhällena.

Jag vill också framhålla, att denna fortsatta höjning av hyrorna också är en allvarlig fara ur den synpunkten, att det förhindrar den allmänna prisindexen att pressas ned på ett sådant sätt, som annars skulle kunna ske. Det ser man mycket tydligt på den grafiska framställningen. Vid de tillfällen, då den allmänna prisindexen helt plötsligt gått upp, har det berott på att det strax förut skett en höjning av hyrorna. Hyresprisen ingå ju i den allmänna prisindexen och inverka på den, och verka de återhållande på nedgången av den allmänna prisindexen. Detta måste enligt mitt förmenande vara synnerligen farligt, särskilt med hänsyn till att vi ju alla ha klart för oss, att det exempelvis för exportindustrien är av oerhört stor betydelse, att vi få till stånd en definitiv sänkning av den allmänna prisnivån.

Det har varit från dessa utgångspunkter och för att verkligen fästa uppmärksamheten vid dessa förhållanden, som jag har väckt min motion. Jag har i denna min motion tänkt mig olika vägar för åstadkommande av ett förhindrande av hyresprisindexens ständiga höjning. Jag har därvid bland annat kommit in på den linjen, att man från det allmännas sida, liksom skett förut, skulle kunna ge anslag exempelvis till kommunerna för att möjliggöra för dem att avskriva vissa kristidskostnader å deras bostadsbyggnader. Sam-

Ang. nedbringande av gällande bostadshyror. (Forts.)

ma förfaringssätt skulle även kunna användas beräffande det bostadsbyggande, som omhänderhafts av kooperativa organisationer och dylikt. Detta förslag har emellertid mött motstånd inom utskottet. Med anledning av den allmänna argumentation, som man därvidlag fört, skulle jag vilja säga, att det är ju dock så, att man förut från statens sida givit sådana subventions- eller avskrivningsanslag. Det påvisades också i utredningen, att man i Norge har givit sådana anslag på tillsammans 17 miljoner kronor. Detta innebär alltså, att staten givit anslag och sedan skrivit av sina fordringar. Ett sådant förfarande måste, enligt mitt förmenande, åtminstone i någon mån verka i riktning mot en sänkning av hyrorna. Jag kan åtminstone icke finna annat än att det måste verka på det sättet.

Jag vill i detta sammanhang påstå, att när det sker en hyresförhöjning exempelvis i kommunala hus på grund av att kommunen måste fullgöra vissa avbetalningsskyldigheter och betala ränta på sådana statsanslag, smittar detta i flera fall av sig även på hyresmarknaden i övrigt. Även från *den* utgångspunkten menar jag, att det kunde finnas anledning att vara med på något sådant, som jag varit inne på, nämligen att staten även i fortsättningen skulle kunna vara med om att undan för undan med överkomliga belopp avskriva vissa fordringar hos kommunerna, för att på det sättet medverka till en nedpressning av hyrorna, d. v. s. kommunerna skulle även offra något genom att avskriva en del fordringar i de fall, där kommunerna även lämnat lån eller satt in pengar i kommunala byggen.

Nu har jag emellertid på denna punkt icke framställt något bestämt yrkande, utan jag har endast föreslagit, att man skulle taga denna sak under övervägande, och jag menar, att det i fortsättningen alltjämt finns anledning att taga en sådan sak i övervägande.

Jag har vidare varit inne på den möjligheten, att man skulle söka åstadkomma hus, som icke ha så hög standard, vilket man för övrigt också varit inne på på en hel del håll. Som det nu är uppföres det en del präktiga och bra hus, men när de äro färdiga, inträffar det, att små löntagare och arbetare förklara, att de icke kunna flytta in i dessa hus, därför att hyran blir så orimligt hög, att deras inkomster icke räcka till att betala den. Jag har därför utgått ifrån, att det kan finnas anledning att verkställa undersökning om möjligheten att åstadkomma hus med en något lägre standard än som nu i vissa fall åstadkommes. Jag vill naturligtvis därmed icke ha sagt, att man exempelvis skall underlåta att inleda elektrisk belysning, vattenledning och sådant, som man här vid något tillfälle har talat om att min motion skulle innebära, utan jag har endast velat säga, att man naturligtvis kan åstadkomma hus av olika standard. Bygger man hus med för hög standard, blir följden den, att de bliva mycket dyra, och att bostadslösa arbetare icke kunna förmås att flytta in i dem.

Nu försiggår det ju, som även påpekats av utskottet, en utredning om möjligheten att pressa ned byggnadskostnaderna. Den har naturligtvis samband med denna sak, men jag måste i det sammanhanget säga, att den utredningen går bra sakta framåt. Det tycker jag, att även utskottets ledamöter skulle kunna ge mig rätt uti. Här ges ju anslag år från år från statens sida för detta ändamål, men man måste verkligen säga, att de resultat, som hittills åstadkommits, äro ganska magra.

Det har alltså varit för att trycka på nödvändigheten av att söka åstadkomma en nedsättning av hyresprisen, som jag har väckt min motion. Jag har icke tagit bestämd ståndpunkt till huruvida det är möjligt att komma fram på de vägar, som jag har angivit. Jag har icke bestämt sagt, att de komma att leda till det och det, men jag har ansett, att dessa förhållanden, särskilt den orimliga och ständigt fortgående höjningen av hyrorna, ge an-

Ang. nedbringande av gällande bostadshyror. (Forts.)

ledning att verkligen ägna uppmärksamhet åt denna sak. Det pågår visserligen, som vi alla veta, en utredning om möjligheten att åstadkomma en social hyreslag. Det har omnämnts i tidningarna, så att det är ju offentligt, att det för några veckor sedan hölls ett sammanträde därom i socialstyrelsen. Jag var närvarande på detta sammanträde såsom representant för hyresgästerna, men jag måste säga, att jag fick en mycket stark känsla av, att frågan om åstadkommandet av en social hyreslag, som även skall omfatta problemet om hyrespriserna, åtminstone för tillfället ligger mycket illa till. Åtminstone fick jag den känslan.

När så är fallet, och när alla dessa av mig omnämnda förhållanden kunna åberopas för en ytterligare undersökning av denna mycket viktiga fråga, skall jag, herr talman, be att, trots det att min motion är enhälligt avstyrkt, likväl få yrka bifall till densamma.

Under detta yttrande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Holmström** i Gävle: Herr förste vice talman! Den ärade motionären visade med hjälp av sin grafiska framställning, att man tack vare hyreslagen kunnat hålla hyrorna nere. Och han var i slutet av sitt anförande åter inne på resonemang om denna lag. Jag ber få fästa uppmärksamheten på att frågan om hyreslagen ligger alldeles *utanför* hans motion. Som motionären själv framhöll, har han framställt förslag i fyra olika punkter. Han har redan i motionen själv kopplat bort två och rekommenderar endast de två återstående till betraktelse för utskottet.

Den första av de för utskottet avsedda punkterna gäller anslag från stat och kommuner för avskrivande av vissa kristidsbyggnadskostnader. Jag skall icke besvära med något anförande i det stycket utan skall endast hänvisa till vad utskottet har anfört därom. Den ärade talaren nämnde i sitt anförande som exempel Oslo, där man beviljat stora anslag för detta ändamål. Det finns inga officiella siffror, som belysa resultatet av detta. Men det har i alla fall blivit känt. Jag skall be att få rekommendera en artikel i tidningen Socialdemokraten, där just denna fråga varit på tal. Enligt denna artikel är resultatet av dessa anslag i Oslo sådant, att det sannerligen icke manar till efterföljd, tvärtom.

I den andra punkten i motionen framhålles, att man skall inrikta sig på byggande av hus av enklare beskaffenhet. Utskottet har erfarit, att det redan arbetas härpå och att det arbetas ganska intensivt. Nu tycker den ärade motionären, att det går väl långsamt. Men utskottet har för sin del den uppfattningen, att detta arbete är föremål för mycket stort intresse och att man icke har anledning att vidtaga någon särskild åtgärd härvidlag.

Till slut ber jag få försäkra den ärade motionären, att det på en del håll inom utskottet varit en mycket stark önskan att kunna gå motionären till mötes. Och man har från det hållet, med beklagande av att man icke ansett detta vara möjligt, måst vara med om att avstyrka motionen.

Herr förste vice talman, jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Månsson** i Hagaström: Herr talman! Jag vill i detta ärende endast säga, att det synes mig vara av synnerlig vikt, att åtgärder vidtagas från regeringens och riksdagens sida för att få hyrorna sänkta. Det kan efter mitt förmenande endast ske genom en omvärdering av husen, så att man undersöker: när byggdes detta hus; vad kostade detta hus ungefär, när det byggdes; vad är den skäliga hyran för detsamma? Den hyra, som ligger över den

Ang. nedbringande av gällande bostadshyror. (Forts.)

skäliga hyran, den behövs sannerligen i kommunens kassa i form av en extra hyresstegringskommunalskatt, eller också behövs den i statens kassa till understöd för byggande av nya hus.

Det är väl ändå ganska ovärdiga förhållanden i ett samhälle, att en man kan köpa ett hus för låt mig säga 400,000 kronor och sälja det för 500,000 kronor. Vad innebär det? Jo, det innebär, att samhället tillåter, att jag eller någon annan helt enkelt lyfter 100,000 kronor i förskott av andra människors avlöningar och inkomster. Det innebär, att jag har rätt att i en viss form lägga på andra människor, som skola bo i detta hus, 100,000 kronor i skulder, som de äro tvungna att förränta och amortera. Kan det kallas för ett civiliserat samhälle, som tillåter sådant. Jag får icke ge mig ut på torget och plundra människorna på vad de där ha att sälja. Jag får icke idka röveri i vissa former, men i andra former får jag vara rövare, så mycket jag vill, och få vasaorden, för att jag rövar. Kan detta kallas för ett ordnat, ett civiliserat samhälle? Det kan omöjligtvis vara fallet. Jag talade för en tid sedan vid en man, som är ganska hemma i dessa förhållanden, och han påstod, att hyrorna i Stockholm numera förränta det dubbla kapitalet mot vad de gjorde, när världskriget kom. Vad innebär det? Jo, när här icke har byggts några hus att tala om, sedan världskriget kom, innebär det blott, att de som inneha husen eller de, som jobbat i husen, ha knyckt hela det Stockholm, som fanns, när världskriget kom. *De ha stulit hela staden.* Jag frågar eder verkligen, om detta kan tolereras i ett ordnat samhälle? Klart är, att det måste rådas bot härpå, och det kan endast ske, genom att herr finansministern och regeringen i allmänhet morskar upp sig och tillsätter en kommission för att undersöka hithörande förhållanden från grunden och lägga papperen på bordet som grundval för en hyresstegringslagstiftning, som kan pumpa in pengarna i statens och kommunernas kassor och måhända bidraga till att sänka hyrorna. Ty om jag har lagt på en oskälig hyra av 100 kronor och jag får betala 150 kronor i skatt på den hyran, misstänker jag, att hyrorna krympa ihop.

Herr talman, jag yrkar bifall till motionen.

Herr **Röing:** Herr förste vice talman! Den siste ärade talaren rörde sig på ett område, som, såvitt jag förstår, har bra litet att göra med den föreliggande motionen. Herr Månsson framhöll, och ligger det utan tvivel som så ofta i herr Månssons anföranden en viss sanning i hans uttalande, att förhållandena på detta område icke äro sådana, som de borde vara, och däri ger jag honom rätt att man bör försöka skapa förhållanden, som äro mera tillfredsställande än de nuvarande. Men jag är icke övertygad om att herr Månsson och jag äro ense, vilka vägar man i så fall bör följa, för att komma ur den situation i vilken vi för tillfället befinna oss.

Jag är, liksom jag antar även är fallet med den ärade motionären, hyresgäst och icke hyresvärd, och jag har ingen anledning att göra mig till talesman för hyresvärdarnas särskilda intressen. Men när den ärade motionären tror, att han genom den grafiska tabell som uppsatts bredvid mig kan påvisa en oskälig ökning av hyrorna i förhållande exempelvis till livsmedelspriserna stegring, anser jag, att han gör sig skyldig till ett misstag. Att hyrorna ha stigit även i gamla fastigheter, är visst och sant. Men om man jämför de ekonomiska fördelar, som fastighetsägarna i denna sin egenskap haft under världskriget och under de exceptionella förhållanden, som rådde då och efter detsamma, med de stora fördelar, en mängd producenter haft av de höga priser, som under dessa år voro gällande, då kan man icke påstå att hyresvärdarna i förhållande till flera andra samhällsgrupper under dessa exceptionella förhållanden ha tillskansat sig förmåner, som man har någon större anledning att beklaga sig över.

Ang. nedbringande av gällande bostadshyror. (Forts.)

Jag beklagar, att icke den ärade motionären har lagt in ytterligare ett par kurvor i detta diagram, som visa, huru arbetslönerna bland till exempel murare, målare och andra arbetare stigit och huru mycket produktionskostnaderna stegrats under dessa år. Av dessa kurvor skulle ha framgått, om det är berättigat, att hyrorna nu äro så mycket högre än förut, speciellt i nybyggda hus. Det går naturligtvis icke an att förenkla saken på så sätt, att man endast undersöker huru mycket de fastighetsägare, som äga gamla byggnader, för vilka endast behövts utlägg för smärre reparationskostnader, ha ökat sin inkomst på det kapital, som de nedlagt i fastigheten. Även på detta liksom på alla andra områden verka de ekonomiska lagarna om tillgång och efterfrågan. Då till följd av de exceptionella förhållandena höga arbetslöner och höga produktionskostnader inträtt, svårighet uppstått att få kapital, och då liten tillgång finnes på nybyggnader, verka helt naturligt dessa ekonomiska lagar även på detta område. Fastighetsägarna — jag stryker under ännu en gång, att jag ingen anledning har att bevaka deras speciella intressen — få naturligtvis nu behandlas som alla andra medborgade i detta land, så att de under angivna förhållanden kunna utnyttja de fördelar, som den nuvarnade situationen erbjuder, då dessa fastighetsägare när byggnadsverksamheten blir mera livlig och de ekonomiska lagarna verka i motsatt riktning, så att hyrorna falla, då få bära följderna av dess nya förhållanden.

Jag tror, att utskottet haft all anledning att avstyrka den föreliggande motionen, och jag tillåter mig, herr förste vice talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hage:** Jag blev särskilt uppkallad av herr Röings anförande.

Herr Röing gjorde gällande, att man under en viss tid, då hyresregleringslagen gällde, hade misshandlat husägarna och deras kapital på ett visst sätt, så att det icke vore mer än rätt och riktigt, att de hade litet bättre förhållanden nu. Jag vill då gentemot herr Röing säga, att trots att vi under en lång tid hade en hyresregleringslag och trots att detta var till viss nackdel för husägarkapitalet, har det dock i detta land funnits en mycket vederhäftig opinion, som gjort gällande, att denna lagstiftning i visst avseende dock varit till synnerligen stor fördel för husägarna. Denna lagstiftning hindrade nämligen, att det blev ett mycket hastigt höjande av hyrorna och ett utbjudande i alltför stor utsträckning av husen som spekulationsobjekt samt sedan kanske ett fall i hyrorna och en därav följande krasch för bostadskapitalet. Det finns en hel del folk, som yttrat sig på detta sätt, och jag vill i detta sammanhang mot herr Röing säga, att jag icke tror, att det var synd om husägarna under den tid, då hyresstegringslagen gällde.

Jag satt en gång på tåget och hörde på ett samtal mellan två personer. Den ene hade sina pengar placerade i en massa aktier av olika slag — det var vid den tidpunkt, då det började se litet tråkigt ut här i landet — och den andre hade sina pengar placerade i hus. Den förre mannen sade till den, som hade sina pengar placerade i hus ungefärligen så här: du är allt en lycklig människa, du, som har dina pengar placerade så fast och bra; jag min stackare har mina pengar placerade i företag, där man icke vet, vart de taga vägen nu för tiden; för mig är det mycket tråkigt. Jag tror alltså, att man mot herr Röings påstående tvärtom kan säga, att det icke alls var synd om husägarna och husägarkapitalet under denna tid. Från denna utgångspunkt har man icke alls anledning säga, att husägarna och husägarkapitalet rent av ha rätt att taga igen på det sätt, som nu sker därigenom att man åstadkommer en obehörig hyresökning. Jag upprepar trots herr Röings påståenden, vad jag förut sagt under debatten, nämligen att större delen av dessa hyreshöjningar, som nu ske, äro rena okynnet. Där ligger icke den synpunkten bakom, att man anser sig

Ang. nedbringande av gällande bostadshyror. (Forts.)

ha rätt till en skälig avkastning på sina pengar, utan det ligger helt enkelt den uppfattningen bakom, att man, rent ut sagt, vill jobba och utnyttja situationen på ett sådant sätt, att man åstadkommer oskälig vinst på sitt kapital.

Nu var herr Holmström här inne på och talade om förhållandena i Norge, och jag kan förstå, att herr Holmström, då han ock nämnde situationen i Norge, ville framhålla, att ett alltför hårt förfarande mot husägarkapitalet resulterar i att det blir liten tillgång på bostäder, och det är väl också orsaken, säger man, till att det i Norge visst icke råder tillfredsställande förhållanden, trots att staten har givit 17 miljoner kronor i nedskrivningsbidrag. Jag har ofta hört detta argument framkomma här i kammaren, och jag har alltid sagt, att det är ett överdrivet argument. Jag fick den saken ytterligare bestyrkt av en fullkomligt sakkunnig person. Jag hade ett sammanträffande med en person, som sitter inne med en oerhörd sakkunskap på detta område. Jag vill icke nämna hans namn, men det är en mycket framstående man här i Stockholm, som alltjämt bedriver byggnadsverksamhet i mycket stor utsträckning och även gjorde det under hela den tid, som krisen varade. Han sade för sin del vid en diskussion, då jag var närvarande, att det där argumentet är överdrivet. Jag för min del, sade han, fortsatte att bygga hus under kristiden, trots att det fanns hyresregleringslag och trots att man försökte skrämma mig med, att jag icke skulle få ut något av mitt kapital etc. Jag fortsatte emellertid verksamheten, och jag har icke anledning att ångra mig. Han gick definitivt emot hela denna åskådning, som ständigt kommer fram i en del argumentering, när vi äro inne på dessa frågor.

Jag vill för övrigt säga, när vi tala om denna sak, att jag anser, att det icke är riktigt att säga, som herr Röing gjorde, att eftersom motionen icke direkt rör sig om hyresregleringslagen, så borde icke denna debatt om hyresreglering dragas in i detta sammanhang. Jag anser dock, att, när motionen i alla fall rör hela denna hyresprisfråga, kan man ha anledning att även beröra *den* sidan av saken, och när jag gör det, då måste jag säga, att när man i ett sådant land som England — där man i allmänhet håller på att staten skall inskrida ganska litet och att det enskilda initiativet skall få göra sig gällande — i dessa dagar från den där sittande högkonservativa regeringens sida till och med lagt fram förslag om, att den där gällande hyresregleringslagen skall äga bestånd i fortsättningen, då kan man ha anledning att åtminstone här i vårt land ifrågasätta inskränkningar och restriktiva åtgärder på detta område. Förhållandena på detta område i vårt land äro icke så mycket bättre, att man kan säga, att skillnaden mellan England och Sverige med avseende å bostadstillgången är sådan, att vad som är nödvändigt i det ena landet icke är nödvändigt i det andra. Jag vågar tvärtom påstå, att när man runt om i en hel del andra länder alltjämt håller på restriktiv lagstiftning och åtgärder i allmänhet från statens sida på detta område, då kan man ha anledning anse sig vara inne på rätta vägar, när man även i vårt land vågar komma fram med ett yrkande om en utredning, syftande till vissa sådana åtgärder.

Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Holmström** i Gävle: Herr talman! Jag vill endast konstatera — och det är redan även av herr Röing anfört — att vad som senast yttrats i debatten ligger fullkomligt vid sidan av ämnet. För att belysa detta vill jag endast påpeka, att varken den ärade motionären eller någon annan talare riktat sig mot någon enda punkt i utskottets motivering. Jag anhåller att få vidhålla mitt yrkande, herr talman.

Ang. nedbringande av gällande bostadshyror. (Forts.)

Herr **Nilsson** i Antnäs: Herr talman! Varken herr Hage eller herr Röing eller jag eller utskottets ordförande ha några intressen att tillgodose gent emot husägarekapitalet. Därom kunna vi väl alla vara ense. Men vi ha dock alla ett gemensamt intresse, det nämligen att tillgodose behovet av bostäder för dem, som ha svårt att skaffa sig tak över huvudet. Däri skilja vi oss dock med avseende på sättet att gå till väga. Jag tror inte att de vägar, på vilka herr Hage vill gå fram, leda till det mål, som han vill nå. Jag tror, att om staten hade låtit bli att blanda sig i denna sak skulle det privata kapitalet med all säkerhet ha dragit försorg om att vi haft mera gott om bostäder än vad vi nu ha, eller vad vi få, om staten fortfarande skulle lägga sin tunga hand över detta. Då komma vi att låsa fast hela denna verksamhet, och åtgärderna leda sålunda till helt andra resultat än vad motionären syftar att komma till.

Det har visat sig i detta fall, liksom det har visat sig i en mängd andra fall, att statens inblandning har varit till skada för samhället. Där man har velat hjälpa, har man i stället kommit att stjälpa. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr *Lithander* instämde häruti.

Herr **Hage:** Herr talman! Jag vill gentemot herr Nilsson i Antnäs helt kort säga, att hade inte staten i form av en hyresregleringslag inskridit vid den tidpunkt, då hyrorna började gå uppåt, så hade herrarna helt säkert fått se, att den röda linjen och den blå linjen på den grafiska kartan hade följt varandra hela vägen under de svåra åren. Vi hade antagligen även beträffande hyrorna kommit upp till samma index, 281 eller så omkring, som gällde för de allmänna livsmedelsprisen. Jag anser, att det varit oerhört olyckligt, om något sådant hade inträffat, och jag tror, att det nog är en mycket liten minoritet här i landet som har samma uppfattning i detta avseende, som herr Nilsson i Antnäs här har deklarerat.

Herr **Lovén:** Herr talman! Jag förstår inte, hur herr Nilsson i Antnäs kan säga, att om inte staten lagt sin tunga hand över denna verksamhet, så hade privatkapitalet ställt om att det funnits tillräckligt med bostäder. Det är nämligen bekant, att i många stora samhällen, där folk har legat ute och nästan förfrusit i kolonibostäder, och där städerna ha anordnat, låt vara oerhört miserabla, nödhjälpsbostäder, där har inte privatkapitalet trätt till och byggt en enda byggnad. Det är staten och kommunerna, som fått anstränga sig till det yttersta för att skaffa tak över huvudet åt de hemlösa, och man har kanske på många ställen också lyckats avhjälpa den värsta nöden.

Så snart hyresstegringslagen upphävts, inreddes bostäderna till butiker gata upp och gata ned i de stora städerna, och hyresgästerna drevos ut ur sina lägenheter. Jag stred då för bibehållandet av den del av hyresstegringslagen, som skulle ha hindrat detta. Vi påvisade hur det skulle komma att gå: det har slagit in till punkt och pricka och överträffat vad vi ha befarat. Det har inte någonstädes visat sig, att privatkapitalet efter hyresregleringslagens upphävande inskridit för att skaffa bostäder. Det har stat och kommun fått lov att göra. Jag vill protestera mot herr Nilssons i Antnäs yttrande i denna del.

Herr **Nilsson** i Antnäs: Herr talman! Jag har inte yttrat, att det privata kapitalet skulle ha skaffat tillräckligt med bostäder, men jag har sagt, att det skulle ha varit större tillgång på bostäder än vad det nu är. Och det påståendet tror jag inte, att jag behöver frångå. Jag har redan påpekat, att det i många andra hänseenden visat sig, att det går just den vägen, när staten lägger sin tunga hand på dylika förhållanden. Nu hann inte det privata kapitalet

Ang. nedbringande av gällande bostadshyror. (Forts.)

verka, därför att riksdagen och statsmakterna grepo in. Jag medger, och det har jag sagt tidigare på tal om detta, att det med säkerhet hade blivit en svår krisperiod, men denna hade nog blivit av kort varaktighet, om inte staten här hade ingripit.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Hage, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel.

Vidare upptogs till behandling sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ i förordningen den 18 juli 1913 angående statsverkets fond av rusdrycksmedel m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Uti den till riksdagen den 2 januari 1925 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t, med åberopande av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, under rubriken »Utgifter för kapitalökning» (punkt 2), vilken del av nämnda proposition hänvisats till behandling av statsutskottet, föreslagit riksdagen att

ej mindre antaga följande

Förslag

till

förordning om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ i förordningen den 18 juli 1913 (nr 199) angående statsverkets fond av rusdrycksmedel.

Härigenom förordnas, att 1 och 2 §§ i förordningen den 18 juli 1913 angående statsverkets fond av rusdrycksmedel skola erhålla följande ändrade lydelse:

1 §.

Av statsverkets inkomster av brännvinstillverkningsskatt, rusdryckförsäljningsmedel, omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker samt maltskatt

skall för varje statsregleringsår till en särskild fond avsättas ett belopp av 4,000,000 kronor.

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel. (Forts.)

2 §.

Fonden, som benämnes statsverkets fond av rusdrycksmedel, är avsedd att i främsta rummet användas för reglering av sådana ekonomiska förhållanden, som äro en följd av mera ingripande åtgärder till rusdryckshanteringens begränsande eller avveckling. Därjämte må fondens medel kunna användas för främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder ävensom för tillgodoseende av annat därmed jämförligt ändamål.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1925;

än även för avsättning till statsverkets fond av rusdrycksmedel för budgetåret 1925—1926 anvisa

dels enligt 1 § i förordningen angående statsverkets fond av rusdrycksmedel ett belopp av 4,000,000 kronor,

dels ock såsom överskott å statsverkets fond av rusdrycksmedel ett förslagsanslag av 2,500,000 kronor.

Till statsutskottets behandling hade jämväl överlämnats följande i detta ämne väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren: nr 111 av herrar *von Koch* och *August Ljunggren*, nr 112 av herr *August Ljunggren* och nr 113 av herr *Bergman;* samt

inom andra kammaren: nr 70 av herr *Nylander* och nr 212 av herr *Elof Ljunggren m. fl.*

Ifrågavarande del av förenämnda proposition och ovanberörda motioner hade behandlats av sammansatt stats- och bevillningsutskott.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande, i statsverkspropositionen under rubriken »Utgifter för kapitalökning» (punkt 2) gjorda framställningar och med avslag å ovanberörda motioner,

ej mindre antaga det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till förordning om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ i förordningen den 18 juli 1913 (nr 199) angående statsverkets fond av rusdrycksmedel;

än även för avsättning till statsverkets fond av rusdrycksmedel för budgetåret 1925—1926 anvisa

dels enligt 1 § i förordningen angående statsverkets fond av rusdrycksmedel ett belopp av 4,000,000 kronor,

dels ock såsom överskott å statsverkets fond av rusdrycksmedel ett förslagsanslag av 2,500,000 kronor.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Bergman, Rosén, Alexis Björkman* och *Olsson* i Gävle, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med förklarande, att riksdagen icke kunnat i oförändrat skick bifalla Kungl. Maj:ts förevarande, i statsverkspropositionen under rubriken »Utgifter för kapitalökning» (punkt 2) gjorda framställningar, samt med anledning av motionerna I: 111, I: 112, I: 113 och II: 212 ävensom med avslag å motionen II: 70,

1) antaga följande:

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel. (Forts.)

Förslag

till

förordning om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ i förordningen den 18 juli 1913 (nr 199) angående statsverkets fond av rusdrycksmedel.

Härigenom förordnas, att 1 och 2 §§ i förordningen den 18 juli 1913 angående statsverkets fond av rusdrycksmedel skola erhålla följande ändrade lydelse:

1 §.

Av statsverkets inkomster av brännvinstillverkningsskatt, maltskatt, rusdrycksförsäljningsmedel samt omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker skall, efter avdrag av vad på grund av särskilda bestämmelser restituerats av brännvinstillverkningsskatte- eller maltskattemedlen, till en särskild fond avsättas vad som för varje statsregleringsår överskjuter ett belopp av 77,500,000 kronor. Därest ytterligare någon skatt eller avgift å rusdrycker utöver de ovan nämnda kommer att fastställas, skall jämväl avkastningen av sådan avgift, i den mån densamma jämte övriga i denna paragraf nämnda skatter överskjuter nyss nämnda belopp, avsättas till fonden.

Skulle för tre på varandra följande statsregleringsår medeltalet av ovan nämnda inkomster understiga 77,500,000 kronor, skall därefter vad som överskjuter detta medeltalsbelopp avsättas till fonden. På enahanda sätt förfares, om därefter vid årligen verkställd uträkning befinnes, att medeltalet av ovan nämnda inkomster under närmast föregående tre statsregleringsår ytterligare nedgått. Vid berörda medeltalsberäkning skall hänsyn icke tagas till inkomst, som influtit under statsregleringsperioden 1 januari—30 juni 1923.

2 §.

Fonden, som benämnes statsverkets fond av rusdrycksmedel, är avsedd att i främsta rummet användas för reglering av sådana ekonomiska förhållanden, som äro en följd av mera ingripande åtgärder till rusdryckshanteringens begränsande eller avveckling. Därjämte må fondens medel kunna användas för främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder ävensom för tillgodoseende av annat därmed jämförligt ändamål.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1925; samt

2) för avsättning till statsverkets fond av rusdrycksmedel för budgetåret 1925—1926 såsom förslagsanslag anvisa

dels enligt 1 § i förordningen angående statsverkets fond av rusdrycksmedel ett belopp av 4,000,000 kronor,

dels ock såsom överskott å statsverkets fond av rusdrycksmedel ett belopp av 2,500,000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Riksdagens behandling av den fråga, som kammaren nu går att avgöra, har under de senaste åren följts med synnerligt intresse bland stora lager av vårt folk. Detta intresse har inte, som kanske många tro, huvudsakligen eller i någon högre grad gällt frågan om rusdrycksmedelsfondens ökning eller inte ökning, utan har fastmera gällt den ställning riksdagen skulle intaga till det ideella värde, som låg i den princip, som 1913 års riksdag antog i fråga om rusdrycksinkomsternas förhållande till budgeten.

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel. (Forts.)

Detta beslut avsåg ju att söka åstadkomma för staten såväl som för kommunerna och landstingen en begränsning av beroendet av dessa inkomster, vilka skulle enligt bestämmelse i § 1 i förordningen angående fonden sjunka i budgeten i samma tempo som handeln med rusdrycker gav mindre inkomster. Den övre gräns, som då sattes, var så att säga huvudsaken i det djärva grepp, som 1913 års riksdagsbeslut utan allt tvivel innebär. Jag skulle också vilja påpeka, att detta beslut av 1913 års riksdag fattades utan någon strid, och att det utan tvivel uppbars av en mycket stark opinion ute i landet. Hade normala förhållanden rått i vårt land under de 12 år, som gått, så hade utan allt tvivel denna fråga i dag, lika litet som 1913, varit en stridsfråga. Men kristiden och framför allt spritbristen i landet under 1917, 1918 och 1919 ställde alla de gamla beräkningarna på huvudet, och ifrån en avsättning år 1915 på 4.9 miljoner och 1916 på 1.7 miljoner kronor kommo vi 1920—1921 till så väldiga avsättningssummor som 34.2 miljoner och 36,8 miljoner. När man konstaterat, att spritbristen i landet hade åstadkommit detta förhållande, så medgavs det ju självfallet oförbehållsamt från alla håll, att detta inte var en följd av en ökad folknykterhet, men att just därför torde behöva tagas under omprövning frågan om en revision av 1913 års bestämmelser. Den övre gränsen hade ju under dessa år, från 1913 och till nu, flyttats ned från 41.9 miljoner kronor till 18.8 miljoner kronor.

Men det onormala läget föranledde inte bara ett övervägande om nödvändigheten av en revision av beloppet, utan detta läge släppte också igång en agitation mot författningen i dess helhet. Det har ju sagts upprepade gånger, och det har sagts så sent som några dagar innan ärendet nu skall avgöras i riksdagen, att efter 1922 års förbudsomröstning vore det oriktigt att bibehålla en fond, som har till syfte att bana väg för rusdrycksförbud i landet. Nu vill jag inte ett ögonblick påstå, att Kungl. Maj:t och utskottet anslutit sig till denna senare linje. Men man har räckt denna agitation ett litet finger, och som bekant föreligger alltid risken, att när man ger ett litet finger så kanske man en vacker dag mister hela handen, utan att man egentligen har någon aning om hur det har gått till. Risken föreligger så mycket mera därför att det genom Kungl. Maj:ts förslag — och ännu mera betonas detta i utskottets förslag — går som en röd tråd, att rusdrycksmedelsfonden som sådan är huvudändamålet. Men jag betonar, och ber att få stryka under det med bestämdhet, att syftet 1913 inte var att fylla rusdrycksmedelsfonden med mycket eller litet pengar, utan syftet var att sätta en övre gräns för medlens användning i budgeten. Och om man inte kan minska budgetens beroende av dessa medel, så skulle det i varje fall ordnas så, att inte beroendet ökades och summorna höjdes. Att syftet med 1913 års riksdagsbeslut alltjämt varit av betydelse för senare riksdagar finner jag klart framgå av detta ärendes behandling vid riksdagarna 1923 och 1924. Vid 1923 års riksdag framlade den då sittande finansministern ett förslag, att riksdagen skulle tillfälligtvis suspendera författningens § 1, därför att man med denna tillfälliga suspension skulle kunna överföra 24,3 miljoner kronor till budgeten utan att de behövde gå omvägen över rusdrycksmedelsfonden. Riksdagens bägge kamrar avvisade bestämt denna tillfälliga suspension. De gåvo Kungl. Maj:t den äskade anslagssumman, och man förklarade, och däri instämde finansministern vid det tillfället, att det ju inte var huvudsaken att få förordningens § 1 suspenderad, utan huvudsaken att för budgeten erhålla det belopp, som fattades i densamma. Vid 1924 års riksdag, då vi hade en annan finansminister, framlades i denna fråga förslag om att riksdagen skulle upphäva bestämmelserna om maltskattens ingående i rusdrycksmedelsfonden. Man ville därmed åstadkomma, att de 15 miljoner, som maltskatten utgjorde, skulle komma att användas direkt för budgetära ändamål. Finansministern fick även vid det tillfället det äskade

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel. (Forts.)

beloppet, 15 miljoner kronor, men förändringen i författningen avslogs av båda kamrarna. Utöver beviljandet av detta anslag hemställdes emellertid om en utredning rörande avsättningen till fonden, men den utredningen skulle verkställas under beaktande av det syfte, för vilket fonden bildats. Jag bestrider bestämt, att Kungl. Maj:ts proposition tillmötesgår detta av riksdagen uttalade önskemål. Visserligen fanns i utskottets motivering även ett uppslag om den direkta avsättningen såsom en väg, men ingen tänkte sig att denna direkta avsättning skulle ordnas på sådant sätt, att det innebär ett nedrivande av de syftemål, som år 1913 voro utslagsgivande. Jag undrar om det inte hade varit en mera framkomlig väg, som utan allt tvivel skulle ha kunnat samla den stora majoriteten av riksdagens båda kamrar, om man valt att vrida till rätta vad de onormala tiderna snedvridit, i vad det gäller denna fond, och sålunda fört hela bestämmelsen om beloppet tillbaka till utgångspunkten.

Det är just detta sista, som vi reservanter försökt göra med vårt förslag. Vi ha tagit lärdomarna av vad som inträffat under kristiden, vi ha erkänt att den oerhört stora avsättning, som blivit en följd de senare åren genom spritbristen under kriget, kunna vi inte fortsätta med, därför att vi inte på något sätt kunna anse, att meningen år 1913 var sådan. Och dessa utgångspunkter bjuda, att vi skola korrigera dessa belopp. Vi skola, samtidigt som vi lägga in omsättnings- och utskänkningsskatten, räkna upp den övre gränsen till ett sådant belopp, att såväl Kungl. Maj:t som finansministern skola kunna säga sig, att det ifrån vår sida inte gjorts någon som helst svårighet för att i detta fall ordna budgeten på det bästa sättet.

Jag skulle också vilja framhålla i detta sammanhang, att även ur ekonomisk synpunkt synes det mig, som om reservanternas förslag skänker den största stabiliteten, inte åt rusdrycksmedelsfonden, men åt budgeten, och det bör väl i detta avseende vara huvudsaken. För det kommande budgetåret ger Kungl. Maj:ts förslag och reservanternas precis lika mycket, dock endast under den förutsättningen, att Kungl. Maj:t räknat inkomsterna riktigt. Om dessa inkomster, som beräknas till 81,5 miljoner, ge mindre — och de ha under senaste åren visat en tendens att sjunka — så drabbar denna minskning *fonden* enligt reservanternas, *budgeten* enligt utskottets och Kungl. Maj:ts förslag. Om inkomsten skulle sjunka exempelvis det kommande året till 77,5 miljoner, så får budgeten enligt reservationen hela detta belopp, men enligt utskottets förslag 73,5 miljoner, d. v. s. 4 miljoner mindre än vad reservanterna i det fallet bjuda. Jag skulle sålunda kunna våga säga, att kamrarna genom att bifalla reservationen inte på något sätt äventyra budgetens stabilitet.

Det kan också förtjäna anföras i detta sammanhang, att med ett bifall till utskottets förslag öppnar man en möjlighet, som enligt min mening inte är eftersträvansvärd, den möjligheten nämligen att det blir oupphörliga strider vid varje riksdag angående rusdrycksskatternas fastställande. Ty det blir ju faktiskt den enda väg, som återstår för dem, som vill hindra att budgeten ytterligare blir beroende av dessa inkomster, att genom direkta sänkningar av rusdrycksskatterna minska detta beroende. Jag vill också slutligen framhålla, att såväl under riksdagens behandling av detta ärende i fjol som i den Kungl. propositionen framhålles med styrka, att den lösning som nu skall åstadkommas är av provisorisk art. Jag har dock aldrig någonsin varit med om att göra ett provisorium på det sättet, att man river ned, vad man förut haft, och bygger upp en helt ny princip. Utan man har väl i allmänhet plägat göra provisoriska anordningar på det sättet, att man bibehåller så mycket som möjligt av vad man haft förut, och försöker lämpa det efter de förändrade förhållandena. Sålunda, när man gör ett provisorium gör man inte som Kungl. Maj:t här har

gjort, en omvälvning, utan man får försöka en tillämpning efter de bestående förhållandena.

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel. (Forts.)

Herr talman! Med vad jag här har anfört synes det mig, som om jag skulle ha angivit de synpunkter, som för oss reservanter ha varit de avgörande, och jag ber få yrka bifall till reservationen. Jag ber också att få säga, att jag anser denna fråga vara så betydelsefull, att jag kommer att begära votering och vid voteringspropositionens justering hemställa, att voteringen sker medelst namnupprop och anteckning i protokollet.

Häruti instämde herrar *Pettersson* i Köping, *Olovson* i Västerås, *Eklund*, *Spångberg*, *Norling*, *Norsell*, *Morfeldt*, *Uddenberg* i Karlskoga, *Vahlstedt*, *Öhman*, *Sävström*, *Smed*, *Dahlén* och *Karlsson* i Vadstena samt fru *Thüring*.

Herr **Kristensson** i Göteborg: Herr talman! Enligt den kungliga propositionen ha statsrådet och regeringen utgått ifrån, att den avsättningsregel, som nu föreslås, bör vara så beskaffad, att den icke medför avsättning av opåräknat höga belopp under statsfinansiellt kritiska tider. Häri ligger själva kärnan i det problem, vi ha att behandla.

Det beslut, som riksdagen fattade 1913, har till sina principer icke hållit. Det är icke riktigt, då den ärade reservanten här nyss gjorde gällande, att föredragande departementschefen här rivit ned den saken. Den var nedriven långt förut, vilket vi alla torde veta, som år efter år haft att dragas med denna rusdrycksmedelsfond och de bestämmelser, som gällt för densamma, vi, som år efter år varit med om att på ett eller annat sätt sätta ur kraft de bestämmelser, som där gällde. Och, herr talman, är det verkligen så underligt, att det varit på det sättet? Jag tror icke för min del, att det över huvud går att på det ekonomiska området kunna fila av så noggranna regler och bestämmelser, då ju det ekonomiska livet självt, som vi alla veta, är underkastat de mest ständiga växlingar, där de mest olika faktorer gripa in. Och det är faktorer, som gripa in med olika styrka vid olika tider och tillfällen. Huru skall man då på förhand kunna beräkna att få en regel så avpassad, att den skall hålla under alla förhållanden och vara ett visdomsord, som statsmakterna absolut under alla förhållanden måste följa, när det levande livet självt bryter sönder detta? Omöjligheten härav har visats under dessa år, då fonden fick ett tillskott på många tiotal miljoner kronor årligen, och då det fanns behov i landet, som absolut måste tillgodoses. Då statstjänstemännen på grund av prisförhöjningen fingo otillräcklig avlöning, måste staten där gripa in med högst väsentliga belopp. Då folk på grund av bostadsnöd fick tränga in sig i baracker eller, såsom i Göteborg, i ett exercishus, där det enda, som skilde den ena familjen med dibarn och bohag från den andra familjen, var ett kritstreck på golvet, och då arbetslösheten var så stor som den var, så tvingades staten taga inkomster, där den kunde få inkomster. Det gick med den regel, som uppställdes 1913, som med så många andra regler: den måste sättas ur kraft. Och från alla håll i riksdagen var man på grund av det läge, som då rådde, helt enkelt tvungen att medverka härtill. Den regel, som reservanterna här föreslå, är av precis samma beskaffenhet, vad denna principiella läggning beträffar, som den regel, som uppställdes år 1913. Förutsättningen för att den skall kunna hålla är den, att vi äro så goda spåmän, att vi kunna säga, hur det ekonomiska livet här i Sverige skall komma att gestalta sig under de närmaste åren och åren därefter. Då jag icke tror, att det är möjligt, har jag för min del funnit, att det under alla förhållanden är säkrast att gå den väg, som regeringen här föreslagit, nämligen att bestämma i enlighet med § 1, att det årligen avsättes ett belopp av fyra miljoner

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel. (Forts.)

kronor till rusdrycksmedelsfonden, oavsett vad som skall tillfalla den av räntemedel. Jag vill erinra om, att detta belopp, fyra miljoner kronor, dock är precis dubbelt så mycket som vad man 1913 kalkylerade med årligen skulle inkomma till rusdrycksmedelsfonden, därest den ekonomi, som man då utgick ifrån, skulle bliva bestående under de närmaste åren framåt.

Reservanternas förslag innebär precis vad som i statsverkspropositionen är sagt. Det innebär en avsättningsregel så formulerad, att när vi få statsfinansiellt kritiska tider, få vi årligen stora avsättningsbelopp till rusdrycksmedelsfonden, vilket ju ur ekonomisk synpunkt helt enkelt icke går för sig, och som skulle medföra, att riksdagen då ännu en gång komme i det läget, att den finge bryta mot en förordning, som den själv antagit.

Nu har jag för min del svårt att kunna fatta, att det är en nykterhetsfråga i egentlig mening och av de dimensioner, som den blivit uppblåst till. Jag kan icke förstå, att statsrådet Thorsson, som framlagt denna proposition, skulle gjort det, om han därmed hade äventyrat det stora nykterhetsintresse, som finnes i vårt land, och det intresse, som finnes, att statsverket också skall, då förhållandena så kunna medgiva, avkoppla sitt beroende av rusdrycksmedel. Då jag ser närmare på statsverkspropositionen, så finner jag, att det är bland andra nuvarande statsminister Sandler, som undertecknat propositionen. Det är vidare ledamoten av denna kammare Viktor Larsson i Västerås, det är den kände nykterhetsmannen Linders från Malmö m. fl., som satt sina namn under denna proposition. Och då torde man väl hava ganska svårt att framställa denna sak såsom ett vare sig öppet eller maskerat attentat mot nykterhetsrörelsen eller nykerhetssträvandena. Jag tror icke, det skall lyckas, att verkligen övertyga om det. Den föregående ärade talaren sade, att för honom var huvudsaken här att få en viss övre gräns. Ja, det är med det, som jag sagt förut, det är en princip, som ser bra ut på papperet men som icke håller, om det kommer andra tider med andra förhållanden än dem, vi hava i år. Det är en damm av is, som brister vid första ekonomiska oväder, som går fram. Och då man redan har denna erfarenhet, undrar jag, om det kan vara så stort skäl i att så ivrigt hålla just på denna princip.

Jag vill vidare erinra därom, att om nu kamrarna stanna i olika beslut, komma vi i ett ganska prekärt läge. Och att första kammaren kommer att bifalla utskottets förslag är väl ställt utom allt tvivel. Om denna kammare följer reservanterna, blir det ett ordentligt hål i budgeten, som riksdagen på ett eller annat sätt måste fylla. En sammanjämkning anser jag alldeles otänkbar. Då falla vi kanske tillbaka på den gamla bestämmelsen, som redan föregående riksdag skrev och begärde att få ändra. Och jag skall be att få erinra något om, vad riksdagen egentligen den gången skrev. Den skrev och begärde en utredning även om denna linje, som här är framlagd, vilket tycktes väcka herr Olssons i Gävle förvåning. Om herrarna se på sid. 7 i betänkandet, så står där refererad riksdagens skrivelse. Och där står, att »då det icke kunde anses uteslutet, att även under den närmaste framtiden inkomsterna av rusdryckshanteringen komme att till följd av de skiftande ekonomiska förhållandena starkt växla, hade utskottet ansett även andra möjliga utvägar böra undersökas. Därvid torde böra tagas under övervägande, om icke med bibehållande av fondens syfte årligen skulle kunna avsättas ett fast belopp eller möjligen viss procent av rusdrycksinkomsternas storlek». Alla dessa vägar, som utskottet självt har angivit, äro undersökta av regeringen, och den har stannat vid att föreslå avsättandet av ett fast belopp, som riksdagen ju angav som ett av de förefintliga alternativen.

Nu korresponderar denna proposition med en annan, som ligger till behandling i statsutskottet, och som avser en av de få större sociala frågor, vi haft förelagda denna riksdag, nämligen att något mera fast ordna sekundärkredi-

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel. (Forts.)

ten vid bostadsbyggande i samhällen, där stor bostadsnöd råder. De åtgärder, som föreslås i denna bostadsproposition, äro ju avsedda att få en mera konstant karaktär. Propositionen är byggd på att medel skola tagas från rusdrycksmedelsfonden, och den är byggd på, att man vet, vad som kommer att tillfalla bostadsfonden för varje år. Då är det naturligtvis betydligt bättre, att fonden på sätt Kungl. Maj:t föreslår kommer att få fyra miljoner kronor årligen. Under alla förhållanden kommer den icke att få mindre, vilket kan inträffa med reservanternas förslag, lika väl som det kan inträffa, att den får mera. Ett beslut enligt reservanternas förslag skulle följaktligen medföra stor osäkerhet vid ordnandet av bostadsfrågan, då man icke skulle hava något bestämt att hålla sig till beträffande var pengarna skulle tagas för den kredit, som är avsedd för bostadsproduktionen.

Herr talman! Jag skall icke djupare gå in i detta. Jag tror icke, saken ligger så, att man kan övertyga någon enda ledamot i denna kammare. Jag tror, att här har agiterats så mycket på olika håll, att varje ledamot är fullkomligt klar med sin ställning. Och jag skall därför nöja mig med att yrka bifall till utskottets hemställan, som bringar ordning och reda i denna sak, vilken vållat så mycket trassel och kommit åter år efter år.

Jag kanske får tillägga ytterligare en sak. Det är icke så stor risk att följa utskottet och Kungl. Maj:t här, därför att beslutet är avsett att hava provisorisk karaktär, visserligen en något fastare provisorisk karaktär, än att det skulle gälla endast för ett à två år framåt, men dock endast provisorisk, så att frågan skall tagas upp i samband med en viss avveckling, som vi väl alla måste tänka oss förestående beträffande rusdrycksinkomsterna.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Bengtsson** i Norup: Herr talman! Till det utredande anförande, som representanten för reservanterna har hållit, skall jag endast be att få foga ett litet tillägg.

Det hälsades med tillfredsställelse landet över, då riksdagen beslöt att frigöra primärkommunernas och landstingens beroende av rusdrycksmedel. Och det var lika säkert den rätta vägen, som riksdagen slog in på, då efter ett enhälligt utskotts tillstyrkan kamrarna så gott som enhälligt anslöto sig till utskottets förslag att efter hand frigöra statens ekonomiska beroende av rusdrycksmedlen. Det gick ju också bra att respektera detta 1913 års beslut, till dess att kristiden kom, och skattekällorna sinade. Då började regeringen rikta sina blickar på tillgångarna i rusdrycksmedelsfonden. I vissa fall var det alldeles nödvändigt, att medel av denna beviljades. Men meningarna kunna vara delade om, huruvida det var riktigt i många fall och särskilt att till ett så huvudlöst företag som bränslekommissionens avveckling från fonden taga så många miljoner. Det var att gå i rak strid med fondens bestämmelser. Det har i varje fall sedan stått delade meningar om denna fonds användning och tillskottet av rusdrycksmedel till fonden. Meningarna hava varit delade till 1924, då de enades i riksdagen om ett beslut att skriva till Kungl. Maj:t att få en utredning. Det gällde huvudsakligen det *syfte*, för vilket fonden bildats. Och då avsågs därmed naturligtvis fondens egenskap att begränsa och efter hand nedskriva statens ekonomiska beroende av rusdrycksmedel eller, med andra ord, fondens reglerande inverkan på statens möjlighet och rätt att för budgetära ändamål taga densamma i anspråk. Detta *syfte*, som riksdagen då skrev om, har emellertid utredningen icke rättat sig efter, utan den har lagt upp saken på ett helt annat sätt. Men vi — från nykterhetshåll — måste hålla på, att det syfte, som riksdagen en gång uttalat sig för, och för vilket fonden avsatts, skall respekteras. Och vi kunna icke släppa efter det allra minsta härutinnan. Såsom propositionen är lagd respekterar den icke

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel. (Forts.)

detta, utan den ligger snarare så, att man tillintetgör syftet genom det förslag från Kungl. Maj:t, som utskottet tillstyrkt. Här vill man i stället, att statens rusdrycksmedel skola få utnyttjas såsom skatteobjekt för det allmänna inkomstbehovet, och därigenom binder man i stället för lösgör statens intresse av rusdrycksmedel.

Jag må säga gentemot herr Kristensson, som nyss hade att försvara utskottet, att jag har lika stor aktning och respekt som han för de aktade nykterhetsnamn inom regeringen, vilka han nämnde. Men det må tillåtas mig säga, att när man har en sådan regering, i vilken de män sitta, som nämndes, och som hava känning av vad rusdryckerna i landet ha för betydelse för de bredare folklagren och landets arbetarkretsar, då hade verkligen nykterhetsfolket landet över väntat, att det *syfte*, som uttalades 1913, skulle respekteras. Vi måste alltjämt driva den satsen, att vi vilja minska statens beroende av rusdrycksmedlen, och vi vilja uppehålla de grundprinciper, som en gång fastställts rörande dessa medels användning. Och det hjälper icke, herr Kristensson! att göra sig till spåman för det ekonomiska framtidsläget. Det är sant, att lån för byggnadsändamål behövas, men det kan också hända, att behovet av de av honom omtalade avsättningarna för byggnadsändamål icke för all framtid bli av samma storlek som nu. I varje fall får man hoppas, att icke sådana tider mera komma, som de vi genomlevat under kristiden — åtminstone äro icke utsikterna sådana för närvarande — att fonden behöver användas för liknande ändamål som under kristiden.

Då nu reservanterna gått med på att fixera den övre gränsen för användande av alkoholmedel till en summa av 77,500,000 kronor, så blir ju ändå ett belopp av 4,000,000 kronor disponibelt för avsättning till rusdrycksmedelsfonden eller samma belopp som enligt utskottets förslag. Men därjämte anse vi, att det överskjutande medeltalsbeloppet för tre år skall och bör avsättas till fonden, då rusdrycksmedlen under tre år understigit nyssnämnda belopp, så att man respekterar det en gång fattade beslutet. Ty gör man icke detta, står man med denna fond alldeles utanför ändamålet med densamma och kan lika gärna kalla den för skatteregleringsfond eller någonting annat i stället för rusdrycksmedelsfond. Då kan man ju avsätta medel till denna alldeles efter riksdagens godtycke, och då är hela fondens syfte förfelat.

Jag förvånar mig över, att man här försöker göra denna fråga till en stridsfråga mellan nykterhetsfolket och dem, som stå utanför deras led. Vi ha i alla fall den övertygelsen litet var, att i den mån som vårt svenska folk kan bli ett nyktert och sedligt starkt folk, blir det också mera skattekraftigt. Det får då också möjlighet att ordna budgeten på ett helt annat sätt, än om man skall räkna med användande av inkomsten av rusdryckerna, vilka verka till förstörelse särskilt i de folklager, som minst tåla detta förstörelsearbete.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta yttrande instämde herrar *Björnberg*, *Olsson* i Ramsta, *Johansson* i Edsbyn, *Olsson* i Broddby, *Hansson* i Bäck, *Andersson* i Rasjön, *Bergström* i Bäckland, *Bäckström*, *Wikström*, *Sandberg*, *Björling*, *Ljunggren*, *Lundgren* och *Lundén*.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag har begärt ordet för att angiva de skäl, som varit mina, då jag gått in för samma beslut som utskottsmajoriteten i övrigt.

Men innan jag går in på dessa skäl, nödgas jag till herr Bengtsson i Norup och övriga kammarledamöter här säga, att vi inom utskottet från de speciella nykterhetsvännernas led fingo den bestämda förklaringen, att detta *icke* var någon nykterhetsfråga. Och jag hoppas, att vi utan allt för många krumbuk-

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel. (Forts.)

ter skola kunna komma överens om, att så icke är fallet, fastän herr Bengtsson i Norup nu försöker alludera på den känslan i landet, ifall man skulle gå in för något annat, än vad som hittills gällt.

Jag vill då först och främst säga, att med inrättandet av rusdrycksmedelsfonden avsåg man väl icke endast att minska statens beroende av dessa medel, utan man avsåg väl också att försöka åstadkomma en möjlighet att kunna minska de utgifter, som voro förenade med införande av ett rusdrycksförbud. Och jag behöver icke här ge mig in på, vilka utgifter det är och av vilka slag dessa utgifter äro. Den saken var nog ganska klar för alla den gången, då fonden beslöts.

Nu säger man här från herr Adolv Olssons sida, att man vill bevara det ideella värdet i den princip, som genomfördes genom 1913 års beslut. Ja, jag frågar även kammarens nykterhetsvänner, *direkta* nykterhetsvänner — ty nykterhetsvänner i mer eller mindre begränsad omfattning äro vi säkert allesammans — om det ändå icke är på det sättet, att när herr Olsson här förklarar, att reservanternas förslag icke innebär någon ökad stabilitet åt fonden utan en ökad stabilitet åt budgeten, så kan man verkligen i nykterhetsintressets namn fråga, om icke reservanterna äro inne på felaktig väg, och om icke reservanterna, enligt herr Olssons egna ord, som jag nyss antecknat, måste anses mindre nykterhetsvänliga än utskottsmajoriteten, då han tydligt säger ifrån, att för dem gäller det att stabilisera budgeten men icke rusdrycksmedelsfonden.

Kanske har jag uppfattat det fel, men jag inbillar mig åtminstone, att jag försökt följa med så noga jag kunde.

Nu är det ju så, det få vi komma överens om, att om man tar hänsyn till den uppgift som jag tillät mig peka på i början av mitt anförande, att denna fond avsåg att bereda möjlighet för staten att så att säga finansiera ett rusdrycksförbuds införande, så vinner man det helt säkert numera på ett för statens kassa och verksamhet betydligt bekvämare sätt genom att anlita den väg, som antytts en gång i ett diktamen till statsrådsprotokollet, då det var fråga om att verkställa en utredning angående förstatligande i större utsträckning av landets järnvägar, då man nämligen uttalade, att för större affärer det vore alldeles otänkbart att kunna lägga upp en fond i förväg, som täckte behovet, utan att det måste anses vara en lämpligare utväg att genom ett obligationsförfarande åstadkomma det kapital som behövdes för att säkerställa det resultat man ville komma till. Enligt mitt sätt att se tyckte jag det var ett ganska förnuftigt resonemang.

Vad den andra uppgiften beträffar, den nämligen att staten skulle frigöra sig från beroendet av dessa inkomster, tillåter jag framhålla, att sedan 1913 har det kommit till faktorer i denna fråga, som icke alls vore på tal då. Jag syftar på den mycket starkt ökade beskattningen på rusdryckerna, som kommit till stånd i främsta rummet därför att staten behövt pengar och sannolikt också därför att man på något håll åtminstone har trott, att man på den vägen skulle kunna i någon mån åtminstone minska rusdryckskonsumtionen. När nu herr Bengtsson i Norup säger, att detta förslag skulle binda i stället för att lösgöra från beroendet, skall jag be att få fråga: finns det någon förnuftig människa i denna sal som icke anser, att den användning som rusdrycksfondens medel har fått under de gångna åren, nämligen i främsta rummet till bostadsproduktionens främjande, icke är en användning för sociala ändamål som är fullt likvärdig med vilket annat socialt ändamål som helst? Jag tror icke man med fog kan göra gällande, att man skall samla ihop pengar till en rusdrycksmedelsfond, som skall skötas och förräntas, utan att på något sätt taga den i anspråk vid budgetens uppgörande, isynnerhet om det gäller anskaffande av medel för sociala ändamål av det slag jag antytt. Jag tror icke, att ens den mest ivriga nykterhetsvän kan våga, inför den situation som före-

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel. (Forts.)

ligger på bostadsmarknaden, säga, att det är en användning av dessa pengar som icke är fullt ut likvärdig med vilket annat syfte som helst ifråga om användning av rusdrycksmedelsfondens medel för sociala ändamål. Men sedan säger herr Bengtsson i Norup, att vi icke skola göra detta till en stridsfråga. Ja, vem är det som bidragit till detta? Har det icke varit så, att om finansministern hetat Thorsson ett år, Beskow ett annat år och Thorsson sedan igen, det icke någon gång har av dessa kunnat läggas fram ett förslag, som tillfredsställt herrarna? Vem är det då egentligen som försökt göra detta till en stridsfråga? Jag tillåter mig framställa frågan. Jag tror det skall vara ganska svårt att besvara den, ty alla finansministrar hava väl syftat till att få nödig reda och ordning i finanserna, och därom är väl intet annat än gott att säga. Jag tror, det vågar jag säga, att den stabilisering av rusdrycksmedelsfonden, som åstadkommes på detta sätt, är vida bättre med hänsyn till det syfte, som fonden ursprungligen instiftades för, än att just gå fram på det lössläppta sätt som jag tyckte skymtade fram i herr Olssons anförande.

Vidare kanske jag får gå in på ännu en liten sak. Om herrarna, som nu äro reservanter och de som rösta med dem — vi hava ju redan praktiskt taget haft två omröstningar — om ni ville beflita eder om att säga till edra kolleger i landsorten precis som herr Olsson förklarade det, att genom utskottsmajoritetens förslag stabiliseras rusdrycksmedelsfonden, och vidare säga, att detta är icke någon nykterhetsfråga längre, vet ni, om ni ville bemöda er om att säga ett litet ord här och där till förmån för en sådan uppfattning, så kunde vi stryka ut den här frågan såsom en stridsfråga. Och för min del vill jag säga, att jag respekterat 1913 års riksdagsbeslut, till dess man kommit underfund med, att det var alldeles obehövligt att gå in för något sådant; jag är icke övertygad om annat än. Jag måste säga, att när man vill hava rationella principer för att bestämma vad som skall gå eller icke gå till fonden, då måste man gå in för Kungl. Maj:ts förslag, och jag tror, att efter de många ändringsförslag, de många filningar, som denna författning under årens lopp undergått, man måste säga sig, att då den nu sittande regeringen, delvis efter direktiv från fjolårets sammansatta stats- och bevillningsutskott, har gått att lägga fram detta förslag, kan man, som herr Kristensson nyss sade, icke vädra något försök att komma åt själva fondbildningen som sådan utan fastmera att åstadkomma en stabilisering av förhållandena.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottsmajoritetens förslag d. v. s. till utskottets hemställan.

Herr **Sköld:** Herr talman! Herr Anderson i Råstock hade tydligen den uppfattningen, att när Kungl. Maj:t oavsett färg år efter år har lagt fram förslag till lösning av denna fråga, så skola vi äntligen en gång ge upp och taga vad som bjudes, eftersom det tydligen icke kan skapas något som tillfredsställer riksdagen. Jag tror för min del, att saken icke behöver vara fullt så tröstlös. Jag tror att man nog skall kunna komma fram till en utväg till sist, som tillgodoser allas intressen och som kan samla en ganska stor enhällighet från riksdagens sida. Jag måste emellertid för min del säga, att det föreliggande utskottsförslaget icke kan tillfredsställa mig åtminstone.

Det är ju, som herr Anderson i Råstock påpekat, väsentligen två principer som ligga bakom 1913 års beslut. Å ena sidan skulle rusdrycksmedelsfonden hava till uppgift att mildra statens beroende av rusdrycksinkomsterna, å andra sidan skulle fonden avse att samla medel för vissa övergångsutgifter. Det är klart, att med utskottets förslag tillgodoser man mycket väl den sista uppgiften, fonden får pengar, därom är intet tvivel, men den första uppgiften försvinner alldeles, och jag tror herr Anderson i Råstock skall lätt kunna göra det klart för sig genom ett litet tankeexperiment. Om riksdagen skulle bifalla

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel. (Forts.)

utskottets förslag, då finnes icke någon mening i att hava en särskild förordning om statens rusdrycksmedelsfond. Det finnes icke någon mening med att säga, att av de och de skatterna skall så och så mycket gå till denna fond, man skulle helt enkelt kunna klara saken på det sättet, att man på budgetens utgiftssida uppförde ett anslag till rusdrycksmedelsfond, ett anslag till kapitalökning på 4 miljoner kronor, så hade man kommit till precis samma resultat. Detta visar väl om något, att det förslag som här bjudes andra kammaren från utskottets sida har kommit så långt bort från den av 1913 års principer, som jag sist talade om, att det är ett fullkomligt avvecklande av den principen.

Nu skulle jag emellertid vilja tillägga, att jag känner mig icke tillfredsställd med reservationen heller, därför att den har, såsom herr Kristensson mycket riktigt påpekade, ett par svagheter. Å ena sidan är ju den avsättningsregel, som där bjudes oss, så avvägd, att det mycket lätt kan inträffa en situation, då det icke går ett öre till rusdrycksmedelsfonden, och det kan också inträffa en sådan situation, att det går så orimligt mycket pengar till rusdrycksmedelsfonden på den vägen, att det ur ekonomisk synpunkt icke kan anses lämpligt. Jag skulle för min del vilja tro, att det finnes möjligheter att komma fram till ett förslag, som tillgodoser allas intressen på den vägen, att man för nuvarande omfång av ifrågavarande skatter accepterar den fasta avsättningsregel, som ligger i utskottets förslag, men för eventuellt kommande skatter, ja, t. o. m. för eventuell ökning av nuvarande skatter skapar en låt mig säga elastisk regel, som gör, att tillförseln till fonden å ena sidan kan hållas inom vissa gränser och å andra sidan också benägenheten från riksdagens sida att tillgripa denna skattekälla icke blir alltför stark.

Nu är ju läget såvitt jag förstår inom riksdagen på det sättet just nu, att första kammaren kommer att bifalla utskottets förslag. Om andra kammaren bifaller reservationen, faller frågan för denna riksdag. Det blir rent bord, och det är enligt mitt sätt att se det lyckligaste, som för närvarande kan inträffa. Därav kommer icke att följa de stora faror, som herr Kristensson uttalade. Det är ju dock så, att år 1923 stod riksdagen, om jag minnes rätt, i precis samma läge. Då fattade riksdagens båda kamrar olika beslut med resultat att frågan föll. Frågan gick tillbaka till utskottet, som gjorde en sammanjämkning, där man konstaterade, att man icke kunde komma till ett positivt resultat, men där man i motiveringen gav Kungl. Maj:t rätt att disponera de behövliga medlen för budgeten. Det kommer icke att bliva något så ofantligt hål i budgeten, som herr Kristensson pekade på. Jag skulle därför för min del vilja rekommendera andra kammaren att lägga sin röst för reservationen, ty resultatet blir rent bord, och jag tror att det i närvarande läge blir det bästa.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Med herr Sköld förenade sig herr *Jonsson*.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag begärde ordet för att säga min vän herr Kristensson på göteborgsbänken ett par ord, men dessförinnan skulle jag vilja till herr Anderson i Råstock säga, att från vårt håll har icke vid något tillfälle vägrats att ge pengar till bostadsändamål. Från vårt håll, som i dag förfäktar reservationen, ha vi icke gjort det minsta försök att hindra att rusdrycksmedelsfonden användes till statens bostadsproduktionen understödjande verksamhet. Herr Anderson i Råstock missuppfattade icke alls mig, när han gjorde gällande, att han funnit det på det sättet, att för oss var icke fonden huvudsaken. Det var alldeles riktigt, och jag vidhåller den uppfattningen: för oss är icke fonden eller avsättningen av större eller mindre belopp till denna huvudsaken, utan det är *låset*, den övre gränsen, när det gäller medlens användning i budgeten. — Kan det trösta herr Anderson i Råstock, att

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel. (Forts.)

han anser sig vara bättre nykterhetsvän än vi, så må han gärna hava den trösten.

Jag vill även säga herr Kristensson i Göteborg, att det ju är möjligt, att det kan finnas en bättre lösning av denna fråga än vad som innehålles i reservationen. Jag håller för troligt, att om Kungl. Maj:t får taga upp detta till en verklig undersökning, så skall det till ett kommande år komma fram ett förslag, som skulle kunna tillfredsställa oss alla i detta avseende, och som således också blir en lösning på denna fråga. Ty jag vill vidhålla, vad jag yttrade i mitt första anförande här, att riksdagen i fjol visserligen som en utväg i motiveringen anvisade, att lösningen kunde ske genom en direkt avsättning men — och det stod i utskottets kläm — det skulle vara med bibehållande av det syfte för vilket fonden bildats. Således, om det kan skapas fram en avsättningsregel som ger en direkt avsättning men som bibehåller det syfte varför fonden skapades, skall jag villigt medverka till genomförande av en sådan anordning. Kungl. Maj:ts nuvarande förslag innebär visserligen en direkt avsättning men det är icke med bibehållande av det syfte, för vilket fonden bildades.

Så sade herr Kristensson, att han tyckte det var egendomligt, att denna kammares nykterister icke kunde följa Kungl. Maj:ts nykterister. Ja, vi skulle gärna gjort det, om det hade varit oss möjligt, men vi finna, att det är oss icke möjligt i detta läge, och herr Kristensson har ju också någon gång i denna kammare stått i den ställningen, att han icke kunnat följa Kungl. Maj:t, och till och med i en sådan ställning, att han höll på att framkalla en ministerkris, därför att han icke kunde följa Kungl. Maj:t. Jag menar därför, att det icke kläder herr Kristensson att tala om lojalitet i detta fall mot Kungl. Maj:t.

Sedan skulle jag vilja i detta sammanhang också peka på detsamma som herr Sköld här erinrade om, nämligen det, att det icke behöver uppstå något prekärt läge genom att kamrarna stanna i olika beslut. Jag vill framhålla såsom min mening, att därest denna kammare tager reservationen och första kammaren tar utskottets förslag, så innebär detta, att Kungl. Maj:t kommer att försättas i precis samma ställning visavi fyllandet av hålet i budgeten, som Kungl. Maj:t har stått i vid riksdagarna 1923 och 1924. Det blir ingen förändring, det blir bara, att det sammansatta utskottet kommer tillbaka och hemställer till riksdagen att fylla den lucka som uppstått på 21 $^1/_2$ miljoner, om jag icke minns fel, ur rusdrycksmedelsfonden. Någon som helst budgetsvårighet uppstår alltså icke, om kammaren i detta fall skulle bifalla reservationen.

Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman.

Herr **Hamrin:** Herr talman! Det hör nu till ordningen för dagen, att så snart en fråga som berör alkoholspörsmålet här i landet diskuteras i kammaren, så uppträda välvilliga personer och förklara, att denna fråga har naturligtvis icke alls med nykterhetsfrågan att göra. Den ärade talare, som först bragte detta på tal och som uppdelade nykterhetsvännerna i olika grupper, sådana som i större och sådana som i mindre omfattning äro nykterhetsvänliga, betecknade sig själv — om jag fattade honom rätt — såsom hörande till en kategori, som i mindre omfattning vore nykterhetsvänlig. Men i alla fall är det så, att man vill fullständigt borteliminera nykterhetsfrågan i samband med den föreliggande frågan. Detta ger mig anledning att från början påpeka, att när denna lag infördes 1913, så lades huvudvikten just vid frågans betydelse med hänsyn till folknykterheten i landet. Och gentemot finansmannen på göteborgsbänken, som för en stund sedan talade, kan jag icke underlåta att emot hans anförande sätta ett uttalande, som gjordes av finansministern år 1913, då han började debatten i denna fråga i denna kammare. Han tillhörde ju icke den grupp jag tillhör med avseende på nykterhetsfrågan, vare sig då

eller nu, utan han stod snarare på den ståndpunkt, som numera herr Kristensson i Göteborg intager. Dåvarande finansministern yttrade vid åsyftade tillfälle bl. a. följande: »Jag har alltid haft den uppfattningen, att av alla de olika åtgärder, som föreslagits och delvis redan blivit tillämpade för att motverka de skadliga verkningarna av rusdryckerna, är det ingen, som kan tänkas komma att medföra mera säkra och praktiska resultat i åsyftad riktning än den reform, som innefattas i det förslag, som nu föreligger till kammarens behandling.» Vad var anledningen till detta uttalande? Jo, naturligtvis den, att talaren ville fastslå den princip, som för mig är huvudprincipen i detta ärende: att göra staten så litet som möjligt beroende av inkomster, som härflyta från rusdrycksbruket. När man i övrigt läser protokollen från den tiden, finner man också, att den opposition, som riktades mot det kungl. förslaget av år 1913, egentligen gick ut därpå, att man icke tillgrep tillräckligt radikala åtgärder för att minska statens beroende av rusdryckshanteringen. Vi erinra oss alla, hurusom det lyckades oss — låt vara, att övergångstiden icke ännu är slut — att frigöra kommuner och landsting från detta beroende. Men rusdrycksmedlen äro alltjämt sammankopplade med statsfinanserna och — jag kan gärna nämna det — från framskjutet socialdemokratiskt håll riktades det år 1913 en allvarlig erinran mot det då framlagda förslaget, därför att man icke gick tillräckligt långt, när det gällde att begränsa statens beroende av dessa medel.

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel. (Forts.)

När jag därför i går afton eller rättare sagt i natt först fick tillfälle att läsa det föreliggande utskottsutlåtandet, blev jag verkligen vemodig, då jag i mitt minne gjorde jämförelse mellan å ena sidan vad som förekom i denna kammare 1913 och å andra sidan vad som förekommer i dessa dagar. Nu finnes det *en*, säger en, ifrån denna kammare i utskottet, som velat åtminstone upprätthålla den princip, som vi gingo in för 1913. Dock hoppas jag, att när denna diskussion är slut, skall det visa sig, att denne ende står starkare än de andra, ehuru dessa senare utgöra flertalet i utskottet.

Härmed har jag, herr talman, icke velat säga, att icke en omläggning av de nu gällande bestämmelserna är nödvändig. I det avseendet skulle jag vilja påpeka, att på en hel mängd områden, där det gäller ekonomiska förhållanden här i landet, har man varit nödsakad att omjustera den uppfattning vi hyst under gångna tider. Detta har i många avseenden blivit en följd av världskriget. Genom de då rådande abnorma förhållandena åstadkoms trassel på olika områden och så jämväl beträffande rusdrycksmedelsfonden, men det är en sak, en annan är att riva upp hela den princip, som ligger till grund för denna lagstiftning. Ty det finnes, såvitt jag förstår, icke någon som helst anledning att frångå principen, därför att man på grund av tidsutvecklingen nödgas vidtaga justeringar och omformuleringar i den nu gällande förordningen. Och i det sammanhanget skulle jag vilja säga, att för mig är det av mindre vikt och betydelse, hur mycket som kommer att tillföras rusdrycksmedelsfonden i och för sig. Det är gott och väl, att denna blir stark och att den växer, men för mig är det en huvudprincip, att statens beroende av rusdrycksmedlen göres så litet som möjligt. I själva verket är det på det sättet, att i den mån statsverkets beroende av dessa medel minskas, i samma mån behöver icke heller rusdrycksmedelsfonden få den storlek, som under andra förhållanden eventuellt kan vara behövligt och önskligt.

Gentemot herr Kristensson i Göteborg, när han talade om statens finanser och hur nödvändigt det var att skaffa staten inkomster, vill jag säga, att vi knappast vilja vara med om och dra ut konsekvenserna av det resonemanget hur långt som helst. Hans resonemang går ytterst ut på att man endast skall se till, att man får in penningar men icke alls fråga efter, från vilka källor eller från vilka håll dessa penningar inflyta. Jag tror, herr Kristensson, att

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel. (Forts.)

det gäller såväl för staten som för kommunerna, och för de enskilda, att man både får se till att få inkomster och att de härflyta från sådana källor, vilka icke äro alltför grumliga. Eller m. a. o., samtidigt som de lämna ifrån sig inkomster eller penningar till den gemensamma kassan, dock icke medföra sådana skadeverkningar, att man kan börja diskutera, om det i själva verket *är* några inkomster, som på detta sätt lämnas till det gemensamma hushållet, som här är det svenska folket.

Under debatten har vidare gjorts antydningar om att det skett en omkastning i det allmänna tänkesättet beträffande möjligheten att nå fram till det mål, då rusdrycksmedelsfonden skulle komma till användning. Jag syftar naturligtvis på förbudsomröstningen 1922. Om man icke här i riksdagen så tydligt för dessa meningar till torgs, så behöver man blott slå upp vissa tidningar, av olika färg, vilka förkunna, att statsbudgeten behöver hyfsas till, såsom en tidning utlåter sig, och att det finnes ingen klok människa numera, som tror, att dessa medel skola komma till användning för avveckling av rusdryckshanteringen.

Herr talman, jag skulle vilja ställa en fråga till medlemmar i denna kammare tillhörande olika politiska partier: Äro ni redo, att när det gäller en stor principfråga, som samlar meningsfränder under edra olika banér, att kasta bort dessa principer, därför att man vid något tillfälle konstaterar, att de icke omfattas av majoriteten av svenska folket? Jag skulle vilja fråga högern i denna kammare, om den är villig att om några dagar, då den kanske har blivit desavuerad i sin uppfattning rörande sin ställning till en stor fråga, uppge sina principer på detta område, därför att icke majoriteten av svenska folket står bakom? Nej, sannolikt icke. Tvärtom ha vi hört och läst i tidningarna dag efter dag, att, när slaget stått, en ännu mera intensiv kamp skall börja för att vinna allt fler meningsfränder, och man ser redan den dagen hägra inom en icke alltför avlägsen framtid, då majoriteten av det svenska folket skall uppbära de principer, som högern i den frågan för ögonblicket omfattar. Jag går till mitt eget parti och säger: Vi äro icke så många i denna kammare, men det ideal vi uppställt för oss, det släppa vi icke, därför att vi utgöra en minoritet bland svenska folket. Och jag skulle vilja fråga socialdemokraterna, huruvida de, då det gäller en stor principfråga, som de framfört — låt oss taga socialiseringen — vilja kasta bort principerna, därför att de icke lyckats att vid sista valet samla majoritet bland det svenska folket. Nej, ingen av oss är villig därtill, och lika liten anledning ha vi, förbudsvänner, att ge upp vår ståndpunkt i den stora fråga, som nu är före.

Jag skulle vilja fortsätta med att fråga: hur många stora spörsmål finnes det, som, när man vädjat till folkmeningen i landet, vid första omgången samlat omkring sig så många hundratusentals svenska män och kvinnor som just förbudstanken? Jag vill därför icke alls sticka under stol med, att jag tror på, att den dagen kommer för svenska folket, då det skall avskaffa hela rusdryckstrafiken; det må vara, att den dagen är långt avlägsen och att den ligger längre bort än jag trodde, då jag var yngre och då jag första gången här i kammaren uppträdde på samma sida som nu. Det är möjligt, att mina förhoppningar i det fallet skola svikas, men jag tror på nödvändigheten, och jag måste tro på möjligheten, för såvitt jag älskar mitt fosterland och tror på dess framtid, att det svenska folket skall avskudda sig detta ok.

Det är i många hänseenden för övrigt, herr talman, som vi under vårt arbete här i riksdagen, genom lagstiftning, sörja för framtiden och kommande släkten. Det är många, som icke få se några frukter av det arbete, de nedlägga. Många av de lagar, som vi antaga, gå icke ut på att skydda bara den nuvarande generationen eller de värden, vi för närvarande ha, utan de gå ut på att skapa möjligheter för kommande generationer och för kommande släkten till ett lyck-

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel. (Forts.)

ligare och bättre samhällsliv än det, i vilket vi för närvarande befinna oss. Och det må också vara oss nykterhetsvänner förunnat att alltjämt tro på den princip, som ligger bakom rusdrycksmedelsfondens tillkomst och de bestämmelser, som fattats i samband därmed.

Därmed har jag också kommit till slutet, herr talman, och jag säger i likhet med vad herr Sköld för en stund sedan yttrade, att den reservation, som här föreligger, ingalunda av mig kan anses vara sådan, att den egentligen av riksdagen borde lagfästas; men såsom också här framhölls, blir det väl icke möjligt att komma fram till ett positivt resultat i år. Jag hoppas därför, att åtminstone denna kammare skulle ställa sig på reservanternas sida och därigenom göra det möjligt att få ett bättre utarbetat lagförslag till nästkommande riksdag, då hänsyn hade tagits till alla på saken inverkande omständigheter, och då jämväl till det förändrade ekonomiska läget och till annat, som nu icke här kan beröras.

Det är med denna motivering, herr talman, som jag ber att få ansluta mig till det av reservanterna framställda yrkandet.

Häruti instämde herrar *Carlström* och *Gustafson* i Vimmerby.

Herr **Beskow:** Herr talman! Jag kan icke finna annat, än att alla sakskäl, som kunna framkomma i denna fråga, redan blivit framförda, och det är därför med en viss tvekan som jag begärt ordet.

Jag har emellertid gjort detta på den grund, att här under debatten fällts ett yttrande, som kunde ge anledning till ett visst missförstånd rörande den föregående regeringens ställning till rusdrycksmedelsfonden. Jag vill med anledning därav endast erinra om det förslag, som den Brantingska regeringen gjorde 1923, enligt vilket regeringen föreslog, att rusdrycksmedlen skulle i den mån de icke kunde tillföras fonden, i den mån de behövdes för själva statsregleringen, direkt tillföras budgeten. Detta förslag förkastades av riksdagen; men under debatten hade jag ju tillfälle att ge detsamma min fulla anslutning.

Emellertid, när frågan om uppgörandet av 1924—1925 års budget var före, så måste tas hänsyn till 1923 års riksdags beslut. Det var tydligen icke möjligt att lägga fram samma förslag, som den Brantingska regeringen föregående år hade gjort, ehuru jag för min del personligen stod på den ståndpunkten, att det icke var någon verklig mening i att under nuvarande förhållanden, som så vitt jag förstår komma att vara mycket länge, föra ett stort belopp in under fonden för att sedan åter lyfta ut det igen. Emellertid ville jag komma fram med ett förslag, som kunde verka samlande i riksdagen, och för det ändamålet tänkte jag mig en utredning. En sådan har också senare kommit till stånd. Vid detta tillfälle ansåg jag dock, att man icke under några förhållanden borde räkna maltdryckerna bland drycker, av vilka avkastningen skulle tillföras rusdrycksmedelsfonden; ty man hade ju i alla fall kommit överens om, att maltdryckerna icke voro några rusdrycker; detta är inskrivet i rusdrycks-lagstiftningen.

Jag får för min del förklara, att jag finner det förslag Kungl. Maj:t här framlagt vara ett rationellt och riktigt förslag, och jag kan icke se, att från reservanternas sida ha framställts några skäl, som åtminstone kunna påverka mig i riktning att antaga deras förslag.

Här har under debatten framförts av herr Sköld, att vi borde i denna kammare gå på reservationen, därför att man har all anledning vänta, att första kammaren går på utskottets förslag, och på så vis skulle man i år kunna få en lösning ungefär som år 1923. Men så skulle det kunna göras en förnyad utredning, och man skulle därvid kunna tänka sig att få fram någon särskild

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel. (Forts.)

regel vid sidan av en fix avsättning, varigenom nya skattekällor på rusdrycksområdet skulle i en viss större utsträckning tillföras rusdrycksmedelsfonden, så att staten icke skulle få lust att införa alltför mycken ny beskattning på rusdrycksmedlen. Jag har svårt att tänka mig den praktiska konsekvensen av detta förslag. Men det är i alla fall tydligt och klart, att därest reservationen sålunda segrade i denna kammare, resultatet skulle bli, att man ännu en gång för detta år skulle fullfölja den enligt min åsikt alldeles förkastliga taktiken att bokföringsmässigt överföra ett belopp till fonden för att sedan åter taga det tillbaka. Det vore, herr talman, helt enkelt att leka blindbock ännu ett år.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Nylander* instämde häruti.

Herr **Johanson** i Huskvarna: Herr talman! Till det myckna, som är sagt i denna fråga, ber jag att få lägga ännu några ord.

Så vitt jag förstår innebär utskottets förslag ett sönderbrytande av de förnuftiga principer, som riksdagen gick in för, då den beslutade i denna fråga år 1913. Samtidigt inbjuder utskottets förslag till att fortsätta på vägen att ytterligare beskatta rusdryckshanteringen. Vi ha nu under kristiden på grund av kända förhållanden gått vid sidan av 1913 års författning och beslutat nya skatter, som gått in direkt till statskassan för att reglera statens utgifter. Men med detta ha vi ändå icke sönderbrutit 1913 års beslut.

Om vi nu besluta i enlighet med utskottets förslag, så inträffar i och med detta något, som jag för min del inte på några villkor kan vara med om, i synnerhet som jag såsom nykterhetsvän anser det vara minst sagt mycket tvivelaktigt ur moralisk och sedlig synpunkt att fortsätta med att beskatta en hantering, som till den grad och i den utsträckning gjort sitt till, för att beröva många människor i vårt land verklig lycka och glädje. Jag vill icke på det sätt utskottet här föreslår lämna dessa tillfällen öppna, ja till och med inbjuda till att fortsätta på den inslagna vägen att beskatta rusdryckshanteringen, och därför kan jag icke stödja utskottets förslag. Reservanterna vilja upprätthålla principerna, och samtidigt som vi gå på reservanternas förslag, så äventyra vi icke alls något ur budgetsynpunkt, utan staten får ju, vilket förslag vi än taga, ungefär samma belopp till statsregleringen i år.

Därför vill jag vid slutet av denna debatt allvarligt vädja till kammarens ledamöter, och jag vänder mig då särskilt till dem, som trots olika uppfattning i vissa avseenden likväl mena sig vara nykterhetsvänner och utan tvivel också äro det, men som säga, att de icke tro på lämpligheten av ett förbuds införande här i landet, att stödja oss i denna fråga. Starka skäl tala för, att vi, som frågan nu ligger, böra stödja reservanterna och på det sättet hålla vägen öppen för ett kraftigt ingripande att söka begränsa rusdryckshanteringen.

För övrigt veta vi, att ett förbud kan icke införas, utan att svenska folket har sagt sitt ord i den frågan och utan att vi ha en nödig majoritet för ett sådant besluts fattande bakom oss. Någon fara kan därför icke ur någon synpunkt föreligga att nu gå med på och vidmakthålla 1913 års beslut, som går ut på att i möjligaste mån begränsa det allmännas intresse av rusdryckshanteringen. Att i möjligaste mån göra det allmänna oberoende av rusdryckshanteringen är ett mycket gammalt krav från nykterhetsfolkets sida, som vi satt in mycket kraft på; och det skulle naturligtvis vara en mycket allvarlig sak för oss om riksdagen nu bryter sönder en princip som 1913 års riksdagsbeslut innebär.

Jag vill därför, herr talman, rikta en enträgen uppmaning till kammarens ledamöter att följa reservanterna i denna fråga, och jag vill, herr talman, för egen del yrka bifall till reservanternas förslag.

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel. (Forts.)

I detta anförande instämde herrar *Andersson* i Ovanmyra, *Göranson*, *Petersson* i Broaryd och *Johansson* i Krogstorp.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Wigforss:** Herr talman! Fastän denna debatt varit ganska livlig och delvis icke saknat ett inslag av hetsighet, förefaller det mig, som om ståndpunkterna i praktiken kommit varandra ganska nära. Ingen av de talare, som här uppträtt, har nämligen velat vägra att av rusdrycksmedel lämna så stort belopp till budgeten, som Kungl. Maj:t för nästa budgetår ansett behövligt. Även de, som allra kraftigast understrukit sin uppfattning att vi måste frigöra staten från beroendet av rusdrycksmedel, erkänna sålunda, att vi i detta ögonblick måste släppa till så mycket pengar, som här föreslagits. Detta är den ena punkten.

Den andra punkten, som sammanhänger med den första, är den, att vi alla äro ense därom, att fondens tillvaro och storlek är en sekundär fråga; den viktiga frågan är just, huru man skall kunna frigöra staten från beroendet av rusdrycksmedel.

Jag undrar, om man icke skulle kunna enas på en tredje punkt också. I detta ögonblick skulle säkerligen icke en majoritet av denna kammare, kanske icke ens en majoritet av riksdagens nykterhetsgrupper eller av kammarens förbudsvänner, vilja påbörja en direkt avskrivning med stora steg, under väntan på rusdrycksförbud i en mycket nära liggande framtid. Jag förutsätter nämligen, att den uppfattningen har majoritet i denna kammare, att rusdrycksförbudet icke är aktuell praktisk politik under de närmaste åren. Jag måste i alla händelser säga, att detta är min egen mening, och jag kan med stor säkerhet påstå, att det var förre finansministerns uppfattning, när han valde vägen med den fasta avsättningen, att komma ut ur en situation, som han ansåg ohållbar. Om jag icke uppfattade honom oriktigt, menade han, att vi för närvarande befinna oss i ett övergångsstadium. Ingen kan med bestämdhet säga, huru länge det kan dröja, tills rusdrycksförbudet blir en aktuell politisk fråga. I den situationen trodde han sig ha funnit en praktisk utväg att ena de stridiga meningarna genom ett provisoriskt beslut för den närmaste framtiden. Det är i ljuset av en sådan uppfattning, som denna proposition måste ses, och med hänsyn därtill förefaller det mig, som om hela striden om de stora principerna kunde här läggas åsido. Frågan blir i stället en rent praktisk fråga, huruvida den ena eller andra av de föreslagna vägarna är den mest lämpliga.

Nu säger man från det håll, som representeras av förbudsvännerna, att på detta sätt släpper man hela tanken, att staten skall frigöras från beroendet av rusdrycksmedlen. Jag vill icke förneka, att denna proposition skulle kunna uppfattas på detta sätt, om man icke visste, vilken finansminister och jag skulle vilja säga vilken regering, som står bakom propositionen. Såsom saken nu ligger till, innebär propositionen ett försök att praktiskt reda upp situationen just för närvarande, ett försök som förefallit oss bättre än åtminstone det alternativa förslag, som här framlägges i anslutning till den gamla lagen. Det gäller här icke att välja mellan å ena sidan det bästa och å andra sidan det sämsta, utan mellan två förslag, som båda ha sina fördelar och sina nackdelar.

När rusdrycksmedelsfonden bildades, föreslog man som bekant icke någon rationell nedskrivning av dessa inkomster för att på detta sätt inom viss tid

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel. (Forts.)

göra staten oberoende av rusdrycksmedlen. Den sänkning av maximigränsen, som ägde rum, var rent tillfällig, beroende på alldeles oförutsebara förhållanden. Jag vill icke förneka, att när lagen år 1913 antogs, hyste man från nykterhetsvänligt håll den uppfattningen, att man skulle komma fram till en sänkning av maximibeloppet på en, som man ansåg, rent naturlig utvecklings väg, eller genom att bruket av rusdrycker skulle minskas. Man hade ända från sekelskiftet den erfarenheten, att mängden konsumerade rusdrycker undan för undan avtog, och man förutsatte, att utvecklingen skulle gå i samma riktning allt fortfarande. Därmed, menade man, var saken klar; det skulle försiggå en sakta skeende minskning av maximibeloppet, utan att rusdrycksmedelsfonden skulle stiga till några svindlande belopp. Under dessa förutsättningar var, det skall jag gärna erkänna, den utväg, som valdes år 1913 och som reservanterna nu lägga fram, ganska rationell. Vad har emellertid sedan inträffat? Ja, det har *icke* inträffat, att bruket av rusdrycker ökats, utan den tendens, som man kunde iakttaga från sekelskiftet fram till år 1912, har utan tvivel fortfarit — jag bortser naturligtvis från kristiden med dess våldsamma minskning av konsumtionen och den därpå följande stegringen upp till år 1920. Den linje, som man kunde följa från år 1900 fram till år 1914, tager nämligen vid igen år 1920, och konsumtionen har — för att taga några siffror beträffande rena spritdrycker — nedgått från 37 miljoner till 31 och slutligen 26 miljoner under de två sista åren. Samtidigt ha emellertid icke inkomsterna av spritdrycker minskats utan tvärtom stigit. Erfarenheten har lärt oss, att inkomsterna icke behöva sjunka med konsumtionens minskning.

Vi ställas då inför det rent skattepolitiska problemet: är det i verkligheten nödvändigt, även om man är nykterhetsvän och förbudsvän, att kräva, att statens inkomster av rusdrycker skola minskas undan för undan, när vi ändå ha rusdryckerna kvar? Kan man inte lika bra ställa sig på den ståndpunkten att så länge staten tillåter produktion och försäljning av rusdrycker och själv är den störste grosshandlaren i sprit, så länge finns det icke någon anledning att låta bli att tillgodogöra sig inkomsterna av spritdryckerna? Men därmed äro vi också över på den linjen, att frågan om huru mycket staten skall taga ut i skatt på spriten är en praktisk politisk fråga. Det är icke mera nykterhetsvänligt att tillhandahålla billig sprit än att tillhandahålla dyr sprit. Man måste fråga sig, om det kan vara lämpligt att, därest händelsevis under ett par tre år inkomsterna skulle sjunka, man strax skall skriva ned den summa, som går till budgeten, så att inför en eventuell ökning av inkomsterna ett följande år budgeten icke skall få någon del därav utan ökningen i stället gå till fonden. Jag tror, att det är en oförutsedd situation, som gjort, att den ursprungliga regeln icke visat sig så lämplig och så praktisk som man från början trodde.

Jag är sålunda icke riktigt tilltalad av det förslag, som reservanterna kommit med, utan det förefaller mig fortfarande, som om den i propositionen föreslagna utvägen skulle ha vissa företräden. Jag skulle nämligen, för att vända tillbaka till vår enighet om att nästa års budget skall få så mycket av rusdrycksmedlen som man behöver, gärna vilja fråga denna kammare: om verkligen på grund av oförutsedda händelser inkomsterna av rusdrycksmedlen mycket kraftigt sjönke under den närmaste tiden och därefter återigen stegrades såsom det skedde under kristiden, är det då sannolikt, att nykterhets- och förbudsvännerna i kammaren skulle vägra att av fonden släppa till så många miljoner, som behövdes? Jag tror, att i betraktande av den situation, som vi nu befinna oss uti, då ingen förbudsvän vägrar, att fonden i erforderlig utsträckning tages i anspråk, skulle man nog även under sådana förhållanden ge till budgeten vad som krävdes. Men i så fall är regeln praktiskt taget

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel. (Forts.)

satt ur funktion. Om å andra sidan inkomsterna hålla sig någorlunda jämna, sammanfaller ju resultatet av den fasta avsättningen med resultatet av den av reservanterna föreslagna regeln, d. v. s. 1913 års regel; det blir då egentligen ingen skillnad med hänsyn till statens frigörande från rusdrycksmedel. Regeln kan endast hållas under sådana omständigheter, att det icke spelar någon roll, vilken väg man går; om det däremot skulle under en kort tidsperiod inträda en kraftig minskning av konsumtionen, skulle troligen regeln sättas ur verksamhet. Det är detta, som gör, att det förefaller mig, att avgörandet kunde fattas utan något särskilt uppbåd av känslor å ömse sidor.

Jag vill tillägga en sak, som medför, att jag för min del icke finner reservanternas regel så tilltalande, som den i första ögonblicket synes vara. Man resonerar från reservanternas och förbudsvännernas sida så, att om vi bara befria så att säga den direkta, årliga budgeten från beroende av rusdryckerna, ha vi därmed kopplat av det intresse, som annars från de styrandes, från statsmakternas sida kan finnas att öka inkomsterna av rusdrycksmedel. Jag är icke säker på, att saken ligger fullt så enkelt till, ty i och med det att vi börja använda fondens medel till vad jag för min del anser synnerligen samhällsnyttiga ändamål, tror jag, att många komma att säga, att det spelar icke så stor roll, om vi taga bort några miljoner från budgeten, endast pengarna få gå till fonden och därifrån användas till ifrågavarande mycket önskvärda ändamål. Den avkoppling av intresset för rusdrycksinkomsterna, som man förutsatte vid fondens skapande, sker enligt min tanke icke så radikalt, som man från nykterhetshåll kanske väntat.

Till sist ett ord om den invändning, som går ut på, att man med 1913 års regel icke så mycket avsett att steg för steg avskriva rusdrycksinkomsterna och sålunda befria budgeten från desamma, utan mera att tillsvidare skapa ett lås uppåt, så att staten icke i fortsättningen skulle frestas att öka sina inkomster av rusdrycksmedel och sitt beroende därav. Den ståndpunkten kan jag mycket väl förstå. Det är klart, att det verkligen är ett nykterhetsintresse och naturligtvis framför allt ett intresse för förbudsvännerna att se till, att staten åtminstone begränsar sig till att ha de inkomster av rusdryckerna, som för närvarande utgå, och att man sålunda icke tillåter en ökning därav. Men vad som gör, att jag tror, att denna invändning i praktiken icke betyder så mycket, är den omständigheten, att det torde vara en allmän önskan på alla håll i riksdagen, att vi icke skola öka den indirekta beskattningen i detta fall. Risken för ett ökat beroende av inkomsterna av rusdrycksmedlen är därför säkerligen icke så stor, men jag skall öppet medge, att om man kunde finna en utväg, varigenom man på ett rimligt sätt hindrade rusdrycksinkomsterna att stiga alltför starkt, har jag för min del ingenting däremot, utan tvärtom. Jag tror å andra sidan, att detta är ett mycket svårt spörsmål att lösa, därför att frågan om hur pass kraftigt man skall beskatta rusdryckerna är icke bara ett skatteproblem utan också ett nykterhetsproblem. Det skulle kunna hända, att man i rent nykterhetssyfte skulle vilja gå den vägen, att man kraftigt ökade beskattningen av rusdryckerna för att minska konsumtionen, och att om en dylik regel vore fastslagen, man kanske skulle draga sig för att tillgripa ett sådant medel. Jag vill icke påstå, att detta skäl är avgörande, men jag förmodar, att det är sådana överväganden, som gjort, att när Thorsson lade fram detta förslag nöjde han sig med att föreslå den fasta avsättningen och kom icke med ett sådant tillägg, som statssekreterare Sköld möjligen hade i tankarna.

När jag måste se saken på detta i viss mån praktiska sätt, förefaller det mig, som om det vore skäl att icke anlägga den strängt principiella syn, som man här från nykterhetsvänligt håll gjort. Den enda anledning, som skulle

Om ändring i förordningen ang. stats-verkets fond av rusdrycks-medel. (Forts.)

kunna förmå nykterhetsvännerna att här se ett stort principiellt avgörande, vore naturligtvis, om man menade, att propositionen vore avsedd att innebära eller åtminstone kunde tolkas så, som om den innebure ett uppgivande av tanken på statens frigörelse från inkomsterna av rusdryckerna. Det är självklart, som jag redan sagt, att den uppfattningen icke kan ha legat bakom propositionen. När det förhåller sig på detta sätt och när vi måste erkänna, att frågan om rusdrycksförbud under de närmaste åren icke bör påverka den praktiska politiken, böra enligt min mening inte bara nykterhetsvännerna utan även förbudsvännerna i denna kammare med mycket stort lugn kunna se utgången av voteringen i denna fråga och även med stort lugn kunna rösta för den kungl. propositionen.

Herr **Bengtsson** i Norup: Herr talman! Jag tillåter mig att tillägga några ord med anledning av vad som nu yttrades från statsrådsbänken. Jag vill då först med tacksamhet inkassera det erkännande, som herr statsrådet gav, att föreliggande fråga icke bara är en skattefråga utan också innesluter ett nykterhetsproblem. Under sådana förhållanden kan väl herr Anderson i Råstock också giva detta erkännande.

Det var naturligt, att herr statsrådet skulle rikta sig mot den reservation, som här avgivits. Jag förstår och respekterar, att den, som i detta fall befinner sig i herr statsrådets ansvarsfulla ställning, måste söka ordna det så, att budgeten går ihop. Men jag begär också att regeringen icke skall missförstå oss, som kämpa på den andra linjen, ty här kan tillämpas det gamla ordet: »när man finner sådant på det friska trädet, vad skall det då icke bli på det torra». Att förre finansministern Beskow under herr Tryggers regering kunde komma på sådana tankar, det förstå vi, men vi ha svårt att fatta, att den nu sittande regeringen kunnat lägga fram ett sådant förslag. Att vi under denna regering, av vars medlemmar flera stått på samma linje som vi i denna fråga, skola uppge de positioner, som vi vunnit under de år som gått, det är för oss motbjudande.

Jag yrkar fortfarande bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr *Olsson* i Gävle, därvid han, med instämmande av mer än 22 ledamöter av kammaren, tillika anhöll, att voteringen måtte ske medelst namnupprop.

I anledning härav blev efter given varsel först uppläst och godkänd samt anslagen följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats- och bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstningen omedelbart medelst namnupprop. Därvid avgåvos 100 ja och 116 nej.

Kammaren hade alltså bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel. (Forts.)

Över omröstningen fördes anteckningar å voteringslista, som här nedan intages:

	Ja	Nej	Avstår
Herr Förste Vice Talmannen		1	
» Andre Vice Talmannen	1		
Stockholms stad.			
Herr Lindman	1		
» Löfgren i Stockholm			
» Hagman	1		
» Eriksson i Stockholm		1	
» Hansson i Stockholm	1		
» Nylander	1		
» Johanson i Stockholm	1		
» Holmström i Stockholm	1		
Fru Östlund		1	
Fröken Wellin	1		
Herr Forssell	1		
» Carlsson i Stockholm			
» Holmdahl	1		
» Järte	1		
Fru Wessman		1	
Stockholms län.			
Herr Sjöblom	1		
» Karlsson i Nynäshamn	1		
» Söderberg	1		
» Karlsson i Vätö	1		
» Andersson i Igelboda		1	
» Bernström	1		
» Christenson i Södertälje	1		
» Laurin		1	
» Mosesson		1	
» Ahl	1		
Uppsala län.			
Herr Borg		1	
» Sjölander	1		
» Olsson i Golvvasta	1		
» Björnberg		1	
» Andrén	1		
Södermanlands län.			
Herr Johansson i Uppmälby		1	
» Olsson i Ramsta		1	
» Schill		1	
» Laurén	1		
» Andersson i Katrineholm		1	
» Jonsson		1	
» Lundkvist		1	

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel.
(Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Östergötlands län.			
Herr af Ekenstam	1		
» Pettersson i Bjälbo	1		
» Sjögren		1	
» Johansson i Kullersta	1		
» Westman	1		
» Karlsson i Vadstena		1	
» Olsson i Labbemåla		1	
» Björkman	1		
» Ericson i Boxholm		1	
» Ward	1		
» Holmberg		1	
» Anderson i Linköping	1		
Jönköpings län.			
Herr Johanson i Huskvarna		1	
» Hamrin		1	
» Carlström		1	
» Fast		1	
» Petersson i Broaryd		1	
» Svensson i Högsjöhult		1	
» Lilliecreutz	1		
» Andersson i Löbbo		1	
» Göranson		1	
Kronobergs län.			
Herr Magnusson i Tumhult	1		
» Olsson i Blädinge	1		
» Svensson i Betingetorp	1		
» Leo	1		
» Blomquist		1	
» Svensson i Grönvik			
Kalmar län.			
Herr Magnusson i Kalmar		1	
» Olsson i Kalmar	1		
» Werner		1	
» Gustafson i Vimmerby		1	
» Johansson i Krogstorp		1	
» Wagnsson		1	
» Olsson i Högby		1	
» Heiding	1		
» Wirsell			
Gotlands län.			
Herr Gardell i Gans	1		
» Svedman	1		
» Gardell i Stenstu			

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel.
(Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Blekinge län.			
Herr Jönsson i Boa	1		
» Törnkvist i Karlskrona	1		
» Kloo	1		
» Jeppsson		1	
» Holmgren	1		
» Adler		1	
Kristianstads län.			
Herr Bengtsson i Norup		1	
» Borggren	1		
» Persson i Fritorp	1		
» Björklund		1	
» Björk		1	
» Isacsson		1	
» Hammarlund	1		
Malmö m. fl. städer.			
Herr Rydén	1		
» Winkler	1		
» Lovén	1		
» Jensen		1	
» Engberg	1		
» Lindskog	1		
» Beskow	1		
» Bergström i Hälsingborg		1	
Malmöhus län.			
Herr Jönsson i Revinge	1		
» Nilsson i Tånga	1		
» Olsson i Kullenbergstorp	1		
» Sköld		1	
» Andersson i Höör		1	
» Törnkvist i Bjuv	1		
» Paulsen	1		
» Fjellman	1		
» Månsson i Erlandsro	1		
» Nilsson i Hörby	1		
Hallands län.			
Herr Henrikson	1		
» Lindqvist i Halmstad		1	
» Johansson i Brånalt	1		
» Uddenberg i Varberg	1		
» Andersson i Falkenberg			
» Larson i Tönnersa	1		
Göteborgs stad.			
Herr Röing	1		
» Kristensson i Göteborg	1		

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel.
(Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Herr Lithander	1		
» Sjöström	1		
» Pehrsson i Göteborg	1		
» Hedvall		1	
» Höglund		1	
Fru Thüring		1	
Herr Almquist	1		
Göteborgs och Bohus län.			
Herr Andersson i Grimbo			
» Olsson i Broberg	1		
» Olsson i Berg	1		
» Osberg		1	
» Carlson i Mölndal		1	
» Wallerius	1		
» Brännberg		1	
» Mårtenson		1	
Älvsborgs län.			
Herr Hallén		1	
» Danielsson		1	
» Gustafson i Kasenberg			
» Lindgren	1		
» Hansson i Trollhättan		1	
» Olsson i Mellerud		1	
» Alströmer			
» Ryberg		1	
» Gustafsson i Älvsered	1		
» Johansson i Väby	1		
» Petersson i Lerbäcksbyn	1		
» Weijne		1	
Skaraborgs län.			
Herr Bengtsson i Kullen	1		
» Magnusson i Skövde			
» Bäcklund		1	
» Johanson i Hallagården		1	
» Vahlstedt		1	
» Lundén		1	
» Anderson i Storegården	1		
» Bodén		1	
» Hedin	1		
Värmlands län.			
Herr Jansson i Edsbäcken		1	
» Carlsson-Frosterud		1	
» Andersson i Prästbol		1	
» Ros	1		
» Norling		1	
» Norsell		1	

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel.
(Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Herr Spångberg		1	
» Björling		1	
» Eriksson i Västbro	1		
» Morfeldt		1	
Örebro län.			
Herr Uddenberg i Karlskoga		1	
» Anderson i Råstock	1		
» Nilsson i Örebro	1		
» Ödström		1	
» Ljunggren		1	
» Öhman		1	
» Lundgren		1	
» Persson i Falla	1		
» Mogård		1	
Västmanlands län.			
Herr Larsson i Västerås	1		
» Lorichs	1		
» Pettersson i Köping		1	
» Eklund		1	
» Olovson i Västerås		1	
» Olsson i Broddbo		1	
Kopparbergs län.			
Herr Eriksson i Grängesberg		1	
» Jansson i Falun		1	
» Hansson i Bäck		1	
» Ernfors			
» Andersson i Rasjön		1	
» Pettersson i Hällbacken		1	
» Andersson i Ovanmyra		1	
» Englund		1	
» Sundström		1	
» Smed		1	
Gävleborgs län.			
Herr Månsson i Hagaström		1	
» Sävström		1	
» Lindley		1	
» Olsson i Hov	1		
» Johansson i Kälkebo	1		
» Granath	1		
» Johansson i Edsbyn		1	
» Olsson i Gävle		1	
» Holmström i Gävle	1		
» Herou		1	
» Högström	1		

Om ändring i förordningen ang. statsverkets fond av rusdrycksmedel. (Forts.)

	Ja	Nej	Avstår
Västernorrlands län.			
Herr Öberg	1		
» Johansson i Sollefteå		1	
» Vennerström		1	
» Svensson i Skönsberg		1	
» Bergström i Bäckland		1	
» Lagerkwist		1	
» Strindlund	1		
» Västberg		1	
» Molander		1	
» Rudén	1		
Jämtlands län.			
Herr Olofsson i Digernäs		1	
» Hedlund i Östersund	1		
» Hedlund i Häste	1		
» Persson i Trången		1	
» Olsson i Rödningsberg		1	
Västerbottens län.			
Herr Wiklund	1		
» Bäckström		1	
» Wikström		1	
» Brännström	1		
» Lindmark		1	
» Lindberg		1	
» Sandberg		1	
Norrbottens län			
Herr Hage		1	
» Nilsson i Antnäs	1		
» Lövgren i Nyborg			
» Dahlén		1	
» Samuelsson		1	
» Hedström	1		
» Grapenson		1	
Summa	100	116	

§ 10.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 232, med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker, m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 11.

Ang. kostnaderna för domsagornas förvaltning.

Till avgörande förelåg härefter sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning ävensom i ämnet väckta motioner.

Ang. kostnaderna för domsagornas förvaltning. (Forts.)

Genom en den 13 mars 1925 dagtecknad proposition, nr 173, vilken hänvisats till statsutskottet och av nämnda utskott överlämnats till behandling av sammansatt stats- och första lagutskott, hade Kungl. Maj:t gjort framställning till riksdagen om anvisande av anslag till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning.

I samband med denna proposition hade utskottet förehaft fyra inom riksdagen väckta motioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 278 och 298 av herr *Luterkort* och nr 279 av herrar *Borell* och *Rogberg* samt motionen nr 430 i andra kammaren av herr *af Ekenstam*.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte

dels under andra huvudtiteln bevilja till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som funnes upptagna i den av Kungl. Maj:t utfärdade stadga i ämnet med de ändringar i samma stadga, som föranleddes av de av departementschefen i statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden den 13 mars 1925 i detta ärende väckta förslag, ett extra förslagsanslag för budgetåret 1925—1926 av 500,000 kronor;

dels ock medgiva,

att i Södra Roslags domsaga finge såsom chef för en därstädes i överensstämmelse med av utskottet angivna grunder upprättad avdelning för behandling av inskrivningsärenden, utfärdande av gravationsbevis m. m. för tiden intill den 1 juli 1928 tillsättas en biträdande domare med rätt att uppbära ej mindre av statsmedel ett arvode för år räknat av 7,500 kronor jämte rätt till ett ålderstillägg å 600 kronor efter 5 års tjänstgöring, i vilken finge inräknas mera sammanhängande förordnande å domartjänst, än även 40 procent av inflytande lösen för i domsagan utfärdade gravationsbevis;

att till den biträdande domaren finge, enligt de grunder, som gällde för tjänsteman i verk, som icke blivit i avlöningshänseende nyreglerat, utgå dyrtidstillägg å en antagen inkomst av 9,100 kronor eller, där den biträdande domaren ägde uppbära ålderstillägg, å en antagen inkomst av 9,700 kronor;

att i samma domsaga finge anställas, utöver de notarier, som enligt gällande bestämmelser finge där antagas, ytterligare en förste och en andre notarie för tjänstgöring å avdelningen för inskrivningsärenden; samt

att den ersättning, som statsverket hade att bestrida för nämnda tjänstemäns avlönande, finge utgå av det under andra huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till bidrag till domsagornas förvaltning; samt

2) att ifrågavarande motioner, i vad de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under 1), måtte av riksdagen lämnas utan bifall.

Reservation hade avgivits av herr *V. Edward Larson*, som med instämmande av herrar *Hederstierna*, *Rooth* och *af Ekenstam* ansett, att viss del av utskottets motivering bort hava annan i reservationen angiven lydelse.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **af Ekenstam:** Herr talman! Det stora anslag, om vars beviljande utskottet här har hemställt och som utan allt tvivel också kommer att av riksdagen beviljas, har icke så länge funnits i statsbudgeten. Vi behöva icke gå tillbaka många år för att finna att de utgifter, som anslagits till domsagornas förvaltning, varit ganska små. Man må väl då fråga sig: ha nu på senare tider uppstått nya behov, som på detta sätt behöva med rätt stora anslag fyllas, eller på vad sätt har överhuvud taget domsagornas förvaltning varit ordnad?

Ang. kostnaderna för domsagornas förvaltning. (Forts.)

Det torde utan något som helst tvivel kunna sägas, att ända till snart sagt den allra sista tiden kostnaderna för domsagornas förvaltning ålegat häradshövdingen och icke minst de unga juristerna. Det har varit så, att de, som skulle komma ut på den juridiska vägen, nästan som ofrånkomligt villkor för vidare befordran skulle ha genomgått lantdomarkursen och suttit ting. Stundom kunde det inträffa, att häradshövdingen uti sin familj upptog den unga juristen, men det var en särskild ynnest, och en ynnest, som, ju mera tiderna ha lidit framåt och ju mera som de gamla häradshövdingeboställena blivit övergivna, har försvunnit. I dess ställe och i stor utsträckning ha de unga biträdena själva fått bära alla kostnaderna för en vistelse i domsagan och på det sättet fått bidraga till domsagornas förvaltning.

Jag vill erinra om detta, därför att man har i många avseenden kritiserat den ordning, som funnits här i vårt svenska land. Man har kritiserat, att de unga männen kanske alltför tidigt ha släppts fram för att genom självständigt domarämbete skipa lag och rätt. Men då vill jag också erinra om, att många skäl och ej minst de nyss anförda kunde tala för att den förberedande tingstjänstgöringen ej gjordes för lång, och dessutom måste man rättvisligen fasthålla, att resultatet av detta de ungas arbete ingalunda visat sig vara särskilt dåligt. Tvärtom, man må väl säga, att i det hela har allt fungerat synnerligen bra, och alldeles särskilt må man också erinra sig, att på detta sätt har hela Sveriges ämbetsmannakår i stort sett fått sin uppfostran. Och det torde kanske icke vara alltför förmätet att säga. att även från andra håll har det erkänts, att denna ämbetsmannakår står på höjden av vad helst vi annars i världen ha att jämföra oss med.

Det kunde ju tyckas vara ganska onödigt att erinra om detta. Men i och med det, att det nu börjar en ny tid med nya och många reglementen, så är den gamla tiden snart förbi, och det är då inte oriktigt att med en viss tacksamhet se tillbaka på den och med en viss farhåga se framåt på den tid som stundar. Ty det är alldeles säkert icke genom reglementen och anslag, som man når de allra bästa resultaten; det ha nog de resultat som hittills vunnits visat. Men vi ha i alla fall hunnit så långt, att det tycks vara en given sak, att det skall reglementeras i ganska utförlig omfattning och på ett ganska detaljerat sätt. Framtiden må visa om det är till lycka för vår svenska rättsskipning. Att däremot tiderna numera också blivit sådana, att statsmakterna funnit skäligt att genom allehanda anslag understödja de unga juristerna, då de äro ute på tingstjänstgöring, må väl icke kallas annat än ganska tacknämligt. Men, som sagt, jag har velat i förbigående erinra om vad som varit, då utan allt tvivel detta kommer att ställa ett och annat av vad framtiden bär i sitt sköte i en rätt belysning.

Det betänkande, som här ligger före och som har fått utskottets tillstyrkande, har dock uti ett visst avseende ansetts vara sådant, att reservanter däremot måst opponera och det har varit angående den levnadsålder, vid vilken det skulle anses vara för staten nyttigt och lämpligt, att kvinna kunde lämnas tillträde att vara ordförande uti häradsrätt vid allmänt tingssammanträde. Att kvinna har rätt att nu komma in på den juridiska vägen och att hon har rätt att genom tjänstgöring på landet förvärva sig både den »första» och »andra behörighetsgraden», som det kallas, det veta vi. Men frågan står dock tills vidare öppen, hur man skall tänka sig, att man skall ordna, då man kommer till den kritiska stund, då fråga uppstår att kvinna skall förordnas att vara ordförande i häradsrätt vid allmänt sammanträde. Envar, som har någon kunskap om de förhållanden, som där förekomma, kan väl icke annat än åtminstone för sig själv förklara, att så många grannlaga förhållanden kunna där ifrågakomma, så många pinsamma situationer kunna där uppstå, att man väl kan kräva att, innan kvinna sättes på ordförandeplatsen, hon skall ha

Ang. kostnaderna för domsagornas förvaltning. (Forts.)

hunnit en något mognare ålder, hunnit få någon mera erfarenhet, ja, jag skulle vilja säga hunnit bli litet mera »barkad» i livets strid, än vad man kan tänka sig om en 25—26 års flicka. Det är därför, som reservanterna anse att man i enlighet med de motioner, som i detta sammanhang ha blivit väckta, skulle såsom en åldersgräns nedåt för kvinnan sätta, att hon icke skulle få förordnande att såsom ordförande tjänstgöra uti häradsrätt vid allmänt ting, förrän hon fyllt 30 år.

Det torde, om man tänker efter förhållandena, icke vara så märkvärdigt, att man kräver denna högre ålder för att vara förvissad om att kvinnans erfarenhet, hennes utbildning och hela hennes förmåga att kunna sköta en sådan befattning skall ha nått den mognad, som vi böra förutsätta. Jag vill dessutom erinra om att kvinna har i åtskilliga fall eller åtminstone i ett bestämt fall en möjlighet att rent av distansera mannen på detta förberedande arbetsstadium. Ty mannen har ju i allmänhet skyldighet att fullgöra sin värnplikt; den skyldigheten åligger icke kvinnan. Det blir ju då i regel ett helt års vinst för henne, och det året får man väl antaga, att hon kommer att använda på ett nyttigt och för sin framgång lyckligt sätt. Att man dessutom kan tänka sig, att hon skulle kunna få en alldeles särskild förmån genom vad den kungl. propositionen har tänkt sig i avseende å hennes utbildningsarbete, det vill jag också i förbigående påpeka. Det är ju någonting, som visserligen icke varje kvinna kan lyckas skaffa sig men som *kan* inträffa, om nämligen som det nu är bestämt mannen har den förberedande utbildningstiden av två år i domsaga, medan kvinnan däremot har ett och ett halvt år i domsagan och sedan ett halvt år i hovrätt eller större rådstuvurätt. Vill hon då välja hovrätt, så är det så, som även i reservationen är påpekat, att stannar hon där endast och allenast de obligatoriska sex månaderna, så har förvisso hovrätten inte haft tillfälle att egentligen pröva henne uti mera självständigt arbete. Ty under dessa sex månader får hon väl endast och allenast tjänstgöra vid protokollet eller som amanuens. Men har hon avslutat dessa sex månader, så kan det nog hända, att en flicka är förståndig nog att inse, att stannar hon en eller annan månad längre i hovrätten, har hon utsikt att få ett självständigt fiskalsförordnande, och därigenom skall också hovrätten ha större möjlighet att pröva hennes kraft och ge henne det intyg som kräves. Men har hon fått detta fiskalsförordnande, så är det å andra sidan alldeles säker att, sedan hon efteråt återgått till tingstjänstgöring, sedan hon suttit de tre ting, som åligga henne för att fullgöra den saken, så har hon, om hon återvänder till hovrätten, den chansen att hon har haft fiskalsförordnande redan förut, och hon har sålunda stora utsikter för att vid återvändande till hovrätten få nytt fiskalsförordnande. Denna utsikt har icke den unge mannen. Den kvinna, som har det så ställt för sig, och den man, som samtidigt med henne slutat lantdomartjänstgöring och som samtidigt kommer in i hovrätten, de stå icke lika. Kvinnan har haft sin fiskalstjänstgöring förut, hon kan få en ny fiskalstjänstgöring kanske omedelbart; mannen måste i regel gå nio månader, innan han kan få något förordnande.

Denna sak, som ju kanske inte kan synas vara av alltför omfattande betydelse, fastän den naturligtvis, då det gäller befordran i hovrätt, är av ganska stor vikt, den har dock sin mycket stora betydelse, då det gäller befordran på andra håll. Vi skola tänka på det, att såsom förhållandena nu lära vara — och man får antaga, att någon större ändring i det hänseendet icke, åtminstone inom den närmaste tiden, kommer att uppstå — har den, som fullgjort lantdomartjänsten och dessutom varit i hovrätt och haft fiskalsförordnande, alldeles avgjort ett försteg framför den, som icke haft fiskalstjänstgöring. Med ett ord, hur man än ser saken, så finnes det tillfällen, varigenom kvinnan verkligen kan få ett försteg framför mannen, och detta kan väl icke gärna anses vara särskilt önskligt. Även den saken skulle i rätt avsevärd grad bortfalla,

Ang. kostnaderna för domsagornas förvaltning. (Forts.)

om reservanternas tanke, att de 30 åren skulle bestämmas såsom den avgörande gränsen för förordnandet, bleve upptagen.

Jag anhåller därför, herr talman, att uti utskottets motivering den ändring måtte ske, som finnes framställd i herr Edward Larsons reservation.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet **Nothin:** Herr talman! Såsom den föregående talaren framhöll, har utskottet enhälligt tillstyrkt beviljande av det begärda anslagsbeloppet och har likaledes enhälligt förklarat sig icke hava något att erinra mot de i domsagostadgan ifrågasatta ändringarna, med undantag dock beträffande en punkt. Jag anser mig därför icke hava anledning att nu gå in på det av den föregående talaren berörda spörsmålet angående den nuvarande rättegångsordningens lämplighet eller olämplighet, utan vill begränsa mig till att taga upp endast den punkt, varom delade meningar yppats inom utskottet, nämligen frågan om kvinnas rätt att få förvalta domarämbete.

Jag får erkänna, att jag har svårt att förstå de starka betänkligheter, som rests i denna fråga. Statsmakterna hava ju redan i princip bestämt sig för likställighet mellan man och kvinna i fråga om rätt att erhålla statstjänst, och jag förstår därför icke, att den av den siste talaren framhållna synpunkten, att kvinnorna ej fullgöra värnplikt, längre kan vara aktuell. De undantag, som kunna ifrågasättas i det ena eller andra avseendet böra endast göras, om särskilda skäl föreligga. När riksdagen senast behandlade frågan om kvinnas rätt att förvalta domarämbetet, uttalade riksdagen, att, enligt dess uppfattning, det borde särskilt komma under övervägande, huruvida fullgörande av viss tjänstgöring i hovrätt eller rådstuvurätt borde, förutom viss tids tjänstgöring i domsaga, för kvinna utgöra en förutsättning för behörighet att hålla allmänt tingssammanträde. Det är just efter denna av riksdagen anvisade väg, jag sökt finna lösningen. Jag har sökt utfinna sådana bestämmelser, att kvinna icke med avseende på tiden för förvärvande av erforderliga meriter skulle bli sämre ställd än mannen, samtidigt som en fullt betryggande prövning av vederbörande kandidats lämplighet för ändamålet åvägabragtes. Det är ur denna synpunkt, som förslaget blivit sålunda lagt, att kvinna skall tjänstgöra i domsaga lika länge, som f. n. fordras för erhållande av full tingsmyndighet och att hon därutöver skall tjänstgöra ett halvt år i hovrätt eller som ledamot av rådhusrätt. Samtidigt har tjänstgöringen i domsaga för manliga aspiranter utsträckts till lika lång tid.

De farhågor, som nu uttalats mot denna anordning, kunna sägas utmynna antingen däri, att olämpliga kvinnliga aspiranter kunna släppas fram till domarförordnande överhuvud taget eller också, att förhållandena på någon särskild ort kunde vara sådana, att det för befolkningen skulle te sig olämpligt med en kvinnlig ordförande i häradsrätten. Den förra betänkligheten måste väl vara undanröjd därigenom, att hovrätten satts i tillfälle att se på vederbörande aspirant under ett halvt år. Detta är f. ö. ingen maximitid, utan blott en minimitid. Skulle hovrätten icke hava under denna tid hunnit bilda sig en uppfattning om den kvinnliga aspirantens lämplighet, så är det ju ingenting som hindrar, att hovrätten litet längre prövar hennes förmåga och skicklighet.

Mot den andra farhågan — att tänkesättet inom en viss landsdel kunde vara sådant, att man skulle känna sig chockerad av en kvinnlig ordförande — vill jag invända, att jag tror man med fullt förtroende kan lita på, att vederbörande häradshövding icke föreslår till vikarie en kvinna i fall, där det ur nämnda synpunkt skulle vara olämpligt. Och jag tror också, att hovrätten med sin kännedom om förhållandena därvidlag skall kunna utöva en lämplig kontroll.

Om sålunda å ena sidan farhågorna synas mig överdrivna eller så gott som obefogade, så kan jag icke komma ifrån, att ett bifall till reservanternas för-

Ang. kostnaderna för domsagornas förvaltning. (Forts.)

slag skulle innebära en obillighet mot de kvinnliga tjänstemannaaspiranterna. Reservanterna säga endast att »såsom kompetensvillkor för kvinna för rätt att erhålla domarförordnande med vidsträcktare befogenhet borde stadgas åtskilligt högre ålder än den för män föreskrivna», varefter reservanterna hänvisa till det uttalande, som gjorts i motionen. Går man till motionen, finner man emellertid, att där föreslås icke mindre än 5 års högre levnadsålder för kvinna än för man och därjämte föreslås, att denna högre levnadsålder skall gälla icke blott för befogenhet att hålla ett vanligt allmänt tingssammanträde, utan jämväl för befogenhet att hålla tremansting, d. v. s. att handlägga lagfarts- och inskrivningsärenden samt vissa enklare mål, som kunna slutdömas redan vid första rättegångstillfället. Förslaget om denna högre ålder innebär, åtminstone efter mitt sätt att se, en uppenbar orättvisa mot såväl alla de kvinnliga jurister, som avse att ägna sig åt domarverksamhet, som mot den ännu större kategori, som ämnar ägna sig åt administrativ statstjänst men som dessförinnan anser sig böra förskaffa sig den erfarenhet, som erhålles vid de allmänna domstolarna. Den föregående ärade talaren uppehöll sig särskilt vid en detalj, nämligen frågan om möjligheten för kvinna att erhålla fiskalsförordnande redan före den första tingssittningen. Jag kan icke förstå, att härvidlag förefinnes någon som helst anledning till betänksamhet. Om ett tillfälligt förordnande meddelas något förr eller senare, kan ej betyda något för rätten till stadigvarande förordnande och till ordinarie plats, utan lärer därvid, som hittills, gälla grundlagens villkor om förtjänst och skicklighet. Den omständigheten, att vederbörande haft något kortvarigt förordnande, givet ur prövningssynpunkt, verkar härvidlag ingen rubbning. För övrigt framgår ju av allt det motstånd, som rests och reses, och väl även kommer att resas mot kvinnors tillträde till statstjänst, att man icke alls behöver befara att kvinnorna skola komma för fort fram.

Herr **Lindley:** Herr talman! Efter det anförande, som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet nu hållit, och i vilket han bemött de synpunkter, som reservanten herr af Ekenstam framfört, anser jag mig icke vidare behöva gå in på detta spörsmål. Jag tror också, att kammaren är mest belåten med att vi söka fatta oss så kort som möjligt, så att vi kunna komma igenom den långa föredragningslistan. Utskottet har, som synes, blivit enigt på alla punkter utom i fråga om utbildningstiden för de kvinnliga biträdande juristerna, och därvidlag vill jag säga, att utskottet, trots det att utskottet gått på den kungl. propositionen, i sitt utlåtande givit uttryck för så pass starka betänkligheter, att utlåtandet väl kan tjäna som stöd för de häradshövdingar, som en gång skola avgiva sitt omdöme om och rekommendera — eller icke rekommendera — kvinnor till utövande av ordförandeskap i häradsrätt. Jag tror, att, om vi betänka detta förhållande, och om vi jämväl tänka på att, därest man, som reservanterna föreslagit, skulle sätta en allmän gräns vid 30 år, så skulle följden därav bliva en fullständigt schematisk avskärning av alla dem, som även före uppnåendet av nämnda ålder kunde befinnas lämpliga att förvalta domarämbete. Jag tror, att vi skulle göra en överloppsgärning, om vi bifölle reservanternas förslag. Utan tvivel kommer saken att reglera sig i framtiden. I likhet med utskottet tror jag, att vi böra gå in för vad Kungl. Maj:t har föreslagit, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Johansson** i Brånalt: Herr talman, ärade kammarledamöter! Då jag i utskottet deltagit i behandlingen av denna fråga men icke haft tillfälle närvara, då justeringen ägde rum, vill jag härmed för kammarens ledamöter

Ang. kostnaderna för domsagornas förvaltning. (Forts.)

tillkännagiva, att jag helt och hållet ansluter mig till den av herr Edward Larson m. fl. avgivna reservationen. Jag gör det därför att jag med den erfarenhet, jag har som rätt gammal nämndeman — jag har suttit som nämndeman i 27 år — kan intyga, att vid en häradsrätt kunna vid många tillfällen förekomma mål, i vilka det särskilt för mycket unga domhavande kan vara rätt svårt att leta fram sanningen. I synnerhet skulle det ofta vara mycket obehagligt för en ung kvinna — enligt utskottsförslaget skulle ju en kvinna på 23—26 års ålder få vara ordförande i häradsrätt — att sitta och reda ut förhållandena i ett sedlighetsmål eller låt oss bara säga ett barnuppfostringsmål. Många gånger förekommer det situationer, som äro så pass svåra, att — jag är fullt förvissad därom — det gudskelov icke torde finnas många kvinnor, som, för att begagna herr af Ekenstams uttryckssätt, äro så »barkade», att de skulle vara ägnade och ha förmåga att leta ut sanningen från vederbörande part. Därför är jag fullt och fast övertygad om, att, om kvinnor vid dessa unga år skulle få domarförordnande, i vilket tingslag det än månde vara, det helt oförmodat (kanske i de mest sedliga tingslag och där det funnes ett mycket stort antal personer, som omfattade de nya idéerna) skulle kunna inför domstol dragas förhållanden, som vore så pass obehagliga att reda ut, att icke gärna någon kvinnlig jurist skulle vara tillräckligt »barkad» för att kunna leta ut sanningen. Genom en bristfällig handläggning av dylika mål från kvinnliga juristers sida skulle, enligt min uppfattning, aktningen för lag och rätt och rättsskipning komma att lida i väsentlig grad. Därför kan jag icke annat än på det allra hjärtligaste ansluta mig till den mening, som av herrar reservanter gjorts gällande.

Jag skulle kunna tillägga en hel del ytterligare, men, såsom den siste ärade talaren yttrade, tiden lider, och vi se gärna att förhandlingarna taga slut så fort som möjligt. Jag skall därför nöja mig med det sagda och inskränka mig till att på anförda skäl instämma med det yrkande, som här gjorts av herr af Ekenstam.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till berörda hemställan med godkännande av det förslag i fråga om motiveringen, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr af Ekenstam, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats- och första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med godkännande av det förslag i fråga om motiveringen, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 12.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 46, i anledning av väckt motion om ersättning åt vissa personer för skada till följd av olycksfall, som förorsakats av krigsförhållandena under 1914—1919 års världskrig; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 13.

Herr *Sjöblom* avlämnade en motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 231, angående understöd av statsmedel i vissa fall på grund av förluster, förorsakade av mul- och klövsjukepizootien inom landet.

Nämnda motion, som erhöll ordningsnumret 456, blev på begäran genast remitterad till jordbruksutskottet.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.22 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 16 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Ang. expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation.

Till avgörande förelåg först andra lagutskottets utlåtande, nr 25, i anledning av väckta motioner angående expropriationslagstiftning för främjande av kolonisationen dels i Norrland och Dalarna och dels i södra och mellersta delarna av riket.

I nedannämnda inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, vilka behandlats av andra lagutskottet, hade föreslagits,

i motionerna nr 162 i första kammaren av herr *Lindhagen* och nr 167 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Hällbacken *m. fl.*, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att det av norrlandskommittén framlagda och av Kungl. Maj:t ännu ej prövade krav på en expropriationslagstiftning såsom stöd för angelägenheten att i Norrland och Dalarna å bolags och enskilda spekulanters mark bilda nya jordbruk måtte omsider upptagas till behandling och föranleda en proposition till riksdagen; samt

i motionerna nr 163 i första kammaren av herr *Lindhagen* och nr 168 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Hällbacken *m. fl.*, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att jordundersökningens och jordkommissionens framställningar om en expropriationslag även för mellersta och södra delarna av riket, såsom yttersta stöd för strävandet att därstädes å bolags, enskilda spekulanters och

Ang. expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation. (Forts.)

större enskilda jordägares mark bilda nya jordbruk, måtte upptagas till behandling och föranleda en proposition till riksdagen.

Utskottet hemställde,

A) att motionerna I: 162 och II: 167 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; och

B) att motionerna I: 163 och II: 168 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

beträffande punkten A) i utskottets hemställan

av herrar *Linder, Lindhagen, Åkerberg, Hagman, Hage, Svensson* i Skönsberg och *Pettersson* i Hällbacken, vilka hemställt, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t, med beaktande av norrlandskommitténs förslag i ämnet, ville till stöd för bildande av nya jordbruk (kolonisation) å bolags och enskilda spekulanters mark i Norrland och Dalarna överväga förslag till en lag om expropriation; samt

beträffande punkten B) i utskottets hemställan

av herrar *Linder, Lindhagen, Åkerberg, Hagman, Hage, Svensson* i Skönsberg och *Pettersson* i Hällbacken, vilka hemställt, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t, med beaktande av jordundersökningens och jordkommissionens förslag i ämnet, ville till stöd för bildande av nya jordbruk (kolonisation) å bolags, enskilda spekulanters och större enskilda jordägares mark i mellersta och södra delarna av riket överväga förslag till en lag om expropriation.

Sedan *punkten A)* föredragits, anförde:

Herr **Hage:** Herr talman! Vi fattade ju här i denna kammare och för övrigt i båda kamrarna för några dagar sedan beslut om åtgärder för överförande av överskottet av den arbetslösa befolkningen till jordbruket. Om den saken voro vi alla överens, ehuru meningarna voro något delade, när det gällde detaljer. När vi nu skola gå till den verksamheten, så är det ju antagligt, att man på frivillighetens väg kan få jord för placering av större delen av de människor, det här är fråga om. Men det torde dock kunna hända, att det i vissa fall blir nödvändigt att tillgripa *expropriation* för att åstadkomma jord för detta ändamål. Och det är från den utgångspunkten, som förevarande motioner väckts i första och andra kammaren. I dessa motioner påyrkas ju en lagstiftning om expropriation för bildande av nya jordbruk särskilt i Norrland, d. v. s. för kolonisation i Norrland.

Utskottet har avstyrkt dessa motioner, men, som herrarna se, finns det en reservation av utskottets socialdemokratiska ledamöter, vari påyrkas, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t, med beaktande av norrlandskommitténs förslag i ämnet, ville till stöd för bildande av nya jordbruk (kolonisation) å bolags och enskilda spekulanters mark i Norrland och Dalarna överväga förslag till en lag om expropriation.

Vi ha vågat framföra detta yrkande med hänvisning först och främst till det förhållandet, att norrlandskommittén på sin tid förordat en sådan lagstiftning — och i detta norrlandskommitténs förslag deltogo ju även mycket konservativa män. Men vi ha också kunnat stödja oss på ett yttrande av 1924 års lagutskott, vilket återfinnes på sidan 6 i föreliggande utskottsutlåtande. Det heter där, att den enskilde jordägaren bör vara skyldig att mot ersättning avstå sin jord, *när denna erfordras för att tillgodose ett viktigt allmänt intresse.* Man måste ju säga, att detta, att placera ut befolkningsöverskottet på jordbru-

Ang. expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation. (Forts.)

ket, att åstadkomma kolonisation, i mycket hög grad är ett viktigt allmänt intresse. När alltså detta villkor här är uppfyllt, så våga vi säga, att man för uppnående av det mål, det här är fråga om, har rätt att tillgripa expropriation.

Nu vet jag visserligen, att man på den andra sidan säger, att det icke finns några skäl för att tillgripa expropriation för detta ändamål. Ja, jag vill därvidlag upprepa, vad jag förut sade, att det i de flesta fall torde vara så, att överlämnandet av jord kan ske på *frivillighetens* väg. Emellertid är det ju på det sättet, att det är synnerligen önskligt, att de människor, som skola bilda dessa nya jordbruk, få göra det i sin egen hembygd. Detta har betonats från alla partier. Men om det nu inträffar, att det i vederbörandes hembygd icke finns någon jord att erhålla på *frivillighetens* väg, så måste man väl, för att nå detta mycket önskvärda mål att placera de nya jordbrukarna i hembygden, tillgripa expropriation.

Det förslag, som här föreligger, sammanhänger sålunda på det allra närmaste med det av riksdagen förut fattade beslutet om utredning i kolonisationsfrågan. Det är i själva verket, skulle jag vilja säga, ett nödvändigt komplement till detta beslut.

I de länder, där man infört en sådan här lagstiftning om expropriation, exempelvis i Finland, har det befunnits, att lagen i allmänhet icke behövt tillgripas. I allmänhet ha de erforderliga upplåtelserna av jord skett på frivillighetens väg. Men det har från sakkunniga personer i dessa länder framhållits, att det varit synnerligen lyckligt, ja, nödvändigt, att man haft som en ultima ratio denna expropriationslagstiftning, som legat bakom och frampressat frivilliga överlåtelser av jord. I Finland, ett land, som vi ju anse ha ett ganska konservativt kynne, har man, som sagt, en sådan lagstiftning. Här har varit på besök en man, som är chef för kolonisationsverksamheten i Finland, och han förklarade, att det varit oerhört nyttigt, ja, rent av nödvändigt att i Finland ha en sådan lagstiftning, när det gällt att åstadkomma denna kolonisation.

Med denna korta motivering och under förklaring, att det endast är fråga om att *i nödfall* tillgripa denna lagstiftning, tillåter jag mig alltså, herr talman, att yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den reservation, som avgivits av herrar Linder, Lindhagen, Åkerberg, Hagman, Hage, Svensson i Skönsberg och Pettersson i Hällbacken.

Herr **Anderson** i Storegården: Herr talman! Det förefaller mig, som om reservanterna ville skriva nästan alltför mycket. Det har vid förlidet års riksdag avlåtits en skrivelse i detta spörsmål, låt vara i något vidare sammanhang. Och för fjorton dagar sedan avlät ju denna riksdag en skrivelse i ämnet. Man ådagalägger från reservanternas sida en sådan energi i skrivandet, som om det gällde att skriva kravbrev. Jag tycker inte, att utskottsreservanterna ha någon anledning att ådagalägga så stor energi, då ju jordfrågorna för närvarande ligga under utredning i justitiedepartementet och man väl har anledning vänta ett resultat av denna utredning. Det är väl under sådana förhållanden skäl att avvakta detta.

Reservanterna från denna kammare säga sig i huvudsak instämma i den motivering för yrkandet, som anförts av en reservant från första kammaren. Nu är det ju svårt att säga, vad som i denna motivering är huvudsak och vad som är bisak. Mig förefaller det att vara bisaker alltsammans. Ty ett sådant expropriationsförfarande, som det man här kräver, borde man väl ändå tillgripa endast vid verkligt behov, om det nu någonsin skall tillgripas. Det synes mig, som om reservanterna ville driva den satsen att får jag en grimma, så får jag nog en häst. De säga, att de vilja ha denna expropriationslagstift-

Ang. expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation. (Forts.)

ning, därför att detta skulle vara ett nödvändigt villkor för åstadkommande av kolonisation. Det är väl ändå inte på det sättet. Jag tycker, att man, när det gäller ett spörsmål, som har så stor både principiell och ekonomisk räckvidd som det föreliggande, åtminstone borde avvakta och se till vad erfarenheten kan ha att lära. Jag tycker, att man först bör tillse, hur det går med de nya jordbruk, med de nya kolonat, som redan ha bildats.

Jag är också förvissad om, ja, jag vet, att det på den allmänna marknaden finns jord till salu till mycket skäliga priser. Man borde väl också, tycker jag, först visa, att den idé, som reservanterna här företräda, är ekonomiskt realiserbar, innan man går att avlåta ytterligare skrivelser i ämnet.

Ja, det vore mycket att tillägga till reservanternas resonemang, men jag skall inte längre upptaga kammarens tid, då så många ärenden återstå, utan jag skall, herr talman, be att helt kort få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Herou:** Herr talman! Det har under flera års tid pågått ett utredningsarbete angående möjligheterna till jordtilldelning åt dem i vårt land, som önska sig en torva att bruka. Under hela den tid detta arbete pågått, och vilket arbete utmynnat i jordkommissionens förslag, har i detta land en hel massa odlare av olika anledningar motats bort från sina torvor. Men det har egentligen icke alls vidtagits några åtgärder för att ge jorden åt dess brukare, för att förverkliga det enda riktiga och förnuftiga jordprogram, som kan formuleras, nämligen det, att jorden bör ägas av dess brukare och brukas av dess ägare.

Man behöver, när man talar om dem, som motats bort från torvan, endast erinra om Älglösa-fallet, där bolagsväldet drev sitt spel. Dylika saker ha kunnat ske endast på grund därav, att det finns och har funnits, i all synnerhet under kristiden, en så oerhört stark längtan till den egna torvan, vilket framtvingat dessa ohyggliga arrendekontrakt, genom vilka torparna kommit i så olycklig ställning. Man kan också erinra om andra anledningar till att brukarna drivits från torvan. Man kan erinra exempelvis om Erstad-auktionen, där bankväldet motade bort en massa jordbrukare. Man kan erinra om att litet varstädes i landet brukare drivas ifrån sina torvor genom exekutiva auktioner, på grund av att deras förhållanden äro sådana, att de icke kunna betala sina utskylder. Om vi titta litet i den officiella statistiken, så är det tämligen lätt att finna, att en stor del av vårt lands jordbrukare ha en så bekymmersam ställning just därför, att de ha alltför litet jord för att på dess avkastning kunna försörja en familj. Inte mindre än 55 procent av landets brukningsdelar ha en areal av endast upp till 5 hektar, och envar kan ju begripa, att detta är alldeles för litet.

Det är således tämligen uppenbart, att det levande livets förhållanden kräva en jordpolitik, som syftar till en jordtilldelning åt de brukare i landet, som ha för litet jord. Men de borgerliga partierna, som säga sig vilja ha en bondeklass på äganderättens grund, vilja icke vara med härom. De undskylla sig gång efter annan, när från något håll krav resas på att i detta avseende tillgodose den jordbrukande befolkningens intressen.

Vi ha, gunås, gjort en del för att stilla jordhungern. Vi ha bland annat lämnat anslag för uppodling av Norrlands myrmarker. Den saken har ju inte motarbetats från vårt håll, ehuru det kan vara diskutabelt, om det är de vägarna, man först bör välja. Vi ha också utdelat egnahemslån. Men just därigenom har marknaden tillförts en del köpare, som eljest icke skulle uppträtt som köpare av den jord, som bolagen och de stora godsägarna nu på grund av vissa förhållanden vilja sälja till så höga pris som möjligt.

Det erfordras sålunda odlingsjord dels åt de många jordbrukare i vårt land, som ha för liten åkerareal, och dels åt de många jordhungrande, som önska sig

Ang. expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation. (Forts.)

en egen torva att bruka. Och det är för att hindra, att den odlingsjord, som dessa människor begära, skall komma upp i priser, som ligga vansinnigt över de naturliga och riktiga värdena, som det vore nödvändigt, att i detta land, liksom i en del andra länder, genomfördes en expropriationslagstiftning, men en expropriationslagstiftning, som givetvis skulle gå betydligt längre, än reservanterna här föreslagit.

Sådant läget nu är, finner jag mig dock, herr talman, nödsakad att, som en ringa början åtminstone, yrka bifall till det förslag, som återfinnes i den av herr Linder m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Ödström:** Herr talman! Såsom torde vara bekant för de flesta av kammarens ledamöter, var den fråga, som vi här diskutera, uppe till behandling i riksdagen även i fjol. Det är endast den skillnaden, att motionen i år är väckt av enskilda ledamöter inom socialdemokratiska partiet, under det att förra årets motion i saken framfördes såsom ett förslag från det socialdemokratiska partiets förtroenderåd.

Nu förefaller det mig, som om det icke skulle vara så bråttom med denna fråga. Vi ha ju i år en socialdemokratisk regering, och om det skulle varit någon brådska å färde, så förmodar jag, att regeringen skulle framlagt en kungl. proposition i ärendet. Så har ju emellertid icke skett, och det förefaller mig, som om man under sådana förhållanden skulle kunna avvakta resultatet av den utredning angående dessa spörsmål, som redan pågår.

Det har många gånger sagts, att det finns en stark jordhunger i landet, och man vill ha denna lagstiftning för att få så många människor som möjligt till jordbruket, för att få jord åt sådana personer, som icke kunna erhålla den på annan väg än genom expropriation. Jag tror inte, att det är nödvändigt att tillgripa en sådan åtgärd, alldenstund det för närvarande finnes och för lång tid framåt alldeles säkert kommer att finnas möjlighet att i erforderlig utsträckning få jord av lämplig beskaffenhet och till skäliga priser till både större och mindre jordbrukslägenheter.

Det förefaller mig således, att denna lagstiftning i närvarande stund alls icke är av behovet påkallad. Det är för övrigt icke länge sedan riksdagen skrev till Kungl. Maj:t angående vissa frågor, som hava en viss beröringspunkt med denna. Då anser jag, att det icke är lämpligt att vidare framföra och vräka över på Kungl. Maj:t framställningar om utredningar av alla möjliga slag.

Herr Hage talade nyss om, att det kanske var på tiden att åstadkomma en sådan här lagstiftning, men han var inte så säker på att nu tiden egentligen var inne att göra det. Jag är också alldeles på det klara med, att denna lagstiftning inte har i närvarande stund någon praktisk betydelse. Det torde nämligen finnas jord för de allra flesta jordbehövande, ja, jag vågar påstå, för alla, som vilja ägna sig åt jordbruk. Det är bekant, hurusom från enskilt håll erbjudits större och mindre arealer. Även när det visar sig, att dessa blivit upptagna, kommer, det tror jag, att återstå oändligt mycket jord att köpa för de människor här i landet, som vilja ha jord.

Jag skall icke vidare upptaga kammarens tid med detta spörsmål, då jag anser, att denna fråga är litet för tidigt väckt, och då jag icke tror, att det medför nytta vare sig för den ene eller den andre, att det åstadkommes en skrivelse i ifrågasatt riktning.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr talman! Då jag väckt en motion i ärendet samt deltagit i utskottets behandling därav, skall jag nu be att få säga några ord.

Ang. expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation. (Forts.)

Under den nu pågående debatten har framhållits bl. a. av herr Anderson i Storegården, att det icke skulle föreligga något verkligt behov för bildande av nya jordbruk. De flesta här i kammaren ha dock varit överens om en hemställan från lagutskottet om en skrivelse till Kungl. Maj:t just om utredning angående kolonisation. Riksdagen har genom beslut därom bundit sig, den har skrivit under och anser, att det föreligger ett verkligt sådant behov.

Jag skall icke peka på en motion, som torde stå herr Anderson i Storegården synnerligen nära, då den framburits vid årets riksdag av hans partivänner. I denna stryker man särskilt under den stora återgång, som har skett, från jordbruket till andra näringar, trots det jordbruket under den tid man åsyftar utvecklats rätt väsentligt.

Herr Ödström sökte göra gällande, att den motion vi i frågan framburit icke skulle ha någon egentlig betydelse, och man har också varit inne på den tanken, att det skulle på sätt och vis vara obefogat att komma med motion i ämnet vid årets riksdag, därför att frågan var före vid fjolårets riksdag. Jag skulle då vilja ställa den frågan till herr Ödström, om det inte var så vid fjolårets riksdag, att man då ansåg, att den i frågan framlagda motionen icke borde bifallas, på grund av den omständighet, som då kom fram, nämligen ett erbjudande från Norrlands skogsägareförbund om att ställa till förfogande tillräckligt med mark från bolag för bildande av nya jordbruk och detta till rimliga priser. Man pekade på den till 137,000 hektar uppgående marken och sade, att det var fullständigt obehövligt att, såsom vi gjorde, påkalla en lagstiftning härutinnan, då det fanns möjlighet att ordna saken på annat sätt. Säkerligen var det många av kammarens ledamöter, som just på grund av det kategoriska påstående, som då gjordes, om att detta erbjudande skulle lämnas, ansågo att den då framkomna motionen icke behövde bifallas. Vi hava sedermera fått detta erbjudande från Norrlands skogsägareförbund, och jag har detsamma i min hand. Vi ha nu under ett års tid fått se vad det egentligen duger till. Det finnes väl knappast någon, som tagit del av detta, som kan säga, att här fyllas de anspråk, vilka man kan ställa på jordbruk, som vi i motionen avsett. Ingen kan väl heller påvisa, att dessa jordbruk ha lämnats till försäljning till sådant pris, att en förståndig köpare kan reflektera därpå från de utgångspunkter, som angåvos av herr Anderson i Storegården, nämligen att man bör söka åstadkomma jordbruk, som ekonomiskt bära sig, varpå brukaren kan ha sin utkomst.

Sedan erbjudandet kommit från Norrlands skogsägareförbund, har det intresserat mig att i den provins, där jag hör hemma, i åtskilliga fall undersöka, hur det förhåller sig. Jag får verkligen lov att säga, att jag blivit synnerligen besviken, då jag sett de lotter som bjudits ut. Jag skall villigt erkänna, att jag funnit sådana, som kunna vara lämpliga för jordbruk, men i de flesta fall har det egentligen varit fråga om ensittarlägenheter eller från bolagsdomäner här och var utstickande små uddar, som det inte kan vara någon mening att driva något jordbruk på. Det kan erinras om, att i den stora del av landet frågan omfattar det visar sig, att den odlade arealen på områdena i fråga är lika stor som den icke odlade areal, som man erbjuder. När fjolårets riksdag behandlade frågan, hade man detta erbjudande i sikte, vilket ansågs vara synnerligen generöst och ansågs för långa tider framöver skola lösa jordfrågan. Det har emellertid visat sig, att varken arealer eller priser äro sådana, som man hoppats.

Jag vill också tillägga en mycket betydelsefull omständighet, nämligen att de jordbruk, som här erbjudas, äro så små — det gäller åtminstone 90 procent därav — att det finns ingen möjlighet för brukaren att för sig och sin familj hava utkomst därpå.

Ang. expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation. (Forts.)

På visst håll anser man, att ett bifall till dessa motioner skulle innebära ett för stort ingrepp i den enskilda äganderätten. Jag förstår så väl, att man inte vill röra ett finger i denna sak. Men man måste verkligen här säga ifrån, ty bolagens förvärv under de sista årtiondena har varit kolossalt. År 1890 ägde bolagen jordbruksfastighet taxerad till kronor 118,058,000: — eller 5.4 % av all jordbruksfastighet i riket, år 1919 enligt senaste statistiska uppgifter utgjorde taxeringsvärdet å bolagens jord kronor 923,236,000 eller 16,5 % av all bevillningsskyldig jordbruksfastighet. Då det torde vara rätt allmänt känt, att bolagsjordbruken i allmänhet drivas extensivt, så har man i bolagsförvärven en viss förklaring på, att det antal människor i landet, som har sin utkomst av jordbruk är betydligt mindre än för 40 år sedan. För mig står det klart, att, därest icke storfinansen och bolagsledningarna ändra sinnelag i sin ekonomiska jordpolitik, måste statsmakterna genom kraftiga åtgärder rätta till, vad som genom en slapp lagstiftning på detta område fått försiggå.

Därest man nu går med på motionen, har man i viss mån, säger man, underskrivit något, som skulle strida mot gammal svensk rättsuppfattning. Men är det inte på det sättet, att man i svensk rättsuppfattning haft den gamla riktiga, ärliga domarregeln: Menige mans bästa är den yppersta lagen. Man finner i all lagstiftning humanisering och försök att uppnå det bästa för folket i största utsträckning. Man kan icke komma ifrån den tanken, när man är inne på detta spörsmål. Att det kolossala ingrepp, som gjordes av Gustav Vasa, när han praktiskt taget avskaffade det andliga frälset, var en synnerligen lycklig reform för Sveriges land, kan väl knappast någon bestrida. Den kolossalt ingripande reduktion, som Karl XI gick in för, då han i viss mån avskaffade det världsliga frälset på sin tid, var helt enkelt behövlig och jag skulle vilja tillägga, att sådana omständigheter föreligga, att det inte är för tidigt om riksdagen nu reducerar det ekonomiska frälset genom återbördande av jorden till den jordbrukande befolkningen. När man följt det som förekommit i denna sak, när man i skolan genom Sveriges historia bibringats den uppfattningen, som uttalas i professor Odhners gamla lärobok: Genom Karl XI:s reduktion blevo egendomarna jämnare fördelade, slut gjordes på stormansväldet och allmogen återvann sin forna självständighet — så vill man verkligen, att något här göres. Jag vill visst inte säga annat än att Sveriges allmoge är självständig även nu, för all del. Men då man i stora delar av vårt land finner milsvida områden av bara bolagsjord, som icke upplåtes till försäljning till överkomliga priser, då måste det anses rimligt, att man på detta lagstiftningsområde söker få fram sådana åtgärder, att det blir möjligt att å sådana områden skapa självständiga jordbruk, vilket torde vara för den lugna utvecklingen bäst.

Jag skulle vilja säga, herr talman, att i den fråga, vi nu debattera, ha vi motionärer icke föreslagit något annat än en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning rörande expropriation från bolags och spekulanters jord för bildande av nya jordbruk. Jag kan inte förstå annat, herr talman, än att 1925 års riksdag bör, med tanke på vad som förevarit och med kännedom om hur pass stora områden bolagen hava, gå med på det förslaget, även om man säger i utskottets utlåtande, att genom att gå med på en utredning om kolonisation man i viss mån tillmötesgått motionärernas önskemål härutinnan. Jag anser, herr talman, att det är synnerligen viktigt, att riksdagen understryker, att det är just där man skall taga jorden. Det skall icke upplåtas jord bara från staten utan också från bolag och spekulanter till nya jordbruk, när det finnes tjänlig och lämplig jord att sälja.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till den av herrar Linder, Lindhagen, Åkerberg, Hagman, Hage, Svensson i Skönsberg samt mig avgivna reservationen.

Ang expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation. (Forts.)

Herr **Brännström:** Herr talman! Då det här gäller frågan om anskaffande av jord för kolonisation i Norrland och Dalarne, har jag velat giva uttryck åt en annan mening än den, som uttrycktes av herr Hage och den siste ärade talaren.

Jag vill då för det första, när herr Pettersson i Hällbacken säger, att riksdagen skrivit under, att här förefinnes ett verkligt behov, fritaga mig från medverkan till det beslutet. Jag anser nämligen, att det förefinnes icke något särskilt behov för en skrivelse i detta avseende.

Herr Pettersson i Hällbacken sade också, att man genom en utredning skulle söka få till stånd jordbruk, som ekonomiskt skulle kunna bära sig, i enlighet med vad socialdemokraterna motionerat. Jag skulle, herr Pettersson, vara mycket glad över en beskrivning på, hur det jordbruk ser ut, som i dessa tider skall kunna ekonomiskt bära sig. Jag tror icke, att man åstadkomma ett sådant jordbruk genom en så dyrbar procedur som expropriation, expropriation för övrigt i oträngt mål. Det finnes tillräckligt med jord att tillgå utan expropriation. Det har herr Pettersson även medgivit. Jag vågar påstå, att när de ärade reservanterna i sin reservation säga, att redan norrlandskommitténs majoritet var med om att tillgripa expropriation för anskaffande av jord, de måste vara bra blinda, om de icke skola finna, att utvecklingen icke stått stilla sedan den tiden. Sedan den tiden har det förekommit dels lagstiftning och dels någonting annat, som vi kunna peka på. I Norrland åtminstone hava nämligen bolagen i mycket stor utsträckning både varit villiga att sälja och också försålt inägojord och jordbruksjord. Jag vågar påstå, att knappast någon kan jäva, att i stort sett jord sålts från bolagen till billigare priser än den jord, som köpts från enskilda. Denna utveckling har gjort, att åtskilligt, som man 1904 kunde vara med om, nu däremot är onödigt.

När det nu finnes så mycket jord, som på frivillighetens väg står till buds för åstadkommande av jordbrukslägenheter, måtte det väl vara onödigt att skriva till Kungl. Maj:t i denna sak. Det är tids nog att vänta, till dess herrarna kunna peka på ett verkligt behov, att det finnes en jordhunger, som icke kan tillfredsställas. Sådan finnes för närvarande icke, och den jord, som erbjudes, erbjudes till så skäliga priser, att den lärer kunna erhållas billigare än genom anlitande av dyrbart expropriationsförfarande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Bengtsson* i Kullen och *Nilsson* i Antnäs.

Herr **Vennerström:** Herr talman! Jag tillhör visserligen icke de blinda, men jag skall be att för min del få deklarera en annan uppfattning än den, som den föregående talaren, herr Brännström, gav uttryck åt.

Herr Brännström utbredde sig i sitt anförande om att det icke föreligger något behov för en expropriationslagstiftning. Det är, som orden föllo från herr Brännströms sida, onödigt av den anledningen, att man kan erhålla jord så mycket man vill i den fria marknaden till billigaste pris; och av detta skäl fann han varje tanke på expropriationslag för Norrlands kolonisation onödig.

Jag erkänner, att herr Brännström har rätt i, att bolagen har visat i allmänhet god vilja att lämna jord för förhållandevis billigt pris. Det finnes dock undantagsfall. Jag skall emellertid icke fördjupa mig i teorier, och jag vill icke tala om framtiden, utan om det levande livet. Jag ber därför att få inskränka mig till att relatera en episod, som hände mig 1924 vid en vandring i Norrlands skogar särskilt i Jämtlands län. Jag ber herr Brännström och dem, som ha samma uppfattning som han, att lägga märke till att det var en vandring, som företogs, sedan föregående riksdag sagt nej till expropriationslagen och efter sedan bolagen lämnat det bekanta erbjudandet av jord i den fria marknaden.

Ang. expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation. (Forts.)

Jag kom alltså på försommaren till en av de vanliga skogskommunerna, som ligger nära den norska gränsen och äges av ett norrländskt bolag, som lämnat erbjudande av jord i den fria marknaden för s. k. billigt pris. Det var en kommun, där, enligt vad statistiken utvisar, emigrationen varit stark, där emigrationen tagit den största mängden av bygdens folk. Jag talade med många av ortens skogsarbetare, folk, som voro infödda i kommunen och vilkas förfäder bott i kommunen och som älskade den egna bygden. Alla hade samma talesätt, att bolaget ägde hela kommunen, och att det icke fanns något att göra i skogarna, som hade överavverkats. De kunde icke leva av skogsförtjänster och ville därför ha en jordbit för att med hjälp av en sådan kunna reda sig och stanna hemma i kommunen, som de innerst inne helst ville stanna i. Det var många gripande fall, och jag minns särskilt en ung stilig jämtlandsbonde, son av en bonde och vilkens förfäder vistats i samma kommun. Han hade gått runt i kommunen och på bolagskontoren och bett att få jord, men det fanns icke någon möjlighet att få jord. Det fanns icke någon möjlighet att få jord, och jag hörde honom säga, att då han icke kunde få jord, så fanns det icke annan möjlighet för honom än att giva sig av till Amerika. Han hade nyligen varit i huvudstaden och sökt skaffa sig pass för överresa för sig med familj till Nordamerikas förenta stater. Då sådana fall kunna förekomma i det levande livet, är det enligt min uppfattning — även om det bara vore ett enda fall — tillräckligt för att motivera tillkomsten av en sådan skrivelse, som motionärerna begärt.

Jag är viss, att om en expropriationslag skulle komma till stånd, så blir det ett fåtal fall, där den kan tillämpas, men genom att en sådan lag finnes kan man få fram jord i den fria marknaden. Man tvingar de motspänstiga i bolagen att lämna jord till rimligt pris till sådana, som önska jord.

På grund av det av mig relaterade exemplet ur det levande livet får jag yrka bifall till reservationen, men jag gör det även av en annan anledning. Då jag nämligen före påsk var över på andra sidan Östersjön i de baltiska staterna, undersökte jag deras synnerligen betydelsefulla agrarreform. Där kunde man se, hur till exempel staten Lettland kunnat skapa 70,000 nya hem genom en expropriationslagstiftning. I Estland är det på samma sätt. Där har man skapat proportionellt samma antal jordbruk. De gamla storjunkerländerna ha förvandlats till bondeländer.

Därför vill jag för min del, när jag sett dessa bilder ur det levande livet, yrka bifall till den föreliggande reservationen.

Herr **Anderson** i Storegården: Herr talman! Herr Pettersson i Hällbacken var inne på det ofta förekommande temat om att det icke skulle finnas tillräckligt med jord för att bilda nya jordbruk för kolonisation. Han ville frankt påstå, att skogsägareförbundets utbud av jord icke skulle vara av värde, utan att det endast vore ett fåtal jordlotter, som vore lämpliga. Det ligger en betydande överdrift i det påståendet, och det finnes icke så litet användbar jord i den vägen. Men det är att märka, att det utbud, som gjorts av skogsägareförbundet, icke är det enda utbudet av jord i den fria marknaden. Om herr Pettersson i Hällbacken vill läsa annonsbilagan till Tidskrift för lantmän skall han få se, att i södra och mellersta Sverige stora jordområden utbjudas till försäljning, och det i de bästa jordbruksbygderna, till pris, som väsentligt understiger odlings- och byggnadskostnaderna. Det är icke sant, att det icke finnes jord att experimentera med, men det är, som om herrarna hoppat förbi ett led i bevisföringen. Ni vilja säga: funnes det tillräckligt jord att tillgå, bleve det jordbruk. Men det är icke så, utan om det skall bli jordbruk, måste det finnas ekonomiska förutsättningar för de nya jordbrukarna att kunna klara sig, och i det fallet vilja vi rekommendera reservanterna att

Ang. expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation. (Forts.)

framlägga bevis på att det låter sig fördelaktigt göra att genom odlande och igångsättande av nya jordbruk få lantbrukare, som kunna klara sig på sina jordbruk. Är det så, att man, i stället för att få människor, som kunna försörja sig och få en hygglig levnadsstandard, får människor, som komma i ekonomiskt svaga förhållanden och en synnerligen låg levnadsstandard, har man med sådana uppoffringar icke gjort någon nytta.

Därför böra vi gå den rätta vägen och först se till, om det är möjligt att kunna tillskapa nya jordbruk, som verkligen bära sig. Är det så, att man kan tillskapa sådana jordbruk, som bära sig, då kommer det också att bildas nya jordbruk även på frivillighetens väg; men om icke de nya jordbrukarna kunna reda sig på sina lotter, då hjälper icke någon expropriationslag. Jag tror, att det icke är någon, som kan bestrida detta.

Herrarna synas vilja tro, som jag nämnde i mitt förra anförande, att har man grimman till hästen, så får man nog hästen. Men det är icke så. Det är icke nog med jord. Det måste också finnas någon, som kan klara sig på jorden. Och det har reservanterna förbigått i den utredning, som är förebragt. Herr Nannesson har åstadkommit en utredning om jordbruks räntabilitet, men den har reservanterna och motionärerna helt och hållet förbigått. Detta är ett problem, som måste ses från den praktiska verklighetens utsiktspunkt och icke från fantasiens blåa rymder.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr förste vice talmannen **Hamilton:** Herr talman! Jag håller före, att det är ett önskemål, att var och en får äga den jord han brukar och får bruka den jord han äger. Sådant skapar större trevnad åt brukaren, åstadkommer intensivare jordbruksskötsel och frampressar större skördar av jorden. Om det således är av behovet påkallat, för att åstadkomma tillräckligt med jord åt överbefolkningen i landet, skall jag icke draga mig för att giva min röst åt ett expropriationsförfarande. Jag håller för möjligt, att ett dylikt förfarande är av nöden, då det gäller bolagsjorden i Norrland. Vi veta väl, att skogsägareförbundet utbjudit jord för åstadkommande av egnahem, men det är möjligt att bolagsmännen, som icke ha intresse av jordfrågan, sätta sig emot försäljningen, och lika möjligt är, att motstånd kan förväntas från bankerna, som ha miljoner i intecknade obligationslån i bolagsjorden.

Vad den enskilda jordägaren beträffar, tror jag knappast, att det blir av nöden att tillgripa expropriationsrätt. Visserligen finnes en del jordägare, som av ideella skäl hålla på att deras egendomar förbli ostyckade. Dessa egendomar ha i många fall gått i arv från generation till generation — och därför vilja ägarna behålla dem odelade. Slotten som ofta innehålla dyrbara arkiv, stora bibliotek, historiska minnen och konstalster från äldre tider ha blivit kulturcentra i bygderna. Men jag tror, att dessa ideella motiv komma att vika på grund av omöjligheten för jordägarna att hålla ihop sina egendomar av ekonomiska skäl. Var och en vet, att en godsägare har sällan mer än 4 % avkastning av jordens värde i arrende för arrendegårdarna, och var och en vet, att de stora egendomarna som icke äro fideikommiss äro intecknade till minst hälften av värdet. Får ägaren en inkomst av 4 % av värdet i arrende och skall han betala 5—5 ½ % i räntor på halva värdet, då har han icke mera än 2 ½ à 3 % å eget i egendomen nedlagt kapital. Om vidare därifrån skall dragas kostnaden för dräneringsrör och byggnadsmateriel m. m., blir inkomsten av arrendegårdarna minimal.

En annan omständighet gör, att styckningen går hastigt fram, nämligen opinionen i landet för dylik styckning. Även om godsägaren lämnar jorden åt arrendatorn på rimliga villkor, gnisslar det likväl många gånger vid arren-

Ang. expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation. (Forts.)

dets uppgörande; men om han säljer den till arrendatorn och lånar honom mot en sämre inteckning än sådan, som en bank icke vill belåna, halva köpeskillingen mot 5 % ränta, då är han ansedd såsom välgörare. Om man kan få högre inkomst och vara välgörare på samma gång, är det tydligt, att man väljer den vägen. Jag har själv erfarenhet i den riktningen, då jag sålt en stor del av mina gårdar till arrendatorerna. De äro belåtna och även jag är belåten. Åtminstone i den trakt, där jag bor, splittras och styckas det ena godset efter det andra. Ett hinder finnes likväl för styckning, nämligen fideikommissrätten. Upphäv därför denna; och styckningen kommer att gå raskare. Riksdagen har skrivit till regeringen i detta spörsmål, men i år åtminstone har den icke fått något förslag till frågans lösning till stor missräkning för många.

Jag har således ingenting emot att vara med om ett expropriationsförfarande, om det blir av nöden. Men jag ber få erinra om en annan sak, nämligen att kammaren för tre veckor sedan avlät en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om att få utredning om vilka statsingripanden behövas för att få tillräckligt med jord för kolonisation. Ingår icke i denna skrivelse även en anhållan hos regeringen att taga under omprövning, om expropriationsförfarandet bör tillgripas? Det synes mig, att när en socialdemokratisk regering sitter vid rodret — och vi ha all anledning tro, att den kommer att sitta där någon tid — man kan förvänta att den tager hänsyn härtill. Man behöver icke skriva två gånger till den regeringen för åstadkommande av tillräcklig jord för att bereda uppehälle åt överbefolkningen. Det vore, synes mig, ett misstroende från det socialdemokratiska partiet riktat mot dess egen regering.

Jag skall icke framställa något yrkande, herr talman, men som sagt den dag då expropriationsförfarandet är av behovet påkallat för nyss angivna ändamål står min röst till förfogande för dess genomförande.

Herr **Hage:** Herr talman! Jag har begärt ordet för att, så ovanligt det är, instämma med herr Brännström på en punkt. Han sade, att vi icke skola åstadkomma en sådan sak som expropriation i oträngt mål. Nej, det skola vi icke göra, och det är just reservanternas mening, men reservanterna ha sagt, att *om* i något fall det finnes anledning att tillgripa expropriation, så skall det finnas en lag, som i undantagsfall möjliggör detta.

Därvidlag vill jag säga och betona, att just från *den* utgångspunkten, som från borgerligt håll starkt framförts, att det är svårt att få jordbruk att bära sig, böra herrarna vara med om ett expropriationsförfarande. Varför? Jo därför att, om det på en gård finnes flera söner och gården icke kan styckas och alla icke kunna få sysselsättning på gården, utan några av dem vilja skaffa sig ett eget jordbruk, så är det givet, att för dem är det synnerligen fördelaktigt, att de ha stöd av hemmet inpå sig. Utgår man från *den* utgångspunkten, kan det inträffa, att just i den bygd, där de vilja skapa sig ett eget jordbruk, finnes bolagsjord, finnes jord, som kan användas för ändamålet, men där finnes inget frivilligt erbjudande och ingen möjlighet att få köpa. Då skall det finnas en sådan möjlighet att använda expropriation för att skapa möjlighet för dessa att få sitta hemma intill sin släkts gård, där de kunna få ett handtag och hjälp under de svåra »hundåren».

Jag tycker, att den synpunkten borde inverka på personer, som känna till förhållandena, och när man framför denna synpunkt till jordbrukare, säga de, att det ligger något i detta. Det finnes bygder, där det icke finnes möjlighet att på frivillighetens väg åstadkomma jordbruk. Där skall en sådan lagstiftning finnas för undantagsfall, där man icke kan åstadkomma jord på *annat* sätt. Det skall icke vara en expropriationslag i den bemärkelsen, att den skall användas ideligen, utan den skall användas i rena undantagsfall, där särskilda skäl tala därför.

Ang. expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation. (Forts.)

Då man vet, att när det endast gäller expropriation av jord på *stora* jordområden, som tillhöra bolag och som för icke länge sedan överlåtits från staten, då kan man säga, att dessa stora jordägares krav på att ovillkorligen, under alla förhållanden få behålla sin jord äro mindre socialt berättigade än det kravet, som går ut på tillgodoseende av behovet av jord för dessa människor, om vilka jag nyss talade. Denna senare synpunkt tynger mera i vågskålen, när man skall taga ståndpunkt till, om man skall vara med om expropriationsförfarande eller ej. Så ser jag saken, och ser man saken så, anser jag, att man från alla håll i kammaren, liksom i Norrlandskommittén, kan vara med om en sådan lagstiftning, som här ifrågasatts.

Men nu talar man här om, att dessa, som nu skola göras till jordbrukare, eventuellt komma att göras till det i en tid, som är den minst lämpliga för startande av nya jordbruk. Det är svåra tider för jordbrukarna etc. säger man. Ja, *den* synpunkten diskuterade vi när det var fråga om det andra beslutet, det om åstadkommande av *kolonisation*. Men *den* synpunkten har, såvitt jag vet, ej en smula att skaffa med den fråga, vi diskutera *i dag*.

Sedan vill jag säga till förste vice talmannen — vilkens anförande jag med nöje åhörde, då det förde fram en helt annan social syn på frågan, än vad jag förut hört från borgerligt håll — att det är ändå så, att i det utskottsutlåtande, som förut behandlats, det om kolonisation, gå icke in några sympatier alls för tillgripande av expropriation ej ens i nödfall. Jag vill omnämna, att dessa bägge frågor — den nu föreliggande och frågan om kolonisationen — diskuterats samtidigt, den ena visserligen i ett sammansatt utskott och den andra i andra lagutskottet, men det var dock kontakt mellan dessa tvenne utskott. Man kan därför säga, att i detta första utlåtande om kolonisationen finnes ej något som uttalar någon anslutning till expropriationstanken. Därför är det nödvändigt att komplettera detta första utlåtande med det nu föreliggande om möjlighet att under vissa förhållanden tillgripa expropriation för att nå det mål, som ställes i utsikt genom det förra utlåtandet.

Herr talman! Från denna utgångspunkt ber jag att få ytterligare yrka bifall till reservationen.

Herr **Öberg:** Herr talman! Min ärade bänkkamret och gamle trätobroder från hembygden tillät sig säga, när han tog till orda i denna fråga, att han icke var blind. Med detta har han säkerligen velat säga, att han såge klart, säkert och bestämt på denna fråga. Och om jag ej vill förneka honom denna stora förmån, vill jag hoppas, att min gamle trätobroder icke förnekar mig och andra att även kunna se på denna fråga klart och bestämt. Och tillerkänner han mig sådan förmån, vill jag säga, att jag kan omöjligt se på detta förmenta behov som han, utan måste tvärtom göra gällande, att det stora behov, varom han och andra i denna sak talat, är verkligen icke så stort, som man velat göra gällande. Och för övrigt, mina herrar, om det nu förefinnes ett eller annat behov, synes det mig, som om riksdagen redan sörjt för, att detta behov skall tillgodoses. Jag finner därför nödigt påminna om, hurusom man här blott för några dagar sedan beslöt att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om föranstaltande av en skyndsam, objektiv och förutsättningslös utredning, huruvida och på vad sätt kolonisation på odlingsbar jord må kunna genom statliga åtgärder åvägabringas inom landet i vidare utsträckning, än vad f. n. är fallet, samt om framläggande för riksdagen av de förslag, som därav kunde föranledas. Uti denna skrivelse, som riksdagen sålunda för kort tid sedan avlät till Kungl. Maj:t, synes mig mycket väl kunna inrymmas de krav, som framförts i de motioner, vilka vi nu här behandlat. Och då är det efter mitt förmenande onödigt att ånyo skriva till Kungl. Maj:t, ty det syfte,

Ang. expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation. (Forts.)

de ärade motionärerna vilja vinna, det syftet synes mig vara tillgodosett genom den skrivelse, som jag nu citerat. Och då göres det egentligen intet behov därutöver.

Då man sålunda här talar med stora ord om det förefintliga behovet att på ett eller annat sätt vidtaga åtgärder, så att det jordhungrande folket får sin jord, och därvid ifrågasätter bl. a. expropriationsåtgärder, ett vapen, som i och för sig är av stor betydelse och i fråga om vilket man bör granneligen undersöka, huruvida det skall tagas till användning eller icke, då bör man verkligen stanna inför den frågan: är det verkligen något stort behov, är det något riktigt trängande behov, som hittills icke har kunnat tillgodoses? Ja, var och en må ju vittna för sin bygd och från den ort, han tillhör. Jag gör mig icke till vittne i vidare utsträckning än för den hembygd jag representerar, och som jag tror mig känna. Och då kan jag med all ärlighet icke påstå annat, än att där gör sig ej det stora behov gällande, som här talas om.

Ett exempel endast, mina herrar. För kort tid sedan gick jag upp till chefen för ett av de större norrländska bolagen, som har sitt huvudkontor här i Stockholm, med anspråk på att för egen och andra personers räkning göra ett jordaköp. Hur mottogs jag i sådant avseende? Med allra största beredvillighet. Jag vill icke säga om det besöket och de förhandlingar, som därvid oss emellan förekommo, annat än att jag gick därifrån med det intrycket, att han var lika villig att sälja som jag att köpa. Skall man då komma och påstå, att här är så trängande behov? Ingalunda! Och för övrigt har jag den uppfattningen, att om man nu vill göra sig till jordbrukare och för det ändamålet skaffa sig jord, så skall det ske på annat sätt än genom expropriationsåtgärder. Det skall ske på det fria avtalets grund, genom ömsesidigt tillmötesgående. Då betingar man sig bästa pris, bästa medverkan, och man kommer till det bästa resultatet och säkert till den bästa existensen. Att skaffa sig jord genom expropriation och dylika tvångsåtgärder blir enligt mitt förmenande allt för dyrbart.

Och nu till sist, herr talman, blott ett ord till min bänkkamrat herr Vennerström, som ville göra gällande, att om det blott förefunnes ett enda enstaka fall — jag förmodar, att han då menade den där stiliga Jämtlandspojken — om det förefunnes blott ett enda fall, skulle man tillgripa ett sådant medel som expropriationsförfarande. Jag kan omöjligen följa honom i en sådan tankegång, utan anser att, skall man taga till en sådan utomordentlig åtgärd, som här ifrågasättes, får det lov att vara konstaterat ett långt större behov och andra förhållanden, än som synes mig framgå av herr Vennerströms yttrande om den där stiliga Jämtlandspojken.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Månsson** i Hagaström: Herr Öberg vill ha mycket större behov av jord konstaterat än som f. n. finnes i landet. Nu är det ju så, att med det nuvarande systemet, som vi ha i våra ämbetsverk, finnes mycket av gamla fasoner och gammal surdeg kvar bredvid erkännansvärda ansatser till att arbeta och följa med förhållandena ute i landet. Man har ännu ej kunnat fullt reformera ämbetsverken, så att de ha fullständig prägel av ett köpmanskontor beträffande arbetstakt och överblick, något som i ett modernt samhälle måste genomföras. Detta gör, att vi ännu icke snabbt nog kunna konstatera det trängande behovet, d. v. s. föra fram det i siffror, på papper, som herr Öberg önskar. Det måste erkännas. Men om man talar med folk ute i landet, så ha de en helt annan uppfattning om behovet. Och vi ha tidvis här i landet — och det börjar bli permanent, nära nog — haft 16, 17, 18, 24 tusen arbetslösa arbetare. Nu äro de flesta av dem ur räkningen i det här fallet. Men därtill beräknas det av folk, som tror sig kunna bedöma den saken, att vi ha 40 à

Ang. expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation. (Forts.)

60 tusen arbetslösa bondesöner i landet, arbetslösa i den meningen, att de ej behövas på gårdarna, där de äro hemma. De blevo i vanliga fall under expansionstiderna, då järnvägar byggdes, då sågverk anlades och skogsavverkning skedde i stigande tempo, rallare, sågverksarbetare eller skogsarbetare o. s. v. Nu veta vi, att detta industriella liv icke endast stagnerat, icke mera utvecklas, utan det hotar att droppvis avtaga. När vår industri expanderade, när vår industri i Europa före världskriget var verkstad för hela jorden och växte i stegrat tempo, då strömmade från bondehemmen dessa pojkar till fabriker och verkstäder och arbetade där. Nu stagnerar industrien. Andra länder i världen göra sina varor själva i stigande skala. Undan för undan kunna vi motse tillbakaträngande av vår industri, frånsett pappersmassa, tidningspapper och trä, så att den troligen icke kommer att spela större roll i ett framtida samhälle, än hantverk och industri spelade i de gamla bondbyarna. Den kommer att bli jordbrukets hjälp i huvudsak. Förr i världen, innan Amerika avspärrade importen av arbetskraft, strömmade årligen 20, 30, någon gång ända till 70 tusen söner och döttrar från småbondehem och arbetarhemmen dit. Nu få vi ha dem hemma. Vi ha ej papper på men kunna säkerligen, om vi vilja arrangera en jordbrukarräkning eller på annat sätt, få fram av vederbörande prästerskap, hur många bondsöner och jordbruksarbetarsöner under sista 50 åren emigrerat till Amerika. Vi behöva ej ha de siffrorna i detalj utan endast i genomsnitt för år. Och då folktillväxten nu är väl lika stor, skola vi förstå hur det är. Jag vill säga herr Öberg, att om han väntar i 4 à 5 år med denna expropriationslagstiftning och utreder, var »den odlingsbara jorden kan finnas» — icke odlad, nej »odlingsbar» skall det vara — om han ännu i 6 à 7 år, ja, endast till nästa valstrid utreder frågan om, var den odlingsbara jorden finnes, skall han bli i tillfälle att konstatera »ett trängande behov», som tränger honom ur kammaren här. Ty det kan ej förnekas, att här, i denna fråga, går gränsen mellan borgarbonde och arbetarbonde. Det system, som vi ha haft, att därför att en bonde bodde i ett stationssamhälle, därför att han hade större gård än de andra, därför att han kunde uppträda på ett sätt, som kanske imponerade på de enfaldiga, så fick han alla möjliga uppdrag, det systemet kommer att finna en snabb avslutning, när ett nytt bondeförbund kommer att bildas av dem, som fråga: vad skola vi leva av? Gränsen mellan arbetarbonde och borgarbonde, den gränsen dras upp i och med dessa frågor och kommer säkerligen att vara utslagsgivande redan vid nästa val.

Herr Öberg talade om, att var och en från sin hembygd kunde vittna om, hur det var med behovet av jord. Jag vill rekommendera herr Öberg att fara till min hembygd, Blekinge skärgård. Då skall han kunna få se tre mantal jord, full med sten, fördelad på 300 familjer. Det är icke mycket för var, men även de mest omöjliga backar brytas och bearbetas, och stenmurarna, som ruta in åkrarna som schackbräden, tala om det trängande behovet av jord. Om han vill ha ett begrepp om vad jord betyder, även den minsta jordbit, kan han få det då. Här är icke fråga om den kapitalistiska uppfattningen, »*om det lönar sig*», om det lönar sig att sätta potatis i jorden och äta den, om det lönar sig att ha en ko att mjölka och dricka mjölk, om det lönar sig att ha en gris att slakta och äta fläsk, om det eller det lönar sig. Om han far ut till Blekinge skärgård, får han se, »om det lönar sig». Där äro två skäppland, d. v. s. ett tredjedels tunnland, den säkra grundvalen för en stuga, för måhända en ko i många fall, men i vart fall för en gris och några höns samt potatisland och en bit jord till råg. Och när mannen far omkring och söker arbete, har han en rågsmula hemma och en potatisbinge i källaren att äta och en gris att slakta och några höns, som värpa. Och har han några tunnland, har han även en ko, som ger skummjölk och kärnmjölk, medan hustrun säljer smöret i staden till skatter och kläder

Ang. expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation. (Forts.)

och kanske ett halvt kilogram kaffe. Då vill jag fråga herr Öberg som frågar med Nannessons ton, »om det lönar sig».

Min ärade vän, herren till Storegården, förklarade, att när han slår upp Skaraborgs läns tidning eller vad det är för blad, annonseras där jord nog till avsalu. Ja, utan tvivel. Den typ, som jag kallat »Johansson i Vetlanda», han som lyfter böndernas grödor i förskott, han har alltid jord att sälja, och säkerligen blir det jord att sälja så länge det finnes grödor att lyfta i förskott. Men här är det väl meningen att göra slut på borgarsamhällets lyftan i förskott av böndernas grödor och arbetarnas löner genom jobberiet. Det må vi ha klart för oss, att den allmänna rösträtten betyder detta. Den måste användas för att åter framkalla det gamla hederliga bondesamhälle, som vi hade här, innan herre- och fogde- och adelsmakt och borgardömet åto upp det. Det är detta gamla bondesamhälle vi vilja ha tillbaka, det är detta gamla arbetarsamhälle, vi vilja ha igen, med makt åt dem, som frambringa grödorna på jorden, och icke åt dem, som äta upp grödorna i förskott.

Nu är frågan den: vad har gjorts i världen? Jag skall icke här trötta er med att ge någon rundöversikt. Jag bara ber er att slå upp i de tyska och de engelska arkiven för lagstiftning under de sista tio åren och läsa Jugoslaviens historia, Bulgariens, Rumäniens, Tjeckoslovakiets, Lettlands, Estlands och Litauens. Herrarna behöva för övrigt bara slå upp den broschyr, som vi i våras fick av finske ministern, där det redogöres för finska regeringens och riksdagens åtgärder i denna fråga, så skola ni kunna få en aning om hur det står till. I Rumänien ha under 4 à 5 år beslagtagits 6 miljoner tunnland jord bara i den gamla delen av landet. Sverige har ju 7 miljoner tunnland, som legat under plog. Det är alltså bra nära i areal hela Sveriges jordareal och i värde vida överstigande hela den svenska jorden, som beslagtogs bara i gamla Rumänien. Baronerna där voro, som ni veta, oerhört konservativa före kriket och äro fortfarande konservativa för all del, men de hade i alla fall mera överblick över läget än herr Öberg. När armén kom hemtågande från kriget, sutto baronerna i riksdagen inne med 48 % av Rumäniens odlade jord, och det var den bästa delen. Vad gjorde de? De kastade ifrån sig och sina likar på samma sätt som vice talmannen gör här, de kastade ifrån sig 6 miljoner tunnland odlad jord, så att de endast hade 8 proc. av landets odlade jord kvar. De 40 procenten släppte de. Varför? Jo, därför att de skulle få behålla resten. Det gjorde de, därför att de skulle få behålla bankerna, oljekällorna, försäkringsbolagen och hela den stora utsugningsapparaten och dessutom 200 hektar jord vardera. Därför kastade de ifrån sig resten, ty de visste, att om de icke gjorde detta, innan hären kom och gjorde det, blev det ingenting kvar alls.

Vi ha ett bondeförbund här. Det är ju ganska parodiskt att tänka sig, att det existerar ett parti i riksdagen, som kallar sig för bondeförbund, och som vill vara med om att avslå denna fråga. Det kommer på alla möten i landet i sommar att väcka jubel, förstår ni, över en så originell tillställning som ett bondeförbund mot bönderna, för jobbarna. Vi ha andra bondeförbund i Europa. Vi ha det jugoslaviska. Det jugoslaviska bondeförbundet för visserligen en förtvivlad kamp mot den gamle åttioårige statsministern Pasic i Belgrad, men i alla fall har det genomtrumfat, att de stora jättegodsen sönderslagits på somliga ställen till 50 hektar, på andra till 100 eller 200 hektar.

Vi ha ett annat bondeförbund, det bulgariska, icke att förlikna med det, som finns här i riksdagen. Bondeförbundet i Bulgarien började växa i samband med agitationen för Bulgariens inträde i kriget, övertog makten i oktober 1918 och behöll den till den 9 juni 1923. Det första man gjorde, sedan man garanterat sitt världe delvis genom medel, som jag icke precis kan vara med om att godkänna, var att klippa av alla bondgårdar i Bulgarien till 60 tunnland åker

Ang. expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation. (Forts.)

och 100 hektar skogs- och betesmark, och man gav resten åt lantarbetarna och åt böndernas söner, när de gifte sig. Man genomförde en lag, som förbjöd någon bulgarisk familj att för framtiden inneha mer än 60 tunnland odlad jord och 100 hektar sammanlagd skogs- och betesmark. Den nuvarande reaktionära regeringen Tsankov har icke vågat röra denna jordlag med ett finger. Bondeförbundet genomförde en lag, som säger, att varje bulgar, som gifter sig, har rätt att erhålla så mycket jord, att han kan ha hus och trädgård på den och, om det finns möjlighet, i vissa trakter av landet, även jord tillräckligt för att ha en ko. När värnplikten i Bulgarien avskaffades, genomförde man tvångsarbete i åtta månader för varje man på 20:e året och i fyra månader för varje kvinna på 16:e året och därefter tio dagar årligen för alla män, tills de fylla 50 år, och tio dagar för alla kvinnor till 30 år, för att nyodla jord, plantera skog, bygga skolor, bygga nya järnvägar o. s. v. Jag har icke siffrorna på mig, men man byggde i fjol på detta sätt omkring 1.000 km. nya järnvägar och dels byggde, dels reparerade ett par tusen km. landsvägar. Dessutom genomförde bondeförbundet en hel del andra åtgärder, bland annat en progressiv beskattning dels till staten, dels till kommunen, som rakade från jobbare och krigsskojare allt vad de knyckt från folket under kriget. Detta använde man för att bygga bondgårdar, så att ni kan begripa, att det är just inte precis Kullenbergstorpspolitik, som utmärker det bulgariska bondeförbundet. Som ni veta, bar sig bondeförbundet sedan oklokt åt i en viss taktisk fråga, i det att man använde sin makt för att underkänna 13 mandat för sina fiender i riksdagen och kastade ut dem ur riksdagen, varigenom man gav sina fiender sken av rätt emot sig. Till och med deras gamle dödsfiende, Times, skrev för en tid sedan, att vad man än säger om bondeförbundet i Bulgarien och dess ledare Stambuliski, så var den sistnämnde Europas förnämste och mest fjärrsynte, habile och framgångsrika diplomat. Hur framgångsrik han var i ledningen för bondeförbundet och Bulgariens öden skall jag bara ge ett exempel på — jag ber talmannen om ursäkt ett ögonblick — han fick ententen att pruta av Bulgariens krigsskadestånd från motsvarande 1,800 miljoner svenska kronor ned till 400 miljoner, vilket skedde under sken av en uppdelning av skulden i en A- och B-klass o. s. v.

Om vi gå vidare till bondeförbunden i Estland, i Lettland och i Litauen, skall man se, att de förstå tidens krav på ett annat sätt än herr Öberg, men jag försäkrar herr Öberg, att om 6, 7 år skall han begripa det mycket väl.

Man kan för övrigt fråga, med vad rätt dessa stora gods *säljas*. Hur ha dessa gods kommit till? Hur har Norrlandslatifundierna kommit till? Ack, det kan Norrlandskommittén berätta om. Jag må säga, att redan det är ganska ogenerade fasoner, att de överhuvud taget *säljas*, det må jag verkligen säga, som de äro tillkomna. Hur ha godsen i Skåne kommit till? Läs papperen från grevefejden, när bönderna dömdes från liv och gods, så skola ni få se, hur Skånegodsen och Blekingegodsen kommit till. Hur ha Smålandsgodsen och godsen i Södermanland och Östergötland och Västergötland kommit till? Ack, läs Sturepapperen och Sturebreven och framför allt handlingarna kring klubbekriget i Finland och Dackefejden i Sverige, så skola ni få se, hur godsen kommit till. Det kan bli fråga om icke regeringen bör föranstalta en utredning, om dessa gods överhuvud taget *kunna säljas*, i vart fall om mer än visst annat gods kan säljas. Åtkomsten till dem är nämligen synnerligen tvivelaktig, det är det minsta man kan säga. I varje fall skall jag icke nu direkt bestrida, att de kunna säljas, men jag vill säga, att det krav, som för varje år reses på jord av 18 à 20 tusen nya arbetslösa bondsöner, av tätnande massor i landet, det kravet skall nog hugga upp en rågång här i kammaren mellan borgarbönder och arbetarbönder. Det kan ni vara säkra om.

Ang. expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation. (Forts.)

Herr **Johansson** i Kälkebo: Herr talman! Den föregående talaren yttrade, att det måste betraktas som en originalitet, att vi hade ett bondeförbund här i landet, som icke ville ansluta sig till en expropriationslag. Ja, jag skall icke försöka att uttolka, i vad mån den föregående talaren försökte föra fram ett jordprogram, som kan betecknas såsom originellt eller icke. Jag skall låta bli att göra något bedömande i det hänseendet, men jag skulle i alla fall vilja säga, att kan man icke lösa jordproblemet i vårt land på annat sätt och efter andra linjer och med användande av andra motiv och andra bevis än dem, som den föregående talaren använde, då tror jag, att vår jordfråga skall befinna sig i ett mycket ömkligt läge.

Då jag nu börjat tala om jordfrågan, vill jag säga, att jag aldrig ansett, att denna motion och denna fråga, sådan den föreligger i detta utskottsutlåtande, bör bedömas såsom någon mittpunkt i vår jordfråga, men det är kanske en brist i vårt sätt att arbeta här i riksdagen, att en debatt om jordfrågan i stort har kunnat uppkomma på en punkt som denna. Det är nog en brist, att icke alla de motioner, som ha väckts i jordfrågan, ha kunnat behandlats i ett sammanhang, ty hade så kunnat ske, hade man blivit besparad att här i kammaren hålla en genomgående jorddebatt på varje yrkande, som har framställts i det mycket rikhaltiga motionsprogram, som har framförts från samma håll, varifrån denna motion härstammar.

Med anledning av vissa uttalanden, som ha gjorts, bland annat, av herr förste vice talmannen och även av ett par talare från annat håll, skulle jag emellertid vilja säga, att de ha varit inne på ett område, som icke beröres i denna motion, men om vilket det finns en annan motion, där det före riksdagens slut kommer att föreligga ett utlåtande, vari lagutskottet, jag kan icke säga om det blir enhälligt, men i varje fall med en majoritet föreslår, att man skall begära en utredning om åtgärder från det allmännas sida, så att brukare av annans jord skall genom det allmännas bistånd om så behövs förhjälpas till att bli ägare av den jord, som han brukar. Den nu föreliggande motionen rör sig icke alls på detta plan, utan här är det ju fråga om att det skall brytas ny jord. Då torde vi hålla oss på ett helt annat plan än det, som bland annat herr förste vice talmannen rörde sig på. Jag undrar för övrigt, om herr förste vice talmannen hyser någon så stor förhoppning på att man här i detta land skall kunna göra något språng framåt genom att få en odlingsverksamhet i gång, så att man med nyodling efter stora linjer skall få möjlighet att skapa en massa nya jordbruk på förut helt och hållet obruten och obebyggd jord.

Jag vill icke för min del förneka, att icke förhållandena kunna komma att utveckla sig så här i landet, att det från det allmännas sida måste vidtagas mycket kraftiga åtgärder för att hjälpa fram en sådan sakernas ordning, nämligen att det blir nyodling i största möjliga utsträckning, om det förhållandet alltjämt kommer att äga bestånd, att vår industri skall befinna sig i det svåra ekonomiska läge, vari den för närvarande befinner sig och under några år har befunnit sig, och om emigrationen fortfarande skall hållas inom så snäva gränser, som för närvarande är fallet. Om dessa båda förhållanden fortfarande komma att äga bestånd, då tror också jag, att vi få en jordfråga i detta land, som icke kommer att utlösas precis på det sättet, att man frågar sig: Är jordbruk bärigt eller icke? Jag tror icke, att man kan tänka sig att då lösa jordfrågan på det sättet, ty det är givet, att om en stor mängd människor sakna andra utkomstmöjligheter, kommer det att bli en tvingande nödvändighet och folk komma rent av att drivas till att försöka finna sin utkomst på det sätt, de kunna göra det. Det är klart, att då måste i främsta rummet blickarna riktas på jordbruket, men då får också det allmänna helt säkert vara med om att på ett kraftigt sätt ekonomiskt stödja ett sådant företag.

Ang. expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation. (Forts.)

Jag nämner detta särskilt därför, att jag tror, att det var åtskilliga här i kammaren, som för några dagar sedan trodde, att man begärde något alldeles orimligt, då man förutsatte att det skulle behövas 25 miljoner kronor för att förhjälpa en del av vårt folk att få ett jordbruk. För min del får jag säga, att en summa av 25 miljoner i ett sådant sammanhang icke är så stor, utan man får säkerligen, om dessa förhållanden skulle inträda, räkna med ett vida större antal miljoner. Man får komma ihåg, att om man fördelar 25 miljoner kronor på landets kommuner, blir det icke mycket över 10,000 kronor på var och en. Tror någon, att man kan med det allmännas hjälp få fram jordbruk till den befolkning, som tränger därtill, för en summa, som kan begränsas till något över 10,000 kronor till varje kommun, då får jag säga, att den har mycket litet sinne för proportioner. Det är i varje fall min uppfattning att detta icke räcker.

Jag skall icke nu gå längre in på den stora jordfrågan, därför att tiden torde icke nu vara lämplig, men jag beklagar, att man icke kan ordna det så, att man i ett sammanhang och på en gång verkligen skulle kunna debattera hela jordfrågan, så att man sluppe att rycka in på alla dessa olika punkter. Spörsmålet är så vitt omfattande och de olika delarna så sammanhängande med varandra, att man icke kan rucka på en punkt och säga, att därigenom att man genomför ett visst förslag i denna punkt har man fått jordfrågan löst.

Vad det föreslagna expropriationsförfarandet beträffar, tror jag icke, att detta är ett spörsmål, som man kan behandla helt och hållet fristående på det sätt, som här har skett. Jag vill icke ge mig in på någon spådom, huruvida åtgärder, som kunna få en viss likhet med expropriation, i sinom tid kunna bliva behövliga. Jag skall icke ge mig in på någon spådom i det hänseendet, ty jag kan icke skåda in i framtiden och se, hur den kommer att te sig på det ekonomiska området, men jag får säga, att jag har i alla fall så stort förtroende för den regering, som kommer att sköta detta lands öden, vare sig den nu har den ena eller andra färgen, att om den måste ge sig in på jordfrågans lösning efter stora linjer, skall den icke låta bli att pröva alla frågor, som i det sammanhanget måste upptagas. Jag tror, att vi för frågans egen lösning göra bättre, om vi icke från riksdagens sida på detta mera oberäkneliga och icke riktigt genomtänkta sätt försöka sticka fram först den ena delen av frågan och sedan den andra delen. Det är bättre att säga till regeringen: »Vi ha ett jordspörsmål. Var så god och utred detta spörsmål och lägg fram för oss ett förslag.» Riksdagen har nyligen skrivit om frågan i annat sammanhang, och jag håller för troligt att riksdagen om några dagar i ett annat sammanhang kommer att skriva ungefär på samma sätt. Att däremot köra fram med frågan, så där i olika tempo, på olika punkter och på ett för de olika partierna mer eller mindre stickande sätt, det anser jag icke vara att föra frågan framåt.

Det är på denna grund och med uttalande av det förtroendet för den Kungl. Maj:t, som kommer att utreda vårt jordspörsmål, att den icke skall underlåta att taga upp alla frågor, som stå i samband med detsamma, och som äro nödvändiga för att föra frågan fram till sin lösning, som jag, herr talman, här kommer att rösta för utskottets hemställan och icke kan gå med på tanken att nu uttala mig för införandet av en expropriationslag.

I detta yttrande instämde herrar *Lilliecreutz*, *Gardell* i Gans, *Laurin* och *Olsson* i Golvvasta.

Herr **Vennerström:** Herr talman! Min bänkkamrat herr Öberg kallade mig för sin gamle trätobroder, och jag är villig acceptera namnet, blott herr Öberg understryker ordet broder och sätter ordet träto inom citationstecken,

Ang. expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation. (Forts.)

ty med min gamle hedersvän Öberg kan man sannerligen icke träta utan endast vara vänlig, som hans gamla visdom kräver.

Herr Öberg sade för sin del, att det fall från Jämtlands län, som jag relaterade, var alldeles för litet, då det endast gällde en person, som hade nekats jord, då han vände sig till ett bolag där uppe. Jag vill då säga herr Öberg, att detta fall gällde icke bara en enda ung och stilig jämtlänning, utan det gällde en hel kommun, som till största delen ägdes av ett enda bolag, och där alltså många av den kommunens innebyggare befinna sig i fullkomligt samma läge, som den där unga och stiliga jämtlänningen.

Sedan sade herr Öberg, att han hade varit på uppvaktning på ett bolagskontor i huvudstaden för att underhandla för en persons räkning, och att han därvid blivit synnerligen välvilligt bemött. Ja, tacka för det, höll jag på att säga. Jag undrar, varför herr Öberg inte skulle bli vänligt bemött. Det kontor, om vilket herr Öberg talade, är med visshet ett av Kempebolagets kontor. Herr Öberg säger ingenting, alltså är detta antagande fullt riktigt. Jag vill då erinra om att herr Öberg är vald av Kempebolaget, han är dess riksdagsman, och samtliga detta bolags tjänstemän, från den högste till den lägste, ha självfallet lämnat sin röst för sin gamle högerriksdagsman från Örnsköldsvikstrakten. Jag vill emellertid be herr Öberg ha den vänligheten att förflytta sig från sin egen gård via Mellansel till Anundsjö, som till ungefär $^2/_3$, skulle jag tro, äges av just detta bolag. Om herr Öberg far upp genom skogsbygden — jag vet, att herr Öberg varit där många gånger och hållit valföredrag på samma gång som jag — finner herr Öberg, att det i denna stund finns en skogsarbetarrörelse, som omfattar större delen av Anundsjö kommuns talrika skogsarbetarkår. Jag skulle tro, att detta förbund, vars chef är min vän C. O. Johansson, har nära 1,000 medlemmar bara i Anundsjö kommun. Om dessa skogsarbetare vilja ha jord att bruka, där avverkningen gått fram, och vända sig till samma bolag, är jag viss om att de icke bli bemötta på samma sätt som min gamle vän herr Öberg, utan då tar man nog på bolagskontoret på sig dubbla glasögon för att granska, om de där medlemmarna från denna kommun äro sådana personer, att man lämpligen bör åt dem lämna jord i den fria marknaden och till billigt pris.

Sedan vill jag endast säga ett par ord till bondeförbundets värderade chef, herr Johansson i Kälkebo. Jag vill till en början understryka de uppgifter, som herr Fabian Månsson lämnade om bondeförbunden i de baltiska randstaterna vid Östersjön och Finska viken och övriga stater ned till Svarta havet. Dessa uppgifter äro fullt korrekta, ty i alla dessa länder äro bondeförbunden delvis ledare av de till stor del radikala jordreformerna, och i alla dessa stater har man begagnat expropriation som ett av de starkaste medlen att genomföra dessa radikala och för länderna nödvändiga jordreformer. Då herr Johansson i Kälkebo sade, att riksdagen redan har skrivit till Kungl. Maj:t med begäran om utredning av kolonisationsfrågan, och att man däri även skulle kunna inbegripa vilka medel som helst, alltså även eventuell expropriation, vill jag understryka detta uttalande och på samma gång ett liknande uttalande från herr förste vice talmannen greve Hamilton, som även ansåg, att Kungl. Maj:t var oförhindrad att upptaga till prövning ett sådant medel som expropriation i sammanhang med den stora utredningen av kolonisationsproblemet.

Jag hyser nu den meningen, att anser man, att även expropriationsmedlet skall begagnas, bör man ärligt säga ut detta till Kungl. Maj:t, så att Kungl. Maj:t i detta fall icke svävar i något tvivelsmål härom. För den händelse att detta förslag faller, ber jag att på det allra kraftigaste få understryka detta uttalande av herr Johansson i Kälkebo och även av greve Hamilton, så att Kungl. Maj:t, även om det nu föreliggande förslaget faller i andra kam-

Ang. expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation. (Forts.)

maren, har rätt att även pröva expropriationsmedlet i samband med sin övriga utredning.

Herr **Öberg:** Herr talman! Då herr Månsson i Hagaström har känt behov av att sysselsätta sig så länge och så mycket med mig med anledning av de uttalanden, jag här gjorde, så känner jag, herr talman, också behov av att säga herr Månsson några ord, helst som han därvid sökte framställa mig som ovänligt stämd mot jordbruket och ville påskina, att jag icke hade sinne för jordbruk och vad därmed står i sammanhang.

Det är, herr talman, motbjudande att säga, men jag frestas likväl att säga herr Månsson och dem, som tro på honom, att jag ingalunda är så främmande för jordbruket och dess mödor. Jag har själv gått ut i den vilda ängsmarken, där det icke kunde sås en handfull korn eller sättas en kappe potatis, ej heller fanns två stockar i kors till åbyggnader. Allt var öde och tomt. Det enda sällskap, jag hade, var fåglarna. Där har jag brutit mitt hem, där har jag mina tegar, där har jag mitt hus, där har jag min stora familj, och på den jorden leva vi och trivas. Jag älskar jorden och har alltid gjort det och vill alltfort förbliva en jordens varme vän. Jag säger herr Månsson blott det, att om herr Månsson ginge in för jordbruk och gjorde åt jordbruket vad jag har gjort, skulle herr Månsson icke stämpla mig, som han gjort, och det skulle bli en annan förståelse och en annan vilja för vår modernäring.

Jag skall icke uppehålla mig längre med herr Månsson, utan jag skall i stället säga några ord till, jag säger återigen, min gamle trätobroder herr Vennerström, som jag i mångt och mycket så gott har kunnat strida tillsammans med. Jag är ingalunda främmande för Anundsjöförhållandena. När jag i höstas företog en föredragsturné samtidigt som herr Vennerström, var det mig angeläget att taga reda på de värden, de betingelser och de förhållanden, som kunde sägas ha någon betydelse med anledning av bolagens erbjudande att på billigt och lämpligt sätt utförsälja en hel del jordar. Jag fann då, att det från bolagen erbjudits en oerhörd mängd jord och ingalunda värdelös utan rätt så betydelsefull. Jag kände behov av att vända mig till en på området fullt förtrogen person, kronojägaren, och sporde honom, om det bara var skräp, eller om det fanns något egentligt värde i vad bolagen erbjudit, och om det kunde tänkas att den eller den, som måhända reflekterade därpå, skulle kunna bli besutten. Han sade mig, att man fick icke påstå och göra gällande, att allt var värdelöst, utan mycket hade ett aktningsvärt värde och stor betydelse.

Jag tror därför, att man handlar bäst och att det håller längst, om man söker bedöma förhållandena så rättvist som möjligt. Göra vi det — och jag vill det — då skall man icke påstå, att bolagen numera äro lika ogina och omöjliga som förut. Förut har det icke varit så som sig borde, men jag vill ärligt för min del ge bolagen det erkännandet, att viljan nu är helt annorlunda än tillförne. Jag skulle vilja rekommendera herr Vennerström och så många som möjligt, när vi nu talat om Anundsjö stora socken, att resa upp till Klocken, en bygd bruten mitt inne i skogen, där en man har slagit sig ned för ungefär 50 år tillbaka. Han hade icke mer med sig än sin hustru och förstfödda barn och i övrigt vad han kunde draga på en dragkärra, och nu är där uppodlat 60 tunnland jord och finns en besättning på 40 mjölkkor och 5 à 6 hästar. Han sitter där väl besutten, glad, nöjd och belåten. Jag frågar, när man nu stämplar bolagen så illa: Vem har möjliggjort detta? Jo, det är ett bolag, som frikostigt har låtit mannen i fråga ta åt sig all den jord han ville hava för att riktigt kunna utveckla sin gård. Med sådana exempel för ögonen och med kännedom om en hel del andra förhållanden i min hem-

bygd kan jag icke annat än i rättvisans namn säga, att vi göra klokast i att vi ge vederbörande erkännande, när de äro värda erkännande.

Herr talman! Jag skall icke längre tvista med herrarna utan sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan, som jag tror mig kunna påstå är väl avvägd.

Ang. expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation. (Forts.)

Herr **Laurin:** Herr talman, mina herrar! Eftersom debatten var så nära sitt slut, skall jag icke bli långrandig. Jag skall bara säga några ord om en sak, på vilken redan förut herr Johansson i Kälkebo något litet hänsyftade. Då jag för någon tid sedan hade väckt en motion, i vilken jag begärde styckande av kronogodsen och liknande egendomar, möttes jag av en isande tystnad från herrarna i det socialdemokratiska partiet. Jag tror, att herrarna den dagen skrevo in sina namn såsom de verkliga — jag menar litet ironiskt — bärarna av idén för jordbrukets fromma. Det är väl ändå inte så, som herrarna här säga, att här skall man taga våldet först. Under vanliga förhållanden försöker man väl först med lämpor och ser efter vad man kan uträtta praktiskt. Jag frågar, varför herrarna icke kunna göra ett försök att på frivillighetens väg ordna dessa frågor. Är det omöjligt, vågar jag säga detsamma som herr förste vice talmannen, nämligen att då står min röst till förfogande, om jag då är här i denna kammare, men jag förstår icke, varför man skall bruka våld först, när det dock finns möjligheter att lösa saken på frivillighetens grund.

Herr **Hage:** Herr talman! Jag kan icke låta den siste ärade talarens yttrande stå oemotsagt. Jag måste nästan tro, att han icke har hört på vad vi här ha sagt. Vi ha just lagt våra anföranden från socialdemokratiskt håll på det sättet, att först skola vi, så långt det är möjligt, försöka åstadkomma jord på *frivillighetens* väg och endast i yttersta nödfall använda expropriation. Det är en ståndpunkt, som är helt annan än den, som den föregående talaren ville beskylla oss för.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den beträffande berörda punkt avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Hage begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten A) av utskottets förevarande utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den beträffande berörda punkt avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 93 ja och

Ang. expropriationslagstiftning för främjande av kolonisation. (Forts.)

91 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Härpå föredrogs *punkten B)*; och yttrade därvid:

Herr **Hage:** Här hava samma reservanter, som omnämnts i föregående punkt, påyrkat utredning om åstadkommande av expropriation i de *södra och mellersta delarna* av riket. Jag skall blott be att helt kort få yrka bifall till reservationen i denna punkt, och jag vill som motivering hänvisa till det förhållandet, att man med avseende å stora delar av södra och mellersta Sverige kan konstatera bolagsinnehav av jord i stor utsträckning, och där så är fallet, existera ungefär samma förhållanden som i Norrland.

Från den utgångspunkten och med hänvisning i övrigt till den motivering, som förut har framlagts, när det gällde expropriation för Norrland och Dalarna, skall jag be att helt kort få yrka bifall till den vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr **Anderson** i Storegården: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den beträffande berörda punkt avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, blev utskottets hemställan i föreliggande punkt jämväl av kammaren bifallen.

§ 2.

Ang. lagstiftning rörande tomtmark för nya bostäder.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget andra lagutskottets utlåtande, nr 26, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om tillhandahållande av tomtmark för nya bostäder m. m.

Uti två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 165 i första kammaren av herr *Lindhagen* och nr 170 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Hällbacken *m. fl.*, vilka motioner behandlats av andra lagutskottet, hade föreslagits, att riksdagen ville i anslutning till jordundersökningens och jordkommissionens förslag hos Kungl. Maj:t begära övervägande och förslag rörande:

1:o) en lagstiftning om tillhandahållande av tomtmark för nya bostäder; och

2:o) en expropriationslagstiftning såsom stöd för uppgörelser om anskaffande av erforderlig tomtmark för nya bostäder, i den mån detta skäligen kunde äga rum, från bolags, enskilda spekulanters och större enskilda jordägares fastigheter.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Linder, Lindhagen, Åkerberg, Hage, Svensson* i Skönsberg, *Olovson* i Västerås och *Pettersson* i Hällbacken hemställt, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t, med beaktande av jordundersökningens och jordkommissionens förslag, ville överväga förslag rörande en expropriationslagstiftning såsom stöd för uppgörelser om anskaffande av erforderlig tomtmark för nya bostäder, i den mån detta skäligen kunde

äga rum från bolags, enskilda spekulanters och större enskilda jordägares fastigheter.

Ang. lagstiftning rörande tomtmark för nya bostäder. (Forts.)

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Hage:** Herr talman! Detta är en tredje sida av samma sak, som vi i dag förut sysslat med. I de motioner, som föreligga här, påyrkas rätt till expropriation för tomtmark, och som skäl för detta har bl. a. anförts, att man har i viss mån redan gått in för den principen att åstadkomma en sådan rätt till expropriation exempelvis genom tillkomsten av ensittarlagen. Vidare existerar även i utlandet, till exempel i Finland, en sådan lagstiftning, som medger expropriation för tomtmark.

Från dessa utgångspunkter och med denna korta motivering skall jag be att få yrka bifall till den reservation, som här föreligger av herrar Linder, Lindhagen, Åkerberg, Hage, Svensson i Skönsberg, Olovson i Västerås och Pettersson i Hällbacken och vari vi hemställa, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t, med beaktande av jordundersökningens och jordkommissionens förslag, ville överväga förslag rörande en expropriationslagstiftning såsom stöd för uppgörelser om anskaffande av erforderlig *tomtmark* för nya bostäder, i den mån detta skäligen kan äga rum från bolags, enskilda spekulanters och större enskilda jordägares fastigheter.

Herr **Ödström:** Herr talman! Jag skall inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 3.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 27, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

I fråga om rätt att erhålla laga skifte inom vissa områden.

Vidare upptogs till behandling andra lagutskottets utlåtande, nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande bestämmelser med avseende å upphävande av lagen den 5 juni 1909 om uteslutande tills vidare av rätten att erhålla laga skifte inom vissa områden dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 23 januari dagtecknad proposition, nr 18, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag innefattande bestämmelser med avseende å upphävande av lagen den 5 juni 1909 om uteslutande tills vidare av rätten att erhålla laga skifte inom vissa områden.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren väckt motion nr 190, däri herr *Rogberg*, med instämmande beträffande motionens syfte av herr *Lindhagen*, yrkat, att propositionen icke måtte av riksdagen bifallas.

I fråga om rätt att erhålla laga skifte inom vissa områden. (Forts.)

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga följande

Lag

innefattande bestämmelser med avseende å upphävande av lagen den 5 juni 1909 (nr 53 s. 7) om uteslutande tills vidare av rätten att erhålla laga skifte inom vissa områden.

Härigenom förordnas som följer:

Lagen den 5 juni 1909 om uteslutande tills vidare av rätten att erhålla laga skifte inom vissa områden skall upphöra att gälla.

Har med tillämpning av kungörelsen den 5 juni 1909 (nr 54), innefattande ytterligare föreskrifter angående avvittringen inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker, avvittring så verkställts, att skilda områden jämväl i inägor utlagts åt olika brukningsdelar inom byalag, enstaka hemman eller nybygge, då skall i fråga om rubbning genom laga skifte av sålunda tillkommen ägoindelning vad i skiftesstadgan är föreskrivet beträffande rubbning genom nytt skifte av sådan delning, som i 3 § 2 mom. nämnda stadga omförmäles, äga motsvarande tillämpning.

Kommer laga skifte till stånd inom område, som avses i förenämnda lag den 5 juni 1909, må till skifteslaget hörande samfälld husbehovsskog icke i delningen intagas. Laga skifte å samfälld husbehovsskog må ej heller äga rum såsom särskild förrättning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1925; och

B) att motionen I: 190 måtte anses besvarad genom vad under A) hemställts.

Vid utlåtandet voro fogade:

dels reservationer

av herrar *Bror A. Petrén*, greve *Spens*, *N. J. Martin Svensson*, *Wallerius* och *Anderson* i Storegården, vilka ansett, att utskottet med hänsyn till innehållet i de utskottet tillhandakomna yttrandena från överlantmätaren samt distriktslantmätarna Nils Jönsson och Valfrid Holm i Västerbottens län bort hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville med anledning av nämnda yttrandens innehåll efter lantmäteristyrelsens hörande till förnyat övervägande upptaga frågan om de bestämmelser, vilka borde förknippas med tillämnat upphävande av lagen den 5 juni 1909 om uteslutande tills vidare av rätten att erhålla laga skifte inom vissa områden, samt för nästkommande års riksdag framlägga det förslag därutinnan, vartill nämnda övervägande kunde föranleda; och

av herr *Magnusson* i Kalmar;

dels ock särskilt yttrande av herr *Lindhagen* i fråga om skiftesvitsordet.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Anderson** i Storegården: Herr talman! I detta utlåtande har utskottet hemställt, att man skulle låta dessa åbodelningar där uppe i vissa socknar i Västerbottens och Norrbottens län få gälla som laga skiften.

Av den utredning, som förebragts i utskottet i detta ärende, framgår, att dessa åbodelningar i allmänhet synas vara synnerligen väl utförda, och man

I fråga om rätt att erhålla laga skifte inom vissa områden. (Forts.)

skulle sålunda icke ha något nämnvärt att anmärka mot att dessa åbodelningar finge karaktär av laga skiften. Jag förutsätter också, att dessa åbodelningar efter något noggrannare granskning komma att förklaras äga kraft och verkan av laga skiften, detta särskilt för att bespara jordägarna där uppe de kostnader, som skulle uppkomma av skiftesförrättningar. Men det synes mig dock vara ett något för lättvindigt sätt att utan vidare från riksdagens sida förklara dessa åbodelningar för laga skiften. Det föreligger icke den utredning i ärendet, som kan vara påkallad.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till den av herr Petrén m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **Brännström:** Herr talman! Den försiktighet, åt vilken reservanten, den siste ärade talaren, herr Anderson i Storegården givit uttryck, den delar jag oftast. Man bör vara försiktig, när det gäller förändringar. Men i detta fall måste jag dock säga, att försiktigheten här är icke blott onödig utan även till skada.

Jag skall icke ingå på frågan i vidare mån, än att jag vill konstatera, att det gäller uteslutande några socknar i Västerbottens och Norrbottens län, där avvittring nyligen är genomförd. Dessa jordägare ha hela tiden ansett och trott, att denna så kallade åbodelning hade laga skiftes natur och att alltså efter sådan förrättnings verkställande jordavsöndringar och hemmansklyvningar skulle kunna verkställas. Nu visar det sig, att detta icke är möjligt, men det är dock enligt mitt förmenande att anlägga alltför formalistiska synpunkter.

Landshövding Ringstrand i Västerbottens län anför som ett exempel, att han för Röda korsets räkning behövde köpa tomter till sjukhärbärgen, men det gick icke an att få jordavsöndring för att få dessa tomter utstyckade, utan han måste inköpa två hela hemman. Jag känner också till från mina många besök däruppe i Vilhelmina, Stensele och Tärna, att där råda förhållanden, som man må säga vara olidliga, så till vida att man icke kan dela jord mellan syskon, vilka därför rätt motvilligt få driva kooperativt jordbruk, utan möjlighet till ändring, därest icke dessa åbodelningar få laga skiftes vitsord. Man kan ju förstå, att det är en rätt så odlidlig situation, när man icke kan få hemmansklyvningar och jorddelningar till stånd.

Man kunde förstå försiktigheten om det i tekniskt avseende funnes några bärande skäl mot att ge dessa åbodelningar laga skiftes vitsord, men distriktslantmätaren herr Jönsson, vilken jag personligen känner som en synnerligen samvetsgrann och duktig man, har betygat, att dessa delningar äro utförda på ett fullt tillfredsställande sätt och att det kartmaterial, som finnes, är fullt ut lika säkert och pålitligt som laga skifteskartorna. Överlantmätaren i Västerbottens län anser också, att dessa åbodelningar böra ha samma natur som laga skiften och alltså möjliggöra jorddelning, i likhet med vad som äger rum efter laga skifte. Han säger också, att det kan icke anföras några egentligen bärande skäl mot detta. Vid dessa åbodelningar ha utlagts färre skiften, än som är vanligt vid laga skiften i nedre delarna av landet.

Då det alltså här gäller att avhjälpa ett missförhållande och det icke innebär någon risk, att man bortser från den mera formalistiska synpunkt, som går ut på, att förhållandena böra ytterligare utredas, anser jag, att man här verkligen bör gå dessa jordägare där uppe i ödebygderna till mötes, så att de icke utsättas för stora och dryga kostnader, som många gånger göra det synnerligen svårt för dem.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan, och jag betygar, att här är det ingen fara att gå på utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Hage*.

I fråga om rätt att erhålla laga skifte inom vissa områden. (Forts.)

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Bror A. Petrén m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statsutskottets utlåtande, nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid rikets universitet samt karolinska mediko-kirurgiska institutet ävensom åtskilliga i ämnet väckta motioner.

Uti en till riksdagen avlåten, den 13 mars 1925 dagtecknad proposition, nr 115, hade Kungl. Maj:t under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag framlagt förslag till löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid rikets universitet samt karolinska mediko-kirurgiska institutet.

Ifrågavarande proposition hade, utom i vad avsåg punkten I mom. d) samt punkterna IV och V, blivit remitterad till statsutskottet.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

inom första kammaren:
nr 103, av herr *Thulin;*
nr 275, av herr *Oscar Olsson m. fl.;*
nr 276, av herrar *Clason* och *Hellberg;* och
nr 277, av herrar *Clason* och *Björnsson;* samt

inom andra kammaren:
nr 415—417, av herr *Lindskog;*
nr 418, av herr *Holmdahl m. fl.;*
nr 419, av herrar *Wagnsson;*
nr 420, av herrar *Andrén* och *Engberg;*
nr 421—423, av herr *Andrén;* och
nr 424, av herrar *Rydén* och *Lindskog.*

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herrar Rydéns och Lindskogs motion II: 424, herr Wagnssons motion II: 419 och herr Andréns motion II: 421 ävensom herr Lindskogs motion II: 417 samt med avslag å herrar Clasons och Björnssons samt herrar Andréns och Engbergs motioner, I: 277 och II 420, herr Oscar Olssons m. fl. motion I: 275, herr Holmdahls m. fl. motion II: 418, herr Lindskogs motion II: 415, herr Thulins motion I: 103, herrar Clasons och Hellbergs motion I: 276, herr Andréns motioner II: 422 och 423 ävensom herr Lindskogs motion II: 416,

I) a) med giltighet från och med den 1 juli 1925 godkänna

1) i punkten intaget förslag till utgiftsstat för universitet i Uppsala beträffande avlöningsstater för professorer och lärare m. fl. samt anslag till materiell m. m. ävensom de till utgiftsstaten i dess helhet fogade anmärkningar;

2) i punkten intaget förslag till utgiftsstat för universitetet i Lund, beträffande avlöningsstater för professorer och lärare m. fl. samt anslag till materiell m. m. ävensom de till utgiftsstaten i dess helhet fogade anmärkningar; och

3) i punkten intaget förslag till avlöningsstater för professorer och lärare m. fl. vid karolinska mediko-kirurgiska institutet;

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

I) b) föreskriva, att de i nämnda avlöningsstater upptagna befattningshavare skulle vara för åtnjutande av de i staterna angivna avlöningsförmåner underkastade vissa närmare angivna allmänna villkor och bestämmelser:

I) c) medgiva, att Kungl. Maj:t finge utfärda nödiga bestämmelser i fråga om övergång på ny stat för befattningshavare, vilka inbegrepes under de i a) angivna avlöningsstater;

I) d) förklara,

att sådan innehavare av i angivna stater upptagen ordinarie befattning, vilken ej ville underkasta sig ny stat och de för åtnjutande av däri uppförda avlöningsförmåner fastställda bestämmelser, och vilken icke lagligen kunde därtill förbindas, skulle i sådant hänseende till kanslern för rikets universitet göra anmälan före viss av Kungl. Maj:t bestämd tidpunkt,

att befattningshavare, som gjort dylik anmälan, skulle varda bibehållen vid honom enligt dittills gällande ordinarie stat tillkommande avlöningsförmåner ävensom, i den mån ej annat föranleddes av bestämmelserna i lagen angående civila tjänstinnehavares rätt till pension, vid den rätt till pension, som dittills tillkommit honom.

att en var annan, som den 1 juli 1925 innehade ordinarie befattning eller som senare tillträdde sådan befattning, skulle vara pliktig underkasta sig ny stat och de för åtnjutande av däri uppförda avlöningsförmåner fastställda bestämmelser ävensom dels, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, upphörande av eller minskning i extra inkomster, som kunde åtfölja tjänstebefattning eller utgå för bestyr i sammanhang härmed, dels ock de ändrade föreskrifter, som kunde varda utfärdade i fråga om pension, dock att nu utgående förmån av vissa famnar ved vid universitetet i Uppsala skulle omedelbart vid vederbörandes tillträde till ny stat upphöra;

II) a) besluta, att å innehavare av annan ordinarie befattning vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet — överbibliotekarierna vid nämnda universitet därvid undantagna — än den, som vore i de under I angivna stater upptagen, skulle avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartementen och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, från och med den 1 juli 1925 äga tillämpning;

II) b) godkänna av utskottet närmare angivna bestämmelser angående tillämpning å vissa tjänstemän vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet av avlöningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451) för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen;

II) c) från och med den 1 juli 1925 på i punkten angivet sätt bestämma antalet ordinarie befattningshavare, å vilka nämnda avlöningsreglemente skulle äga tillämpning;

II) d) godkänna i punkten intagna förslag till avlöningsstater för vissa tjänstemän och betjänte dels vid universitetens i Uppsala och Lund samlingar och inrättningar m. m., dels ock vid karolinska mediko-kirurgiska institutet och dess institutioner;

II) e) besluta, att avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartementen och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, skulle, med iakttagande av de under II) b) angivna särskilda bestämmelser, från och med den 1 juli 1925 äga tillämpning jämväl å den vid universitetets i Uppsala egendoms- och skogsförvaltning anställda personalen och att antalet hithörande ordinarie befattningshavare skulle bestämmas på i punkten angivet sätt;

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

II) f) medgiva, att Kungl. Maj:t finge utfärda nödiga bestämmelser i fråga om övergång på ny stat för de tjänstemän, å vilka förenämnda avlöningsreglemente skulle äga tillämpning;

II) g) medgiva, att kostnaderna för de förmåner, som omförmäldes i §§ 25, 26, 27, 28, 29 och 32 av nämnda avlöningsreglemente, finge bestridas från vederbörande förslagsanslag till avlöningar åt ordinarie tjänstemän;

II) h) besluta, att till envar ordinarie befattningshavare, å vilken nyssberörda avlöningsreglemente skulle äga tillämpning, skulle vid ingången av juli 1925 på statsverkets bekostnad, dock i vad anginge vid Uppsala universitets egendoms- och skogsförvaltning anställd befattningshavare från avkomsten av denna förvaltning, utbetalas ett belopp, motsvarande vad befattningshavaren skulle hava i den befattning, han vid utgången av juni 1925 innehade, såsom lön — vare sig enligt stat eller i tillfällig löneförbättring — uppburit för juli 1925, om de dittillsvarande avlöningsbestämmelserna då fortfarande varit gällande, vilket belopp för befattningshavare, som utöver kontant avlöning åtnjöte fri bostad, eller fri bostad jämte fritt bränsle eller fri bostad jämte fri uppvärmning och fri belysning, borde ökas med värdet, enligt vederbörlig uppskattning, av denna förmån för en månad;

II) i) medgiva, att kostnaderna för senast berörda övergångsanordning finge, i den mån desamma fölle på statsverket, bestridas av de i vederbörande stater föreslagna anslagsposterna till avlöning åt ordinarie tjänstemän;

II) j) medgiva, att, därest Kungl. Maj:t antingen med stöd av 31 § avlöningsreglementet för särskilda fall funne en avvikelse från de i 19 § av reglementet stadgade regler om vikariatsersättning påkallad eller i motsvarande fall med stöd av 34 § tillerkände icke-ordinarie befattningshavare vikariatsersättning, Kungl. Maj:t finge för ändamålet taga i anspråk de i vederbörande stater upptagna anslagsposterna till avlöning åt ordinarie tjänstemän;

II) k) bemyndiga Kungl. Maj:t att i förekommande fall medgiva, att avlöningsreglementet finge äga tillämpning jämväl å en å äldre stat än den nuvarande kvarstående tjänsteman, därest denne förklarade sig villig underkasta sig nämnda reglemente;

III) vid bifall till vad under I a) samt II a), c), d) och e) hemställts, under riksstatens åttonde huvudtitel

a) — med uteslutande av de för Uppsala universitet nu uppförda ordinarie anslag å tillhopa 1,107,627 kronor — under Uppsala universitet uppföra dels med rubrik: universitetsstaten ett ordinarie anslag å 1,337,120 kronor, dels ock med rubrik: avlöningar till vissa tjänstemän och betjänte vid universitetets samlingar och inrättningar m. m. ett ordinarie förslagsanslag å 350,500 kronor;

b) — med uteslutande av de för Lunds universitet nu uppförda ordinarie anslag å tillhopa 961,128 kronor — under Lunds universitet uppföra dels med rubrik: universitetsstaten ett ordinarie anslag å 1,208,200 kronor, dels ock med rubrik: avlöningar till vissa tjänstemän och betjänte vid universitetets samlingar och inrättningar m. m. ett ordinarie förslagsanslag å 246,800 kronor;

c) — med uteslutande av det för karolinska mediko-kirurgiska institutet nu uppförda ordinarie anslaget till avlöningar m. m. å 314,885 kronor och de för samma institut nu uppförda ordinarie förslagsanslag å tillhopa 2,600 kronor — under karolinska mediko-kirurgiska institutet uppföra dels med rubrik: avlöningar för professorer och lärare m. fl. ett ordinarie anslag å 457,500 kronor, dels ock med rubrik: avlöningar till vissa tjänstemän och betjänte vid institutet och dess institutioner ett ordinarie förslagsanslag å 88,000 kronor; och

d) höja det under åttonde huvudtiteln uppförda ordinarie förslagsanslaget till ålderstillägg, nu 200,000 kronor, med 40,000 kronor till 240,000 kronor;

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

IV) förklara, att jämväl till de befattningshavare vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet, för vilka avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartementen och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, icke vore avsett att gälla, skulle utgå dyrtidstillägg enligt samma grunder som till de befattningshavare, å vilka nämnda avlöningsreglemente ägde tillämpning;

V) a) för beredande av avlöningsförmåner för vissa extra ordinarie lärare, amanuenser och tjänstemän m. m. vid universitetet i Uppsala anvisa för budgetåret 1925—1926 ett extra anslag av 35,355 kronor, att med särskilda belopp av Kungl. Maj:t användas för vissa i punkten angivna ändamål;

V) b) för beredande av avlöningsförmåner för vissa extra ordinarie lärare, amanuenser och tjänstemän m. m. vid universitetet i Lund anvisa för budgetåret 1925—1926 ett extra anslag av 58,635 kronor, att med särskilda belopp av Kungl. Maj:t användas för i punkten angivna ändamål; och

V) c) för beredande av avlöningsförmåner för vissa extra ordinarie lärare, amanuenser och tjänstemän m. m. vid karolinska mediko-kirurgiska institutet anvisa för budgetåret 1925—1926 ett extra anslag av 84,513 kronor, att med särskilda belopp av Kungl. Maj:t användas för i punkten angivna ändamål.

Vid utlåtandet voro fogade åtskilliga reservationer beträffande olika delar av utskottets förslag.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning begärdes ordet av

Herr **Rydén**, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen av statsutskottets utlåtande nr 87 tillåter jag mig hemställa,

att först må föredragas det under avdelning I punkten a) mom. 1 upptagna förslaget till utgiftsstat för universitetet i Uppsala, därvid varje med siffra eller bokstav betecknad avdelning eller underavdelning behandlas särskilt för sig, varefter och sedan hela förslaget blivit genomgånget utskottets hemställan under ifrågavarande mom. föredrages;

att därefter mom. 2 och 3 under avdelningen I punkten a) föredragas vart för sig, varvid i den mån så anses erforderligt, enahanda ordning för föredragningen av vartdera momentet må tillämpas som beträffande mom. 1;

att, sedan avdelningen I punkten a) blivit slutbehandlad, föredragningen fortsätter med avdelningen II punkterna a), b), c) och d), vilken sistnämnda behandlas på det sätt, att ett vart av de under momentet upptagna förslagen till avlöningsstater föredragas särskilt för sig;

att därefter återstående punkter under avdelningarna I och II (avd. I punkterna b), c), d), avd. II punkterna e), f), g), h), i), j), k) företagas till avgörande i den ordning de förekomma, punkten b) under avdelningen I på det sätt, att av de i punkten intagna villkoren och bestämmelserna varje med siffra betecknat stycke föredrages särskilt för sig samt rubriken sist, varefter utskottets hemställan föredrages; samt

att sedermera avdelningarna III, IV och V föredragas var för sig, avdelningarna III och V punktvis, varefter slutligen inledningen till utskottets hemställanden föredrages.

Denna hemställan bifölls.

Det under punkten I) a) 1) upptagna förslag till utgiftsstat för universitet i Uppsala.

Avdelning I. Avlöningsstater för professorer och lärare m. fl.

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

I avseende å *underavdelningen A. Avlöningsstat för professorer m. fl.* hade beträffande professorernas pensionsunderlag och pensionsavgifter, som av utskottet föreslagits till respektive 7,500 kronor och 450 kronor, herrar Oscar Olsson, D. Alfred Petrén, Vennersten, Järte, Bergqvist, Rooth, Kobb och Lindskog i särskilda reservationer uttalat sig för att pensionsunderlaget borde fastställas till 8,000 kronor och pensionsavgiften till 480 kronor.

Efter föredragning av denna underavdelning yttrade

Herr **Andrén:** Herr talman, mina damer och herrar! Sedan herr Fabian Månsson nu nyligen gjort en av sina sedvanliga blixtturnéer genom den senare världshistorien och dessutom framkastat sitt verkligt reaktionära sociala program, kan frågan om professorernas pensionsunderlag givetvis icke något nämnvärt intressera. Då jag emellertid är en av motionärerna i denna fråga, skall jag be att få säga några ord.

Vid läsningen av den kungl. propositionen kan man knappast undgå att frapperas av den disproportion, som består mellan å ena sidan den välvilja, som den föredragande departementschefen slösar med i motiveringen, och å andra sidan den relativa njugghet, som utmärker slutyrkandet. Enligt vad jag hört sägas, skall emellertid herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i dagens debatt i första kammaren ha förklarat, att det från början varit herr statsrådets avsikt att föreslå 8,000 kronor som pensionsunderlag. Ett sådant yrkande skulle jag mycket lättare kunna sätta i sammanhang med den motivering, som givits, än det yrkande på 7,500 kronor, som nu föreligger. Då jag emellertid i min motion ganska utförligt har belyst denna disproportion mellan motiveringen och yrkandet, skall jag icke närmare gå in på denna sak nu. I stället skall jag be att något få beröra de omständigheter, som enligt mitt förmenande kraftigt motivera en höjning av professorernas pensionsunderlag till det belopp, som vi motionärer föreslagit och som åtta reservanter i statsutskottet ur olika partier för sin del tillstyrkt.

Enligt beräkningar, som jag gjort, var medelåldern för de nuvarande professorerna vid Uppsala universitet vid deras tillträde till befattningarna 41 år. Denna långa förberedelsetid har endast för ett fåtal varit förenad med ordinarie anställning och med ordentlig lön. För de flesta har den varit fylld av ovanliga svårigheter av olika slag, och för många dessutom förenad med betydande skuldsättning.

Men om professorerna sålunda nå sin befattning efter en ovanligt lång och ofta ovanligt prövande förberedelsetid, så måste de också lämna den ovanligt tidigt. Redan vid 65 års ålder inträder för dem pensionsåldern, fem år tidigare än för domare och två år tidigare än för andra civila ämbetsmän. Dessa två år betyda för professorerna, för den händelse utskottets förslag nu vinner kamrarnas bifall, en pekuniär förlust på över 12,000 kronor. Det är givetvis inte heller vanligt att en professor inträder i pensionsåldern med besparingar, som kunna förstärka hans pension. Har hans förberedelsetid varit lång och dessutom förenad med skuldsättning, och hans tjänstgöringstid sålunda kort och tyngd av amorteringar, så äro helt enkelt dylika besparingar uteslutna.

I detta sammanhang skulle jag också vilja framhålla, att de statsfinansiella betänkligheterna i fråga om pensionerna inte torde kunna väga på långt när lika tungt som i fråga om lönerna. Dels äro pensionerna färre, dels äro de mindre, och därtill kommer, att professorerna ju själva väsentligt bidraga till sin pension. Skulle reservanternas yrkande av kamrarna bifallas, skulle detta i alla fall inte betyda mera, än att staten årligen skulle få giva ut 16,000 à 20,000 kronor till professorernas pension.

Om det sålunda med hänsyn till professorernas personliga uppoffringar är synnerligen motiverat och ur statsfinansiella synpunkter synnerligen försvar-

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

ligt, så är det ur kulturella synpunkter enligt mitt förmenande en god ekonomi att bevilja professorerna ett sådant pensionsunderlag, som reservanterna föreslagit. Såsom högskolornas lönereglerings kommitté av år 1921 framhållit, och som Kungl. Maj:t ytterligare understrukit i förevarande proposition, har pensionen för professorernas vidkommande till inte ringa del karaktären av emeritilön. Professorerna ha ju enligt universitetsstatuterna en dubbel arbetsuppgift: å ena sidan undervisning och examination, å andra sidan vetenskaplig forskning. Denna senare uppgift upphör inte vid pensionsålderns inträde. Tvärtom är det ofta så, att den befrielse från en ofta betungande undervisningsskyldighet, som då inträder, lämnar professorerna rikligare tillfällen än förut att arbeta med de rent vetenskapliga uppgifterna. Och då pensionsåldern inträder vid 65 års ålder, torde de för ett fruktbärande vetenskapligt arbete erforderliga krafterna i de allra flesta fall fortfarande vara i behåll. En blick på universitetens årsredogörelser visar också, att våra svenska professores emeriti i stor utsträckning fullfölja sina vetenskapliga forskningar efter pensionsålderns inträde.

Det behöver väl inte framhållas, hur betydelsefullt det är för ett litet land som vårt, att professorerna på detta sätt även efter pensionsålderns inträde arbeta i sin vetenskap. Men med detta vetenskapliga arbete följa också särskilda utgifter, utgifter för inköp av böcker och materiel, utgifter för studieresor, stundom kanske också för tryckning av vetenskapliga arbeten. Ett alltför knappt tillmätt pensionsunderlag reser direkta hinder i vägen för ett dylikt fullföljande av det vetenskapliga arbetet. Det har t. ex. kunnat hända, att en av Uppsala universitets mest berömda och mest framstående universitetslärare kunnat klaga över att pensionen inte tillät honom de nödiga stockholmsresorna. Det förefaller mig, som om något sådant knappast vore värdigt ett gammalt kulturland sådant som vårt.

Med hänvisning till dessa omständigheter, och med hänvisning till vad departementschefen anför i förevarande proposition, får jag därför till sist yrka bifall till den hemställan, som göres i fråga om professorernas pensionsunderlag och professorernas pensionsavgifter i de av herrar Vennersten, Bergqvist, Lindskog, Järte, Oscar Olsson, Petrén, Rooth och G. Kobb avgivna, vid utlåtandet fogade reservationerna.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Lindman* och *Holmdahl*, fröken *Wellin* samt herr *Petersson* i Lerbäcksbyn.

Herr **Rydén:** Herr talman! Jag vill visst inte bestrida, att vissa skäl kunna tala för det yrkande, som är framställt av motionären på denna punkt. Och det är alldeles tydligt, att Kungl. Maj:t varit inne på samma tankegång som han vid avfattandet av den kungl. propositionen.

Emellertid är det här som alltid så, att varje sak har två sidor. Den ena sidan är den, som av motionären här blivit berörd. Den andra sidan, som tydligen blivit den avgörande vid regeringens slutliga ställningstagande i denna fråga, är att även professorernas pensionsförhållanden måste ställas i en viss relation till de pensionsförhållanden, som gälla för övriga statstjänstemän. Det visar sig här, att professorerna redan med det pensionsunderlag av 7.500 kronor, som Kungl. Maj:t har föreslagit, komma inte bara ett gott stycke förbi sina nuvarande jämlikar i löne- och pensionshänseende, nämligen de gamla tredjegradstjänstemännen, exempelvis byråchefer och kansliråd. De komma också förbi överdirektörer av den lägre graden, sådana som exempelvis riksbibliotekarien, chefen för Nationalmuseum och åtskilliga andra, och de komma nära nog upp till överdirektörer av den högre graden, sådana som riks-

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

arkivarien och med honom i lönehänseende jämställda. Skulle det pensionsunderlag på 8,000 kronor, som av motionärerna och talaren här nyss förordats, fastställas, så komma professorerna i pensionshänseende över både överdirektörerna av högsta grad och exempelvis riksarkivarien. Det är givet att ett bifall till motionen måste vara ägnat att framkalla synnerligen stora betänkligheter med hänsyn till de konsekvenser ett dylikt bifall skulle komma att innebära. Man kan, efter den uppfattning som utskottsmajoriteten och Kungl. Maj:t hyser, inte bortse från att ett pensionsunderlag, sådant som det föreslagna, sannolikt kommer att utöva betydande konsekvenser med hänsyn till andra statstjänare.

Sålunda, herr talman, med det förslag, som Kungl. Maj:t har framlagt, äro professorerna bättre tillgodosedda än några andra tjänstemän i med dem jämförlig löneställning. Och skulle det förslag, som motionären här har framlagt, komma att bifallas, skulle en ännu större rubbning i förhållandet mellan professorernas pension och de övriga högsta statstjänstemännens inträda.

Jag vill också särskilt med hänsyn till ett uttalande av motionären framhålla, att det i alla tider varit så, att beträffande de högsta pensionerna sker inte stegringen automatiskt i proportion med lönernas höjd. Det har alltid varit satt en maximering. Efter de gamla pensionsbestämmelserna hade de högsta tjänsternas innehavare, generaldirektörer och landshövdingar, inte så hög pension som de skulle ha haft, om den utgått i samma proportion i förhållande till lönen som beträffande de lägre befattningshavarna. Deras pension var fastställd till 6,000 kronor. En sådan maximering fortsätter givetvis även i det nya lönesystem, som har efterträtt det gamla.

Jag vill till slut betona, att genom Kungl. Maj:ts förslag höjas de nuvarande professorspensionerna från 5,400 kronor, om jag minns rätt, till 7,500 kronor. Det är sålunda en höjning med 2,100 kronor av de förutvarande pensionerna, och dyrtidstillägg beräknas på de nya pensionerna såväl som på de gamla, låt vara med lägre procent.

Under sådana förhållanden har utskottets majoritet inte ansett det tillrådligt att tillstyrka motionen, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Engberg:** Herr talman! Jag har också tillåtit mig underteckna den motion i förevarande ärende, som framburits av den förste ärade talaren. Det finns i denna fråga naturligtvis berättigade synpunkter för, och berättigade synpunkter mot. Emellertid har jag, när jag i dag satt inne i första kammaren och lyssnade till debatten där, kommit till den uppfattningen, att vad man från deras sida, som företräda samma uppfattning som den siste ärade talaren, nog förbiser, det är, att den jämförelse man drar exempelvis mellan överdirektörer och professorer knappast är hållbar. Jag frågade för ett ögonblick sedan min ärade bänkkamrat, som ju är professor, om inte genomsnittsåldern för professorer, d. v. s. den ålder när de bli professorer, är omkring 40 år, och han bekräftade att så nog är fallet, kanske snarare över än under 40 år. Man betänke, att i regel har vederbörande ända till denna ålder haft bara utgifter för sin utbildning och inga inkomster, och utgifter av mycket betungande slag i samma mån som han varit vetenskapligt produktiv och följaktligen nödgats betala mycket för tryckningen av sina utgivna skrifter. Det är ingenting ovanligt att vi ha universitetsprofessorer, som startat som fattiga ynglingar, och som tillträda sin professur med en skuldbörda på 30,000 à 40,000 kronor. Tar man till jämförelse en överdirektör eller någon med honom jämställd, må det bemärkas att han i regel ju gått den vanliga ämbetsmannakarriären.

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

Han har haft stadiga inkomster sedan han fullgjort sina universitetsexamina, ofta en juris kandidatexamen eller något dylikt. Han har, medan han förvärvat sig sina meriter, varit avlönad av staten på ett relativt frikostigt sätt. Jag tror det är ganska nödvändigt, att man håller den synpunkten i sikte, när man bedömer denna fråga. Ty om man icke gör detta, så tror jag man begår en orättvisa emot den kår det här gäller. Det är visserligen sant, att det är åtskilliga av dessa som vid avgångsåldern nog icke fortsätta med sin vetenskapliga verksamhet, men man har en känsla av att det gäller nog främst sådana som över huvud under sin professorliga verksamhet icke hava bedrivit egenligt vetenskapligt författarskap. Andra åter, och därpå hava vi åtskilliga lysande exempel, hava just när de lämnat sin professur och blivit fria från sin undervisningsskyldighet med mycket större energi kunnat ägna sig åt det rena forskningsarbetet. De hava samma behov som förr att köpa litteratur, samma behov att följa med tidskrifter, samma behov som förr att eventuellt företaga vetenskapliga resor o. s. v. Jag har därför den uppfattningen, att när man gör dessa jämförelser med övriga statsanställda, så gör man sig lätt skyldig till en schablonisering och schematisering, som icke är riktig. Jag tycker för min del, att det riktiga är, att man icke alltför mycket fäster sig vid dessa konsekvenser, som här talas om, utan söker skipa rättvisa i de särskilda fallen.

Det är ju ett faktum, som nog livligt beklagas, tror jag på alla håll, att rekryteringen av våra universitetslärarekrafter hämmas i utomordentligt hög grad genom de ekonomiska villkor, som banan bereder. Den hårda konkurrensen med vissa praktiska yrken — jag tänker därvidlag t. ex. på fakulteter sådana som den juridiska och den medicinska — lägger också sina hinder i vägen. Och vad man kan göra för att i ett land som vårt, vars uppgifter, i vad det gäller att göra våra insatser i världen, i främsta rummet måste ligga på dessa områden av kulturell och vetenskaplig natur, vad man kan göra för att underlätta för forskare, som äro mitt uppe i sin arbetskraft och hava händerna fulla med uppgifter, som de vilja fullfölja, det tycker jag man rimligtvis bör göra inom de gränser som praktiskt förstånd här kan utstaka. Och nog vill det förefalla, som om ett bibehållande av den normala relationen emellan slutlön och pension vore fullt befogad i detta fall.

Jag tillåter mig, herr talman, att förena mig i det yrkande, som framställts av herr Andrén.

Med herr Engberg förenade sig herrar *Hamrin, Andersson* i Linköping, *Olsson* i Kalmar, *Mosesson* och *Pehrsson* i Göteborg.

Herr **Rydén:** Herr talman! Då jag har erfarit, att med denna mycket svåra föredragningsordning, vilken beror på att propositionen är så omfattande, det råder någon tveksamhet om, vilken punkt diskussionen för ögonblicket gäller, vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på, att diskussionen rör anmärkning 3 på sidan 24 i utskottets betänkande, som lyder så: »För professor utgör pensionsunderlaget 7,500 kronor och pensionsavgiften 450 kronor», medan däremot motionärerna yrka på, att pensionen för professor bör vara 8,000 kronor och pensionsavgiften 480 kronor. Detta är innebörden i den föreliggande frågan, och det är om den saken, som kammaren närmast har att fatta beslut.

Jag vill för min del framhålla, att man ändå icke kan på detta sätt avkoppla alla de synpunkter, som i övrigt göra sig gällande beträffande statens tjänstemän, såsom den siste ärade talaren gjorde. Om det är sant, att de icke för närvarande komma till ordinarie professorsanställning förrän vid 40 års ålder, så är det för närvarande fallet på åtskilliga håll inom den centrala stats-

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

förvaltningen, att vederbörande tjänstemän icke nå en liknande anställning tidigare. Under tiden hava emellertid icke professorerna i regel varit alldeles lönlösa; docentstipendier, professorsvikariat o. s. v. hava underlättat för dem väntansåren på professur. Och bli de icke ordinarie förr än vid en så pass sen ålder, så komma de också att under en väsentligt kortare tid än andra behöva betala pensionsavgift.

Det är icke heller alldeles säkert, herr Engberg, att alla, som stå i överdirektörs grad, hava gått den vanliga kanslivägen eller den vanliga civila ämbetsmannavägen och kanske endast hava en juris kandidatexamen som examensutrustning. Vi hava åtskilliga chefer inom den centrala förvaltningen, på vilka ställas vetenskapliga krav av mycket hög natur. Jag behöver bara nämna riksarkivarien. Det har mig veterligt aldrig hänt, att det utnämnts till riksarkivarie en person, som icke besuttit mycket höga vetenskapliga kvalifikationer. Till riksarkivarie tar man i allmänhet en mycket högt förtjänt vetenskapsman, oftast en professor. Han skulle då få lägre pension, ifall han övergick från en professur vid universitetet till chefskapet för riksarkivet. Han skulle få lägre pension i samma ögonblick, som han tog befordran till högre tjänst, ifall herr Andréns förslag gick igenom. Detta måste väl anses vara ganska orimligt.

Så vill jag också påpeka, att detta tal om, att professorerna ha emeritiställning, är naturligtvis riktigt, men dock icke så utan vidare kanske. Ty det finns intet tvång för dessa pensionerade ämbetsmän mer än på andra, att de skola idka vetenskapligt arbete. Det finns olika sorters professorer i det avseendet. Det finns de, som icke vetenskapa en dag, sedan de tagit avsked, och det finns de, som vetenskapa, tills de bli ur stånd att vidare arbeta. Därför att det finns en grupp av dem, som fortsätter sin livsgärning, kan man icke upphöja detta till allmän regel, då man vet, att det finns de, som icke göra det också.

Slutligen vill jag till herr Engberg säga, då han nämnde, att detta vetenskapliga arbete i vårt land kräver sina stora utgifter även i fortsättningen, att dessa emeritiprofessorer, som icke ha någon undervisningsskyldighet och som icke ha någon examineringsskyldighet, utan som helt kunna ägna sig åt vetenskapligt arbete, kunna givetvis, såvida de kvarbo i universitetsstäderna, i obegränsad utsträckning använda sig av de utomordentligt rika samlingar av tidskrifter och vetenskaplig litteratur, som universitetsbiblioteken erbjuda. Går man in och tittar i en arbetssal i ett universitetsbibliotek, så ser man, huru de gamla professorerna, som ännu fortsätta sitt vetenskapliga arbete, dväljas kanske mera nu i bibliotekssalarna, än vad de förut kunnat göra under den tid, då de hade både undervisningsskyldighet och examineringsskyldighet.

Så vill jag till sist säga, att då första kammaren bifallit utskottets hemställan, förefaller det mig, som om andra kammaren icke borde framkalla gemensam votering på denna punkt, en gemensam votering, som komme att sträcka sig över alla de olika universitetens stater.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av förevarande underavdelning, dels ock på godkännande av berörda underavdelning med den ändring, som under överläggningen föreslagits av herr Andrén; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes emellertid av herr Andrén, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren av statsutskottets i utlåtandet nr 87 under punkten I) a) 1) föreslagna utgiftsstat för universitetet i Uppsala godkänner

den under avdelning I. Avlöningsstater för professorer och lärare m. fl. upptagna underavdelningen A. Avlöningsstat för professorer m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda underavdelning med den ändring, som under överläggningen föreslagits av herr Andrén.

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt förevarande underavdelning.

Underavdelning B. Stipendier.

Utskottet hade i likhet med Kungl. Maj:t uti sitt förslag upptagit 41 docentstipendier, vartdera å 6,000 kronor.

Uti en av herrar *Oscar Olsson* och *D. Alfred Petrén* vid utlåtandet fogad reservation hade beträffande docentstipendierna föreslagits, att desamma måtte bestämmas till 7,000 kronor.

Sedan underavdelningen föredragits, yttrade:

Herr **Holmdahl:** Herr talman, mina damer och herrar! Då jag jämte fyra andra medlemmar av denna kammare motionsvis föreslagit ändring i den föreliggande kungliga propositionen beträffande docentstipendiernas storlek och professorsvikariatsarvodena, må det tillåtas mig att med några ord motivera dessa våra förslag.

Rörande docentstipendiernas storlek, den nu föreliggande frågan, föreslås i den kungliga propositionen, att stipendierna skola sättas till ett belopp av 6,000 kronor. Det hittillsvarande stipendiebeloppet har utgjort 5,000 kronor. Nominellt föreligger här alltså en förhöjning med 1,000 kronor, men också endast nominellt. Ty på dessa nyreglerade stipendier komma dyrtidstillägg att utgå efter den lägre procentsatsen för nyreglerade verk, och därför skulle den föreslagna löneregleringen i verkligheten icke komma att medföra någon nämnvärd lönehöjning för docenterna. Motionärernas förslag innebär, att den av Kungl. Maj:t föreslagna nominella höjningen av stipendierna skall göras till en reell och faktisk förbättring av docenternas ekonomiska ställning. Vi ha därför föreslagit, att docentstipendierna skulle utgå med ett belopp av 7,000 kronor. Vi ha för vår del icke kunnat finna det motiverat, att den stora del av universitetens lärarkårer, som utgöres av docenterna, skulle ställas utanför den löneförhöjning för befattningshavare vid rikets universitet, som riksdagen nu står i begrepp att företaga, och som antagligen för lång tid framåt kommer att bliva bestämmande för dessa befattningshavares lönestandard.

När det så gäller att motivera ett lönebelopp för en viss tjänst, måste man för att icke hamna i rena godtyckligheten söka sig en naturlig jämförelsepunkt. Statsrådet har i sitt yttrande till statsrådsprotokollet avböjt fasthållandet vid en fast relation mellan docentstipendierna och professorslönerna, ehuru en hänvisning härtill gjordes vid höjningen av docentstipendierna 1919. Jag vill visserligen icke bestrida riktigheten av den ståndpunkt, statsrådet härvid intagit. Jag vill icke hävda, att samma relation, som uppstått vid den provisoriska löneförhöjningen 1919 mellan professorslönerna och docentstipendierna, på något sätt kan betraktas som bindande för statsmakternas senare

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

ståndpunktstagande till universitetens lönefrågor. Det är uppenbart, att en sådan jämförelse över huvud icke har en bindande karaktär. Men då statsrådet icke heller söker någon annan relationspunkt, när statsrådet icke gör någon annan jämförelse för fixerande av docentstipendiernas belopp, kan jag icke undgå att tycka, att den föreslagna siffran får ett visst sken av att vara godtyckligt vald.

Från docentföreningarna i Uppsala och Lund har man nu hänvisat till lektorslönen som en lämplig jämförelsepunkt. Jag kan icke finna annat, än att det är en fullt naturlig och nära liggande utväg. Sättas docentstipendierna till det av oss föreslagna beloppet, 7,000 kronor, komma de att i det närmaste uppgå till lektorslönesiffran i lägsta löneklassen. Jag kan icke finna annat, än att detta är ganska rimligt, vare sig man ser på docenternas utbildning och vetenskapliga kompetens, eller man erinrar sig deras betydande tjänstgöringsskyldighet såsom akademiska lärare, eller om man ser på docentinstitutionens betydelse för professorskårens rekrytering och för det vetenskapliga arbetet i vårt land över huvud. Lektorslönen i lägsta löneklassen torde verkligen icke från denna kårs sida kunna betraktas såsom ett ohemult löneanspråk. Jag förstår icke heller och kan icke dela herr statsrådets uttalande i propositionen på sidan 109, då det där säges i andra stycket nerifrån, mitt i stycket: »Vill man bibehålla de nuvarande docentstipendiernas karaktär, torde en alltför prononcerad relation till de lönebelopp, som utgå till fast anställda befattningshavare vid vare sig universitet eller läroverk, icke böra sökas.» Docentstipendiernas karaktär av stipendier i vanlig mening, som statsrådet här säger icke bör gå förlorad, kan enligt min bestämda uppfattning icke sägas vara bevarad, sedan man i samband med senaste höjningen 1919 gick in för en fördubbling av docenternas tjänstgöringsskyldighet. Docentstipendierna hava med eller utan namnändring — ty en sådan har verkligen varit på tal 1919 — sedan den tidpunkten i verkligheten fått mera karaktär av arvoden. Men docentstipendierna intaga det oaktat en högst egendomlig särställning i lönestaten, därigenom att de utgöras av arvoden, som blott utbetalas under en viss begränsad tid till samma person. Denna begränsade tid är väl den principiellt betydelsefullaste frågan, och någon förlängning av tiden för innehavandet skulle otvivelaktigt kunna förändra hela docentinstitutionens karktär. Men stipendiebeloppets storlek spelar härvid, synes det mig, ingen avgörande roll. Och att vid beloppets fastställande söka en jämförelsepunkt i lektorslönen torde verkligen icke kunna sägas innebära en fara för ändring av stipendiernas karaktär.

Den allvarligaste invändningen emot den av oss föreslagna höjningen av stipendiebeloppet är emellertid den, som jag redan antydningsvis berört, att docentstipendierna så sent som 1919 reglerades uppåt från att hava utgjort 2,500 kronor till 5,000 kronor, eller alltså fördubblades. För att man skall förstå, vad som då skedde, vill jag erinra om, vad jag redan påpekat, nämligen att i samband med denna stora höjning av stipendierna stadgades också en fördubbling av docenternas tjänstgöringsskyldighet såsom universitetslärare. Uppenbart är, att man med denna stora förhöjning av stipendierna avsåg att möjliggöra för docenterna, vilket ju icke förut varit möjligt, att uteslutande kunna ägna sig åt sina såsom docenter åliggande vetenskapliga forsknings- och undervisningsuppgifter i universitetens tjänst. När man nu anför denna genomgripande förändring i docenternas ställning såsom ett skäl emot stipendiernas höjning, tror jag det beror på, att man förbiser den särställning, som docentkåren faktiskt intager. I vanliga fall torde det vara en befogad invändning emot en förnyad löneökning för en grupp tjänstemän att denna grupp nyligen erhållit en kraftig löneökning. När det emellertid är fråga om en kår, som blott under en begränsad tid får innehava stipendierna, ställer sig saken onekligen helt annorlunda, därför att det förhållandet att lönen endast utgår

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

under begränsad tid gör, att i detta nu helt visst ingen av de docenter, som fingo sin ställning förbättrad genom övergången från lägre till högre lönebelopp 1919, nu skulle få åtnjuta den föreslagna höjningen. Detta påpekande, att docenterna växla så hastigt, så att här icke kan bli fråga om upprepad löneförhöjning för samma tjänstinnehavare, synes mig i hög grad försvaga detta argument emot att företaga en faktisk ökning av stipendiebeloppet. Är det billigt och med hänsyn till docentinstitutionens betydelse rättvist, att docentstipendierna uppgå till samma belopp som lektorslönen i lägsta löneklassen, så bör också en reglering nu företagas i denna riktning i samband med den stora löneregleringen för universiteten.

En följd av denna min uppfattning och denna min i motionen angivna ståndpunkt blir också, att professorsvikariatsarvodena i motsvarande grad böra ökas. Jag kommer alltså, när den punkten föredrages, att med hänvisning till vad jag i denna punkt anfört yrka på motsvarande ökning av professorsarvodena.

Jag vill till sist uttala min glädje över att herr statsrådet tagit upp det uppslag, som framkommit från docentföreningarna, att försöka skapa en annan sorts stipendier, helst med annat namn, ty de få en helt annan karaktär — låt oss säga forskarstipendier — som skulle kunna tilldelas högt vetenskapligt kvalificerade docenter, som icke längre kunna få behålla sina docentstipendier. Jag ber att få uttala min glädje över, att herr statsrådet upptagit denna sak till prövning, och att herr statsrådet yttrat sig så välvilligt om denna tanke. I själva verket bör den enligt min mening lösas på så sätt, att docentkårens ställning icke på något sätt förryckes, utan den bör lösas såsom en i förhållande till docentinstitutionen fristående fråga. Jag vill uttala den förhoppningen, att det skall bliva herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet möjligt att föra denna fråga närmare en gynnsam lösning.

Herr talman! På grund av vad jag här anfört ber jag beträffande docentstipendiernas storlek att få yrka bifall till den hemställan, som gjorts i den av mig och andra i denna kammare framförda motionen i ärendet eller samma förslag, som innefattas i herrar Oscar Olssons och D. Alfred Petréns reservation.

Häruti instämde herr *Wagnsson*.

Herr **Lindskog:** Herr talman! Det är alldeles givet, att om jag i den föreliggande frågan skulle följa mitt hjärtas intentioner och om jag dessutom skulle taga hänsyn till vad som för mig personligen vore behagligt, skulle jag kraftigt hava yrkat bifall till den föreliggande motionen. Då skulle jag till exempel slippa att bliva föremål för en häftig utskällning från en stor del av den svenska pressen, jag skulle vinna popularitet bland en del av mina egna valmän och kanske rent av bliva återvald till riksdagsman. Men jag vill säga det, att jag fattar icke mina skyldigheter som riksdagsman att taga frågorna på det sättet. — Då jag har blivit föremål för rätt mycket intresse från en viss del av den svenska pressen, som till och med uttalat, att det skulle vara synnerligen önskvärt att jag framlade skälen för min ståndpunkt i denna fråga, skall jag göra det, trots det att avdelningens vice ordförande här är närvarande och formellt sett kanske först bort hava ordet.

Denna fråga ligger så, att det är två ärenden, som äro sammankopplade med varandra (såsom också framgår av motionerna), nämligen dels förlängning av docentstipendietiden och dels docentstipendiebeloppet, och med herr talmannens medgivande måste jag en liten smula tala om dessa bägge saker.

För det första vill jag då säga, att då man här begärt förlängning av docentstipendietiden med ett år, så kan man se saken dels formellt och dels reellt.

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

Formellt ligger frågan så, att år 1918 tillsattes en kommitté, som grundligt utredde denna fråga, och där det även fanns en docent som medlem — det är det utlåtande jag här har i handen — och denna kommitté kom enhälligt till det resultatet, att en förlängning utöver sex, allra högst sju år var olämplig med tanke på docentinstitutionens karaktär. Och man framhöll också — och det vill jag säga gentemot min ärade vän, den föregående talaren — man framhöll också, att »det av docentföreningen i Lund åberopade förhållandet syntes icke vara av natur att kunna rubba den uppfattning om docentstipendiernas karaktär, som ligger till grund för deras hittillsvarande benämning» — således, man tar här, samtidigt som man ökar beloppet med närmast det dubbla, avstånd just från detta att ändra karaktären från stipendium och till arvode. Nu har emellertid från docentföreningen i Lund inkommit en begäran att på nytt taga upp denna fråga, och den frågan ligger under utredning i Lund och skall sedermera remitteras till Uppsala. Då skulle jag ändock tycka, att det formellt ligger väl egendomligt till, att nu, då år 1919, för sex år sedan, det bestämt och enhälligt uttalades av kommitté och myndigheter vid universiteten, att en dylik förlängning icke bör förekomma, och då nu en ny utredning begärts, man ändock säger, att innan denna utredning föreligger skall man tills vidare med ett år förlänga tiden. Jag får säga: en sådan formell behandling av ett ärende förefaller mig fullständigt exempellös.

För det andra vill jag säga, om man går in på sakens reella behandling: vad betyder en förlängning av ett år för en docent? Jo, om man förlänger ett år på ena hållet, innebär det, att man minskar utsikten för en ny docent att komma till docentstipendium; således vad man ger åt ena hållet tar man bort på det andra. Varje år man ger åt äldre tar man från yngre. Nu har det begärts från Lund en höjning av tiden från 6 till 9 år, och i realiteten innebär detta, synes det mig, en mycket allvarlig fara för docentinstitutionens hela karaktär. Om herrarna möjligen läst en tidningsuppsats i tidningen Socialdemokraten för några få dagar sedan, som tydligen var inspirerad, frågades det där: var förekommer det inom statsförvaltningen att man efter sex år kastar en statstjänare på bar backe? Ja, men visst är det, att om man förlängde tiden till nio år, skulle man få se att det bleve ännu värre. Vid sex år säger man: skall man redan kasta ut en docent efter sex år; blir det nio år, skall det lika säkert heta: vad menar ni, tänker ni kasta bort en docent, när han i hela nio år tjänat staten. Utvecklingen skulle helt säkert gå hän till en livstidsinstitution. Och om man studerar den uppsats, jag nyss läste, finner man, att tendensen går åt det hållet.

När jag kom till universitetet, det var för åtskilliga tiotal år sedan, fanns där en institution som hette adjunktsinstitutionen. Den var ett mellanting mellan professor och docent, och man var på den tiden ense om, att en dylik mellanställning, en fast institution på livstid var ett fullständigt oting, som borde avskaffas. Och den avskaffades. Den avskaffades, så att adjunkterna flyttades upp till extra ordinarie professorer, och dessa flyttades så småningom upp till professur, och så var den fasen borta. Man var då överens om, att det enda riktiga är docenter, som hava rörlighet och växelverkan, rörlighet, så att efter ett kortare antal år försvinner docentstipendiet och övergår till en annan, och växelverkan i så måtto att den docent, som då icke har möjlighet till att få befordran vid universitet, kommer ut i livet.

Nu säger man, att det är fruktansvärt att på det sättet vetenskapliga förmågor skola drivas bort från universitetet. Ja, man kan säga, att ibland kan det vara ledsamt nog, men jag ser icke någonting så beklagligt i detta, ty det behövs vetenskapliga förmågor även på andra banor i livet, de behöva gå ut till läroverken, de behövas på många andra håll, och Sverige har icke råd att vid universiteten hålla alla dem, som verkligen äro vetenskapliga förmågor.

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

Det kan ofta i enstaka fall kännas hårt och bittert, och jag skulle vilja säga, att jag hellre skulle se att man valde den väg, som jag förut här talat om i denna kammare, nämligen den, att riksdagen, som verkligen visat en så stor liberalitet emot våra universitet, i ett fall kanske skulle kunna visa sig liberalare, och det är när det gäller inrättandet av personliga professurer, som då icke bara gåves åt snillen utan i något större utsträckning. Det vore en väg att här komma ur dessa svårigheter. Det kan också tänkas andra utvägar, exempelvis forskarstipendier eller något sådant. Den saken ligger ju nu under utredning. — Detta gäller således docentstipendiernas tidrymd, och därvidlag har jag med fullständig bestämdhet stått på den ståndpunkten, att det går icke att förlänga tiden för docentstipendierna, om man skall bevara docentstipendiernas karaktär och docentinstitutionens karaktär.

Jag kommer så till den andra frågan, som icke kan skiljas från den förra, nämligen beloppet, och då vill jag säga det, att den som är litet grand initierad i det förlopp, som denna fråga haft i den förberedande utredningen i utskottet, vet kanske, att jag där icke alls har ställt mig så avvisande, som man på sina håll tyckes tro; men jag har menat, att den enda möjliga förutsättningen för en höjning av beloppet är att tiden icke utsträckes. Jag vill emellertid därvid också nämna, på grund av att det framkommit inom pressen åtskilliga vilseledande framställningar, som för mig tyckes vittna om en viss otacksamhet från vissa håll emot riksdagen, att dessa belopp, vartill docentstipendierna nu uppgå, äro icke så orimligt små, som man ändock på sina håll tyckes göra gällande. Så har exempelvis för några få dagar sedan i en tidning en docent i Lund anställt en jämförelse med förhållandena i andra länder — jag vill i detta sammanhang säga, att det förts en stark agitation från vissa kretsar i Lund, från Uppsala däremot har man uppträtt här på ett synnerligen sympatiskt sätt, och jag beklagar, att jag här verkligen måste vända mig i viss mån mot en icke i allo lämplig agitation, som från vissa docenter i Lund bedrivits. Och man drager i den nämnda tidningsuppsatsen den slutsatsen, att Sverige vore egentligen det sämst ställda landet av alla för docenter. Jag har därför tillåtit mig göra en liten exposé över, huru saken ligger. Med avseende på England och Frankrike äro alla jämförelser fullständigt omöjliga med hänsyn till de fullständigt olika förhållanden, som där finnas. Med avseende på Schweiz, vilket land den av mig nämnde artikelförfattaren omnämner med en viss förlägenhet, så finnes icke där ett öres understöd till docenterna. I Tyskland finnes praktiskt taget intet understöd till docenterna från statens sida, men där har en docent i stället rätt att taga s. k. Kollegien-Geld, som kan gå upp till ganska betydande belopp vid stora universitet och i mycket lönande ämnen; men däremot vid de flesta universitet och i flertalet ämnen äro beloppen i regel ganska små. Jag tror således, att våra docenter i genomsnitt skulle betacka sig, om de finge byta sin lott mot den vid de tyska universiteten; men jag vill å andra sidan säga, att docenterna i Tyskland hava det i så måtto mycket bättre, att de på grund av det stora antalet universitet hava mycket lättare befordringsutsikter än vad de hava här.

Sedan har man också nämnt Danmark: att docentstipendierna där äro ungefär $^2/_3$ av en professors lön. Det är alldeles riktigt, men väl till märkandes: man leker här med namnet docent; en docent i Köpenhamn innebär något helt annat än en docent i Sverige, en docent i Köpenhamn är precis detsamma som de gamla adjunkterna, snarast likställda med observatorerna och laboratorerna. Ett bevis härför är också, att de avlönade docenternas antal i Köpenhamn är summa summarum 11, under det vi ha 37 docentstipendier i Lund och 41 i Uppsala.

Komma vi så till Kristiania — höll jag på att säga, jag menar Oslo — finnas docenter där av samma art som i Köpenhamn, vilka sålunda icke kunna räknas

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

i detta sammanhang, då de äro fast anställda för viss tid och ha lön därefter; men däremot finnas också universitetsstipendiater, som snarare kunna jämställas med våra docenter. Men de stå ändock ett pinnhål lägre än våra, därför att docentstipendierna där ges på ett tidigare stadium, ofta före docenturen och innan licentiaten är tagen. Docentstipendierna uppgå till 4,000 norska kronor.

I Finland, där enligt den nämnda artikelförfattaren docenterna äro bäst avlönade, vilket är riktigt, utgöra docentstipendierna 36,000 mark, som efter dagskurs blir 3,398 kr. 40 öre, och professorerna ha nästan dubbelt eller 70,000 mark. Gå vi slutligen till Amerika, har jag därifrån icke några siffror tillgängliga, men en universitetsprofessor, som är en av våra främsta naturforskare och som under sex månader på inbjudan av ett amerikanskt universitet vistats därborta, har för mycket kort tid sedan nämnt för mig och givit mig rätt att här i kammaren meddela, att de unga vetenskapsmännens villkor i Amerika, enligt hans mening, icke äro så fördelaktiga som i Sverige. Under sådana förhållanden är det dock en liten smula otacksamt, att man här framställer docenterna såsom vore de »tillspillogivna proletärer» i jämförelse med docenterna i andra länder, och att docenterna här skulle ha det sämre än annorstädes.

Nu vill jag också säga, att om man ser på utvecklingen av docentstipendierna under den sista tjuguårsperioden, så finner man att för tjugu år sedan funnos docentstipendier på dels 1,200 kr. och dels 1,500 kr. Nu föreslås här 6,000 kr. med dyrtidstillägg, sålunda ha stipendierna dels fyrdubblats, dels femdubblats under loppet av dessa tjugu år. Under samma period ha professorslönerna ungefär fördubblats. Nu nämner man, att år 1919 fastslogs en viss norm, jag tror 50 till 80, (jag vågar dock icke säga detta säkert). Jag anser dock i likhet med herr ecklesiastikministern, att det är litet vanskligt att haka sig fast vid en viss norm — man tänker sig ju här en norm från ett visst år, då docenterna erhöllo, skulle man kunna säga, en effektiv löneförhöjning på dubbla beloppet, under det professorerna erhöllo en jämförelsevis ringa provisorisk löneförbättring. Det synes mig vara lika oriktigt att taga en sådan norm som det skulle var att fästa sig vid den år 1907 antagna proportionen — den gången blev det en definitiv löneförbättring för bägge kategorierna, i det stipendierna sattes till 2,500 kr. och professorslönerna till 7,500 kr., alltså en proportion av 1 till 3. Det är oriktigt i ena som i andra fallet att haka sig upp vid en bestämd proportion.

Man skulle här kunna fråga sig: varför gå ut ifrån år 1919, varför icke lika väl från i fjol? Ja, den faktiska förhöjningen av professorslönen från i fjol och till i år blir ungefär 900 kr. — jag har beloppet från räntekammaren i Lund. Den faktiska höjningen i år för docenterna blir ungefär 290 kr.; och det är klart, att det beloppet blir ogynnsamt för docentkåren. Går man här på den linje, som herr Holmdahl ansåg man borde följa med förhöjning av 1,000 kr. och därpå fallande dyrtidstillägg, så skulle förhöjningen för docenterna gå upp ungefär till 1,400 kr., om jag icke räknar fel.

Trots att jag för min del, såsom var och en vet, vilken varit närvarande vid ärendets behandling på utskottsavdelningen, ingalunda a priori ställt mig avvisande mot en förhöjning för docenterna, vill jag dock framhålla, att detta tal, som föres här från vissa håll, icke är fullt lämpligt och fullt tillständigt varken mot riksdagen eller mot de personer, som så samvetsgrant och ärligt som möjligt sökt tränga in i denna fråga.

Man har t. ex. mot herr Rydén framkastat, att det är egendomligt, att han, som år 1919 kunde vara så hygglig att ge en sådan förhöjning för docenterna, nu ställt sig avvisande. Man skulle väl ändå i stället kunna säga, att man kan tänka sig en annan, rimligare förklaring på att herr Rydén den gången fördubblade docentstipendierna och att han i år anser sig icke böra gå längre än till en ganska ringa förhöjning.

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

Man har också sagt mot mig — och det är egentligen mest jag, som fått bära hundhuvudet — i en lika älskvärt som nobelt formad, fet rubrik, att naturligtvis har herr Lindskog, när han bara fått professorslönerna i hamn, icke brytt sig om vad docenterna få! Jag skall emellertid ställa ett sådant yttrande i dess rätta belysning och tala om, hur min ställning är även på den punkten. Här ligger ju frågan till så, att herr ecklesiastikministern själv har i en synnerligen alskvärd motivering, för vilken jag har att frambära säkerligen både de andra professorernas och mitt eget tack, givit till känna, att det förslag, som han kommit med, är enligt hans mening det i fråga om beloppet minsta tänkbara, och det är uteslutande hänsynen till de statsfinansiella förhållandena, som förmått honom att stanna vid detta lägre belopp. Ett högre belopp, nämligen 600 kr. till, hade från universitetsprofessorernas sida föreslagits och enträget begärts, universitetskanslern hade givit det sin tillstyrkan och från ecklesiastikministerns sida har framhållits, att en förhöjning vore principiellt berättigad, men av hänsyn till statsfinansiella skäl har han, som sagt, icke ansett sig kunna vara med på densamma.

Jag kan nämna, att jag blivit bestormad av mina kolleger att här söka lägga fram en motion på ett högre belopp, och jag har också fått välvilligt erbjudande i denna kammare för avlämnande av en dylik motion, men jag har för min del varken själv lagt fram motionen eller tillstyrkt ett dylikt framläggande, då jag anser, att med det nuvarande statsfinansiella läget all försiktighet bör iakttagas. Nu menar jag, att det är väl praktiskt sett samma sak, när jag satt mig bestämt emot ett framläggande av förhöjning av professorslönerna och när jag i viss mån går emot en förhöjning av docentstipendierna på grund av en enskild motion. Jag skulle även här vilja anföra ett ord av ecklesiastikministern, då han i fråga om docentstipendierna framhåller, att »om man skall bevara de nuvarande docentstipendiernas karaktär», kan han icke gå med på ett högre belopp. Då skulle det väl vara egendomligt handlat av mig, om jag, då jag bestämt motsätter mig en förhöjning av professorslönerna, trots att både universitetskanslern och ecklesiastikministern ha ställt sig principiellt gynnsamt, skulle gå till väga på det sättet, att jag bryr mig icke om det finansiella läget, då det gäller att höja docentstipendierna, trots att universitetskanslern icke gått med på detta belopp och att ecklesiastikministern finner det principiellt oriktigt. Så är min ståndpunkt i denna fråga, och det är på den punkten som jag fått uppbära den förebråelse, jag nyss nämnde.

Jag vet mycket väl, att om jag tagit hänsyn till min egen rent personliga ställning, skulle jag naturligtvis gått på det högre beloppet. Ty givetvis är det alltid så, att om man går på ett högre belopp blir man populär, och folk tycker att man är bra hygglig, som tillmötesgår valmännens intressen.

Jag har kanske missförstått riksdagsmannaskapets uppgift, jag har icke fattat det så, att jag i alla väder skulle gå på det högsta beloppet till förmån för den institution, som jag själv tillhör; utan jag har fattat det kallet så, att jag söker efter bästa förstånd och samvete i varje fråga finna ut, vad som med hänsyn till statsfinansiella och andra förhållanden är riktigt.

Det är på ovan nämnda grunder, herr talman, som jag här ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr **Mosesson:** Herr talman! Eftersom jag också undertecknat den motion, som herr Holmdahl yrkat bifall till, skall jag be att få säga några ord först då närmast med anledning av herr Lindskogs anförande.

Det mesta av professor Lindskogs anförande riktade sig icke emot det yrkande, som herr Holmdahl framställde, och det riktade sig icke mot någon här i kammaren närvarande, såvitt jag hörde, utan det riktade sig mot personer, som i tidningspressen eller på andra områden givit uttryck för sina tankar

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

gentemot honom. Hela den första delen av professor Lindskogs anförande föll sålunda alldeles utanför varje yrkande, som blivit gjort här i kammaren. Herr Holmdahl har icke alls gjort någon framställning om, att det antal år skulle utökas, under vilket de unga vetenskapsidkarna skola få njuta stipendier. Det är ju för oss fråga om sex år, alldeles såsom i propositionen. Vid sådant förhållande kan jag icke förstå, vad talet om 7, 9 eller 10 år har med den här saken att göra.

När det däremot blir fråga om beloppets storlek, är ju här ett förslag framställt, att dessa stipendiebelopp skulle utökas för docenterna med 1,000 kr. utöver vad i den kungl. propositionen föreslås. Vad är skälet till att man, trots att det råder tryckta tider för staten såväl som för de enskilda, gör en sådan framställning? Skälet är givetvis, att man gör jämförelse mellan de arvodesvillkor en docent rättvisligen bör njuta och den lön personer i ungefär motsvarande ställning åtnjuta. Om man gör denna jämförelse, menar jag, att den kategori, som docenterna närmast böra jämföras med, är lektorernas.

Sedan ber jag också att få fästa uppmärksamheten på, att dessa unga vetenskapsmän, utgöra elitkåren utav alla våra studerande. Efter 8 i vissa fall 10 år eller något sådant komma de så långt, att de avslutat sina grundliga vetenskapliga studier och fått utnämning till docent. Och om man har reda på, hur de flesta av dem då ha det i ekonomiskt hänseende, när de kommit så långt, att de få uppbära ett docentstipendium, så vet man, att de flesta av dem tyngas rätt svårt av skulder just för dessa sina studiers skull. Under 6 år få de såsom docenter uppbära ett belopp av 6- och om vårt förslag ginge igenom, 7,000 kr. Staten får ett vederlag för detta, i det att de ha skyldighet att meddela undervisning. Staten väntar också, att dessa unga män skola rekrytera den kår, som har att svara för den vetenskapliga bildningen i vårt land. Utsikterna till befordran för dessa unga män äro rätt så vanskliga, och vi känna alla av tidningarna mer än väl, hur det gestaltar sig. Många docenter ha vid 40 års ålder eller t. o. m. 45 års ålder sett sig förbigångna vid en utnämning och veta då icke vart de egentligen skola ta vägen. Det är få professurer att tävla om, och det kan hända, att den närmast tillgängliga går förbi dem. Det arvode, som de uppburit under ett visst antal år få de icke vidare behålla, och skulderna, som de ha att gälda, äro stora. Vid sådant förhållande anser jag för min del, att det vore en gärd av rättvisa och tacksamhet mot dem, som vigt sin kraft och sin tid till forskning, att någon smula hjälpa dem fram. Jag vill tillägga, att många av dessa, som bli docenter och genom sin forskning bära det svenska namnet ut över Europa och hela världen, äro komna från blygsamma ekonomiska förhållanden. Jag kan icke tro, att det är på något sätt önskvärt att hålla de fattiga undan, så att det blir svårt eller omöjligt för dem, som icke ha personlig förmögenhet, att ägna sig åt den vetenskapliga forskningen. Om jag så får säga, skulle det för ståndscirkulationen vara välbetänkt av andra kammaren, att räcka åt dessa unga vetenskapsmän en hjälpande hand, såsom vi här i vår motion föreslagit.

Jag ber därför, herr talman, att i likhet med herr Holmdahl få yrka bifall till denna motion.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Olsson:** Herr talman! Jag har naturligtvis alldeles som professor Lindskog lagt märke till de talesätt, som i pressen använts i denna fråga. När jag därför för inte så länge sedan läste i en rubrik med synnerligen stor stil, att docenterna blivit tillspillogivna, kan jag inte neka till, att jag gjorde den reflexionen, att sällan har väl någon kår blivit tillspillogiven med en sådan omsorg som just docenterna. Ty av hela det ärende, som nu ligger på kammarens bord är det ingen del, som sysselsatt mig personligen så mycket som just den som rör docen-

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

terna. Men jag tänker inte gå in i någon polemik; jag tänker bara belysa en sak, som kom fram i herr Holmdahls anförande och som nu återupprepades av herr Mosesson.

Den förste ärade talaren nämnde, att inte någon som helst jämförelse med andra befattningshavare legat till grund för Kungl. Maj:ts ställningstagande i denna fråga, och att det följaktligen vilade godtycke över förslaget. Ja visst är ifrågavarande siffra — liksom alla andra siffror i dylika fall — godtycklig. Det är oerhört svårt, när man har att göra med kårer i tiotal, att avväga allting så, att allting kan sägas vara väl avvägt. Men när herrar Holmdahl och Mosesson rekommendera som en »naturlig och näraliggande väg» att göra en jämförelse med lektorerna och deras löner, då vill jag omedelbart säga, att jag inte kan finna, att en sådan jämförelse vore lycklig. Menar man, att docenterna genast skulle ha den lön, som lektorerna få först efter en ganska lång tjänstetid? Vi kunna tänka oss en ung docent, som går ut som lektor. Han skall först göra sitt provår och sedan tjänstgöra som extralärare. Hur det förhåller sig med denna extralärartid, få vi en liten aning om, när vi höra, att under läsåren 1918—19 och 1922—23 genomsnittsåldern för en nyutnämnd lektor utgjorde 37.3 år. Det är inte mindre än 40 stycken lektorsutnämningar, som spela med i detta genomsnittstal. Vi förstå således, att medan docenten under stipendietiden sitter alla sex åren med 7,200 kronor, går extraläraren med 5,240 kronor under kanske ändå flera år, och först längre fram når han upp till en lektorslön, som i första lönegraden uppgår till 8,832 kronor. Jag måste sålunda säga mig, att antingen menar man någonting som är galet eller också har man inte gjort klart för sig, hurudan den jämförelse är, som man finner så naturlig och näraliggande.

Nej, vad som mest sysselsatt mig i denna sak, det är hur man skall kunna göra utvidgningar. Vi behöva flera docentstipendier för *unga* docenter — jag måste inom parentes säga, att jag inte tycker om gamla docenter — så att urvalet blir bättre och starkare, och vidare behöva vi större stipendier för vetenskapsidkare, som nått en sådan ålder, att de inte längre finna sig kunna leva på ett studentrum. Jag skulle tycka, att det vore bra, om vi kunde intressera riksdagen för en utvidgning i dessa båda riktningar.

Herr **Holmdahl:** Herr talman, mina herrar! Jag skall be att med några ord få bemöta herr statsrådets anförande, i den mån det innehöll invändningar mot mitt resonemang om att lektorslönen är en naturlig relationspunkt vid bestämmande av docentstipendiebeloppens storlek.

Herr statsrådet medgav, att beloppet i detta fall — det gäller ju i allmänhet icke andra löner, där det finns en mängd relationspunkter att tillgå — får något godtyckligt över sig. Då herr statsrådet emellertid fortsatte med frågan: skola docenterna genast få den lön, som lektorerna uppnå först efter flera års tjänstgöring, så vill jag till en början framhålla, att det är visst icke alltid, som en person, vilken blir antagen till docent, omedelbart erhåller docentstipendium; det sker så i många fall, men visst icke alltid.

Gentemot påpekandet, att lektorerna måste gå provår, innan de erhålla sin tjänst och uppbära lön, vill jag erinra, att docenterna å sin sida representera i vetenskapligt hänseende urvalet av lektorskompetenserna. De ligga vetenskapligt sett över genomsnittet av lektorerna, och detta bör väl också i någon mån räknas dem tillgodo.

Vidare: även om en docent icke får vänta på stipendier utan uppbär sådana omedelbart, kan det lätt hända, att han, sedan de sex eller sju åren gått till ända, får vara utan bidrag från staten under ett flertal år, innan han kan komma fram till den professur, vartill hans arbete och kvalifikationer berättiga honom.

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

Därtill kommer, att när docenten erhåller sitt stipendium får han det dock för en tid av blott sex eller sju år, under det lektorn får en livstidsanställning, en ordinarie anställning. Så ännu en sak, som gör, att jämförelsen mycket väl kan göras, och det är, att under den tid lektorn väntar på att bli ordinarie, så har han dock lön, även om han icke har full lektorslön.

Slutligen nämnde herr statsrådet, att lektorerna icke åtnjuta ordinarie tjänsteställning förrän vid omkring 37 år. Jag vill häremot erinra om vad som även framhålles i motionen, att icke heller docenternas ålder är så synnerligen gynnsam. Av 37 docentstipendiater vid Uppsala universitet vårterminen 1925 ha 10 överskridit 40-årsåldern, och samtliga övriga äro mellan 30 och 40 år utom en, som blir 30 år i höst. Talet om den sena tidpunkten för förvärv av ordinarie lektorsbefattning utgör sålunda icke något skäl emot en berättigad jämförelse mellan docenter och lektorer.

Beträffande herr Lindskogs anförande vill jag ytterligare understryka vad herr Mosesson framhållit, nämligen att han icke bemötte något av de argument eller yrkanden, som kommit fram från min sida, utan han riktade sig mot helt andra ting. Jag har aldrig ifrågasatt, att stipendietiden skulle förlängas. Jag anser detta lika oriktigt som herr Lindskog. Jag har endast gått in för en höjning av stipendiebeloppet, och jag vidhåller det yrkande, som jag framställde i mitt första anförande.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Olsson:** Herr talman! Jag vill gentemot herr Holmdahl säga, att alla de skäl, som nu framhållits av honom, redan äro besvarade av mig med det lilla, jag nyss yttrade. Ty den omständigheten, att docenten inte får sitt stipendium genast, betyder naturligtvis ingenting i detta sammanhang, eftersom lektorn, enligt vad den senaste statistiken utvisar, får sin befattning först vid 37 års ålder, och docenten väl vid denna tid redan *haft* sitt stipendium. Den anmärkningen åter, att docenten vanligtvis i kompetens ligger över den vanlige lektorn, betyder heller ingenting, eftersom bland de 40 lektorer, som representeras i medeltalet, det jämväl finns docenter, som gått ut som lektorer.

Herr **Rydén:** Herr talman! Jag hade vågat hysa den fåfänga förhoppningen, att, sedan första kammaren med så betydande majoritet avslagit ett yrkande, motsvarande det av herr Holmdahl framställda, vi skulle ha sluppit en större debatt om docenterna här i afton. Men när jag hör den intensitet, med vilken motionären och de som vilja hjälpa honom gå till strid på denna punkt, tillåter jag mig säga några ord.

Jag har den uppfattningen, att det hade varit möjligt att i år genomdriva någon ökning av docentstipendierna, ifall docenternas speciella talesman — jag syftar icke på herr Holmdahl utan på herr Oscar Olsson i första kammaren, vilken väckt den motion, som torde vara representativ för opinionen bland docenterna särskilt vid Lunds universitet — begränsat sin framställning till att avse en ökning av docentstipendiernas belopp. I denna kampanj har emellertid skjutits fram den andra synpunkten, angående tiden för docentstipendiernas åtnjutande, och denna måste uppkalla allt det motstånd, som kan framkomma bland dem, som försökt sätta sig in i vad det skulle innebära för universiteten, att på detta sätt omlägga docentinstitutionen till i viss mån en fast statstjänst. Jag vill då — närmast med anledning av att jag stod som föredragande departementschef den gången då docenterna fingo sina stipendier fördubblade — ge tillkänna såsom min uppfattning, att docenterna böra, när frågan framdeles ånyo kommer upp, en gång för alla avskriva tanken på att få tiden för stipendiernas utgående förlängd.

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

För övrigt ligger det mycken överdrift i den agitation som pågått, och vari man sökt göra gällande, att docenterna intaga ställningen av rena proletärer. Jag lärde i min ungdom känna en docent, som sedermera blev professor och vida bekant både inom och utanför landets gränser, och denne hade ett docentstipendium på 1,200 kronor om året, vilket förresten den dåvarande prokanslern tog ifrån honom vid ett visst tillfälle. *Då* kunde man tala om docenterna som proletärer, och det var möjligt att göra detta ända fram till år 1919, när stipendierna höjdes från 2,500 till 5,000 kronor. Det är däremot icke rimligt att göra det nu, då beloppet uppgår i realiteten till över 7,000 kronor.

Jag skall för min del gärna taga under övervägande — om jag kommer att vara med i riksdagen vid behandlingen av docentfrågan framdeles — huruvida icke en skälig förhöjning av docentstipendiernas belopp kan företagas, därest man begränsar sig härtill. Men om man fortfarande för fram såsom en huvudsak — jag apostroferar fortfarande icke herr Holmdahl utan en av dem som deltagit i ärendets föregående behandling — att ge docenterna ställning som halvt ordinarie genom förlängning av tiden för stipendiernas utgående, tror jag det icke är möjligt att vinna framgång för deras yrkande.

Jag yrkar under föreliggande situation bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av förevarande underavdelning, dels ock på godkännande av berörda underavdelning med den av herr Holmdahl under överläggningen föreslagna ändring däri; och fann herr talmannen den förra propositionen med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Holmdahl, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren av statsutskottets i utlåtandet nr 87 under punkten I) a) 1) föreslagna utgiftsstat för universitetet i Uppsala godkänner den under avdelning I. Avlöningsstat för professorer och lärare m. fl. upptagna underavdelningen B. Stipendier, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda underavdelning med den av herr Holmdahl under överläggningen föreslagna ändring däri.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt förevarande underavdelning.

Härpå föredrogs *underavdelningen C. Avlöningsstat för assistenter och amanuenser.* Ordet begärdes därvid av

Herr **Wagnsson,** som yttrade: Herr talman! Jag har i fråga om amanuensarvodena väckt en motion, i vilken jag, i huvudsaklig överensstämmelse med vad större akademiska konsistoriet vid Uppsala universitet föreslagit, hemställt, att riksdagen måtte besluta, att dels i princip fastställa arvodena för amanuenserna vid institutionerna inom filosofiska fakulteterna vid Lunds och Uppsala universitet samt vid de teoretiskt-medicinska institutionerna vid samma universitet och karolinska institutet till ett och samma belopp, med vissa undantag, och dels att detta belopp måtte bestämmas till 2,400 kronor.

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

Utskottet har under sin prövning av motionen och av den kungl. propositionen funnit sig böra på det sätt biträda mitt förslag, att utskottet tillstyrker, att samliga ifrågavarande amanuensarvoden vid de teoretiskt-medicinska och naturvetenskapliga institutionerna ävensom vid de geografiska institutionerna bestämmas till 1,800 kronor. Jag är givetvis utskottet tacksam för att man på detta sätt delvis tillmötesgått min hemställan, men min tacksamhet skulle varit ännu större, om utskottet också kunnat stanna vid att tillstyrka det belopp, som jag i min motion föreslagit.

Den kungl. propositionen i vad den rör den filosofiska fakultetens amanuenser innebär nämligen i realiteten följande. Flertalet amanuenser ha för närvarande ett arvode om 1,200 kronor plus 300 kronors tillfällig löneförbättring, alltså 1,500 kronor, jämte cirka 38 % dyrtidstillägg, vilket ger en slutsumma av 2,070 kronor. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall arvodet fixeras till 1,800 kronor; den tillfälliga löneförbättringen faller bort och med ett dyrtidstillägg av 20 % uppnås en slutsumma av 2,160 kronor. Den reella löneökningen skulle sålunda bli endast cirka 90 kronor. Om man gör en jämförelse med professorslönerna, finner man, att den nuvarande professorslönen med tjänstgöringspenningar och dyrtidstillägg uppgår till 11,775 kronor, och enligt Kungl. Maj:ts förslag skall lönen, inklusive tjänstgöringspengar och dyrtidstillägg bli 15,100 kronor. Detta innebär alltså en procentuell löneförbättring av 31 %, medan man för fakulteternas amanuenser stannar vid summa 5 %. Det synes mig, som om Kungl. Maj:t här tillämpat det gamla bibelordet, att åt den som mycket har skall mera varda givet, medan Kungl. Maj:t däremot icke varit lika villig att räcka en hjälpsam hand åt dem, som intaga den anspråkslösa ställningen som amanuenser vid universiteten. Dessa tjänstemän fullgöra dock vid de olika institutionerna en ytterst betydelsefull verksamhet, och de utgöra en för universitetens undervisningsväsende nödvändig institution. Deras arbetsuppgifter äro att biträda vid handledandet av undervisningen och därmed sammanhängande göromål samt att vid vissa institutioner företaga dagliga observationer, föra journaler o. s. v. Jag har här en förteckning, som innehåller uppgifter om amanuensbefattningarna vid Uppsala universitets matematisk-naturvetenskapliga sektion, men på grund av den synnerligen långt framskridna tiden skall jag icke trötta kammaren med att göra några utdrag — handlingarna äro emellertid tillgängliga för dem, som till äventyrs kunna vara intresserade av frågan. Jag vill endast fastslå, att det av dessa handlingar framgår, att amanuenserna i regel ha en daglig tjänstgöring på under fyra timmar, att de ofta tjänstgöra än längre tid och att tjänstgöringen i vissa fall under begränsad del av terminerna kan utsträckas ända till sju timmar dagligen.

Under sådana förhållanden synes det mig verkligen, som om den rätt anspråkslösa löneförhöjning, varom Uppsala större akademiska konsistorium hemställt, skulle vara både rättvis och billig. Efter det beslut, som första kammaren redan fattat, inser jag emellertid, att det är tämligen meningslöst att framställa något yrkande. Jag har endast med detta anförande velat framhålla, att de i motionen framförda önskemålen äro av den beskaffenhet, att de enligt min mening borde i större utsträckning ha beaktats av statsutskottet.

Vidare anfördes ej. Utskottets förslag godkändes.

Underavdelningarna D. Avlöningsstat för exercitiemästare och *E. Diverse arvoden m. m.*

Godkändes.

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

Avdelningen II. Anslag till materiell m. m.

Godkändes.

Det under punkten I) a) 2) upptagna förslag till utgiftsstat för universitetet i Lund.

Godkändes.

Det under punkten I) a) 3) upptagna förslag till avlöningsstater för professorer och lärare m. fl. vid karolinska mediko-kirurgiska institutet.

Utskottet hade i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit, att vissa vid karolinska mediko-kirurgiska institutets kliniker utgående amanuensarvoden måtte bestämmas till 1,800 kronor.

Beträffande ifrågavarande amanuensarvoden hade uti särskilda reservationer av herrar *Oscar Olsson* och *D. Alfred Petrén*, av herr *Vennersten* samt av herr *P. Albert Bergström* föreslagits, att desamma måtte utgå med 3,000 kronor.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **Uddenberg** i Varberg: Herr talman! Vi ha nu kommit till den punkt i förevarande utlåtande, som behandlar lönestaten vid karolinska mediko-kirurgiska institutet. Där förekommer under punkt B avlöningsstat för assistenter och amanuenser. På denna punkt har utskottet i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit, att flertalet av de kliniska amanuenserna skulle få ett arvode av 3,000 kronor, men i sex fall, nämligen beträffande två amanuenser å medicinska kliniken, två å kirurgiska kliniken, en amanuens vid öron-, näs- och svalgkliniken på Sabbatsberg samt en amanuens vid syfilidologiska kliniken har utskottet i likhet med Kungl. Maj:t stannat vid en avlöning av 1,800 kronor. Om man går till utskottets motivering, finner man där endast ett uttalande om att utskottet befarar, att ett bifall till det motionsvis gjorda yrkandet om 3,000 kronors avlöning även för dessa sex amanuenser skulle kunna tänkas medföra konsekvenser i avseende på storleken av vissa av de vid universiteten och karolinska institutet talrikt förekommande amanuensarvodena, och på grund härav har utskottet funnit försiktigheten bjuda, att med avstyrkande av motionen stanna för ett tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag. De konsekvenser, utskottet här befarat, förefalla mig rätt långsökta, då ju nämligen samtliga tio med dessa befattningshavare jämförliga amanuenser ha fått ett arvode av 3,000 kronor och de sex amanuenser, som icke fått mer än 1,800 kronor, i likhet med de förstnämnda, äro medicine licentiater och legitimerade läkare. Några av dem äro till och med medicine doktorer. De ha alltså slutat sin utbildning. Dessa platser, som vad arbetet beträffar äro fullt jämförliga med de amanuensers, vilka föreslås skola få en avlöning av 3,000 kronor, avse ju en verksamhet ungefär jämförlig med en underläkares. Amanuenserna i fråga ha, liksom underläkare vid sjukhus, att på eget ansvar sköta en avdelning på i regel 30 à 40 sängar. Utom denna underläkarverksamhet tillkommer den kliniska verksamhet, amanuenserna i fråga ha att utöva, och som innebär, att de skola biträda vid undervisningen. Under sådana förhållanden förefaller det, som om deras avlöning snarast borde vara något högre än en underläkares. En underläkare vid till exempel Stockholms sjukhus har i regel inemot 6,000 kronor i avlöning. De flesta underläkare vid landsortslasarett ha en avlöning, som ligger mellan 3,000 och 4,000 kronor. Man frågar sig då, varför vederbörande stannat vid detta låga belopp av 1,800 kronor och man undrar, om

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

det kanske förhåller sig på det sättet, att dessa amanuenser ha några extrainkomster. Så är emellertid icke fallet. De amanuenser, det här gäller, ha, enligt vad jag inhämtat av deras chefer, icke några nämnvärda extra inkomster. En av dem förklarade, att extrainkomsterna kunde uppgå till 3 à 5 kronor i veckan. Däremot finnas ju andra amanuenser, särskilt vid poliklinikerna, som ha mera avsevärda extrainkomster, men dessa poliklinikamanuenser ha i alla fall av Kungl. Maj:t föreslagits till en avlöning av 2,400 kronor. Det är visserligen så, att dessa platser, trots den hittillsvarande låga avlöningen, varit rätt eftersökta. Det har icke varit någon svårighet att få dem besatta, men man frågar sig likväl, om denna omständighet verkligen bör tillmätas avgörande betydelse, då det blir fråga om att bestämma lönebeloppen, och om det icke vore riktigare att taga hänsyn till den kompetens och den arbetsprestation, som fordras på ifrågavarande platser. Det förefaller mig, som om ett misstag här blivit begånget, och jag vill meddela, att första kammaren i förmiddags med stor majoritet tog den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande, och som går ut på bifall till den motion, som väckts i ärendet, i syfte att dessa amanuenser skulle få en avlöning av 3,000 kronor. Det förefaller mig, som om andra kammaren, såsom utskottets talesman vid ett par föregående tillfällen framhållit, icke hade skäl att framkalla en gemensam votering utan i stället borde biträda det beslut, vartill första kammaren kommit, och jag får därför, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan i nu föredragna del med den ändring, som föreslagits i herrar Olssons och Petréns reservation vid här ifrågavarande punkt I a mom. 3.

Herr **Rydén:** Ja, herr talman, vi ha i utskottet varit mycket tveksamma, huru vi skulle göra med denna av herrar Clason och Hellberg i första kammaren väckta motion, och detta därför, att löneregleringskommittén velat ha en särskillnad beträffande dessa och de andra amanuenserna och sätta dem i en lägre löneklass. I den till utskottet remitterade kungl. propositionen fanns dessutom egentligen inga andra upplysningar, än vad löneregleringskommittén i saken anfört. Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har anslutit sig till löneregleringskommitténs förslag. Ej heller i motionen lämnades tillräckliga upplysningar, för att vi därpå skulle kunna grunda ett säkert omdöme, och man bör ju icke gå ifrån ett förslag som är utarbetat av en sakkunnig kommitté, och som Kungl. Maj:t givit sin sanktion, utan att man har bestämda och klara skäl för att så förfara. På uppmaning av den avdelning av utskottet, som behandlat föreliggande fråga, har jag sökt erhålla underhandsupplysningar beträffande beskaffenheten av dessa tjänster, och de upplysningar, jag därvid erhöll, ha föranlett utskottets majoritet att bestämma sig för att icke frångå löneregleringskommitténs och Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt. Ty det är nog så, såvitt de uppgifter, jag kunnat erhålla, äro riktiga, att dessa amanuensarvoden icke äro tillmätta med tanke på att det skulle vara legitimerade läkare eller till och med medicine doktorer, som skulle uppbära dem, utan man har på dessa platser tänkt sig medicine studerande eller, och framför allt, medicine kandidater. Under nuvarande konjunkturer, då läkarna börjat bliva litet talrikare än förut, ha dessa amanuensplatser blivit synnerligen eftersökta som ett slags övergångs- och karriärplatser, särskilt av dem, som velat utbilda sig till specialister, vilket ju många läkare numera sträva efter. Följden härav har således blivit, att många läkare med mycket höga kvalifikationer sökt dylika anställningar, och det torde vara fullt riktigt att, som herr Uddenberg nyss nämnde, det för närvarande är medicine licentiater och medicine doktorer, som upprätthålla tjänsterna i fråga.

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

Emellertid vill jag erkänna, att om de upplysningar, som framkommit under debatten i kammaren vid frågans behandling, varit tillgängliga för utskottet, håller jag för sannolikt, att utskottet skulle ansett sig böra tillstyrka likställighet mellan dessa amanuenser och motsvarande amanuenser vid till exempel medicinska fakulteten i Uppsala och Lund, och jag skall för min del, ehuru jag icke haft tillfälle att i saken rådgöra med mina kamrater i utskottet, icke motsätta mig, att kammaren bifaller reservationen, i all synnerhet som ju första kammaren redan intagit den ståndpunkten. Förutsättningen härför är emellertid givetvis att i debatten icke framkomma några bärande skäl för en motsatt ståndpunkt, skäl, som jag ännu inte vet om. Emellertid vill jag, då jag åtagit mig att här i kammaren föra utskottets talan, hava framställt ett yrkande om bifall till utskottets förslag, och tillåter jag mig därför göra hemställan om bifall till utskottsförslaget.

Med herr Rydén förenade sig herr *Lindskog*.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets förslag i förevarande punkt, dels ock på bifall till det yrkande, som i fråga om berörda punkt under överläggningen framställts av herr Uddenberg i Varberg; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl av herr Jansson i Edsbäcken, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller det yrkande, som i fråga om punkten I) a) 3) av statsutskottets utlåtande nr 87 under överläggningen framställts av herr Uddenberg i Varberg, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets förslag i berörda del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 86 ja och 75 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit det yrkande, som i fråga om förevarande punkt under överläggningen framställts av herr Uddenberg i Varberg.

Punkten II) a).

I särskilda reservationer, avgivna av herr *Jonsson* samt av herr *A. C. Lindblad m. fl.* hade reservanterna givit uttryck åt den meningen, att överbibliotekarierna vid universiteten icke bort, såsom utskottet föreslagit, i lönehänseende likställas med professorerna, utan i stället bort inplaceras i det för förvaltningspersonalen avsedda löneschemat, samt i anslutning härtill beträffande denna punkt yrkat, att orden »överbibliotekarierna vid nämnda universitet därvid undantagna» med tillhörande tankestreck skulle uteslutas.

Efter punktens föredragning yttrade:

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

Herr **Rydén:** Herr talman! Så underligt det än vid första ögonblicket kan se ut, så kommer i samband med denna punkt de facto att avgöras en fråga, som efter min uppfattning har en stor löneprincipiell räckvidd, nämligen frågan om överbibliotekariernas placering. Formellt ligger frågan vad denna punkt beträffar endast så, att de som vilja bifalla den reservation, som av herr Lindblad m. fl. är avgiven, stryka den rad under II) a), som handlar om överbibliotekarierna. Detta innebär att överbibliotekarierna uteslutas från professorernas löneplan och överflyttas till civilförvaltningens löneplan. Det kommer att framställas yrkanden i den riktningen när vi sedan komma till behandlingen av deras löner, men i realiteten komma vi här att träffa avgörandet, huruvida överbibliotekarierna skola få placeras i professorernas löneplan eller i civilförvaltningens.

För min del har jag, så gärna jag än skulle velat vara med om att tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i denna del, funnit det vara alldeles omöjligt. Hela det lönesystem, som i dag beslutats av båda kamrarna beträffande universiteten, avviker ju i många hänseenden, och i grundläggande hänseende till och med, från det lönesystem som riksdagen sedan fem år tillbaka undantagslöst tillämpat beträffande den svenska statsförvaltningen. Det är klart, att när man nu har genomfört det nya löneregleringssystemet över så gott som hela förvaltningen, måste det, vare sig man älskar det eller inte, innebära stora vanskligheter att bryta detsamma. Det har nu skett beträffande professorerna. Jag har för min del, låt vara med en viss tvekan, och en tvekan som förresten delats även av departementschefen enligt hans yttrande till statsrådsprotokollet, ansett mig kunna vara med om att tillstyrka detta särskilda löneplan för universiteten, men allenast under den förutsättningen, att man klart kan avgränsa detta undantag från de allmänna löneprinciperna genom att hålla sig till en viss bestämd kategori, som inte har några jämförelsepunkter med den allmänna civilförvaltningen. Ty så snart man börjar tillämpa detta system med avseende på tjänstemän, som verkligen kunna jämföras med andra inom civilförvaltningen, är detta ägnat att framkalla oreda, ja, att helt sönderbryta den civila förvaltningens lönesystem.

När det gäller professorerna kan man emellertid utan tvivel göra ett sådant undantag. De ha sin speciella ställning. De skilja sig från statsförvaltningens alla övriga tjänstemän i det hänseendet, att av dem krävas alldeles sällsynt höga vetenskapliga kvalifikationer. Dessa utrönas genom en särskild tillsättningsprocedur, där sakkunniga tillkallas, och där deras kompetens nagelfares till det yttersta, och deras utnämningsfråga går igenom en hel rad akademiska instanser innan utnämningen förrättas av Kungl. Maj:t. Det avgörande beträffande denna tjänstemannagrupp är att de ha verklig professorskompetens, en hög vetenskaplig kompetens, som är granskad på detta synnerligen ingående sätt.

Vidare intaga också professorerna en särställning i förhållande till den övriga statsförvaltningen med hänsyn till själva sitt arbetssätt. Alla övriga statstjänstemän äro bundna vid arbete på tjänsterum, de ha sina sju timmar om dagen, och deras arbetsuppgifter äro av mera administrativ art, expeditionsarbete, ämbetsmannagöromål och sådant. Beträffande universitetsprofessorerna finnas däremot inga sådana föreskrifter. De ha att utöva vetenskaplig forskning — det är deras huvuduppgift — och de ha att lämna undervisning och verkställa examination. Men det finns inga föreskrifter om att de skola göra detta på en institution, eller i hemmet, eller i ett bibliotek. Det är helt och hållet deras egen sak. Professorerna ha en så fullständigt artskild verksamhet i förhållande till vad som gäller för tjänstemän i övrigt, att de även i det avseendet inta en klart avgränsad särställning. Även i andra hänseenden, med avseende på semester o. s. v., inta de en särställning. Andra tjänstemän ha sina sex

veckors semester, professorerna ha att upprätthålla sin undervisning under terminerna, och dessemellan äro de fria och få ägna sig åt det vetenskapliga arbetet oberoende av och utan att vara omedelbart bundna vid universitetet. Professorerna ha alltså en sådan särställning, att man klart kan avgränsa dem från andra kategorier. Det är berättigat att säga, att den civila förvaltningens män, som ha sina föreskrivna tjänstetimmar i veckan, och som gå den vanliga civilförvaltningens väg fram till sina poster, inte äro jämförliga med professorerna, vilkas arbete är av en helt annan karaktär, och vilkas kompetens också har sin särställning.

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

I samma ögonblick emellertid, som man i professorernas grupp inrymmer män, som inte ha professorernas ställning, utan som ha arbetsuppgifter jämförliga med civilförvaltningens tjänstemän, så bryter man efter min uppfattning sönder lönesystemet. Ett avvikande ifrån den klara ringen omkring professorerna måste efter min uppfattning medföra vissa konsekvenser. Herrarna skola få se, att jag, ifall man här lyckas genomdriva Kungl. Maj:ts förslag, denna gång kommer att bli sannspådd liksom jag blivit det många gånger förut. Senast i år vid början av denna riksdag föreslog jag, att riksdagen inte skulle antaga den föreslagna gallringen och uppflyttningen av andragradstjänsterna. Jag lyckades inte den gången, men herrarna ha själva sett vilka synnerligen stora svårigheter som uppkommit. Om konsekvenser kunna komma och om gränsfall kunna uppstå går det hela slutligen sönder.

Överbibliotekarierna, som det här gäller, intaga inte i något avseende den särställning som gäller professorerna. Av bibliotekarierna fordras inte professorskompetens, det fordras att de skola vara doktorer — för övrigt tror jag att licentiatexamen är tillräcklig kvalifikation. I verkligheten händer det naturligtvis inte sällan att dessa överbibliotekarier, förste bibliotekarier och andre bibliotekarier äro framstående vetenskapsmän inom ett visst område, men det är inte den frågan som är avgörande när de skola utnämnas. Den sakkunniggranskning, som då äger rum, gäller inte huruvida de äro professorskompetenta eller inte, utan den gäller, förutom naturligtvis i främsta rummet konstaterandet av en allmän vetenskaplig skolning, deras förmåga att sköta ett bibliotek. Deras arbete är precis av samma art som andra tjänstemäns inom civila förvaltningen, de ha sina sju timmar om dagen, de arbeta på tjänsterum i likhet med till exempel bibliotekarierna i kungl. biblioteket, vilkas tjänster äro infogade i det civila lönesystemet, och deras arbete är närbesläktat med det som finns inom riksarkivet. Vad andra dylika vetenskapliga institutioner beträffar äro t. ex. intendenterna i naturhistoriska riksmuseet på sitt sätt jämställda med professorerna och underkastade samma stränga vetenskapliga granskning som när det gäller tillsättande av professorsämbeten. Överbibliotekarierna ha inte denna särställning. De äro fullt jämförbara med andra civilförvaltningens tjänstemän, för vilka civilförvaltningens lönesystem är gällande. Klarast visar sig detta genom det egendomliga förhållandet, att Kungl. Maj:t och statsutskottet ha föreslagit att förste och andre bibliotekarierna skola inplaceras i civilförvaltningens lönesystem. Detta system användes hela vägen igenom, men när man kommer till överbibliotekarierna, plockar man ut dessa ur systemet och sätter in dem i professorsklassen. Detta är, om icke orimligt, så dock farligt, ty om man går in för en sådan anordning, kommer detta att återverka på sådana verk inom civilförvaltningen, som ha vetenskaplig karaktär, t. ex. vissa andra bibliotek, arkiv, museer o. s. v.

Jag fick stöd för min åsikt vid ärendets behandling i första kammaren av löneexperter, sådana som herrar Nilsson i Kabbarp och C. G. Ekman, men den, som torde ha avgjort utgången i första kammaren, var förre statsministern Trygger, som höll ett varmhjärtat och som vanligt elegant anförande, där han vädjade till traditionerna, enligt vilka överbibliotekarierna skulle stå i samma

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

klass som professorerna. Men hade därinne i första kammaren funnits någon, som pekat på det faktum, att ett sådant resonemang som herr Tryggers icke håller ett ögonblick, om man ser det hela nyktert och klart, så tror jag att kammaren hade besinnat sig, innan den fattat sitt beslut. Överbibliotekarierna ha varit likställda professorerna sedan gammalt. Javäl, men varför? Jo, därför att de liksom byråcheferna, landssekreterarna och räntmästarna vid universiteten, hela raden igenom, alla stått i samma löneklass, nämligen i den gamla tredje lönegraden. Det är alltså klart, att man då kan säga liksom herr Trygger sade och som herr Lindman eller vem det nu blir som kommer att bemöta mig, sannolikt säger: Varför skola vi införa denna olikhet mellan professorer och överbibliotekarier, varför skola vi taga de ena och lämna de andra kvar? Tillåt mig påpeka, att man kan turnera problemställningen och säga: Varför skola vi göra olikheter mellan de gamla byråcheferna, kansliråden och räntmästarna, som få förbli i civilförvaltningens lönesystem i lönegraden B 30, medan vi bland alla befattningshavare i hela civilförvaltningen bara plocka ut dessa två, d. v. s. överbibliotekarierna, och flytta dem in i professorsklassen? Konsekvenserna ha tvungit Kungl. Maj:t att upphäva den traditionella likställigheten mellan professorer och räntmästare. Dessa senare ha icke kunnat sättas i professorsklassen, det befanns omöjligt, ty därvid kunde man draga alltför många paralleller med förhållandena inom den civila förvaltningen, och där har Kungl. Maj:t också måst göra ett avsteg och låta räntmästarna bli kvar i lönegraden B 30 respektive B 29 för de civila statstjänstemännen. Men precis samma skäl, som gjort, att Kungl. Maj:t måst bryta den traditionella likställigheten mellan professorer och räntmästare, måste enligt min uppfattning också föranleda, att den gamla likställigheten mellan professorer och överbibliotekarier brytes, ty överbibliotekarien är icke jämförbar med professorn, utan är en tjänsteman av samma slag som vissa tjänstemän i civilförvaltningen, särskilt de som äro anställda vid kungl. biblioteket eller andra dylika institutioner.

Att en oformlighet begåtts, visas därav, att herrarna, som stå på andra sidan, icke kunnat bibehålla likställigheten med professorerna i fråga om pensionsunderlag, utan när detta för professorerna bestämts till 7,500 kronor, såsom vi nyss beslutat, så ha de, som velat ha överbibliotekarierna i professorsställning, måst stanna vid 7,200 kronor åt dessa tjänstemän. Och varför? Jo, därför att eljest hade dessa kommit i högre pensionsställning än riksbibliotekarien, som intar en chefsställning, och detta hade dock varit alltför orimligt.

Går man nu in för den ordning, som är föreslagen av utskottsmajoriteten, nämligen att placera överbibliotekarierna i professorsgrad, så kommer det att inträffa, att universitetens överbibliotekarier, vilka i administrativt hänseende ha en avgjort lägre ställning än riksbibliotekarien, chefen för kungl. biblioteket, under vissa omständigheter kunna komma upp till en lön, som vid någon tidpunkt är högre än riksbibliotekariens, i andra fall ligger så nära denna senare om man räknar med de sista ålderstilläggen, att det avstånd, som bör finnas mellan överbibliotekarierna och riksbibliotekarien blir skäligen illusoriskt.

Nu vet jag, att dessa entusiaster för överbibliotekariernas likställighet med professorerna komma att säga, att de förra ha egentligen samma ställning som riksbibliotekarien. Jag tillåter mig att på det bestämdaste bestrida den saken. Jag var med i statsutskottet år 1909 — det var för övrigt min första riksdag där — när det bestämdes, att riksbibliotekarien skulle få en högre administrativ ställning än universitetsbibliotekarierna. Skälet härtill var, att man ville, att riksbibliotekarien skulle utgöra en biblioteksinstans, till vilken Kungl. Maj:t kunde vända sig med remisser, alltså ett slags högsta saklig myndighet i frågor, som gällde de allmänna biblioteken i riket, särskilt stiftsbiblioteken och läroverksbiblioteken. Chefen för kungl. biblioteket kallades

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

också tidigare för överbibliotekarie, men denna benämning ändrades år 1909 till riksbibliotekarie, då han fördes upp i denna högre ställning och sattes i överdirektörs lönegrad. Jämför jag dessa överbibliotekariers ställning i administrativt hänseende med riksbibliotekariens, så framgår det ju, att de förra icke äro självständiga på samma sätt som riksbibliotekarien. Han är den verklige chefen för sitt verk, ansvarar för medlen och fattar egna beslut, och allt detta gör han självständigt på samma sätt som chefen i andra verk. Men överbibliotekarierna ha akademiska konsistoriet över sig och äro befriade från ansvaret för medelförvaltningen, vilken akademiska konsistoriet och drätselmyndigheterna vid universiteten ha om hand. Icke ens bokinköpen få överbibliotekarierna själva fatta beslut om, utan dessa inköp ske genom en särskild nämnd vid universiteten. Riksbibliotekarien däremot fattar beslut även om den saken.

Jag anser mig alltför länge ha uppehållit kammarens tid med att peka på dessa förhållanden, men jag har funnit mig nödsakad härtill, då jag är fullständigt övertygad om, att ifall kammaren här bifaller statsutskottets förslag, så kommer detta ofelbart att öva inflytande först och främst på förhållandena vid kungl. biblioteket men också på många övriga vetenskapliga institutioner, arkiv, bibliotek, museer o. s. v. Jag tycker också, att det är orimligt, att därför att man vill förbättra professorernas ställning på grund av deras höga vetenskapliga bildning m. m., man också skall taga med dessa överbibliotekarier endast på grund av gammal tradition och konservatism. Jag måste därför, herr talman, trots den sena timmen, på det bestämdaste yrka bifall till den reservation, som vid denna punkt är avgiven av herr A. C. Lindblad m. fl.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föreslås i reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Eriksson* i Stockholm, *Anderson* i Råstock och *Osberg*.

Herr **Lindskog:** Herr talman! Jag skall vid denna sena timme icke bli lika mångordig som den senaste ärade talaren, och jag saknar också krafter att höja mig till det patos, som han i denna fråga lade i dagen. Jag erkänner här liksom i statsutskottet, att logiskt sett finnes det mycket som talar för herr Rydéns resonemang, men man kan icke i sådana här frågor bara gå efter de rena logiska linjerna, ty det är nu en gång så — och detta sätta vi universitetsmän värde på — att universiteten äro små republiker, där man icke kan fullständigt tillämpa alla de strikta normer, som gälla utanför dessa republiker. Vi ha en hel massa institutioner, vilkas föreståndare i regel äro professorer, men föreståndaren för den största och främsta vetenskapliga institutionen är överbibliotekarien. Vi ha därför menat, att föreståndaren för denna vår främsta institution, en institution, som användes av samtliga universitetsmän utan åtskillnad, icke bör ställas i en lägre kategori än föreståndarna för andra, jag skulle vilja säga lägre, institutioner.

Herr Rydén har sagt, att överbibliotekarierna icke behöva ha professorskompetens, och detta är riktigt, åtminstone formellt sett, men vid tillsättandet av dessa överbibliotekarietjänster lägga universiteten mycket stor vikt vid att få vetenskapligt verkligt högt stående forskare, och vid tillsättandet räknas också i betydande grad just med denna vetenskapliga kompetens. Det har därför i regel också blivit så, att överbibliotekarierna kommit att vara personer med professorskompetens, och man kan säga, att vi professorer snarast ha sett upp till överbibliotekarierna och ansett dem vara ett litet strå vassare än professorerna i gemen.

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

Nu har herr Rydén gjort jämförelser här med riksbibliotekarien, och det är ju klart, att denne, åtminstone formellt, har vissa administrativa uppgifter, som ge honom en annan ställning än överbibliotekarierna. Men det är ett mycket formellt sätt att se på saken. Herr Rydén talade om, att vid bokinköpen skall överbibliotekarien ha en bokinköpsnämnd bredvid sig. Det är sant, men i verkligheten är det han, som bestämmer om saken, i verkligheten har han en massa faktiska funktioner, fastän det kanske kan se ut som om riksbibliotekarien skulle ha en större administrativ befogenhet. Jag skulle vilja säga det, att jag tror, att man vid våra universitet verkligen skulle se med sorg, om de gamla traditionerna rörande överbibliotekarierna skulle brytas. Vi ha haft till överbibliotekarier både i Uppsala och Lund en hel rad av stolta vetenskapsmän, och jag kan också nämna, att detta är av praktiskt värde för våra universitet, just därför att våra överbibliotekarier måste stå och faktiskt stå i de intimaste förbindelser med de stora biblioteken i utlandet.

Det är, herr talman, på dessa av mig nu mycket kortfattade grunder, som jag ber att varmt få tillstyrka bifall till statsutskottets förslag. Jag vill också betona vad herr Rydén nämnde, nämligen att första kammaren redan med, som jag tror, stor majoritet gått på statsutskottets förslag, och jag vill uttala den önskan, att även andra kammaren måtte för sin del fatta samma beslut. — Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Med herr Lindskog förenade sig herrar *Lindman*, *Järte*, *Holmdahl*, *Andrén* och *Olsson* i Kalmar.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Olsson:** Herr talman! Jag kan försäkra kammaren, att jag nog visste vad jag gjorde, när jag placerade överbibliotekarierna. Jag tänkte visserligen ett slag, att det blir kanhända synd om dessa överbibliotekarier: de komma att bli så utsatta, och det kommer att blåsa så mycket väder över dem, men de få väl i alla fall försöka sin färd genom den här löneregleringen. Och när jag hörde herr Rydén, tyckte jag, att det blivit ungefär så, som jag misstänkte.

Det är ganska lätt att tala som herr Rydén, därför att han har så rysligt rätt i det allra mesta. När man går in för att lösa en lönefråga på sätt som detta: att man delar upp de olika personalgrupperna efter två linjer, den ena gruppen liksom för sig själv utan jämförelse och den andra gruppen efter en redan godkänd linje, då vänta alla människor, precis som herr Rydén, att man med den senare gruppen skall följa linjen fullt ut. Raka linjer, inga extravaganser, bara löpa linan ut från den lägste vaktmästaren till den högste chefen! Det är ingen konst att tala för en sådan rätlinighet, ty så skall det ju vara, och man har alla goda människors bifall i förskott, så att säga.

Jag ville emellertid inte löpa linan rätt ut, utan jag gjorde i stället — som jag uttryckte det i första kammaren — på slutet en liten krumelur. Jag tänkte som så, att även om än denna avvikelse från den raka linjen i första ögonkastet kunde se litet konstig ut, skulle man till sist komma att förstå mig, och uppriktigt sagt förvånar det mig verkligen, att det nu på krumeluren hänger sex utskottsreservanter, fem partivänner och en utsocknes — om jag så får säga. Att jag valde den ståndpunkt, jag gjorde, berodde närmast på att jag befann mig i ett dilemma, jag hade fastnat i de traditionella eller som herr Rydén uttryckte det de »konservativa» synpunkterna — förresten en för mig rätt underlig situation. Ty om jag satte dessa överbibliotekarier *under* professorerna i lön föreföll det mig, som om jag begick en orättvisa mot överbibliotekarierna, och satte jag dem *över* professorerna, tyckte jag att det blev en orättvisa mot professorna.

Nu talar man om för mig att det föreslagna lönebeloppet för ifrågavarande två överbibliotekarier kommer att ställa till en så vådlig oreda och att det

blir så farliga konsekvenser. Jag får säga, att jag har mycket litet sinne för detta tal om konsekvenser. Man tyckes gå ut ifrån att konsekvenser äro någon slags naturmakt, som vi människor inte kunna komma ifrån. Vi besluta ju dock i framtiden i varje särskilt ärende och vid varje särskild punkt, och om vi inte göra konsekvenserna till en gud, vars bud vi ovillkorligen måste följa, så bli de aldrig farliga.

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt vid karolinska institutet. (Forts.)

Detta om det rent formella. Men det fanns naturligtvis för mig också sakliga synpunkter i förevarande fall. Jag förstår innerligt väl, att om jag här något mera utförligt skulle framhålla de sakliga synpunkterna, så komme man att säga, att jag talade »behjärtat» — man sätter gärna detta ord inom citationstecken. Men överbibliotekarierna äro verkligen inte administrativa tjänstemän av den vanliga typen. Man har hittills sörjt för att det på dessa poster satts människor, som inte bara ha vetenskapliga intentioner utan också bedrivit vetenskaplig verksamhet. Den omständigheten, att man placerat dem på samma nivå som professorerna, har i grund och botten berott därpå, att de i vetenskapligt avseende varit professorernas jämbördingar. Man har utnämnt folk av ypperlig kvalitet i den riktiga förnimmelsen, att de människor, som skola handskas med ett av den vetenskapliga världens förnämsta verktyg, skola ha sinne inte endast för formen utan också för innebörden. Det är därför jag gjort det underliga greppet. Jag tycker det är riktigt gjort, när jag nu rannsakar mig själv, och jag finner utskottet ha rätt när det säger, att man häri ser »en välmotiverad uppskattning av ledningen och ansvaret för universitetens största och utan gensägelse mest betydelsefulla institutioner».

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Det är givetvis ganska otacksamt för en lekman att yttra sig i en sådan fråga som denna, där ett förutvarande statsråd så pass utförligt granskat frågan från olika synpunkter och i sin tur bemötts av både en professor och sedermera av den nuvarande ecklesiastikministern. Men då jag ändå dristat mig att begära ordet, är det för att ställa några frågor till herrarna. Förhöll det sig icke så, när man gick in för det system, herr Rydén talade om och som gäller för den civila tjänstemannavärlden i allmänhet, att man hade någon bestämd mening därmed? Skulle man ha låtit sig bestämmas av de av herr statsrådet åberopade traditionella synpunkterna, misstänker jag, att man fått dessa små »republiker», varom herr Lindskog talade, överallt, och det skulle icke varit möjligt att få någon ordning på det hela. Varje »republik» skulle då ha sökt nagga åt sig en liten bit av kakan undan för undan, och jag tror icke riksdagen skulle varit betjänt med ett sådant system i större utsträckning.

Herr Rydén har med full rätt framhållit, att kring professorerna kan dragas upp en ring och göras en bestämd avgränsning men att ju flera man plockar in i professorsringen, som icke höra dit, desto mer ökas faran för att man också river sönder de principer, som gälla på andra närliggande områden. Även vi reservanter, vilka herr statsrådet fått ihop till ett antal av fem partivänner och en utsocknes — i förbigående kan jag nämna, att vid punkten ovanför bland reservanterna vid betänkandet finns ännu en reservant, sålunda sammanlagt sju — ha hållit på det traditionella, nämligen den traditionen, att riksdagen skall söka stå fast vid vad man en gång uttalat sig för, så att man icke skapar för många självständiga republiker, för många öar i det system, som en gång antagits. Vi göra icke rädslan för konsekvenserna till vår gud, utan vi hålla helt enkelt på de principer, som vi gått in för. Varken herr Lindskog eller herr statsrådet har för övrigt sagt ett enda ord om de konsekvenser, som verkligen kunna komma. Herrarna ha icke påstått, att, när innehavare av fullt jämbördiga tjänster komma med sina anspråk, vi skola möta dem med ett bleklagt nej. Detta har icke påståtts av det enkla skälet, att man i sådant fall icke *kan* hålla igen, emedan vederbörande i så fall med all

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

kraft komma att hävda, att så och så gjorde riksdagen *den* gången, trots att det då fanns en så pass kraftig minoritet inom utskottet, som varnade för det steg, som man tog. Om kammarledamöterna äro beredda att taga dessa konsekvenser, att släppa på de principer, som riksdagen många gånger hävdat, ja då böra ni gå på utskottets förslag. Vilja ni hålla på principerna, ha ni någon respekt för konsekvenserna, då böra ni följa reservanterna och ansluta er till herr Rydéns yrkande.

Häruti instämde herrar *Jonsson* och *Jansson* i Edsbäcken.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till det av herr Rydén under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Rydén, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten II) a) i utskottets förevarande utlåtande nr 87, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Rydén under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren bifallit det av herr Rydén under överläggningen framställda yrkandet.

Punkten II) b).

Sedan *stycket A.* föredragits, anförde

Herr **Rydén:** Herr talman! I anslutning till det beslut som nyss fattades och i överensstämmelse med den reservation, som avgivits av herr Lindblad m. fl., tillåter jag mig yrka, att i momentet A göres den ändringen, att orden »med undantag för överbibliotekarierna» utgå ur texten.

Vidare yttrades ej. Efter av herr talmannen givna propositioner i ämnet, biföll kammaren utskottets förslag med den av herr Rydén föreslagna ändring däri.

Härpå föredrogs *stycket B.;* och yttrade därvid

Herr **Rydén:** Herr talman! I anledning av det beslut som förut fattats angående överbibliotekariernas placering i löneavseende bör den nuvarande fjärde punkten utgå och punkten 5 i stället upptagas som punkt 4. Jag tillåter mig, herr talman, att framställa yrkande härom.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen givit propositioner i ämnet, godkändes utskottets förslag med den av herr Rydén föreslagna ändringen.

Punkten II) c).

Universitetet i Uppsala.

Utskottets förslag beträffande befattningarna vid Biblioteket föredrogs. Därvid anförde

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

Herr **Rydén:** Herr talman! Jag tillåter mig yrka, att, i anslutning till det förut fattade beslutet om överbibliotekariens löneställning, under punkten »vid universitetet i Uppsala, Biblioteket» införas orden: »en överbibliotekarie: B 30». I övrigt yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll det av herr Rydén gjorda yrkandet.

Övriga i punkten upptagna förslag rörande universitetet i Uppsala blevo av kammaren godkända.

Universitetet i Lund.

Efter föredragning av *utskottets förslag beträffande befattningarna vid Biblioteket* anförde

Herr **Rydén:** Herr talman! För att kammaren skall kunna följa med vill jag meddela, att vi kommit till sida 52 i utskottets hemställan. Beträffande punkten »Vid universitetet i Lund, Biblioteket» hemställer jag, att kammaren ville sätta in, före »3 förste bibliotekarierna» orden: »en överbibliotekarie B 30» samt med detta tillägg bifalla utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Det av herr Rydén gjorda yrkandet blev av kammaren bifallet.

Utskottets förslag beträffande befattningarna vid Botaniska och zoologiska institutionerna samt Kansliet.

Godkändes.

Befattningarna vid Räntekammaren.

Uti utskottets förslag hade räntmästaren placerats i lönegraden B 30.

Häremot hade reservationer avgivits av herr *Järte*, av herr *Jonsson* och av herr *C. Petrus V. Nilsson m. fl.*, vilka föreslagit, att räntmästaren måtte hänföras till avlöningsgraden B 29.

Sedan utskottets förslag beträffande befattningarna vid Räntekammaren föredragits, yttrade:

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Jag har jämte en del andra ledamöter av statsutskottet avgivit en reservation beträffande avlöningen åt räntmästaren vid universitetet i Lund. Jag har nämligen ansett Kungl. Maj:ts förslag vara synnerligen välgrundat i detta fall. Detta förslag upptog för räntmästaren i Uppsala lönegraden B 30 och för räntmästaren i Lund B 29. Nu förelåg på detta område en motion, däri det föreslogs, att räntmästarna såväl i Uppsala som Lund skulle upptagas i lönegraden B 30, men med löneförstärkning för den förre. Kungl. Maj:t och motionären voro sålunda eniga däri, att räntmästaren i Uppsala skulle ha en bättre löneställning än räntmästaren i Lund, och vi funno också detta rimligt. Jag vet nu icke, vart de klara principerna i utskottet tagit vägen; man beslöt nämligen att införa likställighet mellan de båda räntmästarna i strid mot vad Kungl. Maj:t föreslagit. Jag erkänner att jag icke är kapabel att bedöma huru ifrågavarande befattningshavare rätteligen böra sättas i lönehänseende, men jag tycker, att då som sagt

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

både motionären och Kungl. Maj:t varit eniga om att en skillnad skulle göras i detta fall, fullgiltiga skäl föreligga att här följa reservanterna. Jag yrkar därför avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Nilsson i Gränebo m. fl. avgivna reservationen, vilken också understötts av herr Jonsson i Eskilstuna.

Herr *Olsson* i Blädinge instämde häruti.

Herr **Rydén:** Herr talman! Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets hemställan. Det finnes ett speciellt, mycket tungt vägande skäl för att bifalla utskottets hemställan, nämligen det, att räntmästaren i Lund, som förut varit likställd med professorer o. s. v. och med räntmästaren i Uppsala, kommer, därest han placeras i lönegraden B 29, att få en icke så liten minskning i sina nuvarande inkomster. Då denna räntmästare är en mycket duktig man och har många år kvar, innan han blir pensionsmässig, torde det icke överensstämma med de principer, riksdagen tillämpar, att sänka hans löneställning. Beträffande däremot räntmästaren i Uppsala föreligger det särskilda skälet, att han uppnår pensionsåldern om några månader. Det blir följaktligen en ny man, som kommer till, och han får den lön, som är föreskriven samt lider ingen minskning. Jag skall nu icke uppehålla kammaren längre utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Jonsson:** Herr talman! I en föregående punkt, där jag också står som reservant, råkade jag i min ringhet bli bortglömd av herr statsrådet, då han räknade upp reservanterna. I den nu föredragna punkten skall jag i all blygsamhet be att få anmäla mig som, såvitt jag vet, Kungl. Maj:ts ende lojale undersåte bland socialdemokraterna i statsutskottet. Jag har nämligen reserverat mig för Kungl. Maj:ts förslag i fråga om räntmästaren i Lund.

Jag vill nu gentemot vad herr Rydén anförde blott säga, att det här icke gäller att reglera lönen för vissa *personer* utan för *befattningar*». Är det så att någon orättvisa sker mot räntmästaren i Lund, kan ju det möjligen tagas på något sätt under omprövning, om man icke skall böra giva honom sedermera något personligt tillägg. I alla händelser är det enligt min mening riktigast att andra kammaren följer första kammaren och Kungl. Maj:t. Jag ber därför att få instämma i det yrkande, som framställts av herr Olsson i Kullenbergstorp, att alltså under rubriken »vid universitetet i Lund: Räntekammaren» skall stå: 1 räntmästare .... B 29.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets förslag beträffande befattningar vid räntekammaren, dels ock på godkännande av berörda förslag med den ändring, som under överläggningen föreslagits av herr Olsson i Kullenbergstorp; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes emellertid av herr Olsson i Kullenbergstorp, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets i utlåtandet nr 87 under punkten II) c) upptagna förslag beträffande befattningarna vid räntekammaren i Lund, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda förslag med den ändring, som under överläggningen föreslagits av herr Olsson i Kullenbergstorp.

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nejpropostionen, vadan kammaren godkänt utskottets förslag med den ändring, som under överläggningen föreslagits av herr Olsson i Kullenbergstorp.

Återstående delar av punkten II) c).

Godkändes.

Härpå föredrogs *punkten II) d).* Ordet begärdes därvid av

Herr **Rydén**, som yttrade: Herr talman! I konsekvens med de fattade besluten beträffande överbibliotekariernas placering ävensom placering av räntmästaren vid universitetet i Lund skall jag be att få hemställa att beträffande »Avlöningsstater för vissa tjänstemän och betjänte vid universitetet i Uppsala» den ändring göres, att under rubriken »Biblioteket» »1 överbibliotekarie, avlöning .... 12,000» jämte därtill hörande anmärkning utgår, och att i fortsättningen det lyder »Avlöningar till övriga ordinarie tjänstemän, förslagsanslag 131,500», sedan oförändrat i övrigt beträffande universitetet i Uppsala.

Beträffande »Avlöningsstater för vissa tjänstemän och betjänte vid universitetet i Lund» tillåter jag mig yrka, först under »Biblioteket», att ävenledes där utgår »1 överbibliotekarie, avlöning .... 12,000» med därtill hörande anmärkning, samt att det i stället kommer att lyda »Avlöningar till övriga ordinarie tjänstemän, förslagsanslag 89,250» samt sedan längre ned under punkten »Räntekammaren» i överensstämmelse med det beslut kammaren nyss fattade, att posten »Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsanslag» minskas ifrån 24,230 till 23,730. Ytterligare skulle följa med dessa yrkanden, att summan förslagsanslag för Uppsala universitet minskas med 1,000, d. v. s. från 350,500 till 349,500, samt att motsvarande post för Lunds universitet 246,800 minskas med 1,500 till 245,300. »Avlöningsstater för vissa tjänstemän och betjänte vid Karolinska mediko-kirurgiska institutet» skulle bli oförändrad i överensstämmelse med utskottets hemställan.

Samtliga dessa förslag äro uträknade såsom konsekvensändringar i anledning av förut fattade beslut. Jag hemställer, herr talman, om godkännande av den föredragna punkten med dessa ändringar.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll det av herr Rydén framställda yrkandet.

Punkten I) b).

De i punkten intagna villkor och bestämmelser beträffande avlöningsförhållandena för professorer m. fl. vid universiteten i Uppsala och Lund samt Karolinska mediko-kirurgiska institutet.

Styckena 1—9.

Godkändes.

Vid härpå skedd föredragning av *stycket 10* yttrade

Herr **Rydén:** Jag tillåter mig, herr talman, hemställa, att punkten 10 måtte utgå på grund av de fattade besluten om överbibliotekariernas placering,

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

samt att de återstående punkterna få en ändrad nummerordning i överensstämmelse härmed.

Vidare anfördes ej. Det av herr Rydén gjorda yrkandet blev av kammaren bifallet.

Styckena 11 och 12; överskriften till samtliga stycken.

Godkändes, med ändring av nummerbeteckningen å förstnämnda två stycken i enlighet med kammarens härom fattade beslut.

Utskottets hemställan i punkten I) b) bifölls, i vad den ej besvarats genom kammarens beslut angående i punkten intagna villkor och bestämmelser beträffande avlöningsförhållanden.

Punkterna I) c) och I) d).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten II) e).

Mot utskottets förslag i denna punkt, enligt vilket fogden vid Uppsala universitets egendomsförvaltning placerats i lönegraden B 26, hade herr *Järte* reserverat sig med yrkande, att fogden måtte placeras i lönegraden B 27.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr **Järte:** Herr talman, mina herrar! I detta ockulta betänkande ha vi nu kommit fram till den punkt, som rör Uppsala universitets egendoms- och skogsförvaltning. Det nordsvenska universitetet skiljer sig, som bekant, från det sydsvenska därigenom, att alltsedan Gustav II Adolfs storartade donation, varav 300-årsminnet firades i fjol, Uppsala universitets ekonomi till stor del är baserad på avkastningen från dessa gustavianska arvegods. För deras skötsel behöves en särskild personal, som står under ledning *dels* av en akademifogde för jordbruksfastigheterna och *dels* en skogsförvaltare.

Då det gällde att förlägga dessa befattningshavare på deras rätta plats i löneplanen, föreslogo såväl drätselnämnden och det större akademiska konsistoriet i Uppsala som också Kungl. Maj:t deras placering i B 27. När saken förevar i statsutskottet, väcktes emellertid opposition mot akademifogdens placering, och majoriteten stannade för att flytta ned honom till B 26, men låta skogsförvaltaren stå kvar i B 27. Utskottets motivering härför återfinnes på sidan 19 i betänkandet, där det heter: »Enligt utskottets mening torde denna placering vara väl hög» — d. v. s. akademifogdens i B 27 — »och synes försiktigheten bjuda tillstyrka en något lägre lönegrad.» Ja, mina herrar, denna motivering är synnerligen försiktig, ty den aktar sig mycket noga för att komma med några som helst sakskäl; det förefaller, som om det enda motivet vore, att man anser, att det skulle kunna göras en liten besparing genom att nedflytta akademifogden.

Nu är frågan, om det verkligen kan anföras några *sakliga* motiv härför, om man närmare granskar frågan. Akademifogdens uppgift är synnerligen ansvarsfull och betungande. Herrarna skola besinna, att Uppsala universitet äger 382 arrendegårdar, som äro spridda i 85 socknar och i tre län. Vidare ingå i egendomsförvaltningen 16 lägenheter, 44 lönejordar, 4 kvarnar och 2 sågar. Arealen utgör 24,000 tunnland, åkerlotter inberäknade. Till befattningen höra syner, besiktningar, arrendevärderingar, i medeltal 130 stycken om året. Skriftliga yttranden och utlåtanden infordras från fogden av drätselnämnden till ett

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

antal av 135 per år, och hans tjänsteförsändelser äro 800 stycken. Man måste medge, att det är en mycket krävande uppgift, som påvilar akademifogden. Hans medelsförvaltning uppgår också i årligt medeltal till c:a 400,000 kronor, utan ett öres felräkningspenningar. Detta synes mig vittna om, att det finnes icke några sakliga skäl att sätta ned akademifogden under skogsförvaltaren. Visserligen har för närvarande skogsförvaltaren något högre lön, men det är uteslutande beroende därpå, att skogsförvaltaren fick sin lön reglerad 1920, akademifogden däremot så tidigt som 1908. Det är således på den grunden skogsförvaltaren kommit något högre. Då nu såväl universitetets vederbörande myndigheter tillstyrkt som Kungl. Maj:t föreslagit dessa båda befattningars placering i samma lönegrad, och då vidare reservationer avgivits till förmån för Kungl. Maj:ts förslag samt dessa reservationer i dag på förmiddagen i första kammaren utan votering gått igenom, så får jag, herr talman, yrka bifall till min reservation i ärendet, att akademifogden sättes i samma lönegrad som skogsförvaltaren eller i B 27.

Herr **Rydén:** Herr talman! Jag tror icke, att efter den ståndpunkt, som kammaren har intagit beträffande åtskilliga andra placeringsfrågor, det kan bli tal om att man flyttar akademifogden i Uppsala upp i en klass över B 26. Det är visserligen sant, att han har en ganska stor förvaltning, men han har ju icke till uppgift att själv sköta jordbruk utan en uppgift mera svarande mot en domänintendents: att sköta utarrenderingar, syner och sådant. Jag tycker, att det då icke kan vara rimligt, att han skall placeras i samma lönegrad som jägmästaren, vilken har kostsammare utbildning samt direkt vård om Uppsala universitets för varje år växande skogsareal. Han har därvidlag hand om allting: skogarnas skötsel, avverkningarna, stämplingarna, försäljningarna och allt detta.

Om herrarna erinra sig, så var det ju för kort tid sedan en votering här i kammaren, där det var fråga om huruvida man skulle flytta statens jordbrukskonsulenter upp över lönegraden B 24 i B 25. Det förslaget avslogs med stor majoritet. Statens jordbrukskonsulenter, på vilka så pass höga krav ställas, bli ställda i löneklassen B 24. Man skulle kunna ifrågasätta möjligheten att sätta akademifogden i samma lönegrad, men att sätta honom i B 27 förefaller mig icke stå i överensstämmelse med vad som sker i andra fall.

Jag tillåter mig, herr talman, att på grund av det anförda yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Olsson:** Herr talman! Det är i denna fråga liksom i så många andra synnerligen svårt att säga, huruvida en viss löneplacering är rättvis eller inte. För den, som inte kan följa arbetet så att säga inifrån och få vittnesbörd om vad som göres och vad som behöver göras, för den blir det ju till sist ingen annan råd än att följa rent utvärtes ting. Och då jag därför såsom departementschef haft att taga ställning till denna sak, har jag naturligtvis i stor utsträckning varit beroende av vad de myndigheter, som yttrat sig, haft att andraga. Efter att ha tagit del av vad såväl drätselnämnden som det större akademiska konsistoriet sagt i denna fråga, har jag kommit till den övertygelsen, att både de krav, som ställas beträffande denne mans kvalifikationer, och den arbetsbörda, som påvilar honom, äro rätt avsevärda. Och när jag sedermera hört människor, som på nära håll följt denne tjänstemans verksamhet, omvittna, att en man av det slaget innerligt väl förtjänar den lön, som ligger i B 27, så har jag inte kunnat annat än förorda den linje, som Kungl. Maj:t i detta fall representerar och som enligt min personliga övertygelse är en klok och bra linje.

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

Herr **Lindman:** Herr talman! Jag skall endast be att få yttra några få ord. De gå i samma riktning som herr statsrådets anförande nyss och som herr Järtes uttalande och yrkande.

Jag vill gentemot herr Rydén invända, att man får väl ändå besinna, att det är en mycket stor egendomsförvaltning, som denne tjänsteman har ansvaret för. Han skall ordna med utarrenderingen av alla dessa egendomar, ha hand om alla arrendatorerna och hålla reda på alltsammans. Taxeringsvärdet på dessa egendomar är sammanlagt nära 10 miljoner kronor, och den årliga arrendesumman överstiger 400,000 kronor. Man behöver väl egentligen inte säga mycket mer än detta för att bemöta herr Rydén, då han ville jämföra denne befattningshavare med jordbrukskonsulenterna, vilka placerats i lönegraden B 24. Herr Rydén talar om skogsförvaltarens mera maktpåliggande uppgifter. Ja, jag vill gärna erkänna, att skogsförvaltaren har stora uppgifter att fylla. Jag underskattar inte alls betydelsen av vad han gör. Han sköter om skogen, och fogden sköter om jordbruksegendomarna. De sistnämndas sammanlagda areal är ju icke mindre än 24,000 tunnland. Tidigare har det för övrigt varit på det sättet, att akademifogden haft högre lön än skogsförvaltaren. Går man tillbaka till år 1908, så skall man finna, att akademifogden då hade en slutlön av 5,500 kronor, medan skogsförvaltarens slutlön utgjorde 3,000 kronor. Sedermera har det skett en omkastning, så att skogsförvaltaren har gått förbi fogden. Men någon egentlig anledning att inte nu fullt jämställa dessa båda befattningshavare har jag inte kunnat finna, och det tyckas inte heller vederbörande myndigheter och Kungl. Maj:t ha kunnat göra.

Jag ber därför att få instämma i det av herr Järte framställda yrkandet.

Herr **Rydén:** Herr talman! Det är mycket riktigt, att för lång tid tillbaka akademifogden hade högre lön än skogsförvaltaren. Men det torde hava sammanhängt därmed, att Uppsala universitet förr i världen lade särskilt an på jordbruksegendomar. Jordbruksegendomarna voro då förhärskande bland universitetets gods. Men det har skett en ständig förskjutning i det avseendet. Under min departementschefstid förekom det sålunda upprepade gånger försäljningar av jordbruksegendomar och inköp i stället av skogsegendomar. Men därjämte är ju i nu gällande universitetsstat ett belopp av inte mindre än 40,000 kronor årligen avsett för inköp av skogsegendomar. Det inträder på det sättet en förskjutning bland universitetets gods, så att jordbruksegendomarnas betydelse minskas och skogsegendomarnas ökas. Detta förhållande återspeglar sig också redan i de nu gällande lönebeloppen. Det är inte riktigt, att fogden och skogsförvaltaren för närvarande äro jämställda. Det förhåller sig tvärtom så, att det är en icke så liten löneskillnad dem emellan. Såvitt jag nu i en hastig vändning hittar de riktiga siffrorna, så har akademifogden en lön av 5,400 kronor med två ålderstillägg å vartdera 500 kronor, alltså en slutlön av 6,400 kronor. Skogsförvaltaren däremot har en lön av 6,500 kronor med två ålderstillägg å likaledes 500 kronor vartdera och alltså en slutlön av 7,500 kronor. Det är således för närvarande en löneskillnad av inte mindre än 1,100 kronor mellan fogden och skogsförvaltaren. Och då det ständigt sker en förskjutning i den riktningen, att jordbruksegendomarnas betydelse minskas och skogsegendomarnas ökas, så måste det väl ändå vara riktigt, att detta avspeglas i den nya staten åtminstone genom den lilla skillnad i löneställning, som råder mellan B 27 och B 26. Ingen, som vill vara rättvis, kan väl förneka, att det är skillnad mellan dessa båda mäns tjänsteställning. Den ena är jägmästare, och det måste vara och är också en mycket duktig jägmästare. Han har den omedelbara skötseln av skogarna närmast som en kombinerad överjägmästare och revirförvaltare. Den skogsareal, han har under sin vård, är större än ett revir i mellersta Sverige, och dessa skogsegendomar äro ganska

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

spridda i mindre lotter. Han har att sköta hela förvaltningen, han har att planera och tillse dikning och odling, stämplingar och skogstaxering, avverkningar och försäljningar m. m. Alltsammans ligger under hans omedelbara förvaltning. Fogden däremot har endast att sköta om utarrenderingar och hålla syner och sådant. Hans ställning är som sagt mera jämförlig med en domänintendents. Såvitt jag kan förstå och finna av handlingarna, kan det icke vara riktigt att likställa båda dessa befattningshavare i lönehänseende. Det sker ändå, herr Lindman, genom utskottets förslag en förskjutning till fogdens förmån, då han kommer så pass nära skogsförvaltaren, som han faktiskt gör. Avståndet mellan honom och skogsförvaltaren blir enligt utskottets förslag väsentligt mindre, än det för närvarande är.

Jag måste därför, herr talman, vidhålla mitt yrkande.

Herr **Lindman:** Herr talman! Jag skulle bara be att få göra herr Rydén en fråga. Herr Rydén sade att fogden har en slutlön av 6,400 och skogsförvaltaren av 7,500, alltså en skillnad av 1,100 kronor. Tillåt mig en fråga. Har inte fogden också en tillfällig löneförbättring på 900 kronor? Bör inte den också tagas med, då man gör en jämförelse mellan dessa båda befattningshavares nuvarande löneställning. Om de siffror, jag har, äro riktiga, så är skillnaden mellan deras sammanlagda avlöningsförmåner förut nämnda, tillfälliga löneförbättringar för fogden och dyrtidstillägg inberäknade, för närvarande ungefär 400 kronor. För övrigt vill jag säga, att det går icke att göra en sådan jämförelse mellan deras verksamhet och arbetsuppgifter, som herr Rydén gjorde. Skogsförvaltaren har, framhöll herr Rydén, att direkt sköta skogen, att ordna med stämplingar, se efter kulturen och allt sådant. Ja, det är klart, att det är på det sättet, att han skall göra detta, med hjälp visserligen av sina assistenter och elva skogvaktare. Fogden däremot, menade herr Rydén, skulle inte ha att själv omedelbart sköta jordbruket. Hur kan man göra en sådan jämförelse? Den är ju fullkomligt ohållbar! Hur skulle fogden förmå sköta inemot 400 gårdar med sammanlagt 24,000 tunnland jord? Det måtte väl vara arbete för en person att se till dessa ungefär 400 gårdar, fördelade på 85 socknar och 3 län, att se till allt detta med syner och arrenden och alltsammans. Nog måtte väl den mannen kunna jämställas med skogsförvaltaren även om hans arbete är nog så viktigt och ansvarsfullt. Jag har nu ingen uppgift på skogens areal. Hade jag haft det, skulle det varit lättare att uttala sig. Jordbruksegendomarnas sammanlagda taxeringsvärde är emellertid nära 10 miljoner kronor, under det att taxeringsvärdet av skogsegendomarna är mindre än hälften av detta.

Nog tror jag, att kammaren handlar rättvist, om kammaren följer Kungl. Maj:t i detta fall.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till berörda hemställan med den av herr Järte under överläggningen föreslagna ändring däri; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Järte, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten II) c) av utskottets förevarande utlåtande nr 87, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. löne- och pensionsreglering för befattningshavare vid universiteten samt karolinska institutet. (Forts.)

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den av herr Järte under överläggningen föreslagna ändring däri.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna II) f)—II) k).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Sedan *punkten III) a)* nu föredragits, yttrade

Herr **Rydén:** Herr talman! Jag anhåller att få hemställa, att summan i den sista raden av momentet, 350,500 kronor, minskas till 349,500 kronor, detta i överensstämmelse med förut fattade beslut.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan blev av kammaren bifallen med den av herr Rydén föreslagna ändring däri.

Härefter föredrogs *punkten III) b).* Därvid anförde

Herr **Rydén:** Herr talman! Jämväl här bör siffran i sista raden av momentet minskas, nämligen från 246,800 kronor till 245,300 kronor, varom jag tillåter mig att nu göra hemställan.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan med av herr Rydén föreslagen ändring.

Efter föredragning härpå av *punkten III) c)* yttrade

Herr **Rydén:** Herr talman! Även här får, på grund av beslutet angående de kliniska amanuenserna, siffran i tredje raden nerifrån i momentet, 457,500 kronor, höjas till 464,700 kronor, varom jag här tillåter mig göra hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan med däri av herr Rydén föreslagen ändring bifölls av kammaren.

Punkterna IV och V.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ingressen till utskottets hemställan godkändes med iakttagande av de ändringar, som påkallades av de av kammaren fattade besluten.

§ 6.

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m.

Till behandling upptogs härefter statsutskottets utlåtande, nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till privatläroverken m. m. jämte åtskilliga i ämnet väckta motioner.

Uti en till riksdagen avlåten, den 20 mars 1925 dagtecknad proposition, nr 214, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, gjort framställning till riksdagen om anvisande av vissa anslag till privatläroverken m. m.

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren:

nr 105, av herr *Borell m. fl.;*
nr 272 av herr *Lindhagen;*
nr 273, av fröken *Hesselgren;* och
nr 274, av herr *Clason m. fl.;* samt

inom andra kammaren:

nr 135, av herr *Christenson* i Södertälje *m. fl.;*
nr 388, av herr *Jonsson;*
nr 404, av herr *Mosesson;*
nr 405, av herr *Bengtsson* i Norup;
nr 406, av herr *Holmdahl m. fl.;*
nr 407, av herr *Rydén;* och
nr 408, av herr *Almquist.*

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herr Borells m. fl. samt herr Christensons i Södertälje m. fl. motioner I: 105 och II: 135 ävensom herr Clasons m. fl. motion I: 274, herr Mosessons motion II: 404, herr Bengtssons i Norup motion II: 405, herr Holmdahls m. fl. motion II: 406, herr Jonssons motion II: 388, herr Rydéns motion II: 407 och herr Almquists motion II: 408 samt med avslag å herr Lindhagens motion I: 272 och fröken Hesselgrens motion I: 273,

A) besluta, att mom. 3 och 4 i avd. A av kungörelsen den 21 februari 1914 om ändrad lydelse av vissa bestämmelser i kungörelsen den 29 oktober 1909 angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m. skulle hava följande ändrade lydelse:

»3. Den tjänstgöring, som här avses, skall vara förlagd till klasserna över de förberedande eller till läsavdelning av med skolan förbundet lärarinneseminarium.

Tjänstgöringen må ävenledes, på särskild ansökan och efter skolöverstyrelsens beprövande, kunna fullgöras i de förberedande klasserna eller i övningsämnen, under förutsättning att starka skäl av pedagogisk art kunna förebringas för denna anordning. För samtliga ämneslärarinnor må dock nämnda tjänstgöring icke till omfattningen motsvara mer än en niondel av deras sammanlagda tjänstgöring vid skolan.

4. Med full tjänstgöring förstås, vad angår stadium, motsvarande real- och flickskola, undervisning under 22—26 veckotimmar, i medeltal ungefär 25 veckotimmar, och vad angår stadium, motsvarande gymnasium, undervisning i den omfattning, som är föreskriven för lektor vid högre allmänt läroverk.

Vid skola, som är förbunden med lärarinneseminarium, må för de lärare, som i större utsträckning tagas i anspråk för seminarieelevernas praktiska utbildning, full tjänstgöring beräknas till 20—24 timmar i veckan.

För föreståndare eller föreståndarinna vid läroanstalt, förbunden med gymnasium eller högre lärarinneseminarium eller privat folkskoleseminarium, är tjänstgöringsskyldigheten lika med vad som i motsvarande hänseende gäller för rektor vid högre allmänt läroverk samt för föreståndare eller föreståndarinna vid annan läroanstalt lika med vad som i motsvarande hänseende gäller för rektor vid realskola, dock med rätt för Kungl. Maj:t att på särskild fram-

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

ställning medgiva nödig minskning i denna undervisningsskyldighet, där på grund av särskilda förhållanden en dylik minskning prövas skälig.

För biträdande föreståndarinna vid läroanstalt med manlig föreståndare må tjänstgöringsskyldigheten kunna nedsättas med högst 5 veckotimmar.»;

B) föreskriva, att såsom villkor för utgående av statsbidrag till lärarpersonalens avlöning vid enskilda läroanstalter skulle gälla:

»Uppdelning i parallellavdelningar av årsklass sker med iakttagande därav, att, vad angår stadium, motsvarande real- och flickskola, minst 30 och beträffande stadium, motsvarande gymnasiet, minst 25 lärjungar komma på varje avdelning inom årsklassen, innan ny avdelning inom densamma upprättas.

När särskilda skäl därtill äro, må Kungl. Maj:t kunna medgiva, att vidtagen uppdelning i parallellavdelningar må bibehållas, även om antalet lärjungar i varje avdelning av årsklassen understiger 30, respektive 25.

Skulle bristande lokalutrymmen lägga oöverkomliga hinder i vägen för uppdelning av årsklass i parallellavdelningar i enlighet med ovan angivna bestämmelser, må efter skolöverstyrelsens beprövande i fråga om stadium, motsvarande real- och flickskola, begränsning ske av det antal lärjungar, som berättigar till upprättande av parallellavdelning.

Uppdelning av årsklass eller klassavdelning i mindre avdelningar vid undervisning i vissa ämnen må på särskild framställning beviljas av skolöverstyrelsen.

Skulle någon skola i större omfattning, än som med tillämpning av ovan givna föreskrifter må ske, vilja verkställa uppdelning av årsklass i parallellavdelningar, må skolöverstyrelsen kunna på därom gjord ansökning medgiva, att statsbidrag må utgå för det antal lärarkrafter, som motsvarar en uppdelning av klasserna i enlighet med berörda föreskrifter. Sådan skola skall, oavsett att statsbidrag icke utgår för alla där anställda lärarinnor, avlöna jämväl sådan lärarinna, för vilken statsbidrag på grund av ovan meddelade bestämmelser icke erhålles, efter samma grunder, som gälla för skolans övriga lärarinnor»;

C) bestämma, att till lärare och lärarinnor vid sådan enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola eller enskilt lärarinneseminarium, som åtnjöte understöd från det i riksstaten uppförda gemensamma reservationsanslaget till privatläroverk, skulle utgå tillfällig löneförbättring, under förutsättning att såväl vid anordnande av undervisningen inom vederbörande läroanstalt som i övrigt följande villkor och bestämmelser iakttoges, nämligen:

»1) Uppdelning i parallellavdelningar av årsklass skall ske med iakttagande därav, att vad angår stadium, motsvarande real- och flickskola, minst 30 och beträffande gymnasium minst 25 lärjungar komma på varje avdelning inom årsklassen, innan ny avdelning upprättas inom densamma.

När särskilda skäl därtill äro, må Kungl. Maj:t kunna medgiva, att vidtagen uppdelning i parallellavdelningar må bibehållas, även om antalet lärjungar i varje avdelning av årsklassen understiger 30, respektive 25.

Skulle bristande lokalutrymmen lägga oöverkomliga hinder i vägen för uppdelning av årsklass i parallellavdelningar i enlighet med ovan angivna bestämmelser, må efter skolöverstyrelsens beprövande i fråga om stadium, motsvarande real- och flickskola, begränsning ske av det antal lärjungar, som berättigar till upprättande av parallellavdelning.

Uppdelning av årsklass eller klassavdelning i mindre avdelningar vid undervisning i vissa ämnen må på särskild framställning beviljas av skolöverstyrelsen.

Skulle någon skola i större omfattning, än som med tillämpning av ovan givna föreskrifter må ske, vilja verkställa uppdelning av årsklass i parallell-

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

avdelningar, må skolöverstyrelsen kunna på därom gjord ansökning medgiva, att statsbidrag må utgå för det antal lärarkrafter, som motsvarar en uppdelning av klasserna i enlighet med berörda föreskrifter. Sådan skola skall, oavsett att statsbidrag icke utgår för alla där anställda lärarinnor, avlöna jämväl sådan lärarinna, för vilken statsbidrag på grund av ovan meddelade bestämmelser icke erhålles, efter samma grunder, som gälla för skolans övriga lärarinnor.

2) Tjänstgöringen vid läroanstalten skall omfatta

a) för föreståndare eller föreståndarinna vid läroanstalt, förbunden med gymnasium eller högre lärarinneseminarium eller privat folkskoleseminarium, lika med vad som i motsvarande hänseende gäller för rektor vid högre allmänt läroverk samt för föreståndare eller föreståndarinna vid annan läroanstalt lika med vad som i motsvarande hänseende gäller för rektor vid realskola, dock med rätt för Kungl. Maj:t att på särskild framställning medgiva nödig minskning i denna undervisningsskyldighet, där på grund av särskilda förhållanden en dylik minskning prövas skälig;

b) för annan ämneslärare med full tjänstgöring

å stadium, motsvarande real- och flickskola, för kvinnlig ämneslärare 22—26 veckotimmar, med en medeltjänstgöring av ungefär 25 veckotimmar, dock att för sådan lärare, som vid skola, förbunden med lärarinneseminarium, i större utsträckning tages i anspråk för seminarieelevernas handledning, tjänstgöringen må omfatta 20—24 veckotimmar, och för manlig ämneslärare 24—28 veckotimmar, samt

å stadium, motsvarande gymnasium, 20—22 veckotimmar,

dock att för biträdande föreståndarinna vid läroanstalt med manlig föreståndare tjänstgöringsskyldigheten må kunna nedsättas med högst 5 veckotimmar»;

D) föreskriva, att ovan omförmälda tillfälliga löneförbättring skulle i sin helhet gäldas av statsmedel samt utgå efter följande grunder:

»1) Delaktighet i den tillfälliga löneförbättringen tillkommer den, som under tiden 1 juli 1925—30 juni 1926 eller någon del av nämnda tid är anställd i egenskap av föreståndare, ämneslärare med full tjänstgöring, timlärare eller övningslärare vid sådan enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola eller enskilt lärarinneseminarium, som åtnjuter understöd från det i riksstaten uppförda gemensamma reservationsanslaget till privatläroverk.

2) Den tillfälliga löneförbättringen utgår med följande belopp utöver föreskriven minimiavlöning eller, där föreskrift om minimiavlöning saknas, utöver den avlöning, som för motsvarande tjänstgöring i medeltal utgått under åren 1913—1915:

a) till en kvinnlig föreståndare vid högre flickskola, enskilt lärarinneseminarium, enskild mellanskola och högre goss- eller samskola med 1,500 kronor för år:

b) till kvinnlig ämneslärare med full tjänstgöring vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium, därest läraren åtnjuter avlöning efter den löneskala, som utgår från en begynnelseavlöning av 1,400 kronor, med 1,500 kronor för år samt, därest läraren åtnjuter avlöning efter den löneskala, som utgår från en begynnelseavlöning av 1,200 kronor, med 1,200 kronor för år;

c) till en manlig föreståndare vid enskild mellanskola och högre goss- eller samskola, där icke jämväl kvinnlig föreståndare är anställd, till manlig ämneslärare med full tjänstgöring vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lärarinneseminarium ävensom till kvinnlig ämneslärare med full tjänstgöring, som åtnjuter avlöning enligt i huvudsak

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

samma grunder som manlig ämneslärare med full tjänstgöring vid samma skola, med det belopp, som motsvarar tillfällig löneförbättring för rektorer och lärare med motsvarande tjänsteställning vid statens läroverk, dock att, då Kungl. Maj:t efter prövning av vederbörande skolas ekonomiska förhållanden finner särskilt vägande skäl därtill föranleda, sådan tillfällig löneförbättring må utgå med högre belopp än till motsvarande rektor eller lärare vid allmänt läroverk, dock med högst 1,500 kronor till varje befattningshavare;

d) till manlig timlärare vid enskild mellanskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lararinneseminarium med 60 kronor för veckotimme och år, dock beträffande lärare vid högre goss- eller samskola endast för det antal veckotimmar, som för vederbörande läroanstalt tagits i beräkning vid bestämmande av det särskilda understödet för anlitande i större omfattning av manliga lärarkrafter;

e) till manlig timlärare vid högre flickskola med 50 kronor för veckotimme och år;

f) till kvinnlig timlärare vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lararinneseminarium med 50 kronor för veckotimme och år;

g) till övningslärare, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola samt enskilt lararinneseminarium med 40 kronor för veckotimme och år.

3) Den tillfälliga löneförbättringen utgår, vad angår enskild mellanskola och högre flickskola, under förutsättning att en summa, motsvarande 20 procent av det sammanlagda till lärarpersonalen vid vederbörande skola i tillfällig löneförbättring under tiden 1 juli 1925—30 juni 1926 utgående beloppet, varder för skolans verksamhet för nämnda tid i övrigt anslagen av kommun eller enskilda donatorer eller utgår av medel, som eljest stå till vederbörande läroanstalts förfogande;

E) förklara, att som villkor för erhållande av anslag från det ordinarie reservationsanslaget till privatläroverken, det ordinarie förslagsanslaget till lönetillägg åt lararinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt under D) föreskriven tillfällig löneförbättring skulle gälla, att vederbörande läroverk skulle på anfordran tillhandahålla riksdagens revisorer sina räkenskaper skolande det i övrigt ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de närmare villkor och föreskrifter, som för tillämpning av under D) föreskrivna grunder kunde befinnas erforderliga;

F) fastställa följande övergångsbestämmelser:

»1. Lärare med full tjänstgöring, som icke uppnått pensionsåldern och som erhållit anställning vid privatläroverk senast från och med läsåret 1924—1925, må kunna bibehållas i tjänst vid skolan utan hinder av ovan givna bestämmelser i fråga om tjänstgöringens omfattning och förläggning ävensom i fråga om förutsättningarna för uppdelning av årsklass i parallellavdelningar.

2. På därom gjord ansökning må skolöverstyrelsen, efter prövning i varje särskilt fall, för ett år i sänder medgiva skola, där ett bedrivande av undervisningen utan anlitande av timlärare skulle stöta på avsevärda pedagogiska svårigheter, rätt att anlita dylika lärare, ändock att icke medeltjänstgöringen för ämneslärarna å realskolans och flickskolans stadium uppgår till ungefär 25 veckotimmar.

3. På därom gjord ansökning må skolöverstyrelsen, efter prövning i varje särskilt fall, för ett år i sänder medgiva skola, där ett indragande av samtliga eller de flesta timlärartimmar skulle medföra avskedande av timlärare, som under minst 10 år tjänstgjort vid samma skola och av denna sin verksamhet

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

har sin huvudsakliga utkomst, rätt att anlita denne eller dessa timlärare, ändock att icke medeltjänstgöringen för ämneslärarna å realskolans och flickskolans stadium uppgår till ungefär 25 veckotimmar.

4. Skolöverstyrelsen må tills vidare icke lämna ämneslärarinna sådant medgivande, som omförmäles i § 1 mom. 5 andra stycket av kungörelsen den 23 december 1910 angående pensionering av den kvinnliga lärarprsonalen vid enskilda läroanstalter, såvida icke vederbörande skola förklarar sig villig att bestrida samtliga kostnader för avlönandet av lärarinnan;»

G) vid bifall till vad sålunda föreslagits,

1) öka det ordinarie reservationsanslaget till privatläroverken, nu 675,000 kronor, med 76,000 kronor till 751,000 kronor samt i riksstaten för budgetåret 1925—1926 uppföra de i nämnda anslag ingående anslagsposterna med följande belopp, nämligen:

enskilda mellanskolor	kronor	20,000,
högre flickskolor	»	470,000,
högre goss- och samskolor	»	232,500,
enskilda lärarinneseminarier	»	28,500,

att utgå såsom ett gemensamt reservationsanslag å sammanlagt 751,000 kronor;

2) minska det ordinarie förslagsanslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, nu 480,000 kronor, med 6,000 kronor till 474,000 kronor och i riksstaten för budgetåret 1925—1926 uppföra ifrågavarande anslag med sistnämnda belopp;

3) för beredande under tiden 1 juli 1925—30 juni 1926 av tillfällig löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid enskilda mellanskolor, högre flickskolor, högre goss- eller samskolor samt enskilda lärarinneseminarier anvisa för budgetåret 1925—1926 ett extra förslagsanslag av 2,403,000 kronor;

4) till beredande av understöd enligt Kungl. Maj:ts beprövande av kommunalt gymnasium, som vore förenat med en statens realskola, för budgetåret 1925—1926 anvisa ett extra reservationsanslag av 50,000 kronor, att utgå på de villkor och under de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela; och

5) till understöd åt utbildningskurser för lärarinnor i hushållsgöromål anvisa för budgetåret 1925—1926 ett extra anslag av 16,000 kronor, att under de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskriva, utgå till styrelsen för aktiebolaget Ateneum för flickor i Stockholm med högst 8,000 kronor och till Göteborgs allmänna folkskolestyrelse med likaledes högst 8,000 kronor; samt

H) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla dels om skyndsam utredning rörande behovet av vid högre lärarinneseminarium utbildade lärarinnor, dels ock om vidtagande av de åtgärder, som kunde befinnas erforderliga för begränsning av de enskilda högre lärarinneseminariernas verksamhet.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herr *Bergqvist*, som framlagt särskilt förslag till avfattning av utskottets utlåtande; samt

av herrar *Swartz* och *Lindskog*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Holmdahl:** Herr talman! Nära två timmar efter midnatt föreligger nu till kammarens behandling denna stora och invecklade fråga, som har betydelse för många personers och institutioners väl. Måhända äro arbets-

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

former, som medgiva något dylikt, nödvändiga i den svenska riksdagen; säkert är, att detta i nu föreliggande fall är att beklaga.

När man, mina damer och herrar, på den korta tid, som har stått kammarens ledamöter till buds, sökt sätta sig in i det föreliggande statsutskottsutlåtandet, nr 88, och dess hemställan, så observerar man först och främst, att utskottet modifierat sin ståndpunkt från i fjol på några av de viktigaste punkterna, under alla omständigheter på dem, om vilken striden stod som hetast, nämligen i fråga om tjänstgöringstiden för ämneslärarinnorna vid privatskolorna och i fråga om rätten till undervisning på det förberedande skolstadiet. Jag för min del konstaterar detta med tillfredsställelse, och jag tillåter mig att förmoda, att detta får betyda, att striden om dessa punkter kan betraktas som tills vidare åtminstone avblåst. Jag ser här ett betydelsefullt resultat av den utredning, som kom till stånd efter riksdagens behandling av privatskolefrågan förra året och av Kungl. Maj:ts och statsutskottets behandling av denna fråga nu.

Jag anser också, att det i rättvisans och billighetens namn här bör konstateras, att såväl den sakkunniga utredningen som statsrådets yttrande till statsrådsprotokollet utvisar, att talet om uppenbara och betänkliga missförhållanden i fråga om tjänstgöringstiden i privatskolorna och i fråga om undervisningen på det förberedande stadiet icke har visat sig äga stöd i faktiska förhållanden. Detta tal förekom dock både i statsutskottets utlåtande från i fjol och i kammardebatten i fjol. När jag säger, att det är med rättvisa och billighet överensstämmande att konstatera detta, så gör jag det med tanke på de många personer, som under en lång följd av år nedlagt ett träget, skickligt och resultatrikt arbete i dessa skolors och i den svenska ungdomens tjänst.

Utskottet har nu vid den första av dessa punkter, den, som rör tjänstgöringstiden för ämneslärarinnor, stannat vid det motionsvis framförda förslaget från de sakkunniga, och vid den senare av dessa punkter, nämligen frågan om undervisningen på det förberedande stadiet, har utskottet stannat vid yrkandet i den kungl. propositionen, som här sammanfaller med de sakkunnigas förslag. Utskottets förslag innebär ett bibehållande av den nuvarande bestämmelsen om undervisningsskyldighet för ämneslärarinnor under 22 till och med 26 timmar i veckan, med den skärpning av denna bestämmelse, som tillägget »i medeltal ungefär 25 timmar» innebär.

Då så gott som fullständig enighet inom utskottet rått härom, skall jag icke upptaga någon diskussion på denna punkt av förslaget. Då jag emellertid jämte nio av kammarens ledamöter motionsvis yrkat på bibehållandet av nuvarande bestämmelser, anser jag mig dock böra säga så mycket, att jag och mina medmotionärer funnit den förebragta utredningen icke motivera någon ändring eller något tillägg till nu gällande bestämmelser, och att vi därför funnit, att denna ändring icke borde företagas enbart av statsfinansiella skäl samt slutligen att det av de sakkunniga och nu av utskottet föreslagna tillägget kommer att medföra vissa svårigheter för skolorna vid tjänstgöringens fördelning, därigenom att fördelen av att äga en viss marginal vid tjänstgöringens fördelning, vilken avsågs med de nuvarande bestämmelserna, till stor del säkerligen blir illusorisk genom fixerandet av ett medeltal, som icke sammanfaller med det matematiska eller verkliga medeltalet.

Rörande den andra punkten, undervisningen på det förberedande stadiet, har utskottet följt den kungl. propositionen. Jag kan icke neka mig nöjet att med tanke på vad som förekommit citera herr statsrådets och chefens för ecklesiastikdepartementet yttrande på denna punkt, där han i sitt uttalande till statsrådsprotokollet motiverar det förslag, som göres i Kungl. Maj:ts hemställan. Det säges där på sidan 29 i den kungl. propositionen: »Den av de

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

sakkunniga verkställda utredningen har givit vid handen, att privatskolorna i allmänhet endast i mycket ringa utsträckning begagnat sig av här ifrågavarande möjlighet. Dess stora betydelse ur pedagogisk synpunkt har emellertid kraftigt understrukits av samtliga dem, som yttrat sig i ärendet. De sakkunnigas skäl för bibehållande av en dylik möjlighet hava synts mig övertygande.» Statsrådet förordar därför de sakkunnigas förslag, vilket också, som sagt utskottet gör, men, mina damer och herrar, med en motivering, som direkt strider mot statsrådets nyss citerade uttalande. På sidan 20 i utskottets utlåtande heter det nämligen: »Utskottet har vid prövning av frågan om tjänstgöringens förläggning funnit Kungl. Maj:ts förslag innebära ett steg i den riktning, utskottet håller för önskvärd. Emellertid bör enligt utskottets mening, denna fråga upptagas till slutlig prövning i samband med en blivande omorganisation av skolväsendet, varför utskottet anser sig för närvarande böra stanna inför ett tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag.» Alltså utskottet säger, att det endast så att säga för tillfället eller för en kortare tid kan gå med på Kungl. Maj:ts förslag som ett steg i rätt riktning. Kungl. Maj:t säger, att Kungl. Maj:t föreslår detta, därför att starka pedagogiska skäl tala för att man icke skall helt utesluta denna möjlighet för ämneslärarinnor att även tjänstgöra till en ringa del inom det förberedande stadiet. Även om jag nu av samma skäl som i av mig nyss berörda punkt icke påyrkar någon ändring i utskottets kläm här, nödgas jag emellertid, då jag omöjligen kan instämma i detta stycke av utskottets motivering, påyrka en ändring av motiveringen. Ett sådant yrkande föreligger redan i herr Bergqvists reservation. Jag kommer alltså att på denna punkt i sinom tid yrka bifall till herr Bergqvists reservation om ändring av utskottets motivering i detta stycke.

Emellertid har med denna punkt förbundits frågan om ämneslärarinnornas rätt till tjänstgöring i övningsämnen. Jag och mina medmotionärer hava även i denna detalj föreslagit en ändring i Kungl. Maj:ts förslag, och jag vill därför här nämna, att vi med detta ändringsförslag blott avsett att bringa Kungl. Maj:ts hemställan i bättre överensstämmelse med statsrådets motivering i yttrandet till statsrådsprotokollet. Vi hava nämligen icke kunnat finna annat än att här på denna punkt råder en viss brist på överensstämmelse mellan kläm och motivering i propositionen. Jag skall be att få söka styrka detta. Herr statsrådet förklarar på sidan 30 i den kungl. propositionen: »I fråga om rätten för lärarinna att till viss del meddela undervisning i övningsämnen. anser jag mig böra ställa mig på den av skolöverstyrelsen förordade ståndpunkten.» Men skolövstyrelsens ståndpunkt är den, som förekommer å sidan 29. Skolöverstyrelsen påyrkar, att på skolöverstyrelsens prövning må bero, om i undantagsfall vissa ämneslärarinnor må få rätt att fullgöra en mindre del av sin tjänstgöring inom de förberedande klasserna eller i övningsämnen. I sin hemställan tillämpar emellertid Kungl. Maj:t regeln om en niondedel av skolans samlade tjänstgöringstid för ämneslärarinnor både på tjänstgöring å det förberedande stadiet och på tjänstgöring i övningsämnena. Och detta, mina herrar, oaktat de sakkunniga, som uppställt denna regel om en niondel, själva icke tillämpat den på annat än undervisningen å det förberedande stadiet. Statsrådet tillämpar den i klämmen i båda fallen, både för undervisningen på det förberedande stadiet och för undervisningen i övningsämnena. Resultatet blir naturligtvis en ytterligare begränsning av den utav de sakkunniga föreslagna bestämmelsen i fråga om undervisning å det förberedande stadiet. Motionsvis ha jag och mina medmotionärer, som sagt, velat formulera ifrågavarande bestämmelser i närmare överensstämmelse med motiveringen i den kungl. propositionen. Det rör sig emellertid enligt vår mening om en detalj, som gentemot ett så enigt statsutskott icke kan föranleda något yrkande på denna punkt.

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

Jag kan icke underlåta att i detta sammanhang påpeka, att en ännu tydligare motsägelse mellan motivering och kläm förefinnes på dessa punkter i utskottets utlåtande. Om vi gå till sidorna 20 och 21, yttrar sig utskottet där rörande undervisningen i de förberedande klasserna och refererar först Kungl. Maj:ts förslag och säger, att detta förslag innebär, att man har rättighet att lägga en del av en lärarinnas tjänstgöring, dock icke överstigande en niondedel av samtliga ämneslärarinnors tjänstgöringstid, på det förberedande stadiet. När utskottet på sidan 21 kommer till den andra frågan, om ämneslärarinnornas deltagande i övningsämnena, refererar utskottet också Kungl. Maj:ts förslag och säger, att beträffande övningsämnena får man också använda regeln om en niondedel. I båda dessa fall säger utskottet, att utskottet biträder Kungl. Maj:ts förslag. Men om vi gå till utskottets kläm, vad läsa vi? Jo, där läsa vi på sidan 27, att utskottet påyrkar, att ämneslärarinnas tjänstgöring må kunna förläggas till det förberedande stadiet eller i övningsämnen upp till en niondedel av den sammanlagda tjänstgöringstiden. I motiveringen talas det först om *en* niondedel för undervisningen på det förberedande stadiet och sedan om *en* niondedel i fråga om undervisningen i övningsämnena. Det blir enligt vanlig matematik *två* niondedelar, men utskottet följer ett annat sätt att addera och får det blott till *en* niondedel. Jag har icke kunnat underlåta att påpeka en sådan brist på sammanhang emellan vad som säges i motiveringen och vad som säges i utskottets kläm.

Föranleda nu nämnda punkter i statsutskottets hemställan blott dessa randanmärkningar med anledning av den av mig avgivna motionen, så synes mig däremot icke dess hemställan kunna bifallas i en annan punkt. Utskottet överraskar med att till den kungl. propositionens förslag beträffande ändring i kungörelsen rörande lärarinnornas avlöning i de av staten understödda enskilda läroanstalterna foga ett helt nytt moment, som rör föreståndares och föreståndarinnors liksom också biträdande föreståndarinnors tjänstgöringsskyldighet.

Utskottets förslag går ut på att samma bestämmelser rörande föreståndares och föreståndarinnors vid privatskolor undervisningsskyldighet skulle gälla för dessa som för rektorerna vid allmänna läroverk, respektive realskolor, med rätt för Kungl. Maj:t att på särskild framställning medgiva nödig minskning i denna undervisningsskyldighet, där detta på grund av särskilda förhållanden prövas skäligt.

Jag tillät mig nyss att säga, att detta utskottets förslag innebar en överraskning. Detta uttryck tillät jag mig använda därför att utskottet här väcker ett förslag i en fråga, som icke av de sakkunniga i något hänseende blivit utredd och som icke heller beröres i den kungl. propositionen. Redan av formella skäl måste, mina herrar, detta förfaringssätt ingiva betänkligheter, och dessa stegras, om man närmare granskar förslagets positiva innebörd.

Jag tillåter mig först och främst att fästa uppmärksamheten på den underliga inkonsekvens hos utskottet, som ligger i nu berörda yrkanden. Utskottet har nämligen som jag nyss anförde, efter allt som har förebragts och anförts i ärendet i år och i fjol, enats om att beträffande lärarinnornas tjänstgöringsskyldighet icke gå in för principen om fullt likartade bestämmelser för privatskolor och motsvarande statliga eller kommunala läroanstalter. Men nu, när det gäller föreståndares och föreståndarinnors tjänstgöringsskyldighet, vilken fråga överhuvud taget icke varit föremål för någon prövning och icke varit uppe i debatten, då kastar utskottet fram ett förslag, enligt vilket just denna princip om den fullständiga likställigheten i detta avseende skall tillämpas. Det är verkligen, mina herrar, att handla än si och än så. Det är — jag ber er, mina herrar, lägga märke till det — att tillämpa en strängare regel på en

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

för dessa skolor särskilt känslig punkt, sedan man väl har avfört denna i fråga om den punkt, som framför allt varit föremål för debatt.

Jag kan icke finna annat än att det verkligen är ett krav av enkel billighet att dessa föreståndare och föreståndarinnor skola ha samma rätt som andra medborgare här i detta land i liknande situation, nämligen att få tillfälle att yttra sig om detta förslag, innan riksdagen går att träffa avgörande därom. Jag kan icke finna annat än att billigheten fordrar detta, och framför allt synes den klokhet och betänksamhet, som från riksdagens sida kan förutsättas hava krävt, att skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t sagt ett ord, innan riksdagen går in för ett definitivt steg. Här föreligger vidare ingen som helst utredning rörande verkan av ett beslut enligt utskottets förslag. Det är alldeles uppenbart även för den mindre invigde, att om utskottets förslag genomföres och föreståndarinnornas tjänstgöringstid ökas, så kommer därigenom ytterligare ett antal lärarinnor att bli överflödiga vid privatskolorna. Men härom föreligger inte något som helt besked, inte någon som helst beräkning och inte någon som helst uppgift i utskottets yttrande. Att under sådana förhållanden gå med på utskottets förslag synes mig inte försvarligt. Men i detta sammanhang tillkommer ännu en inte oväsentlig sak. Det är den verkligt väsentliga skillnad i löneförmåner, som en föreståndarinna vid privatläroverk åtnjuter i jämförelse med kvinnliga rektorer vid statens samskolor. Denna skillnad belöper sig, mina herrar, för närvarande till ett belopp av 3.176 kronor kontant, då det gäller den lagstadgade lönen. Är det rimligt och rättvist, att med denna högst väsentliga skillnad i de lagstadgade kontanta löneförmånerna riksdagen skulle utan vidare föreskriva samma tjänstgöringsskyldighet i båda fallen?

Utskottets förslag i denna punkt har framkommit på grund av en motion av herr Rydén. Jag kan inte underlåta att beriktiga några uppgifter i denna motion på just denna punkt. Jag förstår ju att oriktiga och ofullständiga uppgifter kunna insmyga sig. Men jag får dock erkänna att jag blev förvånad, när jag fann uppgifter i denna motion, som jag i varje fall måste beteckna som oriktiga och ofullständiga, därför att jag sedan gammalt hyst den allra största respekt för herr Rydéns ingående sakkunskap i allt som heter skolfrågor, och också för hans sakkunskap i andra frågor. I sin motion nr 407 lämnar herr Rydén på sid. 34 några uppgifter rörande tjänstgöringsskyldigheten för rektor vid allmänt läroverk och realskola, som skulle vara vägledande på denna punkt. När han lämnar dessa uppgifter, som återfinnas i det andra stycket på denna sida, heter det: »För rektor vid högre allmänt läroverk är föreskriven en tjänstgöring av 12—16 timmar i veckan och för rektor vid realskola av 18—20 timmar.» Och där sättes punkt. Men han omnämner inte att samma paragraf 133 i läroverksstadgan, mom. 4, innehåller, att denna tjänstgöringsskyldighet i vissa angivna fall kan nedsättas så väsentligt som i förra fallet, när det gäller rektor vid högre allmänt läroverk, till 8 timmar i veckan, och i det senare fallet, när det gäller rektor vid realskola, till 14 timmar i veckan. Detta kallar jag att i detta sammanhang lämna ofullständiga uppgifter.

Han omnämner vidare i samma stycke, i meningen närmast efter, att rektor vid kommunal mellanskola har normalt en tjänstgöringsskyldighet av 20—22 timmar och rektor vid högre folkskola av 20—24 timmar i veckan, »vilket timtal», fortsätter han, och jag ber herrarna lägga märke till denna sats, »dock i särskilda undantagsfall kunna något minskas».

Jag vill med anledning härav meddela, för att nu blott beröra vad han säger om tjänstgöringsskyldigheten i de högre folkskolorna, att i stadgan för dessa högre folkskolor heter det visserligen, att rektor kan ha en tjänstgöringstid av

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

20—24 timmar i veckan, men så tillägges i denna stadga: »såvida ej annorlunda är bestämt i skolans reglemente». Mina herrar, det kan inte kallas att undervisningen något får inskränkas, i all synnerhet när jag är i tillfälle att meddela, att detta reglemente, som lagen räknar med, t. ex. för Stockholms vidkommande beträffande de högre folkskolorna säger, att rektors tjänstgöringsskyldighet må falla mellan 8 och 20 timmar. Alltså är det möjligt att minska denna tjänstgöringsskyldighet med ända till 12 timmar. Den kvinnliga föreståndarinnan vid kvinnliga högre folkskolan i Stockholm har också, säkerligen på fullt giltiga grunder, en tjänstgöringstid av 10 timmar, alltså precis hälften av det lägsta tal, som herr Rydén i detta sammanhang anför. Jag menar också, att det är oriktigt att kalla detta en minskning »i särskilda undantagsfall». Det är en högst väsentlig minskning, som beträffande de högre folkskolorna kan vara reglementariskt föreskriven, och som inte kan karakteriseras såsom ägande rum blott i vissa undantagsfall. Det kan också i detta sammanhang vara intressant att meddela, till komplettering av de enligt min uppfattning korta och ofullständiga uppgifter, som herr Rydén lämnat i motionen, att tjänstgöringstiden för överlärare vid Stockholms folkskola, som naturligtvis har vida högre löneförmåner än föreståndarinnorna vid våra flickskolor, i allmänhet inte är högre än 4 timmar i veckan. Jag finner också detta fullkomligt riktigt för att de skola kunna sköta sin inspektionstjänst. Men om man vet, vilket arbete som inte minst vid de privata skolorna föreståndarna och föreståndarinnorna ha, och måste ha för att skolorna skola kunna fylla sin uppgift, om man vet, i vilken betydligt mycket intimare och tätare kontakt de privata skolorna stå till barnens föräldrar och hemmen, helt naturligt därför att det är privata skolor och man i hemmen anser sig ha större anspråk i den vägen på grund av högre terminsavgifter och sådant, när man vet detta, kan man inte bagatellisera detta krav att utan vidare och utan någon utredning plötsligt på denna punkt tillämpa den strängare regel, som man nu efter så många debatter givit upp, när det gäller lärarinnornas tjänstgöring. Man kan inte göra gällande, att man utan vidare skall acceptera detta, ty det berör en för dessa skolor vital punkt.

Jag vill påpeka, att jag inte alls motsätter mig, att denna fråga om föreståndares och föreståndarinnas tjänstgörings reglerande må utredas. Men vad jag motsätter mig är, att man här skulle gå in för en strängare regel utan utredning, och att riksdagen överhuvud taget skall kunna reglera ett förhållande, som föreligger i detta outredda skick.

Det framgår av vad jag här har sagt, att det inte är mig möjligt att votera ja till utskottets hemställan, så gärna jag skulle vilja slippa att vid denna sena timme komma med några ändringsyrkanden. Men det är mig inte möjligt att här votera, utan jag måste komma med ett ändringsyrkande i enlighet med herr Bergqvists reservation på denna punkt. I det sista momentet i sin reservation påyrkar herr Bergqvist också en utredning i dessa frågor, och anhåller om åtgärder från Kungl. Maj:ts sida för en sådan utredning. Det anser jag vara den fullt riktiga linjen att följa i frågans nuvarande läge.

Samma ställning nödgas jag intaga till det stycke i utskottets kläm, som följer närmast efter det om föreståndare och föreståndarinnor, nämligen det som handlar om biträdande föreståndarinna. Detta moment lyder: »För biträdande föreståndarinna vid läroanstalt med manlig föreståndare må tjänstgöringsskyldigheten kunna nedsättas med högst 5 veckotimmar.» Jag ber er, mina herrar, observera denna inskränkning för de biträdande föreståndarinnorna vid läroanstalt med manlig rektor, vilka skulle få rättighet att minska sin tjänstgöring med 5 timmar. På denna punkt skall jag blott yttra några få ord; jag anser nämligen, att om man vill se denna fråga sakligt behövs det inte mer än några få ord. Det finns verkligen flickskolor av ansenlig

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

storlek, som ha kvinnlig föreståndare, men som också behöva ha en biträdande föreståndarinna. Man frågar sig då: varför skola de biträdande föreståndarinnorna vid de skolor, som ha kvinnlig föreståndare, berövas den rätt, som tillerkännas dem vid skolor med manlig föreståndare? Är det utskottets mening, att när det gäller skolornas ledning en man och en kvinna icke förmå prestera samma arbete som två kvinnor? Det är i så fall ett fullkomligt nytt sätt att uppskatta den manliga arbetskraften i förhållande till den kvinnliga.

Jag skall förbigå, och här böjer jag mig för den sena timman — jag skall förbigå, säger jag, vissa andra detaljer i utskottets utlåtande, mot vilka jag redan motionsvis framfört starka betänkligheter. Jag finner nämligen att jag i den nu förevarande situationen inte bör göra några yrkanden i saker, som dock relativt taget äro detaljer. Till dessa detaljer, som jag nu förbigår, oaktat jag inte är fullt enig med utskottet, räknar jag emellertid ingalunda den dom utan rannsakan, som utskottet fäller över de privata småskoleseminarierna och över vissa skolköksseminarier. Denna dom, som utan något varsel går ut på att dessa seminarier efter två år böra upphöra, kan jag för min del inte underteckna. Men då jag har anledning att förmoda, att denna fråga tages upp från annat håll här i kammaren under denna debatt, så förbigår jag den med ovan angivna deklaration av min ställning i denna fråga.

Jag ser mig emellertid nödsakad att på ännu en punkt påyrka ändring i utskottets förslag. Den rör frågan om den tillfälliga löneförbättringen för manliga lärare, som hittills utgått med 1,500 kronor, men som enligt den kungl. propositionen i regel skulle sänkas till 600 kronor. Även på denna punkt har jag och mina medmotionärer påyrkat sådan ändring av den kungl. propositionen, att de nuvarande bestämmelserna härom fortfarande skulle gälla. För att nu återigen taga hänsyn till den sena timman och herrarnas naturliga önskan om en i möjligaste mån begränsad debatt skall jag fatta mig så kort som möjligt. Jag vill ange huvudskälet till mitt ståndpunktstagande i denna del på följande sätt: När Kungl. Maj:t, i likhet med de sakkunniga, går in för en så betydande sänkning av den tillfälliga löneförbättringen till manliga lärare, så sker det på den grund, att denna tillfälliga löneförbättring för privatskolornas manliga lärare jämställes med den tillfälliga löneförbättring på 600 kronor, som beviljats åt lärare vid statsläroverken. Denna jämförelse mellan storleken av den tillfälliga löneförbättringen för lärarna vid de allmänna läroverken och lärarna vid de privata läroverken är emellertid inte hållbar. Den tillfälliga löneförbättringen för privatläroverkens del bör i stället jämställas med den löneförhöjning på 1,400 respektive 1,800 kronor, som genom 1918 års löneregleringen kom läroverkens lärare till del. Detta skäl mot utskottets förslag, som anförts bl. a. av centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen, har såvitt jag har funnit inte kunnat vederläggas. När därtill kommer, att den föreslagna åtgärden hårt skulle drabba privatskolorna, framför allt dem som ha en stor del manliga elever, och som därför i undervisningens eget intresse måste se till att anställa så många manliga lärare som möjligt med full tjänstgöring, när vidare därtill kommer, att i många fall en sådan inskränkning av statens utgifter blott skulle betyda ett överflyttande till kommunerna av vad staten undandrar sig att betala, och då det alltså från allmän nationalekonomisk synpunkt inte betyder en vinst, så måste jag, mina herrar, på denna punkt påyrka bibehållandet av gällande bestämmelser.

Herr talman på grund av vad jag sålunda anfört får jag göra följande ändringsyrkanden beträffande utskottets motivering och hemställan i dess utlåtande nr 88,

att den i herr Bergqvists till utlåtandet fogade reservation föreslagna förändringen i utskottets motivering rörande tjänstgöring i de förberedande klasserna måtte bifallas,

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

att tredje och fjärde styckena under avd. A. mom. 4, samt mom. a och tredje stycket under mom. b. under avd. C 2) måtte utgå,

att avd. C 2) erhåller följande lydelse: Tjänstgöringen vid läroanstalten skall för ämneslärare med full tjänstgöring — föreståndare däri ej inberäknad — omfatta

å stadium — — — — — 24—28 veckotimmar, samt

å stadium — — — — — 20—22 veckotimmar,

att mom. a, b och c under avd. D 2) utgå, och att i dessas ställe införas mom. a och b under avd. D 2) från min m. fl:s motion nr 406, vilken är likalydande med motsvarande moment i herr Mosessons motion nr 404,

att littereringen av följande moment under avd. D 2) ändras i anslutning härtill, samt slutligen

att det av herr O. Bergqvist i sista momentet under litt I. i hans till utlåtandet fogade reservation gjorda yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t, med begäran om utredning i frågan om föreståndares och föreståndarinnas vid privatläroverken tjänstgöringsskyldighet måtte bifallas.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Olsson:** Herr talman! När detta ärende var under behandling i första kammaren, tillät jag mig där att säga, att det inte för mig vållade några större svårigheter att acceptera den kompromiss, som förelåg i utskottets utlåtande; jag ansåg mig kunna göra det därför, att trots allt utskottets utlåtande innebar en principiell uppslutning kring de synpunkter, som dominerade i den kungl. propositionen. Det finns därför för mig ingen anledning att nu gå in i någon som helst detaljerad kritik över ståndpunkterna vare sig i utlåtandet eller i debatten här — således inte bara på grund därutav att tiden är så långt framskriden. Men då i själva den centrala punkten utskottet har intagit en annan ståndpunkt än den, som förefinnes i den kungl. propositionen, anser jag det vara rätt och riktigt, att departementschefen anger de synpunkter, som dominerade, när han tog ställning till den punkten.

Jag vill då först erinra kammaren om att utgångspunkten för hela detta ärende ju egentligen varit att se till, hur man skulle kunna vinna besparingar. När man fann, att statens utgifter stegrades år för år, ansåg man det vara riktigt, att se efter, om det möjligen någonstädes fanns något fel och om möjligen denna skoldrift i något avsende inte var sådan, den borde vara. Och när man så tittade efter, fann man en hel del saker och ting, som fördyrade: de förberedande klasserna, parallellavdelningarna, den korta tjänstgöringstiden o. s. v.

Det verkade oerhört chockerande i början detta: att vilja ändra och draga in här och där. Alla behjärtade människor ilade ju till för att rädda vad som räddas kunde. Man betraktade det hela som en olycka. Nu har allt detta lagt sig, och vad som finns kvar av olyckan, det är egentligen endast det, som jag betecknade som själva kärnpunkten, d. v. s. lärarinnornas veckotjänstgöring.

På den punkten har Kungl. Maj:t föreslagit 26 timmar; utskottet har stannat vid 25, och den motivering, som besegrat utskottet, om jag får använda det uttrycket, den ligger i de sakkunnigas utredning. Om man skalar bort allt det oväsentliga, alla omskrivningarna i detta betänkandes motivering, så finner man, att den stomme, som står kvar, är rätt så obetydlig och egentligen sönderfaller i tre moment. Man resonerar först som så, att privatskolorna inte ha på något vis försyndat sig gentemot sina förpliktelser. Deras lärarinnor skulle ha en tjänstgöring, som motsvarade vad lärarinnorna vid statsläroverken hade, således mellan 22 och 26 timmar — i det fallet har man inte något att förebrå sig. Vidare säger man, att, därest man nu höjer detta timtal, så in-

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

nebär det, att en mängd lärarinnor måste avskedas, men det innebär inte bara detta, utan med dessa avskedanden följa sedermera för de olika skolorna oerhörda svårigheter. Man ställer sig exempelvis dessa frågor: Hur skola vi göra i de olika ämnena — hur skola vi där ordna med arbetet? Hur skola vi göra i fråga om klassföreståndarskapet och allt det där? Och till sist säger man, som det sista ledet i bevisföringen: De skolor, vilka man här tager med i jämförelsen beträffande de i privatskolorna anställda lärarinnornas tjänstgöring, det är ju skolor, som bjuda sina lärarinnor helt andra och högre löner. Om man höjer timtalet utan att höja lönen, då begår man inte bara en obillighet utan en verklig orättvisa.

Nu vill jag genast och rakt fram bekänna, att det skall mycket skarpare saker till för att det skall kunna bita på mig. Om vi först vända oss mot herr Holmdahls anförande i kväll, var han ju också inne på det kapitlet att inga missförhållanden finnas i fråga om tjänstgöringen. Utredningen har inte givit stöd för de misstankar eller de tillvitelser, som man tidigare gjorde. Jag vill säga, att det är inte så. Siffror kan man manipulera med, men särlägger man förhållandena riktigt, nog får man fram vad som är rätt genom siffrorna. När jag därför lät undersöka, hur det förhöll sig under det föregående läsåret i detta stycke, fann jag, att utav de 80 högre flickskolorna — det är ju den stora parten av de 100, som de sakkunniga undersökt — var det inte mer än 12 stycken, som hade den genomsnittliga tjänstgöringstiden för sina lärarinnor. Över medeltalet lågo 27, men under medeltalet — således under de 24 timmarna — lågo inte mindre än 41 stycken, alltså mer än hälften av de 80 skolorna. Och jag vill tillägga, att sådant betraktar jag som ett missförhållande. Ser man särskilt på stockholmsskolorna, skall man finna, att så gott som samtliga skolor ligga i underkanten — det är bara en ute på Kungsholmen, som nått över medeltalet.

Men det är inte bara på det viset, att dessa skolor således i och för sig ha en tjänstgöring, som ligger orimligt lågt; när de jämföras med de andra skolorna, framträder detta ringa timtal ännu tydligare. Den kommunala mellanskolan kräver ju av sina lärarinnor en tjänstgöring på mellan 24 och 28 timmar under 38 veckor om året, statens samskolor kräva av sina lärarinnor 22 till 26 timmar under 38 veckor, och privatskolorna skulle ha mellan 22 och 26 timmar under 36 veckor. Tar man nu och räknar ut, huru många undervisningstimmar under ett läsår detta gör, vad får man då? Jo, man får fram, att vid de kommunala mellanskolorna undervisar en lärarinna under ett år i medeltal 988 timmar, vid statssamskolorna 912 timmar och vid privatskolorna 864 timmar. Således ett väsentligt lägre timtal. Om man, såsom utskottet har gjort, höjer veckotimtalet till 25 timmar, kommer detta vad privatskolorna beträffar att medföra en ökning, men inte högre än till 900 undervisningstimmar per år. Ville man gå på Kungl. Maj:ts förslag, finge man 936 undervisningstimmar. Även med det timtal således, som Kungl. Maj:t föreslagit i propositionen, skulle privatskolorna ändå komma att ligga inte mindre än 52 timmar under de kommunala mellanskolorna, och det bleve med endast 24 timmar, som de kommo att överskrida den undervisningstid per år, som man har vid statssamskolorna.

Nu kan man fråga sig: Är det verkligen rimligt att av flickskolornas lärarinnor begära 24 timmar utöver vad man kräver utav statssamskolornas lärarinnor? Det är på den frågan, som jag utan tvekan svarat ja. Jag anser nämligen, att det finns skäl för ett sådant svar. Jag ser alldeles bort ifrån att den närmaste tiden kommer att erbjuda flickskolornas lärarinnor betydligt mindre klassavdelningar än statssamskolornas; jag fäster mig huvudsakligast vid det förhållandet, att arbetet vid statssamskolorna är på ett helt annat sätt tungt och besvärligt än det är vid flickskolorna. Det är mycket svårt — och detta framgick också tydligt under debatten i första kammaren — att kunna

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

säga vilket arbete härvidlag som är tungt, eller vilket arbete som är tyngre, men jag tror, att den säkraste mätaren ligger i officiella intyg av människor, som ha arbetat såväl i flickskolor som i statssamskolor. Och vi ha sådana intyg. Det verkligt tyngande i statssamskolan, som gör arbetet mera slitande, är inte bara disciplinen utan också den omständigheten, att man där läser på examen. Jag sade i första kammaren, att var och en känner ju skillnaden, när man läser en bok bara för att läsa den, och när man läser den för att svara för innehållet. Läsningen blir annorlunda. På samma sätt är det också i en klass. Det blir någonting helt annat, därest man verkligen skall föra lärjungarna fram till en examen. Man ville i första kammaren låta påskina, att i detta skulle ligga den insinuationen, att arbetet inte skulle vara lika samvetsgrant eller lika väl skött i de klasser, som inte föra fram till examen omedelbart, men det ligger naturligtvis ingenting sådant i mina ord. Var och en, som har varit lärare eller är lärare, han vet, att det förhåller sig så, som jag säger. Jag har därför av allt detta måst draga den mycket enkla slutsatsen, att om man av statssamskolornas lärarinnor kan — såsom man f. n. gör — kräva nästan 25 timmar i veckan under 38 veckor på året, då har man också rätt att av flickskolornas lärarinnor kräva 26 timmar i veckan under de 36 veckorna på året.

Och i grund och botten ligger det nog så, att lärarinnorna själva inte ha den meningen, att en tjänstgöringstid av 26 timmar i veckan är någonting obilligt. Nej, vad som är det för lärarinnorna verkligt ömmande, det är inte tiden utan betalningen. Man resonerar som så, att hjärtans gärna de 26 timmarna, men då vill man också ha högre lön. Det tycker jag är rätt förståeligt, men man glömmer ju alldeles bort de många svårigheter för skolorna, som man först radat upp, ty svårigheterna för skolorna bli väl inte mindre, därför att lärarinnorna få högre löner. Och förresten glömmer man också bort en annan sak — att lärarinnorna redan ha fått de högre lönerna.

När man i lärarelönenämnden, som jag hade den äran att tillhöra, år 1918 lade fram en ny lönestat för flickskolornas lärarinnor, då satte man för lärarinnor med full kompetens en slutlön på 3,600 kronor. Gå vi till lönerna nu med den tillfälliga löneförbättringen, finna vi, att de i slutlön gå upp till 3,500 kronor. Det finns således ingen annan skillnad mellan lärarelönenämndens förslag, som var avsett att vara ett definitivt löneförslag, och den tillfälliga löneförbättring, som nu utgår, än dessa ett hundra kronor i slutlön. Jag måste på grund därutav — även om jag vet, att det på sina håll gör ett ledsamt intryck — säga mig, att detta inte bara är en tillfällig löneförbättring utan en verklig, direkt lönereglering uppåt, som man har att taga hänsyn till. Och om det var på det sättet, att 24 timmar i veckan var rimligt för den lönen, som man hade år 1919, då anser jag, att 26 timmar i veckan är rimligt för den lön, som man har nu och som är det nästan dubbla av den gamla lönen.

Ja, det är dessa synpunkter, som departementschefen lagt på saken. Jag har tagit för kontant, att riksdagen ville ha besparingar. Vad som var att se till, det var, hur dessa besparingar skulle kunna göras utan skada. Jag tror nog, att ett timtal, som det Kungl. Maj:t föreslagit, skulle vålla vissa övergångssvårigheter, men jag är övertygad om att det inte skulle vålla någon skada, och detta så mycket mindre som det ju redan finns skolor, som ha det timtalet.

Herr **Almquist:** Herr talman! Liksom jag har underskrivit den av herr Holmdahl framburna motionen, kan jag också instämma i mycket, som han här för en stund sedan yttrade, och jag konstaterar, att det anförande, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nyss har hållit ju

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

inte var lagt såsom ett genomgående bemötande utav dessa synpunkter utan var lagt efter en annan linje.

Jag har naturligtvis inte uppträtt bara för att säga detta, och jag har inte heller någon orsak att uppträda med anledning av den blygsamma motion, som jag väckt angående de privata folkskoleseminarierna, eftersom ju utskottet har underkastat denna motion välvillig behandling; jag endast begagnar tillfället att uttrycka min erkänsla för detta.

Men min uppmärksamhet har vid studiet av statsutskottets utlåtande riktats på en därmed rätt nära sammanhörande punkt, ett uttalande av statsutskottet, som för många har tett sig såsom en överraskning och för de direkt berörda såsom en oangenäm och oförtjänt överraskning. Det är härvid fråga om de två kategorier av enskilda seminarier, som heta de privata småskoleseminarierna och de privata skolköksseminarierna. Frågan om dessa beröres i utskottets utlåtande sid. 21 och följande. Vad jag yttrar i det följande kommer att närmast röra sig om skolköksseminarierna, men åtskilligt äger också tillämpning på de privata småskoleseminarierna.

Det förhåller sig ju så, att Kungl. Maj:t har anslutit sig till den ståndpunkt, som statsutskottet intog år 1924 och som avsåg indragning av bidragen till lärarinnornas avlöning i sammanhang med nya bestämmelser om att tjänstgöring, som berättigade till dylikt understöd, skulle vara förlagd endast till högre lärarinneseminarium, och man finner, att utskottet vid denna riksdag något har uppmjukat denna punkt. Men vad som är anmärkningsvärt, det är, att utskottet i sammanhang härmed har tagit ett helt nytt initiativ med förbigående av Kungl. Maj:t. Utskottet har nämligen dekreterat, det kan jag väl säga, att dessa båda kategorier av privata seminarier skola få existera jämnt två år till, men efter denna period skola de upphöra. Något statsbidrag skall inte vidare förekomma. Och det betyder, mina herrar, inte blott bortfallande av bidragen till lönerna, lönetillägg, ålderstillägg o. d., utan tydligtvis också, att även grundbidragen till dessa seminarier skola indragas.

Det egendomliga och anmärkningsvärda är nu, att utskottet tager detta initiativ utan att förebringa någon som helst utredning angående denna fråga, och detta hade naturligtvis varit påkallat, eftersom någon sådan utredning inte föreligger från Kungl. Maj:ts kansli. Jag vill i sammanhang härmed anföra vad privatskolesakkunniga hava anfört uti denna fråga. De yttra, att frågan om dessa seminariers fortbestånd torde böra i annat sammanhang efter prövning av skolöverstyrelsen tagas till avgörande. Ja, men statsutskottet har upptagit den till avgörande utan någon som helst utredning vare sig från skolöverstyrelsen eller från något annat håll. Det har jag övertygat mig om genom spörsmål till dem, som följt behandlingen i utskottet. Den enda motivering, som utskottet anför, är överproduktion av småskolelärarinnor och skolkökslärarinnor, men inga siffror, inga närmare uppgifter upplysa oss om, hur stor denna överproduktion är. Ingenting är heller gjort för att närmare utreda, hur den på lämpligaste sätt skall mötas. Utskottets lösning är att räcka silkessnöret till dessa seminarier om två år. Nu tror jag, att särskilt beträffande småskoleseminarierna en sådan överproduktion kan konstateras i vissa avseenden. Jag är mindre övertygad om den i fråga om skolköksseminarierna, och säkert är, att de båda skolköksseminarier, som här äro föreslagna till indragning, nämligen det som är förenat med Ateneum för flickor i Stockholm och det kommunala skolköksseminariet i Göteborg, ha under de senaste åren fått sina lärjungar placerade till en mycket hög procent, liksom fackskolan i Uppsala, som skall få fortbestå, enligt en för några år sedan gjord statistik, har placerat nästan alla sina lärjungar. I förbigående sagt lämnas icke heller någon utredning, varför fackskolan i Uppsala fortfarande skall få bestå med ett högt statsunderstöd, medan däremot dessa båda se-

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

minarier skola indragas. Naturligtvis, förmodar jag, kunna några skäl anföras för det, men riksdagens andra kammare, som nu behandlar frågan, har av statsutskottet lämnats alldeles utan ledning beträffande detta spörsmål.

Jag vill säga sammanfattningsvis, att det är mitt bestämda intryck, att utskottet här icke har förebragt en utredning, på vilken kammaren kan grunda ett beslut. Det rättaste vore kanhända, att antingen herr Holmdahl eller jag yrkade återremiss av detta ärende till utskottet, men det är ju praktiskt taget omöjligt vid en så sen tidpunkt av riksdagens tillvaro. Jag skall, herr talman, i anslutning till vad jag haft äran anföra, i stället be att få föreslå, att motiveringen till kammarens beslut måtte följa statsutskottets utlåtande på sidan 22, dock med den ändringen, att allt, vad som där rör skolköksseminarierna strykes, så att man må tillförsäkra åtminstone dessa en fortsatt tillvaro utöver dessa två år, eller jag skulle hellre vilja säga, att man må tillförsäkra riksdagen möjlighet att ytterligare pröva, huruvida dessa seminarier nu ha gjort sin tjänst och böra skickas bort om två år. Jag ber, herr talman, att få skriftligen överlämna ett yrkande, som kan bliva föremål för kammarens beslut i denna del.

Herr **Mosesson:** Herr talman! Då jag väckte min motion, i vilken jag bland annat yrkade på att det nu gällande bidraget till manliga lärare av 1,500 kronor även skulle utgå i fortsättningen, under det att Kungl. Maj:ts proposition föreslagit, att detta bidrag som regel skulle utgöra 600 kronor, så visste jag mycket väl om att det i vårt land finns några få privata läroverk, som åt sina ägare bereda en så hög avans, att det ur statens synpunkt vore riktigt och välbetänkt att med uppmärksamhet följa, ja beskära vad som hos dessa var för ymnigt. Jag visste det, men i samma proposition fanns det ett förslag, som, såvitt jag vet, icke ifrån något håll har rönt någon gensaga, nämligen att dessa privatskolor skola ägas av en stiftelse eller ett aktiebolag, och att statsmakterna jämväl i dessa skolor skola insätta en revisor, med ett ord, att statsmakterna med uppmärksamhet skola följa dessa förhållanden och beskära möjligheten för skolorna att profitera av statens understöd. Jag menar alltså, att det målet skulle man under alla förhållanden vinna.

Vad nu beträffar den enda sak, som jag här skall beröra med några få ord, nämligen frågan huruvida dessa privatskolor för manlig föreståndare och manlig lärare skola åtnjuta 600 kronor eller såsom hittills 1,500 kronor i statsbidrag, har utskottet inskränkt sig till att taga bort orden »i undantagsfall» och i stället insätta orden, att »då Kungl. Maj:t finner *särskilt vägande skäl* därtill föranleda», har Kungl. Maj:t rätt att bevilja ett högre belopp upp till 1,500 kronor. Jag skall i denna punkt icke göra något yrkande, men jag skall be att få hemställa om att Kungl. Maj:t, när det gäller att pröva framställning om statsbidrag, icke tager hänsyn till de två, tre av vårt lands privatskolor, som ha god ekonomi och som tåla en minskning av bidraget, utan taga hänsyn till det övervägande antalet skolor, som laborera med stora svårigheter, änskönt aktieägarna, kommuner och andra, göra vad de kunna för att hålla skolorna uppe. Under andra förhållanden skulle jag velat hemställa om att orden »särskilt vägande» skulle utgå, och att det allenast skulle stå »då vederbörande skolas ekonomiska förhållanden giva skäl därtill», men då här komma tillräckligt många yrkanden ändå, skall jag inskränka mig till att uttala en önskan om att Kungl. Maj:t vill gå fram med varsamhet mot de skolor, som icke åt sina innehavare ha givit oskälig avans.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag begärde ordet, då herr Holmdahl började sitt anförande med ett enligt min uppfattning ganska kraftigt angrepp på såväl talmannen som riksdagens andra kammare, därför att han

måste begära ordet vid en så sen timme, och sedan ansåg det tillständigt att själv fortsätta och tala om saker, som stått i tidningarna i flera dagar, i minst 35 minuter och därvid behandla hela andra kammaren som skolpojkar, som icke ha tagit den ringaste kännedom om de saker, som här föreligga till behandling. Det var det, som gjorde, att jag helt enkelt måste begära ordet, ty de personer, som ha gjort denna kompromiss i statsutskottet, hava dock sysslat med skolfrågor i många, många år, och de behöva icke några lektioner om vad som är praktiskt eller vad som är förnuftigt. Jag vill stryka under, att om utskottets ledamöter haft den minsta aning om att man på det sättet skulle bemöta deras önskan att bespara riksdagen en upprivande debatt och att så fort som möjligt klara upp denna fråga, som har slitit i sinnena sedan i fjol och kanske tidigare också, hade det icke gått att få fram ett utlåtande sådant som statsutskottets utlåtande nr 88 nu ser ut, ett utlåtande, som för övrigt har tagits av första kammaren utan att *något* har ändrats.

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

Jag tror, att jag också vågar säga, att hade icke statsutskottets ledamöter varit så besjälade av sin önskan att bespara riksdagen arbete, så hade icke utskottet i sin helhet med sådant förtroende överlämnat åt statsutskottets andra avdelning att försöka jämka ihop meningarna. Vi beslöto formligen att ajournera sammanträdet på 20 minuter för att finna en samlingslinje, och då komma herrarna här sedan med herr Holmdahl i spetsen och hänga upp sig på rena petitesser, som sannerligen äro utan den minsta betydelse för den stora sak, det här gäller.

Det är på det sättet, mina herrar, att vi skola icke glömma ett enda ögonblick, att det här är fråga om privatskolor, och det brukar vara sed annars i kommuner och landsting och här i riksdagen, att då man beslutar att ge anslag åt en institution, har man också rätt att ställa villkor. Något annat har här icke skett. Staten har begagnat sig av samma rätt, som den alltid har haft och aldrig kommer att frånhända sig, att ställa vissa villkor för att anslag skall utgå. Jag ber att få framhålla, att den rätten kommer åtminstone icke statsutskottet för sin del att avhända sig, sedan må herrarna tala om oangenäma överraskningar, bristande utredning o. s. v.

Jag undrar verkligen, hur det skulle ha sett ut på detta område, om man icke hade tagit i så pass kraftigt, som skedde från statsutskottets sida i fjol. Jag undrar, om icke herrarna då haft anledning att säga — i dag: »Det är i alla fall galet ställt som det är.» Nu blev den första rensningen gjord i fjol. Jag ber jämväl att få framhålla här för kammaren offentligt, att den utökning av tjänstgöringstiden, det högre antal tjänstgöringstimmar, som herrarna nu åberopa över hela linjen, är ett resultat av vårt ingripande i fjol. Skulle ni lägga 1923 års tjänstgöringstider som utgångspunkt för ert resonemang, ja, då hölle det icke alls. Då hade ni ingen möjlighet att klyva näbb, om jag får begagna ett så pass vulgärt uttryck.

Kammarens ledamöter få ursäkta mig, men när man har suttit nästan hela dygnet och hållit på med dessa saker och får åhöra så pass gammalmodiga saker som i kväll, blir man uppbragt och vill säga ifrån, att vi ha gjort så gott vi ha kunnat för att försöka bespara riksdagen arbete och ändå lägga balsam på såren, och för att försöka få fram ett förnuftigt resultat.

Herr talman! Jag har endast velat lätta mitt sinne och mitt hjärta genom att säga dessa ord. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Carlson* i Mölndal.

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke på något sätt inlåta mig på den siste ärade talarens sätt att i kammaren handlägga denna fråga. Jag tar för givet, att även om kritiken i den sena tim-

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

men upprör honom, torde väl kammarens ledamöter, åtminstone vi på vår sida, vilja behålla rätten att allvarligt skärskåda de frågor, som här skola avgöras, och icke rösta på kommando, även om det ligger en kompromiss bakom. Vi förbehålla oss denna vår rätt. Här ha icke några som helst utfall mot talman eller riksdag blivit gjorda av de föregående talarna. Jag skall icke heller tillåta mig något dylikt, men jag vill taga avstånd från det sätt att föra debatten, på vilket vi här ha fått ett prov. Jag tror icke, att det främjar själva saken.

Då jag begärde ordet var det för att få stryka under en sak, som ligger mig ganska nära, men innan jag det gör, skall jag be att få göra en erinran till herr statsrådet. Det var med ganska lätt hand, som herr statsrådet vidrörde vad som dock synes vara en huvudsak i denna fråga, nämligen den mycket betydande skillnaden i fråga om löner, som föreligger mellan lärarinnorna vid privatläroverken och lärarinnorna exempelvis vid de kommunala mellanskolorna och andra, som äro jämförliga med dem. Jag måste säga, att sådan situationen för närvarande är i det samhälle jag tillhör, ha vi icke vid de privata läroverken lyckats komma så långt upp i lönehänseende, att våra lärarinnor där ens kunna helt jämföras med folkskolelärarinnorna, mycket mindre med dem, som i fråga om undervisningsstadiet äro med dem jämställda. Så är det verkliga läget, och under sådana förhållanden ligger det ju nära till hands, att lärarinnorna lägga stor vikt just vid lönefrågan i samband med tjänstgöringens utökande.

Jag vill vidare erinra om att huvudfrågan här har varit frågan om *föreståndarinnorna* och den oerhörda skillnad, som där föreligger i löneförhållanden, men jag skall därvid endast hänvisa till vad som sades av den förste ärade talaren.

Vad jag närmast ville tala om, mina herrar, var frågan om skolköksseminarierna. Jag ber först att få erinra om att vi i landet ha, om jag icke misstar mig, fyra stycken dylika seminarier, nämligen statens i Stockholm, det privata i Stockholm, Fackskolan i Uppsala och det kommunala seminariet i Göteborg. Det har såsom skäl för att det skulle vara nödvändigt att indraga de båda seminarierna i Stockholm och Göteborg anförts, att banan är överbefolkad, och att man därför måste vidtaga dessa åtgärder. Jag skall därför be att få lämna några uppgifter härom. Jag har såsom ledamot i folkskolestyrelsen sedan många år haft tillfälle att på närmaste håll följa skolan i Göteborg. Vi utexaminera i Göteborg vartannat år 12 lärjungar, under det att Ateneum i Stockholm, om jag icke fått oriktiga uppgifter, utexaminerar 16 lärjungar, likaledes vartannat år. Av dem, som ha gått ut från Ateneum i Stockholm, finns det för närvarande icke mer än tre, som icke ha anställning såsom lärarinnor. Av dessa tre ha två annan plats och gå sålunda ej arbetslösa. Det återstår således endast en, som icke fått någon plats. I Göteborg saknar ingen enda av dem, som vi ha utexaminerat under de sista åren, plats som lärarinna. Annorlunda är däremot förhållandet med fackskolan i Uppsala, som ju examinerar ut 45 stycken varje år. Det är verkligen förvånande, att man icke hört ett enda ord om överproduktion, när, mina herrar, riksdagen i år höjde anslaget till denna skola med 5,000 kronor, jag vill minnas från 75,000 till 80,000 kronor. Då sade man icke ett ord om överproduktion, när det gällde den skola, som sålunda utexaminerar det största flertalet, och av vars lärjungar en del torde vara arbetslösa. Jag har velat nämna detta, icke för att på något sätt klaga över frikostigheten mot Uppsala men för att visa, att den omtalade utredningen, som saknas, verkligen behövs.

Jag vill därtill lägga för göteborgskolans vidkommande, att det ju är denna skola, som i avsevärd mån förser västra och södra Sverige med skolkökslärarinnor. Det är ju då ganska obilligt, att just denna skola skall dragas

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

in, och att hela denna del av Sverige hädanefter för denna undervisning skall bli hänvisad till Stockholm eller Uppsala. Det betyder för de många mindre bemedlade i vår landsända, som måste tjäna sitt bröd och vilja ägna sig åt detta kall, betydande svårigheter och utgifter.

Jag vill också erinra om att det här icke är fråga om ett seminarium, som står tillsammans med en flickskola som i Stockholm. Jag vill därmed icke på något sätt förringa den senares anspråk på att få leva. Seminariet i Göteborg är kommunalt och står i samband med folkskolan och har därför förlagts till den nya götabergsskolan, Göteborgs stad lämnar lokaler, inventarier och material och dessutom — jag minns icke siffran bestämt — ungefär 4,000 kronor. Där är situationen just nu sådan, att vi ha åttio sökande till de tolv platser som skola besättas. Det tyder ju icke på att skolan icke skulle ha en verklig uppgift.

Jag vill därtill lägga, att utskottets förslag synes oss ganska hårt och obilligt, när vi ha försökt lägga undervisningen i denna skola så sparsamt som möjligt. Vi ha låtit allting gå i sparsamhetens tecken, och vi ha kommit därhän, att varje elev bara kostar 1,340 kronor. Jämför detta med den så högt doterade fackskolan, som får 80,000 kronor mot våra 8,000, och som har fyrtiofem lärjungar mot våra tolv. Vi ha ställt det så, att vi kunna taga emot även mindre bemedlade, genom att sätta terminsavgifterna så lågt som till 50 kronor. Arbetet står naturligtvis under statens inspektion och har fått de yppersta vitsord, icke minst vid den sista inspektionen för några veckor sedan.

Det är icke underligt, mina herrar, om det har väckt mycket starka betänkligheter i min hemstad, då man på detta sätt helt plötsligt fått underrättelse om den föreslagna indragningen av statsanslaget. Det har sagts, att utskottet har varit mycket välvilligt i jämförelse med Kungl. Maj:t, då Kungl. Maj:t utan att ange några skäl, som framgå av någon verkställd utredning, skulle ha föreslagit helt slopande, under det att utskottet gav två års avvecklingstid. Jag vill icke nu närmare inlåta mig på detta påstående. Men man hade inte tänkt sig något sådant förrän man fick se utskottets utlåtande, om nu verkligen den kungl. propositionen innebar detta! Man hade inte en tanke på att det var möjligt. Jag vill vädja till kammarens känsla för billighet och rättvisa, att undersöka om man nu på detta sätt verkligen bör dödsdöma detta seminarium, utan att först en grundlig undersökning blivit gjord, huruvida det inte kan ha sitt existensberättigande så som den är lagd och genom det sätt, på vilket den skött sig. Jag vill också vädja till gamla stolta traditioner i statsutskottet, att inte taga på detta lätta sätt på frågorna, utan att verkligen söka få den grundliga och sakliga utredning, som man är van att finna bakom statsutskottets betänkanden. Och jag måste säga, att i detta stycke har statsutskottet verkligen inte den grund, som det plägar ha för sina utlåtanden, såsom här har blivit tillräckligt visat. Exekutionen har blivit uppskjuten, det är sant, men delinkventen har verkligen rätt att få resning i målet, så att man må få se, huruvida inte rättvisa och billighet, som jag nyss sade, kräva att delinkventen till sist benådas. Jag hoppas att det uppskov som här givits på två år också skall medföra detta, ty jag har mycket svårt att tro, att en sådan åtgärd som denna skall till sist bli den svenska riksdagens slutliga beslut.

Jag har, sedan den ärade talaren före mig med sådan skärpa betonat att här föreligger en kompromiss, inför vilken vi hade att stoppa pipan i säcken och tiga stilla, naturligtvis ingen tanke på att till det yrkande, som vi här ha gjort, kommer att tagas någon hänsyn. Hans yttrande gav ju tydligt vid handen, att han ansåg det som, låt mig säga, en oförsynthet av oss att framföra våra synpunkter. Men jag hoppas, att ett övervägande skall kunna

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

göras, så att när vi stå inför det slutliga avgörandet en verklig utredning kommit till stånd. Den skall visa att detta icke i egentlig mening enskilda, utan kommunala seminarium har livsmöjligheter och livsbetingelser, har rätt att få leva.

Herr **Holmdahl:** Herr talman! Jag får bekänna, att när jag hörde herr Anderson i Råstock blev jag fullkomligt desorienterad. Jag bestrider på det bestämdaste att jag på något sätt, vare sig i ord, eller i åtbörder eller på annat sätt, har angripit kammaren och kammarens högt ärade talman. Jag vet inte vad herr Anderson i Råstock åsyftar. Åsyftar han vad jag började mitt anförande med, vill jag säga, att han när han en gång får läsa det stenografiska protokollet måste i denna del korrigera sin uppfattning.

Jag tillät mig inte att göra någon som helst anmärkning mot talmannen och sättet att leda kammarens förhandlingar, utan jag blott konstaterade det beklagliga i, att stora frågor komma fram så sent på natten, som här är fallet, och denna uppfattning trodde jag delades av kammarens samtliga ledamöter. Åtminstone vittna de många tomma bänkarna under debatterna om detta förhållande. Jag tillät mig endast att säga, att måhända äro dessa arbetsformer nödvändiga, men att under alla förhållanden ett sådant fall som detta är beklagligt. Jag är övertygad om att herr talmannen inte uppfattade det så, och jag själv förstår inte hur detta yttrande på något sätt kan tolkas som ett angrepp på talmannen och kammaren. Jag bestrider berättigandet av denna anklagelse och tillbakavisar den.

När herr Anderson i Råstock sedan i ganska upprörd ton beskyllde mig för att jag, om jag uppfattade honom rätt, här kritiserat utskottet, så framhöll han gent emot mitt anförande, att vi ha rätt att sätta villkor för statsanslag och dylikt. Det har jag väl aldrig bestritt! Men varför förhandla utskottet och riksdagen om dessa saker? Jo, därför att dessa villkor skola bli så förnuftiga, rimliga och lämpliga som möjligt för respektive anslag. Det förvånar mig, att en så gammal ledamot av statsutskottet har kunnat bli upprörd över en kritik, som jag åtminstone från min sida sökt göra fullkomligt saklig, utan några som helst personliga hänsyftningar åt något håll. Skulle en enskild kammarledamot, som inte är utskottsledamot och inte deltagit i någon som hälst kompromiss i utskottet, men däremot framlagt en motion i ärendet, inte ha rättighet att förfäkta sin oförgripliga uppfattning om sakfrågan, och det bästa sättet att ordna den? Då förstår jag verkligen inte vartill förhandlingarna i kamrarna skola tjäna.

Och när herr Anderson i Råstock i sitt anförande, som jag verkligen uppfattade litet av på grund av den upprörda tonen, påstod att vi här behandlade petitesser, så vill jag säga, att de yrkanden som jag gjorde här, liksom det som framställdes av herr Almkvist, berörа sådana petitesser som första kammaren föregående dygn har diskuterat i åtskilliga timmar. Jag tar verkligen med fullt lugn denna beskyllning att ha upptagit kammarens tid med petitesser. De frågor, som jag tagit upp, anser jag inte vara petitesser, även om herr Anderson i Råstock gör det.

Herr **Rydén:** Herr talman! Jag var mycket tveksam innan jag beslutade mig för att begära ordet i denna fråga, även av det enskilda skälet att jag blivit mycket trött genom det arbete, som påvilat mig under dagens sammanträde. Min tveksamhet stärktes än mera på grund av den läggning, som herr Holmdahl gav sitt anförande. Och jag tror nog att herr Holmdahl, när han blir litet mera acklimatiserad i denna sal, och lärt sig att något bättre anpassa sin ton efter den som finns här och mindre efter de församlingar, där han till

äventyrs förut har arbetat, själv skall förstå att vi ha tyckt, att hans framträdande nu verkade något främmande och något onödigt aggressivt.

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

Jag hade för min del i denna fråga velat ställa mig till efterrättelse en önskan, som starkt betonats vid behandlingen av detta ärende från åtskilliga av riksdagens mest inflytelserika medlemmar, nämligen att undvika en fortsatt upprivande strid. Det är emellertid klart, att anser man det huvudsakliga i denna fråga vara att vidbliva sina förutvarande ståndpunkter, och ifrån dem driva en förbittrad strid, så finner man sig inte i att taga hänsyn till en sådan vädjan.

Denna fråga har legat så till, att utskottets andra avdelning vid dess behandling var splittrad på tre linjer. Biskop Bergqvist hade en linje, vilken han framfört som ett säryrkande i sin reservation, och de två andra linjerna stodo ganska skarpt emot varandra. Då riktades emellertid från håll, som åtnjuter mycket stor respekt, tror jag, både i utskottet och i riksdagen, en synnerligen enträgen vädjan till båda riktningarnas förkämpar, att de ändå skulle undersöka, huruvida man inte genom ömsesidiga eftergifter kunde mjuka upp det hela och avspänna något av den rådande stridsstämningen. Det är naturligtvis riktigt, som högertidningarna skrivit, att den sida, som jag tillhör, mest har givit efter i denna kompromiss. Det erkänner jag obetingat. Jag resonerade för min del, i den mån jag hade med det att göra, att när en stämning på sådant sätt är uppagiterad och människorna följaktligen äro uppskrämda, efter min uppfattning visserligen i stor utsträckning ogrundat, kan det vara riktigare och klokare att inte driva allting till sin spets, utan i stället försöka åstadkomma en avspänning. Jag tänkte, att jag tar väl ställningen att bli framsläpad i högerpressen som den som har kapitulerat och lidit nederlag. Vad jag därutinnan kunde förutse har också inträffat, men jag tänkte verkligen i alla fall, att herrar högerdoktorer i kammaren, som ju länge ha signalerat att det skulle komma till ett stort slagsmål i denna fråga, skulle ha lugnat sig en liten smula, och tagit hänsyn till de förutsättningar för en lösning, som åtskilliga av deras erfarnare och äldre meningsfränder i riksdagen varit med om att tillskapa.

Det är ju alldeles riktigt som herr Holmdahl sade, att första kammaren har stått i och kämpat i många timmar om vad han ansåg vara livets viktigaste problem i detta sammanhang. Det är visst och sant. Men första kammaren har även, om jag undantar en »okynnesvotering» just som kammaren samlades efter middagen, tagit hela utskottets förslag, ord för ord, inte ändrat ett ord i motiveringen och inte ändrat ett ord i klämmen. Och i den kammaren voro åtskilliga av herr Holmdahls meningsfränder, som kanske ha något större erfarenhet i det offentliga livet än den högt skattade talaren, uppe och tillstyrkte sina kamrater i kammaren att infria den gjorda överenskommelsen.

Allt detta kom mig att inte begära ordet i början av debatten, eller i otid, för att inte vara med om att ställa till något frispektakel fram på natten. Jag skall därför inte taga upp till något längre bemötande den omständigheten, att herr Holmdahl så ivrigt söker efter anledning att komma i krakel med mig, att han till och med tar fatt på ett interpunktionsfel, som finns i min motion. Det är nämligen ingenting annat. Jag har under senare tiden haft mycket att göra, och då jag inte är mer än människa har jag sett mig nödsakad att diktera denna motion för en maskinskriverska. Därvid har i densamma råkat insmyga sig ett interpunktionsfel. Efter den första av de här påtalade meningarna »För rektor vid högre allmänt läroverk är föreskriven en tjänstgöring av 12—16 timmar i veckan och för rektor vid realskola av 18—20 timmar» skulle det ha stått ett semikolon, men det har i brådskan kommit att stå en punkt. Meningen skulle sedan fortsätta: »rektor vid kommunal mellanskola har normalt en tjänstgöringsskyldighet av 20—22 timmar och rektor vid högre folkskola av 20—24 timmar i veckan, vilka timtal dock i sär-

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

skilda undantagsfall kunna något minskas.» Denna sista sats är en relativsats, som varit avsedd att stå som relativsats jämväl till *båda* de föregående satserna, och då är framställningen fullständigt riktig. Men vem kan stå sig inför en sträng granskare, som på grundval av ett interpunktionsfel i en motion bygger upp en stor betraktelse om vilken stor slarv herr Rydén är, hur mycket han tar bort och hur mycket han undanhåller riksdagen i sina motioner!

Det har naturligtvis inte varit min avsikt att göra detta, och i avdelningen ha vi lika naturligt läst den paragraf, vars innehåll herr Holmdahl var så angelägen att tala om att han kände till. Statsutskottets andra avdelning vet synnerligen väl, att utöver de timtal, som äro angivna i min motion, kan i särskilda fall tjänstgöringstiden ytterligare minskas fyra timmar för rektorer vid allmänna läroverk, såväl vid de högre allmänna läroverken som vid realskolorna. Jag kan dessutom inte begripa, herr Holmdahl, hur detta försämrar saken ur hans synpunkt. Ty om det vore så, att det stode i min motion, att tjänstgöringstiden ej kan sättas lägre än 12 respektive 18 timmar, men det i verkligheten är så, att den stadga, som utskottet har tagit, också inrymmer rätt att ytterligare minska med fyra timmar, och om man till denna betydelsefulla uppmjukning lägger, att Kungl. Maj:t för övrigt skulle erhålla rätt att i särskilda fall bevilja ytterligare den nedsättning, som vid omprövning kan befinnas skälig, då kan jag inte förstå herr Holmdahls oro i detta sammanhang. Såvida nämligen inte herr Holmdahl var mycket angelägen om att komma i strid med mig, ty då är det klart att man kan bygga upp ett angrepp på ett interpunktionsfel, som han har gjort.

Vidare vill jag säga ett par ord om att man tagit så illa upp förslaget att tillämpa några strikta regler beträffande föreståndarinnornas tjänstgöring. Jag ville inte i fjol, och skall inte göra det i år heller, utlämna till kammarens protokoll några namn eller utpeka några särskilda läroanstalter. Men jag har hos mig en undersökning angående föreståndarinnornas tjänstgöringstid läsåret 1923—1924 vid alla rikets flickskolor, och av denna framgår, och det skall jag be att få påpeka inför kammaren, att det finns åtminstone två flicklläroverk här i Stockholm, där föreståndarinnorna detta läsår inte hade en enda timmes undervisning. De läste alltså inte en enda timme, men uppburo lön som föreståndarinnor, med tillfällig löneförbättring och allt. I det ena av dessa fall ägde vederbörande själv skolan, och lyfte alltså, utan en timmes tjänstgöring, utom föreståndarinnelönen den inte obetydliga vinsten å hela företaget. Det finns vidare skolor här i Stockholm, vars föreståndarinnor ha en anmärkningsvärt låg tjänstgöringstid, t. o. m. så lågt som 2 och 4 timmar. Detta kan väl ändå inte vara riktigt. Jag förstår att herr Holmdahl kan se saken på sitt sätt, men inte kunna vi vanliga dödliga människor inse, att en människa skall uppbära lön som föreståndarinna utan att undervisa en enda timme. Det kan inte vara rimligt. Min mening, i den mån jag har inverkat på detta förslag, har aldrig varit att tillskapa några orimligt rigorösa bestämmelser. Men det kan inte få fortsätta på det sättet, att staten alltjämt betalar stora anslag när vederbörande undervisar ingenting, eller i varje fall ytterst litet. Detta får lov att ordnas, och det kan man inte underlåta att ta hänsyn till.

Jag hörde ett annat yttrande av herr Holmdahl som förvånade mig mycket. Det var hans klander mot statsutskottet därför att det infört den bestämmelsen beträffande biträdande föreståndarinna, att hon skulle kunna få minskning i tjänstgöringstiden med 5 timmar. Detta fick statsutskottet uppbära klander för, och talaren ville uppvisa hur förfärligt styggt detta statsutskott var mot de biträdande föreståndarinnorna. Jag undrade då: minns jag så fel, eller har verkligen herr Holmdahl motionerat i denna punkt, utan att jag kan erinra mig det? Nu har jag läst igenom hans motion till yttermera visso, och funnit att han ingalunda gjort det. Om alltså statsutskottet inte föreslagit någon-

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

ting i denna punkt skulle inga biträdande föreståndarinnor kunnat få en enda timmes minskning i sin tjänstgöring. Men då framhölls av en av herr Holmdahls meningsfränder i utskottet, att han hade fått kännedom om att det kunde föreligga skäl att här göra en jämkning både i herr Holmdahls och Kungl. Maj:ts förslag. Så snäll och beskedlig, som jag hela tiden varit vid behandlingen av detta ärende, tyckte jag att här förelåg ett fel, och därför ville jag vara med att komplettera förslagen med att skriva in en bestämmelse, innefattande, att biträdande föreståndarinna måtte kunna få 5 timmars minskning. Och sedan grälar man över att vi varit stränga och rigorösa! Om riksdagen vill avslå denna del av utskottets hemställan få vederbörande inte en enda timmes minskning i sin tjänstgöring, ty de skulle få läsa helt och fullt enligt samtliga förslag, som här föreligga.

Så har man gjort ett stort nummer av vad man kallat en förföljelse från statsutskottets sida mot de privata seminarierna. Hur är det då i verkligheten på detta område? Jo så, att Kungl. Maj:t har föreslagit, att alla statsbidrag till privatseminarierna med undantag av högre lararinneseminariet skola strykas från och med den 1 juli i år. Jag, som sätter stort förtroende till Kungl. Maj:t, ställde mig helt naturligt på Kungl. Maj:ts ståndpunkt i detta fall, och ansåg att man inte borde taga med något annat seminarium än det som Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen högre lararinneseminarium, för övrigt de enda som från början varit avsedda att uppbära statsanslag. Men då kom en av herr Holmdahls meningsfränder och framhöll, att det var bra strängt mot dessa seminarier att inte giva dem åtminstone en liten tid att ordna sig efter de ändrade förhållandena. Man borde ge dem en avvecklingstid. Vidare väckte också herr Almqvist en motion i ärendet. Och så gingo vi i statsutskottet med på att låta privatseminarierna allt fortfarande behålla anslag under den tid, som är nödvändig för en avveckling. Vi voro alla överens om att vi skulle göra den uppmjukning och den förbättring, om jag får se det ur privatseminariernas ståndpunkt, som ligger i utskottets hemställan. Och sedan framställer herr Pehrsson i Göteborg, herr Almqvist och herr Holmdahl saken så, som om statsutskottet vore en förstörare och förgörare, medan vi tvärtom varit mycket mera tillmötesgående än vad som ursprungligen var avsett i den kungl. propositionen. När jag tänker på, hur vi hava ställt oss i år ifrån den sida, jag tillhör, vet jag sannerligen icke, hur man egentligen skulle ställa sig för att herrar Holmdahl och Pehrsson i Göteborg och alla, som »representera den högre bildningen» i denna kammare skulle kunna vara dem till lags.

Nu är det emellertid så beträffande småskollararinneseminarierna och skolköksseminarierna, att det är en förfärlig överproduktion på lararinnor. Jag kan icke säga, huru många arbetslösa småskollararinnor, som finnas, men troligen är det upp emot 1,000 stycken. Jag frågar: är det rim och reson i att staten skall understödja seminarier, som äro obehövliga och måste åstadkomma verklig skada och olycka och arbetslöshet för många människor, samtidigt som skolöverstyrelsen skriver ut till alla landsting — de som äro landstingsmän veta, att jag lämnar riktiga upplysningar — att landstingen böra inskränka på elevantalet vid sina seminarier, därför att det råder en sådan förfärlig arbetslöshet bland småskollararinnorna? Samtidigt som man gör detta med landstingens seminarier, som dock hava sin ekonomi ordnad och hava sin fast anställda personal, så komma herrarna här och begära, att staten skall utan vidare fortsätta att bevilja anslag till dessa privata seminarier så att lararinnor, som avlönas väsentligen av statsmedel, skola läsa i privata seminarier. Huru långt skola anspråken drivas av hänsyn till dessa enskilda skolor? Vi få väl ändå tänka oss, att vi äro icke privatskolemänniskor här i kammaren utan representanter för svenska staten, som ser till, att de penningar den ger ut, bliva förnuftigt använda. Går jag sedan till skolköksseminarierna, äro förhållan-

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

dena icke fullt så svåra, men det föreligger dock överproduktion även här. Då är frågan: vilket är riktigast: att staten ser till, att det blir de minsta seminarierna och jag skulle också kunna säga de sämsta, nämligen om jag ser dem ur synpunkten av deras möjligheter, och att det som sagt bli dessa, som få lov att försvinna, därigenom att staten slutar att lämna understöd till andra än statens seminarier och den stora Uppsala-fackskolan, som, herr Holmdahl, på grund av särskilda utredningar kommit att få en särställning i förhållande till de andra.

Jag är mycket ledsen, herr talman, att jag behövt taga kammarens tid i anspråk, och om jag icke blir för illa åtgången av mina motståndare här, skall jag icke besvära vare sig herr talmannen eller kammaren med flera anföranden. Men jag tror att kammaren gjorde klokt i att följa första kammaren och taga utskottsutlåtandet både i fråga om motivering och kläm, då, såsom vi hoppas, privatskolestriden därigenom skall anses avblåst och vi kunna få frid intill dess den stora skolreformen kommer. Kampen om denna kommer att giva herr Holmdahl och andra, som äro stridslystna i dag, tillfälle att utlösa all den vältalighet och skicklighet i argumenteringen, som de äro mäktiga.

Herr talman, jag hemställer därför till kammaren att bifalla utskottets utlåtande oförändrat.

Herr **Lindman:** Herr talman! Det är verkligen icke frestande att uppträda vid denna sena timme, även om man gärna velat yttra sig i den föreliggande frågan. Det är särskilt i fråga om föreståndarinnornas tjänstgöring, som jag dock vill yttra mig. Jag har i det fallet alldeles samma uppfattning som herr Holmdahl, och jag kan icke förstå, varför man skall skrida till åtgärder i denna sak utan att hava gjort någon utredning. Jag minnes hurusom i fjol statsutskottet framlade ett förslag utan någon som helst utredning, med den påföljd att utredningen kom till stånd. Jag undrar om det icke vore skäl för kammaren att även denna gång säga, att man skall göra en utredning, innan man nappar på sådana saker, om vilka inga myndigheter yttrat sig.

Herr talman, jag skall icke yttra mig vidare i denna sak, men jag kan icke underlåta att, sedan herr Rydén också uttalat sig i samma riktning som herr Anderson i Råstock gjorde och kommit med farbroderliga förmaningar till en nykommen riksdagsman och sagt, att denne uppträtt onödigt aggressivt, att han icke är acklimatiserad i kammaren, att han bör anpassa sin ton o. s. v., jag kan då icke underlåta att säga, att jag icke vill stillatigande åhöra sådana förmaningar. Jag vill säga herr Rydén, vad tonen beträffar, att jag hört herr Rydén för icke så många år sedan föra ett språk här i kammaren, mot vilket herr Holmdahls varit en västanfläkt. Då bör man inte, fastän man har ett större antal riksdagsår på nacken, komma med sådana förmaningar. Även om herrarna äro uttröttade, få väl herrarna i alla fall anpassa sig något efter det förhållandet, att en riksdagsman, som har något på hjärtat i en sak, också har rätt att yttra sig. Om herrarna hava gjort en kompromiss, som herr Rydén här har utvecklat för oss, är den väl inte tabu. Man får väl tala om den, även om man är nykommen riksdagsman.

Herr **Holmdahl:** Herr talman, mina herrar! Jag kan efter det senaste anförandet helt förbigå den långa inledningen i herr Rydéns anförande, men jag nödgas ändå upptaga kammarens tid några minuter för att beröra de sakförhållanden, som han där kom in på, och det sätt, varpå han sökte vederlägga min kritik av utskottets hemställan och hans egen motion.

Vad nu först herr Rydéns egen motion beträffar, vill jag påpeka för herr Rydén, att han icke måtte riktigt ha uppfattat min kritik, när han trodde sig kunna rädda sig undan den genom att säga, att det blott berott på ett inter-

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

punktionsfel. Det är en fullständig missuppfattning, därför att jag anmärkte också på den relativsatsens innehåll och jag anförde belägg för, att det är oriktigt att säga, att det är blott *undantagsvis* eller i något enstaka fall, som *någon* minskning kan ske. Jag hävdar, att min kritik av detta verkligen står sig. Och när herr Rydén frågar: varför taga upp en sådan bagatell och söka strid, så vill jag säga, mina herrar, att när på grund av en enskild motion ett yrkande göres i en punkt, som icke har varit på annat sätt förberedd — motionen är det enda underlaget för utskottets yrkande — skall då icke en enskild kammarledamot hava rätt att upptaga och granska vad som anföres i motionen? Jag finner det ganska underbart, att detta icke skulle höra till saken. Det är i själva verket det enda faktiska underlag i denna sak, som förebragts. Jag har påvisat, att herr Rydéns framställning av rektorernas tjänstgöringsskyldighet är felaktig. Man får det intrycket av motionen att denna är större och strängare än den är. Det är kontentan av min kritik.

När sedan herr Rydén berörde den långa tjänstgöringstiden för vissa föreståndarinnor, så vill jag också påpeka, att jag har ett material, som omfattar samtliga privata flickskolor i riket, i spetsen för vilka stå föreståndarinnor. Jag har ett material, som är taget från de officiella uppgifterna rörande föreståndarinnornas tjänstgöring. Ser jag på det, kommer följande medeltal fram. Om man räknar med 69 skolor, för vilka det finnes officiella uppgifter för innevarande termin, är medeltalet för föreståndarinnornas tjänstgöring i läsämnen 10.8 timmar i veckan och om man medräknar ytterligare 13 skolor, om vilka jag endast kunnat få uppgifter från föregående år, blir medeltalet för sammanlagt dessa 82 skolor i riket — herr Rydén vet att det är så gott som alla — 10.6 timmars tjänstgöring i veckan för föreståndarinnorna. Mina herrar, det är icke sådana förhållanden, att man behöver gripa in plötsligt och utan utredning för att råda bot på någonting, som skyndsamt måste ändras.

När herr Rydén sedan frågade, varför jag angripit utskottet för att det velat nedsätta tjänstgöringen för biträdande föreståndarinnor vid dessa läroanstalter, eftersom, om den punkten utginge enligt mitt yrkande, ingen biträdande föreståndarinna finge någon nedsättning i sin tjänstgöring, så vill jag säga att denna framställning är icke riktig. Herr Rydén, det är fullständigt riktigt, att på grundval av något riksdagsbeslut finnes det intet stadgande, som ger rätt till nedsättning härvidlag, men det är lika riktigt, och det förvånar mig, att herr Rydén icke vet det, att skolöverstyrelsen gillat en praxis beträffande biträdande föreståndarinnornas tjänstgöring, enligt vilken praxis nedsättning får ske. Det förhåller sig alltså så, att förmånen av denna nedsättning, som skett genom en praxis, vilken skolöverstyrelsen gillat, skulle genom det föreslagna tillägget berövas de biträdande föreståndarinnorna. För övrigt, vore herr Rydéns uppgift, att de icke äga denna nedsättning för närvarande sann och riktig, då får jag säga, att man frågar sig, varför, när man nu vill vara så god och lova denna nedsättning, denna skulle blott gälla de biträdande föreståndarinnorna i skolor med manliga föreståndare. Det är en fråga, som man gör sig. Man tycker, att det är litet godtyckligt, att denna förmån skulle komma blott dessa till del. Men, som sagt, utgångspunkten för herr Rydéns resonemang är icke riktig. Det råder en praxis, som gör, att de biträdande föreståndarinnorna nu ha möjlighet till viss minskning.

Härmed har jag bemött de väsentligaste utav de invändningar, som herr Rydén gjort mot mitt anförande. Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr talman! Det har åberopats, att här föreligger en överenskommelse, som skall respekteras. Men om det här föreligger en kompromiss, förefaller det mig, att denna nya parlamentarism bör åtmin-

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

stone så genomföras, att herr Rydén här låter kammaren få veta detta, så att icke på detta sätt vi »unga och oerfarna» plumpa i protokollet!

Det var dock icke ensamt för att säga detta som jag begärde ordet utan det var för att protestera mot herr Rydéns värdesättning av det seminarium, varmed jag under många år haft tillfälle att taga befattning och som har fått de yppersta vitsord av statens inspektör. Och så kommer herr Rydén och säger, att de båda minsta seminarierna äro icke bara de minsta utan också *de sämsta!* Jag tror icke, att det är lämpligt att värdesätta på det viset, och jag tror icke heller, att denna hans värdesättning har något vitsord hos dem, som känna förhållandena och som själva kunna bedöma saken vad sedan den ärade talaren själv må anse om dess värde.

Vad sedan beträffar herr Rydéns påstående, att utskottet med sådan välvilja behandlat dessa skolköksseminarier nödgas jag säga, att jag icke förstår det. I den kungl. propositionen nr 214 ser jag uppgivet, att i statsverkspropositionen i år reserverats ett anslag på 16,000 kronor till understöd för utbildningskurser för lärarinnor i hushållsgöromål, och det säges, att dessa 16,000 kronor skola delas såsom föreslagits till Göteborgs och Ateneums seminarier. Herr Rydén sade, att utskottet givit dessa läroanstalter två års anstånd och därmed visat en synnerlig välvilja i jämförelse med Kungl. Maj:t. Detta är uppenbarligen icke sant! Det förefaller i alla fall, som om det vore utskottet, som föreslagit indragningen. Departementschefen yttrar nämligen på sidan 35 i Kungl. Maj:ts proposition: »Beträffande slutligen anslaget till understöd åt utbildningskurser för lärarinnor i hushållsgöromål synes mig detta, med hänsyn till vad förut anförts och i likhet med vad som varit fallet föregående år, böra bestämmas till 16,000 kronor, att under de villkor, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt föreskriva, utgå till styrelsen för aktiebolaget Ateneum för flickor i Stockholm och till Göteborgs allmänna folkskolestyrelse med högst 8,000 kronor till vardera.» Jag kan inte finna något om omedelbar indragning av detta anslag i propositionen. Jag har velat påpeka detta för att belysa vederhäftigheten av de uppgifter, som lämnas även i detta herr Rydéns senare anförande.

Herr **Rydén:** Ja, herr talman, om vi nu skola fortsätta att gräla om min motion, så lyder den relativsats, som det är fråga om, ungefär så här: vilket timantal dock i särskilda undantagsfall kan något minskas. Jag har icke haft för avsikt att i en sammanträngd motivering lägga fram några utförliga redogörelser, då jag vet, att statsutskottet, när det behandlar frågorna, har tillgång till vad som behövs och läser igenom handlingarna och därför har jag summariskt sammanfattat vad jag menat. Jag har själv kontrasignerat och i vissa stycken själv skrivit den stadga beträffande de högre folkskolorna, som herr Holmdahl talat om, och jag tror, att jag hade att föredraga fastställelsen av alla de första reglementen som utfärdades med anledning av denna stadga. Med den erfarenhet, jag har, vidhåller jag vad jag sagt om »undantagsfall». De högre folkskolorna i Stockholm och i andra av de största städerna äro *undantagsfall* och icke regel. Huvudstadgandet gäller de många små högre folkskolorna, som äro spridda i stort antal i riket och äro de vanligast förekommande. Herr Holmdahl skall icke försöka inbilla kammaren, att Stockholm är Sverige på detta område. Det timantal, som han nämnde för rektorerna vid de högre folkskolorna och överlärarna, avsåg stockholmsförhållanden. Om han sitter i direktionen för Stockholms skolväsende, så har jag för min del å andra sidan sedan ett antal år varit med i en annan, en större stads skolstyrelse och det har varit i den tredje staden i riket. Där äro icke förhållandena jämförliga med dem i Stockholm, som, såsom nämnts, äro rena undantag och icke den allmänna regeln.

Ang. vissa anslag till privatläroverken m. m. (Forts.)

Jag skall icke hålla på länge; det bjuder mig verkligen emot att byta ord i struntsaker. Men tror herr Holmdahl verkligen, att statsutskottet icke går igenom författningar och vad där står? När utskottet föreslagit en väsentlig uppmjukning, som här skett, så menar jag, att antingen skall man vara förfärligt ensidigt inriktad eller också söka strid, när man på sätt, som här skett, kritiserar vad statsutskottet nu gjort.

Beträffande herr Pehrssons i Göteborg anförande skall jag icke inlåta mig på ordbyte om valören av de privata skolkökseminarierna. Att de mindre äro de sämsta betyder ju icke att de äro dåliga; men var människa, som känner skolväsendet i Sverige, vet, att fackskolan i Uppsala och statens skolkökseminarium ha det största anseendet av de skolor, som härvidlag finnas. Under min praktiska gärning har jag fått ett bestämt omdöme härvidlag. Utan att vilja sätta en klick på någon så måste jag säga att det finnes en viss skillnad i fråga om värdet av olika undervisningsanstalter.

Emellertid, allt detta är att föra in debatten på avvägar. Frågan är här om de bestämmelser, som utskottskompromissen innebär, äro obilliga mot enskilda personer eller enskilda läroanstalter. Jag tror icke, att de människor, som icke alldeles levat sig in i den föreställningen, att dessa skolor äro heliga, skola anse riktigt, att dessa skolor bara lyfta statens anslag, medan de få hava sin ställning fri och obunden av några egentliga reglerande föreskrifter. Har man icke levat sig in i den föreställningen, måste man säga, att utskottet tagit all skyldig hänsyn till, att dessa skolor skola leva och verka, men också nödig hänsyn till, att staten får betala 6—7 miljoner kronor om året till dessa anstalter. Det behöver bli någon ordning och reda, när staten låter dessa pengar användas till undervisningsväsendets nytta. Jag tror, att herr Holmdahl och hans meningsfränder, när de blivit lugnare, skola giva mig rätt. Har jag från min utgångspunkt godtagit denna kompromiss i utskottet, tror jag, att herrarna också skola kunna giva *sitt* bidrag genom att vara med om den utjämning, som ligger i en sådan kompromiss. Det är ni, som vunnit; jag vill gärna göra det erkännandet. Men man får väl inte vara till den grad påstridig eller gå till en sådan ytterlighetsståndpunkt, att man såsom herr Holmdahl fordrar att få alla sina synpunkter igenom. Det är väl ändå att gå för långt.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets förslag både i fråga om kläm och motivering.

Herr **Holmdahl:** Herr talman! När herr Rydén talade om mina ytterlighetsståndpunkter, vill jag blott framhålla, att jag med mina uttalanden och yrkanden i afton icke följt någon ytterlighetsuppfattning. I viktiga punkter har jag frångått mina motionsvis gjorda yrkanden och anslutit mig till utskottets förslag. När kammarens protokoll om några veckor kan läsas i tryckt skick, skall det framgå, att herr Rydéns karakteristik av mitt uppträdande i denna fråga är oriktig. För övrigt har den förda debatten icke föranlett mig att frångå mina tidigare yrkanden.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav först propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Holmdahl under överläggningen gjorda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Vidare gav herr talmannen propositioner beträffande det av herr Almquist framställda yrkandet i fråga om motiveringen, nämligen dels på bifall till berörda yrkande, dels ock på avslag därå; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 7.

Ang. en allmän jordbruksräkning.

Vid nu skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnandet av en allmän jordbruksräkning under 1925 ävensom i ämnet väckta motioner, yttrade:

Herr **Sköld:** Herr talman! Jag tänker icke vid denna tidiga timme och med hänsyn till att det står ett enhälligt jordbruksutskott bakom detta avslagsyrkande, komma med något yrkande om bifall till propositionen. Jag ber om ursäkt, om jag ändå måste begagna tillfället att granska de anmärkningar, som från utskottets sida framställts mot propositionen och samtidigt rikta en fråga till jordbruksutskottet. Såvitt jag kan döma av utskottets motivering, är den väsentliga anmärkningen, att, då det icke föreligger en fullständig plan för hela vår jordbruksstatistik, så bör man vänta med den detalj, som jordbruksräkningen är, till dess man har en plan för hela statistiken. Jag vill för min del gärna erkänna, att om man anser, att det icke är någon brådska med att anskaffa nya uppgifter angående ägoslagens användning eller kreaturens antal, kan man göra som jordbruksutskottet och säga, att man kan vänta med denna del, tills det hela är färdigt. Men när man betänker, att det dock icke i den svenska jordbruksstatistiken intagits uppgifter av här ifrågavarande slag allt sedan kristidens abnorma förhållanden rådde, måste man säga sig, att det föreligger starka skäl att taga denna del av jordbruksstatistiken för sig. Jag måste vidare påpeka, att med hänsyn till att uppgifterna om åkerarealen och arealen av annan mark måste tagas efter de allmänna fastighetstaxeringarna och när frågan om skördens storlek icke kan anses hava sammanhang med den här föreliggande frågan, borde det varit möjligt att taga denna detalj såsom en särskild sak. På grund av att vi sålunda icke hava några uppgifter av detta slag, som passa för de nuvarande förhållandena, kunde det ha funnits skäl för en mera välvillig behandling av denna proposition.

Utskottet har också några anmärkningar av formell art att göra. Man säger, att de underavdelningar av hushållningssällskapen, vilka närmast skulle hava hand om insamlingen av de här ifrågavarande uppgifterna, ännu icke äro färdigorganiserade överallt. Det är sant. Jag skall icke förneka det. Jag skulle dock vilja anmärka, att om man ansett, att det varit ett önskemål att få jordbruksstatistiken kompletterad på denna punkt, hade man i dessa fall givetvis kunnat provisoriskt ordna den organisation, som behövts.

Vidare säger man, att hushållningssällskapen icke hava blivit hörda. Det hava de icke blivit, då man ansett, att denna fråga varit av trängande beskaffenhet och då tiden icke medgivit ett sådant hörande. Jag skulle dessutom vilja säga, att det ej heller kan anses särskilt nödvändigt. De uppgifter, som enligt denna proposition skulle åläggas hushållningssällskapen, äro nämligen icke några nya uppgifter utan dels sådana, som genom den nya omorganisationen av hushållningssällskapen tillagts dessas underavdelningar, och dels sådana, som, jag skulle vilja säga av urminnes hävd, tillkommit hushållningssällskapen. Det är således intet nytt, som tillskapats. Därför anser jag, att det icke varit absolut nödvändigt att hushållningssällskapen i detta fall blivit hörda.

Slutligen anmärker utskottet, att det icke framgår av utredningen, huruvida jordägarna skulle åläggas uppgiftsplikt eller om uppgifterna skulle på frivillighetens väg insamlas. Jag tror dock, att den, som med någon uppmärksamhet läser propositionen, skall finna, att utgångspunkten är just, att riksdagen år 1920 uttalade sig mot den allmänna uppgiftsplikten och alltså

att insamlingen skulle ske på frivillighetens väg. Här kommer jag så fram till den fråga, som jag skulle vilja ställa till jordbruksutskottet. Jordbruksutskottet har observerat, att den ersättning, som Kungl. Maj:t föreslagit, uppgår allenast till tio öre per blankett. Man säger att det är för litet. Det har kostat ända till femtio öre under de föregående lokala undersökningarna. Det är riktigt. Det är därför som Kungl. Maj:t också satt i fråga, att hushållningssällskapen skulle deltaga i dessa utgifter, vilket hushållningssällskapen i verkligheten gjort sedan 1865. Nu tycks utskottet icke anse, att man kan gå den vägen, men utskottet anser, att 10 öre per blankett är för litet. Vi måste då erinra oss, att 10 öre per blankett betyder 50,000 kronor per år i utgift för staten, och att 50 öre per blankett alltså skulle betyda en kvarts miljon. Detta gör, att den svenska staten icke gärna kan ha råd att bekosta insamlingen av dessa uppgifter till den verkliga kostnaden. Den svenska jordbruksstatistiken skulle bli så dyr, att riksdagen komme att hesitera. Då uppstår på nytt den fråga, som var på tal 1920, om jordägarna skola åläggas uppgiftsplikt här liksom i Danmark. Skall man hava en verkligt värdefull statistik, uppkommer just den frågan. Jordbruksutskottet stred mot den uppfattningen 1920, och riksdagen tog utskottets utlåtande utan erinran. Kungl. Maj:t har i år ansett, att på grund av detta uttalande kan man icke gå fram med den allmänna uppgiftsplikten. Jag menar, att det skulle hava varit till verklig fördel för ett rationellt ordnande av vår jordbruksstatistik, om utskottet tagit upp denna fråga och med hänsynstagande till de möjligheter, som förelegat, sagt sin mening om uppgiftsplikt eller icke uppgiftsplikt. Nu har man blott och bart avstyrkt propositionen. Kungl. Maj:t står i samma ställning som förut. Kungl. Maj:t vet icke, om man bör tillskriva 1920 års riksdagsskrivelse en sådan betydelse, att uppgiftsplikt på grund därav icke kan tillgripas och man alltså måste tillgripa en utväg, som innebär stora uppoffringar från statens sida. Herr talman, jag har intet yrkande att göra.

Ang. en allmän jordbruksräkning. (Forts.)

Herr **Sjöblom:** Herr talman! Då herr statssekreterare Sköld icke gjorde något yrkande, är det kanske icke nödvändigt att säga någonting. Det har förelegat för jordbruksutskottet en hel mängd andra spörsmål att behandla under denna riksdag, vilka ansetts mycket viktiga ut statistisk synpunkt. Då nu en sådan här statistik skall införskaffas, är det icke oviktigt, om den detaljen, som statssekreteraren Sköld pekat på, kunde komma med, detta av det skälet, att ett sådant insamlande av uppgifter, som ifrågasättes måste, om insamlingen skall bli tillförlitlig, åsamka det allmänna ganska betydande utgifter. Skola dessa utgifter icke drabba staten direkt, måste de i varje fall drabba hushållningssällskapen. Nu har det förelegat ett förslag om att införskaffa uppgifter om arealen av odlingsbar jord i landet. Enligt utskottets mening kan detta ske på samma gång. Om det icke sker på samma gång, måste det ske särskilt, och kostnaden måste enligt min uppfattning om också icke bliva lika stor så dock mycket betydande och större än om alltsammans kan ske samtidigt. Det är det huvudsakliga skälet för mig att för närvarande ställa mig på utskottets ståndpunkt. I övrigt har utskottet icke förnekat, att den kungl. propositionens ändamål varit av värde, och utskottet har ju hoppats att till ett kommande år kunna få den detalj medtagen, som statssekreteraren pekade på.

Riksdagen 1920 uttalade sig för att uppgiftsplikt icke borde åläggas jordägarna, men om icke det kan arrangeras någon uppgiftsplikt, en sak som jag icke är säker på, komma hushållningssällskapen, ifall det skall bli något värde med dessa uppgifter, att få ett mycket betydande arbete och så stora kostnader, att de knappast kunna överskådas. Jag tror, att utskottet när det gått på denna linje, icke gjort det utav någon ovilja mot propositionen som sådan utan

Ang. en allmän jordbruksräkning. (Forts.)

på grund av att utskottet velat söka få se dessa undersökningar så tillförlitliga och så samlade som möjligt.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Ang. understöd åt föreningar för jordbruks-kredit.

Härefter förelåg till avgörande jordbruksutskottets utlåtande, nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt föreningar för jordbrukskredit ävensom i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 13 mars 1925 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 207, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att dels medgiva, att från riksgäldskontoret finge till Sveriges riksbank överlämnas svenska statens obligationer till ett belopp av 100,000 kronor att, där jordbrukskassa eller centralkassa för jordbrukskredit i avseende å medlemmarnas ansvar för kassans förbindelser beslutat nedsättning, som möjliggjorts genom ändringar, vilka vidtagits i gällande bestämmelser angående godkännande av dylik kassa från det allmännas sida, av riksbanken användas till täckande av förlust, som i följd av nedsättningen kunde hava tillfogats någon, som, då beslutet därom registrerades, ägde fordran hos kassan, under villkor *att* förlustens anledning och omfång styrktes genom intyg av rättens ombudsman i kassans konkurs samt, vad anginge centralkassa, jämväl av det allmänna ombud, som förordnats att deltaga i förvaltningen av konkursboet, *att* medgivande till obligationernas användande skulle lämnas av länsstyrelsen i det län, där kassans styrelse hade sitt säte, *att* därvid tillika skulle meddelas erforderliga föreskrifter angående sättet för behövliga obligationers tillgodogörande, *att* riksgäldskontoret ofördröjligen skulle underrättas, då dylikt medgivande lämnades, *att* obligationerna därvid tillika i första hand skulle hembjudas riksgäldskontoret till inlösen samt *att* utbetalning till kassans fordringsägare av för obligationer influtna medel skulle verkställas genom konkursförvaltningens försorg, dels ock för budgetåret 1925—1926 till understöd åt föreningar för jordbrukskredit anvisa ett extra förslagsanslag av 30,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två inom riksdagen väckta lika lydande motioner, nämligen nr 258 i första kammaren av herr *Ernst W. Svenson m. fl.* och nr 393 i andra kammaren av herr *Strindlund m. fl.*, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen måtte anhålla om sådant tillägg till Kungl. Maj:ts förslag till ändrade bestämmelser angående understöd åt föreningar för jordbrukskredit, att dels taxeringsvärdet av växande skog å för jordbruksändamål bebyggd fastighet inräknades i taxeringsvärdet vid beräkning av andels- och lånerätt, dels att i jordbrukskassas kassareserv finge till viss omfattning jämväl ingå inteckningar i jordbruksfastighet inom 50 procent av taxeringsvärdet.

Utskottet hemställde,

I) att riksdagen måtte

a) medgiva, att från riksgäldskontoret — — — lika med Kungl. Maj:t — — — genom konkursförvaltningens försorg; och

b) för budgetåret 1925—1926 till understöd åt föreningar för jordbrukskredit anvisa ett extra förslagsanslag av 30,000 kronor; samt

Ang. understöd åt föreningar för jordbruks-kredit. (Forts.)

II) att motionerna I: 258 och II: 393 i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Gabrielsson, Norin, Andersson* i Fältenborg, *Luterkort, Uddenberg* i Karlskoga, *Johanson* i Hallagården, *Gustafson* i Vimmerby och *Olsson* i Rödningsberg, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

I) att riksdagen måtte

a) — — — försorg; och

b) — — — 30,000 kronor; samt

II) att riksdagen i anledning av motionerna I: 258 samt II: 393 måtte anhålla om sådant tillägg till Kungl. Maj:ts förslag till ändrade bestämmelser angående understöd åt föreningar för jordbrukskredit, att dels taxeringsvärdet av växande skog å för jordbruksändamål bebyggd fastighet inräknades i taxeringsvärdet vid beräkning av andels- och lånerätt, och dels i jordbrukskassas kassareserv finge till viss omfattning jämväl ingå inteckningar i jordbruksfastighet inom 50 procent av taxeringsvärdet.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Strindlund:** Herr talman! Den proposition, som ligger till grund för jordbruksutskottets utlåtande, handlar egentligen om två saker, nämligen dels frågan om understöd till jordbrukskassorna, dels ock frågan om ändrade bestämmelser angående föreningarna för jordbrukskredit.

Vad den senare frågan beträffar, är förslaget till bestämmelserna att dessa föreningar omläggas så, att de, i stället för att ha sin lånerätt och sina andelar i visst förhållande till en jordbruksfastighets areal, skola ha dem i förhållande till en jordbruksfastighets taxeringsvärde. Jag och flera andra hava i anledning av denna proposition väckt en motion, där vi hava yrkat, att i fråga om dessa bestämmelser skulle icke värdet utav den växande skogen frånräknas en fastighets taxeringsvärde. Det har också i anledning av denna motion vid utskottsutlåtandet blivit fogad en reservation, bakom vilken står halva utskottet. Varför har man då väckt denna motion? Jo därför att, såvitt man kunnat finna, dessa fastigheter, som äro avsedda för blandat skogs- och jordbruk, i kredithänseende komma i sämre ställning enligt förslaget än rena jordbruksfastigheter, detta i trots av att man måste medgiva, att just sådana fastigheter i det praktiska livet måste hava lättare att täcka dem åvilande förbindelser än de rena jordbruksfastigheterna. Jag vill påpeka, att vi i vår motion ingalunda hava förutsatt, att rena skogsfastigheter skulle komma under dessa bestämmelser, utan vi hava förutsatt, att det endast skulle vara sådana fastigheter, som hava åbyggnader för jordbruksbehov.

Då utskottet polemiserar mot denna motion genom att säga att »vissa skäl synas tala för att låta sådana slag av skog som i fråga om avverkningen enligt gällande skogsvårdslag äro underkastade särskilda inskränkande bestämmelser få ingå i berörda värde», medan däremot i fråga om den övriga skogen detta skulle anses alltför riskfyllt. Det vill med andra ord säga, att utskottet godkänner motionen därest enbart den skog skulle komma i fråga, som ligger under nuvarande skogsvårdslag, då däremot den övriga skogen borde undantagas, detta skulle innebära, om jag kan läsa utskottets utlåtande rätt, att den mogna, avverkningsbara skogen skulle vara synnerligen riskfylld. Jag tror emellertid, att om man vill se praktiskt på detta spörsmål, måste man medgiva,

Ang. understöd åt föreningar för jordbruks-kredit. (Forts.)

att knappast någon fastighetsägare, som äger skog till avsalu, torde framställa begäran om belåning av sin fastighet upp till 60 procent av dess taxeringsvärde. Jag menar därför, att sådana situationer icke komma att inträffa i det praktiska livet. Jag tror att det huvudsakliga kreditbehovet kommer att föreligga för de fastighetsägare, som hava ungskog och tillväxande skog på sina fastigheter. Det borde därför vara en bjudande plikt att understödja sådana, som vilja ha denna skog kvar, så att den får ökade möjligheter att utveckla sig till större dimensioner. Jag vill också påpeka, att här gäller det ingen rätt, som skall givas åt medlemmarna i lånekassorna, utan vi resonera blott och bart om den maximigräns, till vilken respektive lånekassor må äga att lämna lån mot säkerhet i fastigheterna. Jag utgår ifrån, att styrelserna för resp. kassor skola — såsom förutsatts — personligen känna samtliga medlemmar och låntagare, så att de i varje särskilt fall kunna verkställa en betryggande prövning innan lån beviljas. Jag finner det sålunda icke vara någon risk att bifalla den reservation, som finnes fogad till utskottets utlåtande och som sammanfaller med vår motion.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Persson* i Trången instämde häruti.

Herr **Sjöblom:** Herr talman! Det här föreliggande problemet är naturligtvis av den art, att det har intresse för jordägarna, särskilt i Norrland. Det förefaller jordbruksutskottet ganska viktigt, att det åtminstone bör föreligga någon mera allmän utredning om belåning av växande skog, innan riksdagen ger sig in på att bevilja rättighet åt jordbrukskassorna att belåna dylik. Då man belånar andra föremål, exempelvis spannmål, så anser man det vara mycket noga, att den belånade spannmålen lägges under bevakning av tredje man, som har tillsyn över, att panten är i behåll. Om jag nu tänker mig en sådan situation, att det är fråga om växande skog, som är avverkningsbar, d. v. s. äldre skog, vilken kan avverkas utan skogsvårdsstyrelsens medgivande, är det icke så enkelt för mig att fatta hur kontrollen av att panten är i behåll skall ordnas. Skall denna skog belånas i en jordbrukskassa, så måste kassan nämligen veta, att panten finnes i behåll. Är det fråga om yngre skog, som icke får avverkas utan skogsvårdsstyrelsens medgivande, blir det enligt min uppfattning icke mycket lättare. Skogen har visserligen värde, redan när den står på rot, men som pant för det belånade beloppet först vid den tidpunkt, då den enligt skogsvårdslagen kan avverkas ifall lånebeloppen skulle behöva indrivas. Dessa frågor synas mig icke tillräckligt utredda. Nu förhåller det sig så, att om det är en egendom, som har 20 tunnland öppen jord och 200 tunnland skogsmark, är taxeringsförfarandet beträffande denna egendom sådant, att åkerjorden och skogsmarken hava ett taxeringsvärde som tillsammans blir jordvärdet. Detta bör enligt min mening bliva betydande, ifall skogsmarken har värde som sådan, och det borde enligt min uppfattning bli nog att täcka det kreditbehov, som kan finnas för ett jordbruk på 20 tunnland. Det är icke så, som man kanske kunde tänka sig, att det är bara de 20 tunnlanden åkerjord, som äro belåningsbara, utan hela skogsmarkens värde ingår däri. I fråga åter om att låta även den växande skogen medräknas, så tror jag, att det är försiktigast av riksdagen att, innan riksdagen beslutar giva jordbrukskassorna denna rätt, det företages en noggrann undersökning, där andra kreditanstalter kunna bliva intresserade för en sådan sak, så att icke jordbrukskassorna få alltför mycket lån av dylik beskaffenhet att giva. Jag tror, att det är skäl att gå försiktigt fram, då det gäller jordbrukskassornas kreditgivningsrätt, ty det kan föreligga större risker än vi kunna överblicka. Det är på det sättet jordbruksutskottet

Ang. understöd åt föreningar för jordbruks-kredit. (Forts.)

sett saken och det är därför jag också skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Johansson** i Kälkebo: Herr talman! Då även jag skrivit under den motion, som framlämnats och som har samband med denna kungl. proposition, så har jag ansett det vara nödvändigt för mig att i någon mån påpeka, varför jag ansett, att man icke bör hålla så strikt på de principer, man för närvarande följer från det allmännas sida, när det gäller att bedöma skogsvärdet i samband med fastighetsbelåningen. Den stora åtskillnaden har ju uppkommit genom det tekniska förfarande, som tillkom genom den nya fastighetstaxeringen, ty tidigare hade man icke den strängt uppdragna skillnaden i belåningshänseende när det gällde skogsmark och växande skog. Jag vill mot den föregående talaren, som är en praktisk man, säga att han bör veta, att man icke i något fall kan skilja så på skogsmark och växande skog, att det bara är skogsmarkens värde, som har betydelse som kreditunderlag. Man måste alltid räkna med att det finns något av den växande skogen, ty om det icke finns någon skog på skogsmarken, så är nog själva skogsmarken tämligen värdelös.

Vad som för mig har värde är kanske mera av principiell natur, men av sådan principiell natur, att det leder ut till mycket stora praktiska konsekvenser. Det är, att om man från det allmännas sida börjar undandraga skogen allt sådant värde, kommer man också från det allmännas sida att i viss mån verka därhän, att man långt ifrån att hjälpa till att bevara skogen i stället snarare åstadkommer, att jordägaren blir tvungen att i förtid göra sig av med denna skog. Jag tror därför, att det är av en viss betydelse, att från det allmännas sida man börjar söka underlätta skogarnas bevarande hellre än att man vidtager åtgärder, som verka i motsatt riktning. Jag anser det vara av värde för vissa skogsägare, att skogsvärdet finge beräknas, och detta gör jag framför allt, enär jag anser, att det skogbevarande syftet från det allmännas sida därigenom bäst främjas. Jag anser, att man bör leda in tankarna i den riktningen, att man underlättar och icke försvårar för skogsägaren att behålla sin skog kvar så länge som möjligt. Detta är orsaken till att jag undertecknat motionen. Jag ber på den grund, herr talman, också att få yrka bifall till den föreliggande reservationen.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **Linders**: Herr talman! Jag vill naturligtvis vid denna timme icke inlåta mig i något mera ingående debatterande om lämpligheten av att låta den växande skogen tagas i beräkning i fråga om maximigränsen vid jordbruksfastigheternas belåning. Det är icke så att jag anser, att detta under alla omständigheter skulle vara att avvisa, men jag anser, att frågan om belåning utav växande skog är i och för sig en ganska komplicerad fråga, som endast delvis har varit föremål för utredning. Jag har åtminstone icke ansett mig kunna taga upp saken till ett avgörande vid avfattandet av denna proposition om ändrade bestämmelser för jordbruks-kreditkassorna. Naturligtvis kommer den saken att ytterligare övervägas, huruvida man kan finna lämpliga former för belåning av växande skog. Till dess man funnit sådana tror jag, att man går den säkraste vägen, om man icke nu i detta sammanhang söker att pressa fram en lösning av frågan. Det skulle enligt mitt förmenande innebära allt för stora vanskligheter. Hela den verksamhet, som det här rör sig om, är av så pass ömtålig natur, att man får pröva sig fram för att på säkra vägar nå dit man vill. Jag vill således hava sagt, att då propositionen icke tagit sikte på vad motionärerna och reservanterna här velat söka få löst, har detta icke varit därför, att jag haft något emot att göra en utvidgning i och för sig med hänsyn till den växande skogen. Jag har helt enkelt ansett den delen av frågan ännu icke mogen för en bestämd

Ang. understöd åt föreningar för jordbruks-kredit. (Forts.)

lösning. De övriga frågorna, som man velat lösa i denna proposition och vartill utskottet anslutit sig, har jag däremot ansett vara av sådan betydelse för kreditkassorna, att man borde omedelbart söka vinna de fördelar, som kunna vara förenade härmed. På den grund anser jag det vara klokast om riksdagen nu icke försöker sig på den begränsade belåning av växande skog, som reservanterna föreslå.

Herr **Strindlund:** Herr talman! I anledning av herr Sjöbloms yttrande skall jag be att få säga några få ord. Han påstod, att belåning av växande skog icke vore prövad. Jag undrar dock, om det är alldeles riktigt, därför att, innan vi fingo det nuvarande taxeringsförfarandet, gick skogsvärdet in i det värde, som lades till grund vid fastigheternas belånande medelst inteckningar i banker och jämväl i sparbanker, vilka sistnämnda ju ända tills för ett par år sedan hade rätt att placera hela sin kassareserv i inteckningar inom 50 procent av fastigheternas taxeringsvärde. Då ingick även den växande skogens värde häruti och detta kanske i större mån än vad numera kan bli förhållandet. När vi fingo det nya taxeringssättet, skulle nämligen skogen taxeras efter sitt avkastningsvärde, vilket icke varit förhållandet förut. Dessutom bör påpekas att även för närvarande få sparbankerna belåna och t. o. m. i viss utsträckning inlägga i sin kassareserv inteckningar upp till 50 % av fastigheternas taxeringsvärde, vari inräknas värde av växande skog endast med den begränsning att fastigheten skall ha för jordbruks bedrivande nödiga åbyggnader. Även vill jag mot herr Sjöblom, när han gör jämförelser mellan här ifrågavarande belåning och belåning av spannmål, säga, att det är icke långt ifrån att det är samma förhållande härvidlag som i fråga om spannmålsbelåningen nämligen i det förhållandet, att säkerheten lämnas i tredje mans hand. Jag har förut påpekat, att den avverkningsbara skogen knappast kommer att belånas i jordbrukskassorna. Sker det blir det i mycket ringa utsträckning, ty dessa kassor ha icke tillräckligt med medel att lämna de vanligen stora lån, som bruka ifrågasättas då det gäller lån mot säkerhet i skogar. Gäller det åter smärre fastigheter med huvudsakligast ungskog är frågan, om man icke kan säga, att skogen härvidlag genom gällande skogsvårdslag praktiskt sett ligger i tredje mans hand. Dessutom vill jag säga, att om sådan skog säljes, sker det icke utan vederbörande styrelseledamöters vetskap. Jag har för övrigt aldrig hört, att någon skog sålts och vederbörande fått betalt för den vid köpets uppgörande, utan i regel har nog hela året fått gå innan slutlikvid verkställts, så att i det fallet finnes det gott om tid till att bevaka jordbrukskassornas intressen. Nu nämnde också herr Sjöblom, att han ansåg, att det kreditbehov, som förefanns, skulle bli fyllt genom de åtgärder, som av utskottet föreslagits, men det är ju inte egentligen den frågan, vi dryfta nu, utan vad vi motionärer framför allt hålla på är, att fastigheter med stödskog, vid sidan av jordbruk, inte i kredithänseende skola sättas i en sämre klass än rena jordbruksfastigheter, ty det kan aldrig gå i någon, åtminstone icke i en norrlänning, att om vi hava två fastigheter bredvid varandra, den ena med och den andra utan stödskog, skall den, som saknar stödskog, ha större kreditvärde i förhållande till sitt taxeringsvärde än den, som har stödskog. Jag har alltid hyst ett ganska stort intresse för dessa jordbrukslånekassor, ty jag har trott, att de skola kunna fylla en uppgift framför allt i Norrland, icke minst därför att vi däruppe, som bekant, inte ha så många sparbanker som i södra Sverige, t. ex. i Skåne. Om jag inte missminner mig, ha vi i Västernorrlands län inte mer än tre sparbanker, därav dock allmänna sparbanken har något avdelningskontor. I Jämtland ha de inte mer än två. Det är alldeles givet, att dessa kassor kunna ha en uppgift att fylla på sina platser. Jag anser därför att det är rådligt bygga dem så, att de redan ifrån början bli aktuella.

Ang. understöd åt föreningar för jordbruks-kredit. (Forts.)

Herr jordbruksministern var också inne på att framföra betänkligheter mot lån på växande skog, men här är det ju, som jag förut sagt, inte fråga om belåning av växande skog överhuvud taget utan enligt reservationen bara skogsbelåning i inskränkt bemärkelse. Det gäller bara skogsandelen i taxeringsvärdet för sådana fastigheter, som äro bebyggda för jordbruksändamål. Inskränker man sig härtill, då måste nog också herr statsrådet, efter vad jag tror, medgiva, att risken är tämligen liten.

Herr **Sköld:** Herr talman! Jag begärde ordet, enär herr Strindlund tycks betvivla, att belåningen av skog inte är ordnad. Vi veta väl ändå allesamman, att skog räknas inte till fast egendom. Man kan inte erhålla inteckning i skog i och för sig. En sådan bestämmelse som den, som av reservanterna här föreslås, kommer sålunda på sätt och vis att strida mot de principer, som hittills varit gällande i svensk panträtt. Nu har man påpekat, att före 1922 års fastighetstaxering har man lämnat inteckning i skog på så sätt, att skog har ingått i taxeringsvärdet för fastigheterna. Det är alldeles riktigt, men vi skola också komma ihåg, att vid de fastighetstaxeringar, som varit före 1922, hade i genomsnitt skogens värde i taxeringsvärdena medtagits till 10 à 20 procent. Det var alltså endast en liten del av skogens verkliga värde, som låg i taxeringsvärdena den tiden. Det har varit olika på olika orter i vårt land, men i genomsnitt har det varit 10 till 20 procent. Det är alltså på det sättet, att risken ansågs liten då, och utav praktiska skäl tog man icke hänsyn härtill.

Jag skulle dessutom vilja understryka vad herr statsrådet här påpekade beträffande behovet av att gå fram med en viss aktsamhet. Vi skola ändå komma ihåg, att denna lånerörelse kom till alldeles omedelbart före världskriget, ja, under världskriget. Den kom aldrig att prövas under normala tider förrän under de allra senaste åren. Rörelsen har inte i vårt land ännu nått någon stabilitet. Jag skulle vilja fråga: Tror någon, att det är klokt att så här utan vidare utvidga denna rörelse till nya områden? Och jag ber att få påpeka, att om man går in för reservanternas mening här, blir det mycket svårt att avgöra, om dessa lån komma att lämnas till den rena jordbruksdriften, däri innesluten skogsdriften, eller om en del av denna låneverksamhet rent av komme att stödja en sågverksrörelse. Det blir mycket svårt att draga upp gränser. Det har överhuvud taget funnits en strävan, att så länge denna rörelse inte har vuxit sig stark, skall man inte gå åstad och låta den svämma ut över några nya områden.

Det har vidare sagts av herr Strindlund, att faran inte är stor utan att det är styrelserna, som bestämma, och att det finnes ett maximum. Det är väl ändå på det sättet, att bestämmelserna för långivningen, för lånerätt och ansvarighet hava kommit till för att lämna ett stöd åt styrelserna mot de frestelser och påtryckningar, som styrelserna bliva utsatta för. Om det vore på det sättet, att vi bara skulle lita på styrelsernas allvishet och karaktärsfasthet och ryggrad, behövde vi inga bestämmelser alls.

Jag tror därför, att som det nu ligger och i den början utav denna verksamhet, som vi faktiskt befinna oss i, är det klokast att fara varliga fram och inte ta ett steg, som inte är överlagt och vars konsekvenser man inte betänkt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Persson i Trången, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Ang. understöd åt föreningar för jordbruks-kredit. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 57, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad disposition av det å 1915 års riksstat uppförda anslaget till hydrografisk-biologiska undersökningar i Atlantiska oceanen;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till Säveåns regleringsföretag;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lindring i betalningsvillkoren för lån från dräneringsfonden;

nr 61, i anledning av väckt motion om vidtagande av åtgärder för laxfiskets upphjälpande;

nr 62, i anledning av väckt motion om ändring i återbetalningsvillkoren för ett Harads elektriska belysningsförening u. p. a. från kraftledningslånefonden beviljat lån;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlöningsförmåner m. m. åt vissa kronojägare i Villingsbergs revir;

nr 64, i anledning av väckta motioner angående ordnande av frågan om vissa strandägares rätt till fiske m. m. i vid avvittringen inom Västerbottens läns lappmark undantagna vattenområden; och

nr 65, i anledning av väckta motioner om åtgärder till förekommande av älgars skadegörelse å ungskog och växande gröda samt om beredande av gottgörelse för av älgar förorsakad skada å växande gröda.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Slutligen upptogs till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 206, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar jämte en i ämnet väckt motion.

Punkterna 1—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. försäljning av kronoegendomen 1 mantal Svenstorp nr 3.

Punkten 9.

I en till riksdagen den 23 mars 1925 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 206, hade Kungl. Maj:t under punkten 9 föreslagit, att riksdagen måtte medgiva, att sedan kronoegendomen 1 mantal Svenstorp nr 3 i

Ang. försäljning av kronoegendomen 1 mantal Svenstorp nr 3. (Forts.)

Västra Sönnarlövs socken av Kristianstads län styckats i två delar, den ena utgörande ett i statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för ovannämnda dag angivna skogsskifte och den andra egendomen i övrigt, ifrågavarande båda lotter finge var för sig försäljas med tillträdesrätt för köpare den 14 mars 1926, den skogsskiftet omfattande lotten å offentlig auktion till den högstbjudande, samt

övrig del av egendomen till andelsföreningen Eget hem inom Kristianstads län u. p. a. mot en köpeskilling av 79,848 kronor och under följande villkor, nämligen, *att* köpeskillingen vid tillträdet kontant inbetalades till länsstyrelsen i länet, *att* egendomen såldes i det skick, den vid tillträdet befunnes, varvid andelsföreningen skulle, så vitt egendomen anginge, inträda i de rättigheter och skyldigheter kronan ägt till den arrendator eller brukare, som vid samma tid avträdde egendomen, *att* andelsföreningen skulle svara för de å området efter tillträdesdagen belöpande onera och utskylder, samt *att* andelsföreningen ensam skulle vidkännas kostnaderna för lagfart å köpet och andra med köpet förenade kostnader.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte vinna riksdagens bifall.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar andre vice talmannen *Nils August Nilsson, Norin, Elof B. Andersson, Gabrielsson* och *Gustafson* i Vimmerby, som yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Gustafson** i Vimmerby: Herr talman! I förevarande punkt har utskottet haft att taga ställning till Kungl. Maj:ts förslag, att kronoegendomen 1 mantal Svenstorp måtte försäljas. Kungl. Maj:t har härvidlag föreslagit, att jordbruksegendomen skulle få försäljas till andelsföreningen Eget hem inom Kristianstads län för visst pris. Vidare har föreslagits, att skogsskiftet till nämnda egendom om 33 hektar skulle få försäljas på offentlig auktion till den högstbjudande. Detta har utskottet ansett olämpligt på den grund, att överjägmästaren såväl som ock domänintendenten i länet ansett, att ifrågavarande skogsskifte icke borde få försäljas utan fortfarande borde vara kvar i statens ägo. Man har också ifrån utskottets sida velat göra gällande, att om, såsom Kungl. Maj:t här föreslagit, detta skogsskifte skulle försäljas på offentlig auktion till den högstbjudande, man på det viset skulle riskera, att det skulle bli en överavverkning utav den skog, som finnes på detta skogsskifte. Nu har jag tillsammans med tre andra utav utskottets ledamöter vid detta utskottsutlåtande i förevarande punkt fogat en reservation. Vi ha inte kunnat finna, att utskottet egentligen har haft några starkare skäl för sitt avslagsyrkande.

Vad då främst gäller den omständigheten, att såväl jägmästaren som domänintendenten inte velat tillstyrka försäljning, så kan gentemot detta uppställas det förhållande, att domänstyrelsen för sin del ansett, att en försäljning utav nämnda skogsskifte borde äga rum, detta framför allt därför, att det ur ekonomisk synpunkt skulle ställa sig ofördelaktigt för staten att fortfarande innehava detsamma.

Vad återigen angår frågan om att det, såsom utskottet befarar, skulle kunna tänkas bliva en överavverkning på den skog, som finnes på detta skogsskifte och som, inom parentes sagt, egentligen endast är att anse såsom vedskog, torde inte utskottets farhågor i detta fall hava så starkt fog för sig, därför att det är väl ändå så, att denna skogsmark, såväl som skogar i allmänhet, ligger under nu gällande skogslagstiftning, och att sålunda avverkning endast får äga rum i den mån skogslagstiftningen medger.

Ang. försäljning av kronoegendomen 1 mantal Svenstorp nr 3. (Forts.)

Däremot synes det reservanterna, som om det skulle finnas åtskilliga skäl, vilka tala för att en försäljning borde få äga rum, främst då att såvitt man kunnat finna, skulle man kunna tillgodose ett mycket legitimt behov därigenom, att egnahemsföreningen inom länet bleve i tillfälle att köpa denna egendom och sedan utstycka den dels till mindre jordbrukare, dels ock såsom tomter, vilka såldes för bostadsändamål.

Nu tror jag, att det också finnes en hel del andra saker, som kunna anföras till stöd för reservanternas mening, att här om någonsin borde det lämpa sig med en omedelbar försäljning. I detta hänseende kan framför allt anföras, att uppskattningsnämnden år 1923, efter vad jag vill minnas, kom till det resultatet, att man omedelbart måste uppföra ny ladugård på ifrågavarande jordbruksegendom, som enligt uppskattningsnämndens beräkning skulle komma att kosta 27,000 kronor. Domänintendenten har vidare ansett, att inom den närmaste tiden är det oundgängligen nödvändigt att vidtaga en rätt så dyrbar reparation på mangårdsbyggnaden. Det är alltså sannolikt, att staten skall på denna jordegendom få utgifter på ungefär 35,000 kronor under de närmaste åren. När man också vet, att uppskattningsnämnden vid samma tillfälle har uppskattat det blivande arrendet för en ny arrendeperiod till 3,360 kronor per år, är det för vem som helst lätt att räkna ut, att det på det sättet skulle gå minst ett tiotal år, innan staten skulle kunna beräkna någon som helst inkomst av denna kronoegendom. Under sådana förhållanden synes det, som om alla skäl skulle tala för att man nu borde bifalla Kungl. Maj:ts framställning i förevarande fall. Detta borde man enligt min mening så mycket hellre göra, som denna jordbruksegendom redan under två år i avvaktan på detta förslag till riksdagen har varit utarrenderad för ett år i sänder. Om nu inte riksdagen bifaller Kungl. Maj:ts förslag, kommer det, såvitt jag kan se, att gå så, att den ytterligare kommer att utarrenderas för ett år. Nu bör man även betänka, att även om det är en aldrig så duktig jordbrukare, som arrenderar en sådan egendom, vinnlägger han sig, när han skall arrendera för endast ett år i sänder, inte om att bruka jorden så väl eller tillföra den vad den behöver i form av växtförädlingsämnen o. d. som annars, utan han tar ur den vad han kan. Ett undanskjutande av försäljningen skulle alltså, enligt min mening, verka ofördelaktigt på jordens bibehållande i god växtkraft.

Alla skäl tala alltså enligt min mening för att man nu skulle gå in för en försäljning utav den ifrågavarande egendomen Svenstorp, och jag skall med hänsyn till vad jag nu anfört yrka avslag på utskottets hemställan. Och jag hemställer, herr talman, om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Sjöblom:** Herr talman! Jag skall bara be att få säga, att det är på grund av ett förbiseende ifrån min sida, som jag inte kommit att stå som reservant, och i övrigt skall jag be att få instämma med herr Gustafson i Vimmerby.

Herr förste vice talmannen **Hamilton:** Herr talman! Även jag ber att få ansluta mig till dem, som yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Om det någonsin skulle vara lämpligt att stycka en egendom, så förefaller det mig att så vore just i detta fall. Såvitt jag vet har arrendatorn av egendomen skaffat sig ett nytt arrende på annat håll och gör således icke nu anspråk på arrendeförnyelse. Föreningen Eget hem inom Kristianstads län, vilken är en dotterförening till hushållningssällskapet i länet och organ för detsamma, har fått uppmärksamheten inriktad på denna egendom, och den hade tänkt sig, att dess boningshus skulle kunna bliva lämpligt för en liten huvudgård, varjämte egendomen dessutom skulle styckas, dels till en sex à sju jordbruksegnahem, dels ock till arbetaregnahem, som det heter, på ett par tunnland vardera, vilka skulle

vara lämpliga för arbetarna vid Klippans pappersbruk, som ligger tämligen nära, jag tror en och en halv kilometer ifrån egendomens ägor.

Ang. försäljning av kronoegendomen 1 mantal Svenstorp nr 3. (Forts.)

Föreningen har förut i närheten av Kristianstad uppfört egnahem för arbetare, själv åstadkommit byggnaderna och lämnat dem färdiga till arbetarna, som varit synnerligen belåtna med dem. Räntan på egnahemslånen motsvara en billig hyra för lägenheten med en stor trädgård. Föreningen hade tänkt sig att gå till väga på samma sätt på egendomen ifråga. Huvudgården ligger ungefär 5 kilometer från Klippans station, men ägorna närma sig densamma.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på utskottets förslag och bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr **Uddenberg** i Karlskoga: Herr talman! Skälet till utskottets avslag är den omständigheten, att skogen skulle säljas på offentlig auktion. Området i fråga är ännu bevuxet med skog, som inte är så värdefull, utan mera avsedd för bränsle. Nu är det utskottets uppfattning, att om den nu säljes på offentlig auktion, kommer den skog, som finnes där, att borthuggas, utan att det blir sörjt för återväxt. Det är inte så, som herr Gustafson i Vimmerby framställer det, att de komma att vårda skogen ändå på grund av gällande skogsvårdslag, ty här gäller ju att få marken i *bättre* kultur beträffande skogsodlingen. Den skog, som nu finnes där, är, efter vad det blivit bekant i utskottet, en sådan skog, som slagit upp från rötterna och inte blivit värdefull skog. Skall där uppstå värdefull skog, bör det planteras nya plantor.

Men utom detta skäl är det även ett annat, som har inverkat. Det är ju så, att en del av marken på denna egendom är av den beskaffenheten, att den knappast lämpar sig för småbruk. Det har uppgivits, att det är styv lerjord, som inte kan arbetas med mindre än två eller tre hästar, och för småbruk är ju sådant inte lämpligt. Så har det upplysts i utskottet, att meningen är att till denna jord skulle jämte en del annan lättare sandjord läggas ett större område på cirka 60 tunnland, efter vad jag vill minnas. Detta skulle läggas till huvudbyggnaderna. Då förefaller det utskottet, som om det skulle vara välbetänkt, att den skogsmark, som finnes, endera lades till huvudgården som sådan, eller att det bleve så ordnat, att den kunde tagas i gemensamt bruk utav samtliga de egnahemsbyggare, som där komma att uppstå. Av dessa skäl har utskottet ansett, att frågan mycket väl kan ligga till sig, så att vi få en närmare utredning av dessa förhållanden, när frågan kommer fram ett annat år. Det möter visserligen den betänkligheten, som framhållits, att arrendetiden utgår och att det sålunda blir ett år utan arrende. Det är inte att rekommendera i allmänhet, men någon större fara kan inte sägas föreligga för den väntetid, som därigenom kommer att uppstå. Jag vill därför yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **Linders:** Herr talman! Utskottsmajoritetens talesman har framhållit, att det är huvudsakligen med tanke på skogen, utskottet har gått emot Kungl. Maj:ts förslag. Jag vill dock påpeka, att det, såsom också utskottets talesman erkände, egentligen inte härvid är fråga om sådan skog, som det sättes högt pris på. Nu är det visserligen sant, att den skogsmark, som finnes, bör tillvaratagas och skötas väl. Det är dock att hoppas, att de nya skogslagarna i sin mån göra det möjligt att skydda även denna mark, i den mån den fortfarande bör vara skogsmark.

Emellertid är skogsområdet här i själva verket så pass obetydligt i förhållande till egendomens värde i övrigt, att det ju är ett ganska ringa belopp det gäller. Huvudsaken är, att här har dock förelegat ett preliminärt förslag till styckning för bildande utav flera egnahem. Och mot vad herr Uddenberg anförde om att jorden ej skulle lämpa sig för styckning, mot det står

Ang. försäljning av kronoegendomen 1 mantal Svenstorp nr 3. (Forts.)

Kristianstads läns egnahemsförenings önskan att förvärva egendomen för egnahemsbildning. Det är ju allom bekant, att denna förening under många år utvecklat en mycket livlig och framgångsrik verksamhet för att skapa egnahem. Jag håller dess omdöme för fullgott, då de reflektera på att använda även denna egendom för det ändamålet.

Till följd härav tycker jag, att saken är så pass behjärtansvärd, att egentligen ingen tvekan borde förekomma att slå till och här skapa nya möjligheter för självständiga egnahem. Jag tror, att kammaren gör en god gärning, om den följer Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Punkterna 10—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. upplåtelse av tomter från hemmanet $^5/_8$ mantal Västra Ed nr 2.

Vid föredragning härpå av *punkten 13*, angående upplåtelse av tomter från viss del av hemmanet $^5/_8$ mantal Västra Ed nr 2 i Dals-Eds socken av Älvsborgs län, begärdes ordet av

Herr **Gustafson** i Kasenberg: Herr talman! Under punkt 13 i utskottets utlåtande har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen medgiva, »att från den del av hemmanet $^5/_8$ mantal Västra Ed nr 2 i Dals-Ed socken av Älvsborgs län, som beröres av den utav Kungl. Maj:t den 12 september 1921 fastställda stadsplanen för visst område av nämnda hemman jämte angränsande mark i Dals-Eds socken m. m., tomter för bebyggande må upplåtas med äganderätt eller tomträtt», under särskilda villkor, och är det vidare bestämt, att betalningen skall erläggas kontant vid tomtens förvärvande. Vidare är det så, att hus hava byggts här, innan stadsplanen kom till, och då har Kungl. Maj:t där föreslagit en ersättning av 51,000 kronor, som skulle utgå till ersättning utav sådana byggnader, som måste nedrivas för stadsplanens realiserande.

Uti detta ärende har undertecknad jämte några kamrater i denna kammare motionerat om visst tillägg till Kungl. Maj:ts proposition i denna del. Vi hade där hemställt, att betalningen av tomterna måtte ske under sex år — med $^1/_6$ om året räntefritt — såsom det tillämpas då det gäller bostadslägenheter invid stationssamhällen eller egnahem, när staten försäljer kronogårdar.

Vidare hade vi hemställt om särskild värdering i varje särskilt fall av byggnader som måste rivas, då vi ansågo den värdering för låg, som var beräknad i klump i den kungl. propositionen. Emellertid har utskottet icke kunnat bifalla denna motion. Beträffande vårt första yrkande hava de ansett, att här är det ett sådant fall, att den längre krediten icke kan beviljas, utan det skall betalas genast. I det andra fallet anser utskottet, att i den kungl. propositionen inrymmes vad motionärerna tänkt sig.

Är det nu så, som utskottet säger, att de läsa den kungl. propositionen så välvilligt, då ha kanske vi motionärer inte så mycket att erinra i denna del. Beträffande den förra frågan har jag talat med statsrådet om ifrågavarande sak, och han har framhållit, att det finnes sådana bestämmelser, att man inte kan gå med på vad vi i motionen yrkat, och då kan ju ingenting göras åt den saken. Rörande det senare fallet skulle jag vilja vädja till herr statsrådet, att, sedan detta beslut fattats det måtte inrymmas sådana bestämmelser, när

Ang. upplåtelse av tomter från hemmanet 5/8 mantal Västra Ed nr 2. (Forts.)

de skola värdera de byggnader, som skola rivas, de måtte värderas i varje särskilt fall.

Jag vill nämna, att denna värdering, som ligger till grund för den kungl. propositionen, skedde år 1912, och sedan har värdering verkställts i år av husägarna efter nu gällande priser och med hänsyn tagen till att husen varit gamla och begagnade. Då har värdet kommit betydligt över 100,000 kronor. För den skull menar jag, att värderingen 1912 var inte till fyllest, utan jag vädjar till statsrådet, att sådana åtgärder måtte vidtagas, att dessa tomtinnehavare icke må lida något men utan få den ersättning till fullo, som dessa byggnader kunna betinga, som måste rivas, för att stadsplanen skall kunna realiseras, och likaså att tomtägarnas intressen då inte bli åsidosatta, utan att de få sin rätt, och bliva i tillfälle att få bevaka densamma.

Jag vädjar till statsrådet, att detta måtte beaktas. I övrigt yrkar jag bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 14—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 11.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 196, till Konungen i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i förordningen angående försäljning av pilsnerdricka.

§ 12.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets

memorial, nr 21, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll; och

utlåtande, nr 22, i anledning av väckt motion om ändring av § 9 riksdagsordningen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 89, i anledning av väckt motion angående beräknandet av tjänstetid i lönehänseende för de officerare och underofficerare, som fullgjort uppdrag att organisera Persiens gendarmeri;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överflyttning av domkyrkotunnomedel från Kalmar domkyrka till Växjö domkyrka jämte en i ämnet väckt motion;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående avlöning samt provisoriskt lönetillägg åt chefen för rasbiologiska institutet;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till de allmänna läroverken jämte en i ämnet väckt motion;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för lektorn vid folkskoleseminariet i Strängnäs H. E. Scholander att för uppflyttning i lönegrad tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor jämte två i ämnet väckta motioner;

nr 95, i anledning av väckt motion angående vissa småskollärares och småskollärarinnors rätt till löneturs- och tjänsteårsberäkning;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för föreståndare och ordinarie ämneslärare vid folkhögskola att tillgodoräkna sig tjänstgöring vid svensk folkhögskola i utlandet;

nr 97, i anledning av väckt motion om anslag till Folkliga musikskolan i Arvika;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tullverkets utgiftsstater för budgetåret 1925—1926 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till riksdags- och revisionskostnader m. m.;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till räntor å statsskulden m. m.;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för avbetalning å statsskulden;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter;

nr 103, i anledning av väckt motion om inlösning av stamaktierna i aktiebolaget Vin- och spritcentralen;

nr 104, i anledning av väckt motion om upptagande såsom inkomst i statsregleringen av till visst belopp beräknad andel i aktiebolaget Vin- och spritcentralens vinst; och

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrämjande av lufttrafik jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 17 maj 1923 (nr 115) om begränsning av den myckenhet brännvin, som må framställas i sammanhang med prässjästberedning, ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 42, i anledning av väckt motion om upphävande av tullsatserna för kaffe;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag angående utförande av en vattenanläggning vid Tumba bruk; och

nr 49, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående försäljning till telegrafverket av riksbankshuset i Falun;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av väckta motioner om lagstiftning rörande förberedande undersökning och tvångsmedel i brottmål m. m.;

nr 31, i anledning av väckt motion om utredning i syfte att i vissa fall, då villkorlig straffdom kan antagas ifrågakomma, häktningsåtgärd icke må tillgripas;

nr 33, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 18 kap. 15 § strafflagen, dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 41 i förordningen den 15 juni 1923 om motorfordon dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m. dels ock i anledning därav väckta motioner;

jordbruksutskottets utlåtande, nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna jämte i ämnet väckta motioner;

andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om polisväsendet i riket m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillämplighet å vissa polismän av föreskrifter angående fjärdingsmän m. m.;

nr 3, i anledning av väckt motion om beredande av rätt för kommunerna att själva välja de personer, som indriva kommunalutskylderna; och

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till polisväsendet i riket m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion om åstadkommande av en sakkunnig och förutsättningslös prövning av dr F. Sylvans metod för gymnastikbehandling av lungtuberkulos; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion angående tillämpande i fråga om lotsverkets fartyg av lagen den 16 oktober 1914 om tillsyn å fartyg.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	*Röing*	under	3	dagar	fr. o. m.	den	17	maj,	
»	*Gustafson* i Kasenberg	»	2	»	»	»	18	»	
»	*Lithander*	»	3	»	»	»	17	»	
»	*Johansson* i Kullersta	»	2	»	»	»	18	»	
»	*Hamrin*	»	3	»	»	»	17	»	
»	*Almquist*	»	2	»	»	»	18	»	
»	*Carlsson* i Stockholm	»	14	»	»	»	17	»	
»	*Borggren*	»	2	»	»	»	18	»	
»	*Leo*	»	3	»	»	»	17	»	
»	*Johansson* i Väby	»	3	»	»	»	18	»	
»	*Vennerström*	»	3	»	»	»	17	»	
»	*Sjölander*	»	2	»	»	»	18	»	och
»	*Pettersson* i Hällbacken	»	3	»	»	»	18	»	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.20 f. m.

In fidem

Per Cronvall.